

ΠΡΑΚΤΙΚΑ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ
ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ

1930

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1932

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
1. Εὐεργέται	ε΄
2. Διοικητικὸν Συμβούλιον	ζ΄
3. Ἐπίτιμοι ἑταῖροι	ζ΄ — ι΄
4. Τακτικοὶ ἑταῖροι	ιγ΄ — ιστ΄
5. Γενικὴ ἔκθεσις τοῦ Γραμματέως περὶ τῶν πεπραγμένων .	1 — 29
6. Ἀνασκαφαὶ Ν. Ἀγχιάλου ὑπὸ Γ. Σωτηρίου	30 — 35
7. Ἀνασκαφαὶ Δίου Μακεδονίας ὑπὸ Γ. Σωτηριάδου	36 — 51
8. Ἀνασκαφαὶ Δωδώνης καὶ Παραμυθιάς ὑπὸ Δ. Εὐαγγελίδου	52 — 68
9. Ἀνασκαφαὶ Θηβῶν ὑπὸ Α. Κεραμοπούλλου	69 — 74
10. Ἀνασκαφαὶ Φλωρίνης ὑπὸ » »	74 — 78
11. Ἀνασκαφαὶ Ἐρατύρας ὑπὸ » »	78
12. Ἀνασκαφαὶ Νικοπόλεως ὑπὸ Γ. Σωτηρίου καὶ Ἀναστ. Ὀρλάνδου	79 — 80
13. Ἀνασκαφὴ Μυκηναϊκῶν νεκροταφείων ἐν Χαλανδρίτση (Δή- μου Φαρῶν Ἀχαΐας) καὶ Μάνεση (Δήμου Λαπαθῶν Καλα- βρυτών) ὑπὸ Ν. Κυπαρίσση	81 — 87
14. Ἐργασίαι ἐν Στυμφάλῳ ὑπὸ Ἀναστ. Κ. Ὀρλάνδου	87 — 91
15. Ἀνασκαφαὶ ἐν Κρήτῃ ὑπὸ Σπ. Μαρινάτου	91 — 99
16. Βιβλιοθήκη τῆς Ἐταιρείας κατὰ τὸ ἔτος 1930	100 — 102
17. Συνλεύσεις τῶν Ἐταίρων	103 — 104
18. Ἐκθεσις ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς	105 — 108
19. Ἀπολογισμὸς ἐσόδων καὶ ἐξόδων 1930	110 — 111
20. Κίνησις τῶν δημοσιευμάτων τῆς Ἐταιρείας	112 — 115
21. Δημοσιεύματα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας	116 — 121

ΕΥΕΡΓΕΤΑΙ

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΟΘΩΝ
ΤΟ ΕΘΝΙΚΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ
Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΦΙΛΑΡΧΑΙΩΝ
Η ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩ ΕΛΛ. ΚΟΙΝΟΤΗΣ
Ο ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ
Ο ΔΗΜΟΣ ΠΕΙΡΑΙΕΩΝ
Ο ΔΗΜΟΣ ΕΡΜΟΥΠΟΛΙΤΩΝ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΙΩΝΙΔΗΣ
DUC DE LUYNES
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΠΕΝΑΡΔΑΚΗΣ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΑΡΣΑΚΗΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΤΟΥΡΝΑΡΗΣ
ΣΙΜΩΝ Γ. ΣΙΝΑΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΡΩΜΑΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΗΠΕΤΡΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΡ. ΣΟΥΤΣΟΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΑΚΗΣ
ΑΝΔΡΕΑΣ ΣΥΓΓΡΟΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΠΑΤΡΩΝ
ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΛΑΔΟΠΟΥΛΟΣ
HILARION ROUX

ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΝΕΓΡΕΠΟΝΤΗΣ
ΜΕΝΕΛΑΟΣ ΝΕΓΡΕΠΟΝΤΗΣ
HEINRICH SCHLIEMANN
ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ ΒΑΛΛΙΕΡΗΣ
ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΧΡΗΣΤΑΚΗΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΑΧΙΛΛΟΠΟΥΛΟΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΗΦΑΙΣΤΙΔΗΣ
ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ
ΣΟΛΩΝ ΧΡΗΣΤΑΚΗ ΖΩΓΡΑΦΟΣ
ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ Ι. ΠΡΩΙΟΣ
ΟΘΩΝ Α. ΚΟΝΤΟΣΤΑΥΛΟΣ
ΠΑΥΛΟΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ
BENIAMIN ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ
ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΖΑΡΙΦΗΣ
ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΤΣΙΒΑΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ
GEORGES CLÉMENCEAU
A. E. H. GOEKOOP
ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΤΡΙΕΤΙΑΝ 1930 - 1932

Ο ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Π. ΠΑΠΠΟΥΛΙΑΣ

Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ

ΟΙ ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ν. ΒΕΛΤΣΟΣ

ΜΙΧΑΗΛ ΒΟΛΟΝΑΚΗΣ

ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΒΟΡΕΑΣ

ΙΑΚΩΒΟΣ ΧΑΡ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΑΣΤΡΙΩΤΗΣ

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΚΟΥΓΕΑΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ

ΣΙΜΟΣ ΜΕΝΑΡΔΟΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΠΑΛΑΝΟΣ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΟΥ

ΑΝΤΩΝΙΟΣ Χ. ΧΑΤΖΗΣ

Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ ΚΑΙ Ο ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ
ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΕΠΙΤΙΜΟΙ ΕΤΑΙΡΟΙ

- Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῆς Ρουμανίας Κάρολος.
 Ἡ Α. Β. Υ. ὁ προῖγκιψ Διάδοχος τῆς Σουηδίας Γουσταῦος Ἀδόλφος
 Ἐλευθέριος Κ. Βενιζέλος Ἀθῆναι.
 James Gordon Bennett. — New York
 Erich Bethe. — Leipzig. Davidstrasse 1.
 Robert de Billy. — Γαλλία
 E. W. von Bissing. — Oberaudorf a. Inn (Bayern).
 Carl. William Blegen. - Cincinnati, Ἡ. Π. Ἀμερικῆς. Ἀθῆναι Πλουτάρχου 9
 G. Bonni. — Roma. Via Genova 30
 Max. Bonnet. — Montpellier. Villa aux Roses (Pierre Rouge)
 R. C. Bosanquet. — Liverpool. Bedford Street 40.
 Alfred Brueckner. Berlin. Friedenau. Rubensstr. 40
 Eberhard Bruck. — Frankfurt Niedenau 49 II.
 Ernst Buschor. — München. Universität.
 Edward Capps. — Princeton. University Ἡ. Π. Ἀμερικῆς
 Rhys Carpenter. — Ἀθῆναι. — Ἀμερικανικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολή.
 J. Chamonard. — Paris 3, square du Croisic XVe.
 Ἰωσήφ Χατζιδάκης. Ἡράκλειον (Κρήτης) — Μῆλος.
 Paul Collinet. — Faculté de Droit de Paris.
 Giuseppe Ang Colini. — Roma. Via Farini 17, int. 7.
 Ludwig Curtius. — Ρώμη. Via Sardegna 79.
 Ὁ Μακαριώτατος Πατριάρχης Ἱεροσολύμων κ. Δαμιανὸς.
 R. M. Dawkins. — Plas Dulas, Llandulas N Wales.
 Prince Demidoff. — Ἀθῆναι. Λεωφόρος Κηφισίας 55.
 Charles Diehl — Paris, aven. Wagram 75.
 Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ζακύνθου κ. Διονύσιος.
 Wilhelm Dörpfeld. — Berlin. Lichterfelde 1. Hortensien Str. 64.
 Βίκτωρ Δούσμανης. — Ὀδὸς Μενάνδρου 35.
 Hans Dragendorff. — Freiburg i. Br. Universität.
 Engelbert Drerup. — Nijmegen. Holland. Universität.
 Fr. von Duhn. — Heidelberg. Neuenheim. Werrgasse 7. († Φεβρουάριου 1930).
 Félix Durrbach. — Toulouse. Rue du Japon 40.
 Sam Eitrem. — Oslo — Νορβηγία. Πανεπιστήμιον.
 Adolf Erman. — Berlin. Dahlem, Peter Lenéstrasse 72.
 Sir Arthur Evans. — Youlbury Berks, near Oxford.

- Ernst Fabricius.—Freidnrg i. Br. Göthestrasse 44.
 Giannino Ferrari.—Padova. Università.
 Roy Flickinger.—Jowa City. University. Ἡν. Π. Ἀμερικῆς.
 Ernest Gardner.—Tadworth (Surrey) Farm Corner.
 Percy Gardner.—Oxford. Canterbury Road 12.
 Ὁ Παναγ. Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης κ. Γεννάδιος.
 Ὁ Μακαριώτατος Πατριάρχης Ἀντιοχείας κ. Γρηγόριος.
 Gherardo Ghirardini.—Bologna. Via dell' Indipendenza 54.
 Earl Granville.—Ἀγγλία.
 Angelo de Gubernafis.—Roma. Università.
 Federico Halbherr.—Roma. Via Atenula 21. († 1930).
 Rudolf Heberdey.—Craz. Mandell Strasse 26.
 Edouard Herriot.—Lyon—Mairie de Lyon.
 Paul Hermann.—Dresden. Stephaniensstrasse 13.
 B. Hodge Hill.—Ἀθήναι, ὁδὸς Πλουτάρχου 9.
 Fr. Hiller von Gaertringen.—Berlin. Westend, Ebereschen Allee 11.
 Otto Hirschfeld.—Berlin. Charlottenburg Mommsenstrasse 6. († 1930).
 Maurice Holleaux.—Paris. Quai Malaquais 19.
 André Joubin.—Paris.
 Walter Judeich.—Jena. Universität.
 Ceorg Karo.—Ἀθήναι. Φειδίου 1.
 Paul Koschaker.—Leipzig. Universität.
 Sir Frederic George Kenyon.—London. British Museum.
 Otto Kern.—Halle a. S. Friedenstr. 23.
 Johannes Kirchner.—Berlin. Friedenau, Sponholzstr. 24.
 Ὁ Σ. Μητροπολίτης Σάρδεων κ. Κλεόβουλος. Κων]πολις.
 Hubert Knackfuss.—München. Adelheidstr. 10.
 Παῦλος Κουντουριώτης.—Ἀθήναι, ὁδὸς Ἡρώδου Ἀττικοῦ.
 Philippe Legrand.—Lyon. 60 Avenue de Noailles.
 Emmanuel Loewy.—Wien. Untere Donaustr. 29.
 G. A. Macmillan.—London. St. Martin's Steet.
 Lucieu Magne.—Paris. Rue de l'Oratoire du Louvre 6.
 Rev. J. P. Mahaffy.—Dublin (Ireland). Provost of Trinity College.
 E. Martini.—Prag. Deutsche. Universität.
 Orazio Marucchi.—Roma. Santa Maria in Via 7 A.
 G. Mendel.—Paris. Rue de l' Observatoire 8.
 Ed. Meyer.—Berlin. Lichterfelde W. Mommsenstr. 7/8. († Αὐγ. 1930).
 William Miller.—Ἀθήναι, ὁδὸς Βησσαρίωνος.
 Cabriel Millet.—Paris. XIVe. 34 Rue Hallé.

- John Myres.** — Oxford.
Charles Nizet. — Paris. 7 Avenue de Bréteuil.
Ferdinand Noack. — Berlin W 10. Tiergartenst 18E.
Théodore Ouspensky. — Leningrad. Rue Wassilios 7/2.
Biagio Pace—Roma, Camera dei Deputati.
Ettore Pais. — Roma. Via dei Ripetta 102.
R. Paribeni. — Roma. Via dei Prefetti 22.
Paul Perdrizet. — Strasbourg. Université.
Luigi A. Pernier. — Firenze. Università.
Alex. Persson. — Uppsala. Πανεπιστήμιον.
Giulio de Petra. — Napoli—Pallonete. Via S. Chiara 32.
Ernst Pfuhl. — Basel. Schönbeinstrasse 42.
Alfred Philippson. — Bonn. Königstrasse 1.
Charles Picard. — Paris, XIVe. Boul. Arago 97.
Νικόλαος Πολίτης. — Παρίσιοι.
Edmond Pottier. — Paris. 72 Rue de la Tour.
Camillo Praschniker.—Wien. Universität.
A. von Premerstein. — Marburg. Universität.
Karl Purgold. — Gotha. Reinhardtsbrunnenstr 43.
G. Radet. — Bordeaux. 9^{dis} Rue de Cheverus.
Sir W. M. Ramsay. — 41, Braid Avenue, Edimburgh.
Pember W. Reeves. — London.
Salomon Reinach. Boulogne-sur-Seine. Avenue Victor Hugo 16.
E. Reisch. — Wien XVIII. Karl Ludwigstrasse 28.
La Comtesse L. de Riencourt.—Ἀθήναι. Λεωφόρος Ἀμαλίας 34.
C. Ricci — Roma. Piazza Venezia 11.
Giulio Rizzo — Roma. Università.
David Moore Robinson.—Baltimore. Ἡ. Π. Ἀμερικῆς.
Gerhart Rodenwaldt. — Berlin Lichterfelde - West, Holbein Str 53.
Al Rostowitz - bey. — Le Caire.
Pierre Roussel. — Γαλλικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολή. Ἀθήναι.
Antonio Salinas. — Palermo. Via Emerico Amari 130.
Gaetano de Sanctis. — Roma. Università.
Rev. A H. Sayce. — Edimburgh 8, Clalmers Crescent.
Hans Schrader. — Frankfurt a. Main, Schumannstr. 49.
Alessandro Della Seta. — Ἰταλικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολή. Ἀθήναι.
Sir Cecil Smith. London.
Antonio Sogliano. — Napoli. Via Carlo Altobelli 25.
Vittorio Spinazzola. — Napoli. Museo San Martino.

- Mrs E. Arthur Strong.**—Roma 22. Via Balbo 35.
Josef Strzygowski.—Wien.
Hidenaka Tanaka.—Κυότον Ἰαπωνίας. Πανεπιστήμιον.
Hermann Thiersch.—Göttingen. Friedländerweg 39.
Ὁ Σεβασμ. πρώην Μητροπολίτης Ἀθηνῶν κ. Θεόκλητος.
Albert Trapman.
Percy Ure.—Reading. University. Ἀγγλία.
A. I. B. Wace.—London. Victoria and Albert Museum.
Otto Walter.—Oesterr. Archäolog. Institut. Athen.
Carl Watzinger.—Tübingen. Lenaustr. 6.
Th. Wiegand.—Berlin. Dahlem. Peter Lennèstr. 30.
Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff, Excellenz.—Westend bei Berlin.
 Eichen—Allee 12.
Wilhelm Wilberg.—Wien. Mozartgasse 4.
Ulrich Wilcken.—Berlin. Westend. Leistikow Str. 2.
Adolbh Wilhelm.—Wien IX. Schlickgasse 5.
A. Willems.—Bruxelles. Université.
Franz Winter.—Wien Universität. († Φεβρουάριον 1930).
Paul Wolters.—München NW 2. Elvira Str. 4/or.
Arthur Woodward.—Λονδίνον.
-

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΕΤΑΙΡΟΙ

ΣΗΜ.—Οἱ δι' ἀστερίσκου σημειούμενοι ἑταῖροι εἶναι ἰσόβιοι.

Αἰθ. Ἀριθμὸς	᾽Όνομα καὶ ἐπώνυμον τῶν ἑταίρων	Αἰθ. Ἀριθμὸς	᾽Όνομα καὶ ἐπώνυμον τῶν ἑταίρων
1	᾽Αβραμέας Εὐστράτιος	38	Δέφνερ Μιχαὴλ
2	᾽Αγγελόπουλος Γεώργιος	39	* Δηλιγιάννης ᾽Επαμεινώνδας
3	* ᾽Αγγελόπουλος ᾽Ηλίας	40	Δημητριάδης Δημήτριος
4	᾽Αγγελόπουλος Θεόδωρος	41	* Δημητριάδης Χρῖστος
5	᾽Αδαμαντίου ᾽Αδαμάντιος	42	Διαμαντόπουλος Διονύσιος
6	᾽Αθανασάκης ᾽Ιωάννης	43	Διαμαντόπουλος ᾽Ανδρέας
7	* Αἰγινήτης Βασίλειος	44	* Doerpfeld Wilhelm
8	᾽Αλεξάκης Χαρίλαος	45	Λόσιος Κωνσταντῖνος
9	᾽Αλιβιζάτος ᾽Αμίλλας	46	Λουκάκη Εὐανθία
10	᾽Αναγνωστόπουλος Γεώργιος	47	Δραγάσης ᾽Αθανάσιος ᾽Ι.
11	᾽Αναγνωστόπουλος ᾽Ιωάννης	48	* Δραγάσης ᾽Ιάκωβος Χ.
12	᾽Αναστασιάδης ᾽Αναστάσιος	49	Δραγούμης Φίλιππος Στεφ.
13	᾽Αξελὸς ᾽Ιωάννης	50	Δρόσος ᾽Ιωάννης ᾽Αντ.
14	* ᾽Αποστολάκη ᾽Αννα	51	Δυοβουνιώτης Γεώργιος
15	᾽Αποστολάκης Δημήτριος	52	Δυοβουνιώτης Κωνσταντῖνος
16	᾽Αρβανιτόπουλος ᾽Απόστολος	53	᾽Εμπεδοκλῆς Γρηγόριος
17	Βαλάσης Θωμᾶς	54	* ᾽Εμπειρῖκος Μιχαὴλ
18	Βέλτσος Γεώργιος Νικ.	55	* ᾽Εξαρχόπουλος Νικόλαος
19	Βερναρδάκης Κωνσταντῖνος	56	᾽Εξαρχος Νικόλαος
20	* Βιζουκίδης Περικλῆς	57	Εὐαγγελίδης Δημήτριος
21	* Βολονάκης Μιχαὴλ	58	* Εὐαγγελίδης Μαργαρίτης
22	* Βορέας Θεόφιλος	59	Εὐαγγελίδης Τρύφων
23	* Βότσης Νικόλαος	60	* Εὐταξίας ᾽Αθανάσιος
24	Βουγιούκας Γεώργιος	61	* Ζαΐμης ᾽Αλέξανδρος
25	Γαλανὸς Σπυρίδων	62	* Ζέγγελης Κωνσταντῖνος
26	* Γαρδικας Γεώργιος	63	* Ζηλήμων ᾽Αντώνιος
27	Γεδεὼν Μανουὴλ	64	* Ζυγομαλᾶς ᾽Αντώνιος †
28	* Γεννάδιος ᾽Ιωάννης	65	Ζωγράφος Γεώργιος
29	Γερογιάννης Κωνσταντῖνος	66	Ζωγράφος Κωνσταντῖνος
30	Γεωργόπουλος Μελέτιος	67	᾽Ηλιόπουλος Βασίλειος
31	Γιαννόπουλος Δημήτριος	68	᾽Ηλιόπουλος Παναγιώτης
32	Γκίζης Βάρθολομαῖος	69	* ᾽Ηλιόπουλος Χρῖστος
33	Γούδας Μιχαὴλ	70	᾽Ηλιοῦ ᾽Αλεξάνδρα
34	Γουδῆς Δημήτριος	71	Θεοδότου Σόλων
35	Γούσιος Κωνσταντῖνος	72	* Θεοδωράκης Στυλιανὸς
36	Δέγλερης ᾽Αλέξανδρος	73	* Θεοδωράκης Γεώργιος
37	* Δεμερτζῆς ᾽Αλέξανδρος	74	Θεόκλητος Καλαβρῦτων †

Αἰ. Ἐ. Ἀριθμὸς	Ὄνομα καὶ ἐπώνυμον τῶν ἐταίρων	Αἰ. Ἐ. Ἀριθμὸς	Ὄνομα καὶ ἐπώνυμον τῶν ἐταίρων
75	Ἰγγλέσης Σωτήριος Π.	116*	Κουρουνιώτης Κωνσταντῖνος
76	Ἰωαννίδης Ἰωάννης Δ.	117	Κρασιώτης Ἰωάννης
77	* Καβαλλιεράτος Ἄννιος Μιλτ.	118	Κρητικὸς Εὐάγγελος
78	* Καζάκης Νεοκλῆς	119	Κριεζῆς Ἀλέξανδρος
79	Καλαποθάκης Δημήτριος	120	Κριεζῆς Ἀνδρέας
80	Καλιτσουνάκης Δημήτριος	121*	Κριεζῆς Ἀντώνιος
81	Καλιτσουνάκης Ἰωάννης	122	Κριεζῆς Ἐμμανουήλ
82	Καλογερόπουλος Διονύσιος	123	Κριμπᾶς Ἀθανάσιος
83	Καλογερόπουλος Παναγιώτης	124	Κριμπᾶς Βασίλειος
84	Καμπάνης Νικόλαος	125	Κτενᾶς Κωνσταντῖνος
85	Κανελλόπουλος Παναγιώτης	126	Κυπαρίσσης Νικόλαος
86	Καντᾶς Ἡλίας	127*	Κύρης Μιχαήλ
87	Καντιάνης Νικόλαος	128	Κυριαζῆς Σπυρίδων
88	Καπερώνης Νικόλαος	129*	Κυριακὸς Ἰωάννης
89	* Καπετανάκης Νικόλαος †	130	Κωτάκης Λεωνίδα
90	Καπρουλᾶς Γεώργιος	131	Λαμπίκης Βασίλειος
91	Καραγιαννόπουλος Γεώργιος	132*	Λεονάρδος Βασίλειος †
92	Καραθανάσης Δημήτριος	133*	Λιβαδᾶς Μιχαήλ
93	Καράκαλος Νικόλαος	134	Λιβαδᾶς Νικόλαος
94	Καρανδρέας Ἀπόστολος	135	Λιβιεράτος Σπυρίδων
95	Καραχάλιος Θεμιστοκλῆς	136	Λιμπερόπουλος Παναγιώτης
96	* Καρκούλιας Ἡρακλῆς	137	Λογοθέτης Κωνσταντῖνος
97	* Καρολίδης Παῦλος †	138	Μαγιάσης Σωτήριος
98	Καρόλου Νικόλαος	139	Μακκᾶ Ξανθίππη Π.
99	Καρούζος Χρῖστος	140*	Μακκᾶς Δημήτριος
100	Κασσαβέτης Ἀλέξανδρος	141*	Μακκᾶς Νικόλαος
101	* Καστόρης Δημήτριος	142	Μακρῆς Γεράσιμος
102	* Καστριώτης Παναγιώτης †	143	Μαλτέζος Κωνσταντῖνος
103	Κάτσανος Νικόλαος	144*	Μαντζούφας Ἀνδρέας
104	* Κανταντζόγλου Ἰωάννης †	145	Μαντούδης Μιχαήλ
105	Καψάλης Ἰωάννης	146*	Μανωλίδης Σωκράτης
106	* Κεραμόπουλος Ἀντώνιος	147	Μαργαρίτης Σπυρίδων
107	* Κλοντηρόπουλος Γεώργιος	148	Μαριδάκης Γεώργιος
108	Κοκόλης Σπυρίδων	149	Μαρινᾶτος Σπυρίδων
109	Κολλιαβᾶς Γεώργιος	150	Μαρκόπουλος Βασίλειος
110	Κολλινατίας Ἡλίας	151	Μαυρούλιας Ἰωάννης
111	Κολλινατίας Σπυρίδων	152	Μενάρδος Σίμος
112	Κολοκοτσᾶς Εὐάγγελος	153*	Μερκούρης Σπυρίδων
113	Κουγέας Σωκράτης	154	Μέρμηγκας Κωνσταντῖνος
114	Κουκουλῆς Φαίδων	155*	Μεσολωρᾶς Ἰωάννης
115	* Κουμανούδης Πέτρος	156	Μεσολωρᾶς Παναγιώτης

Αἰξ. Ἀριθμὸς	Ὄνομα καὶ ἐπώνυμον τῶν ἐταίρων	Αἰξ. Ἀριθμὸς	Ὄνομα καὶ ἐπώνυμον τῶν ἐταίρων
157	Μηλιάδης Ἰωάννης	198	Παπαηλιοῦ Χαράλαμπος
158	* Μητσόπουλος Χρῖστος	199	Παπαθανασίου Παναγιώτης
159	Μιχαηλίδης Μιχαήλ	200	Παπαϊωάννου Γεώργιος
160	* Μούσης Ἰωάννης	201	* Παπαϊωάννου Κωνσταντῖνος
161	Μουτσόπουλος Δημήτριος †	202	Παπαϊωάννου Πάνος
162	Μουτσόπουλος Φώτιος	203	Παπαμιχαήλ Γρηγόριος
163	Μπαβαβέας Ἀθανάσιος	204	* Πάπαναστασίου Ἀλέξανδρος
164	Μπαλάνος Νικόλαος	205	Παπαναστασίου Σπυρίδων
165	* Μπάρτ Γουλιέλμος	206	Παπανδρέου Γεώργιος
166	Μπαχαρίας Στυλιανός	207	Παπανδρέου Παναγιώτης
167	* Μπενάκης Ἀντώνιος	208	Παπαντωνίου Ἀπόστολος
168	Μπένσης Βλαδίμηρος	209	Παπαντωνόπουλος Νικόλαος
169	Μπέρτος Νικόλαος	210	Παπασπυρίδου Σέμνη
170	Μπουρνιάς Ἀντώνιος	211	* Παπαστράτος Ἐπαμεινώνδας
171	* Μυστακίδης Βασίλειος	212	* Παπαστράτος Ἰωάννης
172	* Νεγροπόντης Μιλτιάδης	213	* Παπαστράτος Σωτήριος
173	* Νικολαΐδης Ἰωάννης	214	Παπαφλέσσας Γρηγόριος
174	* Νικολαΐδης Λουδοβίκος	215	Παπαφλέσσας Ἰωάννης
175	* Noack Ferdinand	216	Παπαφλέσσας Κωνσταντῖνος
176	Νομικός Δημήτριος	217	* Παπαφράγκος Στάμος
177	Νομικός Μᾶρκος	218	* Παππούλιας Δημήτριος Π.
178	Εὐγγόπουλος Ἀνδρέας	219	Παππούλιας Κωνσταντῖνος Π.
179	* Οἰκονόμος Γεώργιος Π.	220	Παράσχος Γεώργιος Δ.
180	* Οἰκονόμος Παναγιώτης Π.	221	Πατσουράκος Ἰωάννης
181	Οἰκονόμου Ἰωάννης	222	Πεζόπουλος Ἐμμανουήλ
182	Οἰκονόμου Μιχαήλ	223	Πελεκίδης Εὐστράτιος
183	* Ορλάνδος Ἀναστάσιος Κ.	224	Πεσματζόγλου Γεώργιος
184	* Παγανέλης Σπυρίδων	225	Πετιμεζᾶς Θρασύβουλος
185	* Παγανέλης Στάμος	226	Πετρακιάκος Δημήτριος
186	* Παλαμᾶς Κωστής	227	Πετρακόπουλος Θεόδωρος
187	* Παναγιωτόπουλος Ἀνδρέας	228	Πετροκόκκινος Δημήτριος
188	Παναγιωτόπουλος Κωνσταντ.	229	Πετρόπουλος Γεώργιος
189	Πανταζῆς Παναγιώτης	230	Πίππας Δημοσθένης
190	* Παντελίδης Ἐμμανουήλ	231	Πίτσης Νικόλαος
191	Παξιμάδης Σπυρίδων	232	Πιτίδης Μιχαήλ
192	Παπαγεωργίου Φιλώτας	233	Πλυτᾶς Ἀμβρόσιος
193	Παπαδάκης Κωνσταντῖνος	234	* Πολίτης Νικόλαος
194	Παπαδάκης Νικόλαος	235	* Πολυγένης Κωνσταντῖνος
195	Παπαδημητρίου Ἰωάννης	236	Πολυχρονιάδης Κωνσταντῖνος
196	Παπαδόπουλος Θωμᾶς	237	Πορτοκάλης Ἀλέξανδρος
197	Παπάζογλου Γεώργιος	238	Πουλίτσας Παναγιώτης

Αἰ. ἀριθμὸς	Ὄνομα καὶ ἐπώνυμον τῶν ἐταίρων	Αἰ. ἀριθμὸς	Ὄνομα καὶ ἐπώνυμον τῶν ἐταίρων
239	Πουλόπουλος Ἀπόστολος	280	Σταυρόπουλος Σπυρίδων
240	Πουλόπουλος Ἡλίας †	281	* Στεργιόπουλος Δημήτριος
241	Πουρῆς Μιλτιάδης	282	* Στεφανόπουλος Ἀνδρέας
242	Πρινάρης Κίμων	283	* Στρέϊτ Γεώργιος
243	* Πῶπ Γεώργιος	284	* Σφακιανᾶκης Παναγιώτης
244	Ῥαγκαβῆς Ἀλέξανδρος	285	Σφήκας Δημήτριος
245	* Ρακτιβάν Κωνσταντῖνος	286	* Σωτηριάδης Γεώργιος
246	* Ράλλης Γεώργιος	287	Σωτηρίου Γεώργιος Α.
247	* Ράλλης Κωνσταντῖνος	288	Σωτηρίου Γεώργιος †
248	Ρεδιάδης Περικλῆς	289	Τεγόπουλος Στυλιανός
249	Ρίζος Σταμάτιος	290	Τετενές Ὅθων †
250	Ρινόπουλος Μιχαήλ	291	Τζηρός Κωνσταντῖνος
251	Ροζάκης Σταμάτιος	292	* Τριανταφυλλάκος Νικόλαος
252	Ρουμπάνης Ἰωάννης	293	Τριανταφυλλίδης Περικλῆς
253	Ρούνιος Κωνσταντῖνος	294	Τρικούπης Σπυρίδων
254	Ρούφος Λουκάς Κανακάρης	295	Τσακαλώτος Ἀθανάσιος
255	Ρωμαΐδης Ἰωάννης	296	Τσακαλώτος Πολύβιος
256	Ρωμαῖος Κωνσταντῖνος	297	Τσιπούρας Δημήτριος
257	* Ρωμᾶνος Ἄθως	298	Τσουκλείδης Σπυρίδων
258	* Ρώσσης Ζῆκος	299	* Τσουντάς Χρῖστος
259	Σαδούκας Χρῖστος	300	Τσόγας Γεώργιος
260	Σακελλαρίου Γεώργιος	301	* Fabricius Ernst
261	Σαρσέντης Λυκοῦργος	302	* Φιλαδελφεὺς Ἀλέξανδρος
262	Σεργόπουλος Ἰωάννης	303	* Φίλων Ἀλέξανδρος
263	Σκάσσης Ἐρρίκος	304	Φιξ Ἰωάννης Καρόλου
264	Σκάσσης Θωμᾶς	305	Φουντούλης Δημήτριος
265	* Σκλαβούνος Γεώργιος	306	Φουρίκης Πέτρος
266	Σκοτίδας Εὐάγγελος	307	* Χαβιαρᾶς Νικήτας
267	* Σκουζές Ἀλέξανδρος	308	Χαριτάκης Γεώργιος
268	* Σκοῦφος Θεόδωρος	309	Χαρίτος Ἰωάννης
269	Σούλης Γεώργιος	310	* Χατζάκος Ματθαῖος
270	* Σοφούλης Θεμιστοκλῆς	311	Χατζῆς Ἀντώνιος Χ.
271	Σπυρόπουλος Παναγιώτης	312	* Χατζιδάκης Γεώργιος
272	* Στάης Σπυρίδων	313	Χόνδρος Δημήτριος
273	Σταθακόπουλος Παναγιώτης	314	Χοστέβας Δημόφιλος
274	Σταθάτος Ἀντώνιος	315	Χουδαβερδόγλου Σοφοκλῆς
275	* Σταμελλάτος Γεώργιος	316	Χριστίδης Δημήτριος
276	Στάμος Ἰωάννης	317	Χριστόπουλος Μιχαήλ
277	* Σταμούλης Ἀναστάσιος Κ. Π.	318	Χριστόπουλος Σπυρίδων
278	Στασινόπουλος Σύριος	319	Χρυσάφης Ἰωάννης
279	Σταυρόπουλος Ἀγγελος	320	Χρυσούλης Γκίκας

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1930

ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ

ΣΥΝΤΑΧΘΕΙΣΑ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΩΣΘΕΙΣΑ ΕΝ ΤΗ ΓΕΝΙΚῃ ΣΑΝΕΛΕΥΣΕΙ ΤΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ

ΤΗ 1 ΜΑΡΤΙΟΥ 1931

ΥΠΟ ΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ Γ. Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Κύριοι Ἐταῖροι,

Ἡ λογοδοσία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας ἄρχεται κατ' ἔτος διὰ μιᾶς ἱεροπραξίας ἀφιερωμένης εἰς τοὺς ἀποθανόντας συναγωνιστὰς καὶ φίλους ἐντὸς τοῦ κύκλου τῆς δράσεως τοῦ καθιδρύματος τούτου.

Τὸ ἐπιστημονικὸν τοῦτο μνημόσυνον τελοῦμεν οὐχὶ πρὸς ἐκπλήρωσιν ἀπλοῦ τινος τύπου, ἀλλὰ πρὸς ἐκδήλωσιν ἀληθοῦς καὶ εἰλικρινοῦς εὐλαβείας πρὸς τοὺς ἐν τῷ διεθνεί στίβῳ συνεργάτας, δι' ὅσα ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης ἕκαστος ἔπραξε, καὶ πρὸς τοὺς ἐν τῷ ἡμετέρῳ στενοτέρῳ κύκλῳ ἀγαπητοὺς ἐταίρους, οἱ ὅποιοι ἐνίσχυσαν πάντοτε τὸ ἡμέτερον ἔργον.

Ἐκ τῶν ἐπιτίμων ἐταίρων ἐξέλιπον κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος :

Ὁ Franz Winter, Καθηγητῆς τῆς Ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Βιέννης καὶ διακεκριμένος ἀρχαιολογικὸς συγγραφεύς. Νεώτατος ἀρξάμενος τοῦ συγγραφικοῦ αὐτοῦ ἔργου ὁ Winter ἀφίερωσε πάντα τὸν βίον εἰς τὴν μελέτην τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ἰδία τέχνης. Παρὰ τὰς εὐστόχους ἐπὶ μέρους πραγματείας καταλείπει καὶ πλείονα μεγάλα αὐτοτελῆ ἔργα, τὰ ὅποια μεγάλως διησχόλουν τὴν τε διδασκαλίαν τῆς ἀρχαιολογίας καὶ τὴν προαγωγὴν τῆς ἐπιστήμης καθ' ὅλου.

Τὴν παρὰ τοῖς σπουδασταῖς διευκόλυνσιν τῆς μελέτης τῆς τέχνης τοῦ ἀρχαίου κόσμου συνετέλεσεν ὁ Winter διὰ τῆς ὠφελιμωτάτης *Kunstgeschichte in Bildern* ἢ ὁποῖα ἐν παλαιότεροις μάλιστα χρόνοις, ὑπῆρξε πολύτιμον βοήθημα τῆς ἀρχαιολογικῆς διδασκαλίας, ἐξακολουθεῖ δὲ ἀκόμη καὶ σήμερον ἐν νεωτέρῳ μορφῇ νὰ παρέχῃ καλὰς ὑπηρεσίας.

Ἀξιόλογον ὡσαύτως βοήθημα τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης παραμένει ἀκόμη τὸ μέγα δίτομον ἔργον τοῦ Winter: Περὶ τῶν τύπων τῶν πηλίνων εἰδωλίων, ἐν εἶδει συστηματικοῦ εὑρετηρίου συντεταγμένου. Παρὰ τὴν ἔνεκα τῆς προόδου τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου ἀνάγκην βελτιώσεών τινων, τὸ εὑρετήριο τοῦ Winter θὰ ἐξακολουθῇ νὰ εἶναι ἐπὶ μακρὸν ἀκόμη τυπολογικὸν βοήθημα τῶν ἐργαζομένων.

Δύο μεγάλας αὐτοτελεῖς δημοσιεύσεις κατέλιπεν ὡσαύτως ὁ Winter ἀναφερομένης εἰς δύο σπουδαῖα μνημεῖα τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης, τὴν λεγομένην σαρκοφάγον τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου καὶ τὸ ἐκ Πομπηΐας ψηφιδωτὸν τὸ παριστῶν μάχην τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Τὰς ἐκδόσεις ταύτας συνοδεύουσι καὶ ἔγχρωμοι πίνακες κατ' ἀντίγραφα γενόμενα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως, ὁ ὁποῖος ἦτο καὶ δεξιότατος ἀντιγραφεὺς ἀρχαίων ζωγραφικῶν προτύπων. Τῆς ζωγραφικῆς ταύτης ἰκανότητος τοῦ Winter πολλαπλᾶ καὶ καλὰ δείγματα, ἰδίᾳ λευκῶν ληκύθων καὶ ἄλλων ἐγχρώμων μνημείων περιελάμβανεν ἤδη ζῶντος αὐτοῦ τὸ Πανεπιστημιακὸν *Kunstmuseum* τῆς Βόννης.

Τὸν F. von Duhn, τὸν ἄλλοτε καθηγητὴν τῆς Ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Αἰδελβέργης ἀφῆρασεν ὁ θάνατος ἐν βαθεῖ, ἀλλὰ θαλλερωτάτῳ ὄντως γήρατι καὶ ἐν διαρκεί ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης ἐργασία.

Ἡ βαθυτάτη αὐτοῦ γνῶσις τῶν κατὰ τὴν Ἰταλίαν ἀρχαιολογικῶν ἀνασκαφῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν ἐρευνῶν τάφων ἦτο μὲν καὶ πρότερον γνωστή, ἀλλὰ διεπιστώθη παγκοίνως καὶ ἐπεστέφθη ἀξίως διὰ

τοῦ σπουδαιοτάτου αὐτοῦ συγγράμματος *Italische Gräberkunde*, τοῦ ὁποίου ἡ ὠφέλεια οὐχὶ μόνον ἀπὸ ἀρχαιολογικῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἱστορικῆς θρησκευολογικῆς ἀπόψεως εἶναι μεγάλη καὶ μόνιμος.

Τὸν θάνατον τοῦ Ἐδουάρδου Meyer αἰσθάνεται βαθέως ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία μετὰ τῆς παγκοσμίου ἐπιστήμης. Ἐνθυμούμεθα δὲ ἀκόμη ζωηρῶς ὅτι πρὸ τριετίας, ὁ ἐπιφανέστατος ἀνὴρ, μόλις ἀποβιβασθεὶς εἰς Ἀθήνας ἔσπευσε νὰ παραστῇ εἰς τὴν ἐτησίαν ἡμῶν γενικὴν συνέλευσιν.

Φυσιογνωμίαι οἶα ἡ τοῦ Ἐδουάρδου Meyer δὲν παρουσιάζονται συχνὰ κατὰ τὴν ἐπιστημονικὴν διαδρομὴν τῶν ἐθνῶν, διὰ τοῦτο δὲ ἡ δρᾶσις αὐτῶν εἶναι πραγματικὴ εὐλογία διὰ τὴν ἐπιστήμην καὶ τίτλος ὑπερηφανείας διὰ τὰ παραγαγόντα αὐτοὺς ἔθνη. Ὁ Meyer ὑπῆρξε καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας ἱστορίας ἐν τῇ εὐρυτάτῃ καὶ πραγματικῇ τῆς λέξεως ἐννοίᾳ, καλύψας διὰ τῶν μεγάλων αὐτοῦ ἐπιστημονικῶν πτερυγῶν ἅπαντα τὸν γνωστὸν ἀρχαῖον κόσμον οὐχὶ μόνον διὰ τῆς διδασκαλίας του, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ δημιουργικῆς ἐρεῦνης. Μετ' ἴσης εὐκολίας ἀναγινώσκων τὰ ἱερογλυφικὰ καὶ τὰ σφηνοειδῆ ἐπιγραφικὰ μνημεῖα μεθ' ὅσης καὶ τὰ Ἑλληνικὰ καὶ τὰ Λατινικά, ἠδυνήθη ὄντως νὰ ἀνασυγκροτήσῃ, ἐν μέρει δὲ καὶ νὰ δημιουργήσῃ τὴν ἱστορίαν τῶν ἀρχαίων ἀνατολικῶν λαῶν καὶ ἀπὸ εὐρυτάτης βάσεως ὁρμώμενος νὰ συντάξῃ τὴν σπουδαιοτάτην αὐτοῦ «Ἱστορίαν τῆς Ἀρχαιότητος», ἡ ὁποία ὅλως ἰδιαίτερος ἐνδιαφέρει τὴν ἀρχαιολογίαν.

Δὲν εἶναι δὲ μόνον ἡ πολυμαθία, ἡ ὁποία χαρακτηρίζει τὸ ἔργον, ἀλλὰ καὶ ἡ βαθεῖα κρίσις καὶ ἡ ἄκρα σωφροσύνη καὶ συντηρητικότης ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ καὶ ἐν τῇ χρήσει τῶν ἱστορικῶν πηγῶν. Διὰ τοῦ τελευταίου τούτου ὁ Meyer ἀπετέλεσε τὸ ἀντίρροπον τῆς ῥιζοσπαστικῆς ἱστορικῆς σχολῆς τοῦ Beloch καὶ συνεκράτησε τὴν ἔρευναν μακρὰν τῶν ὑπερβολῶν.

Ἀποβλέπων τις εἰς τὸ συνολικὸν ἔργον τοῦ Ἐδουάρδου Meyer, δύναται ἄνευ ὑπερβολῆς νὰ χαρακτηρίσῃ τοῦτο ὡς ἀποτελοῦν μίαν τῶν ὀλίγων ἐπιστημονικῶν πυραμίδων τῶν νεωτέρων χρόνων.

Ἐπιφανὴς ἀρχαιολόγος καὶ ἐπιγραφικὸς ὑπῆρξε καὶ ὁ Ἴταλὸς Φ ρ ε ι δ ε ρ ί ο ς Ἄ λ μ π ε ρ, ἰδιαιτέρως συνδεθεὶς μετὰ τῆς πατρίδος ἡμῶν διὰ τῶν ἐν Κρήτῃ ἀρχαιολογικῶν αὐτοῦ ἀνασκαφῶν.

Νεώτατος ἀκόμη περιηγούμενος τὴν Κρήτην ὁ Halbherr ἐνεκαίνισε τῷ 1883 τὴν ἐπιστημονικὴν του σταδιοδρομίαν δι' ἀνακαλύψεως μεγίστης σημασίας διὰ τε τὴν Ἑλλην. ἐπιγραφικὴν καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ δικαίου, συνέδεσε δὲ τὸ ὄνομά του μετὰ τῆς περιφήμου νομικῆς ἐπιγραφῆς τῆς Γόρτυνος. Χαρακτηριστικὸν δὲ τῆς ἀφοσιώσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν διδάσκαλόν του Comparetti, εἶναι ὅτι εἰς ἐκεῖνον παρέδωκε τὰ ἀπόγραφα αὐτοῦ πρὸς ἐκτενεστέραν πραγματείαν.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ἄλμπερ ἐν ἀγαστῇ συμπνοίᾳ καὶ ἀδιαπτότῳ συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Comparetti ἀφοσιοῦται εἰς τὴν Κρήτην καὶ τῇ ἀρωγῇ τῆς Ἰταλικῆς Κυβερνήσεως ἐξερευνᾷ διαφόρους τόπους τῆς Κρήτης, τῶν ὁποίων τινὰς προσκλήσει καὶ δαπάναις τοῦ φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου Ἡρακλείου. Οὕτω ἐξερευνήθη τῷ 1885 τὸ σημαντικὸν Ἰδαῖον ἄντρον τοῦ Διὸς καὶ τὸ ἄντρον τοῦ Ψυχροῦ, ὅθεν προήλθον τὰ πρῶτα δείγματα τοῦ Κρητικοῦ πολιτισμοῦ πολὺ πρὶν ἀρχίσωσιν αἱ μεγάλαι ἀνασκαφαὶ τοῦ Evans καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἄλμπερ.

Μετὰ τινὰ διακοπὴν ὁ Ἄλμπερ συνεχίζει βραδύτερον, τυχῶν μεγάλου Ἀμερικανικοῦ βοηθήματος, τὰς ἐρεῦνας τῆς Κρήτης καὶ δημιουργεῖ δύο σημαντικὰ κέντρα Ἰταλικῆς ἐρεῦνης, τὴν Φαιστόν καὶ τὴν Ἀγίαν Τριάδα—δύο τόπους, οἱ ὁποῖοι οὐχὶ μόνον ἀπέβησαν ἀρχαιολογικῶς σπουδαῖοι, ἀλλὰ καὶ ἐχρησίμευσαν ὡς φυτώριον σχηματισμοῦ Σχολῆς τῆς Κρητικῆς ἀρχαιολογίας ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ἄλμπερ.

Ἄλλὰ καὶ τὰς Κρητικὰς ἐπιγραφὰς κατέλιπεν ἐτοίμους πρὸς ἔκδοσιν ἐν τῇ μεγάλῃ Συναγωγῇ τοῦ Βερολίνου.

Ἐὰν δὲ ἀναφέρωμεν ὅτι εἰς αὐτὸν ἀνήκει καὶ ἡ πρωτοβουλία τῆς ἰδρύσεως τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἰταλικῆς Σχολῆς παρατηροῦμεν ὅτι τὸ ὅλον ἔργον τοῦ Ἄλμπερ ὑπῆρξε ἀξιολογώτα-

τον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἀπλῆς ἀσκήσεως τῆς ἀρχαιολογίας καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ὀργανωτικῆς.

Ἰδιαιτέρως δὲ καὶ εἰλικρινῶς ἠγάπα τὴν χώραν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἠργάσθη καὶ τῆς ὁποίας τὴν γλῶσσαν εἶχε τελείως ἐκμάθει—διὰ τοῦτο δὲ λυπούμεθα διπλῆν λύπην ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Ἄλμπερ.

Ἐκ τῶν Ἑλλήνων συνεργατῶν καὶ φίλων ὁ θάνατος ἀφῆρ-
πασε τὸν Βασίλειον Λεονάρδον, τὸν Παναγιώτην Καστριώτην, τὸν
Νικόλαον Καπετανάκην, τὸν Παῦλον Καρολίδην, τὸν Ἰωάννην
Κανταντζόγλου, τὸν Ὀθωνα Τετενέν, τὸν Ἡλίαν Πουλόπουλον,
τὸν Δημ. Μουτσόπουλον.

Ὁ Βασίλειος Λεονάρδος ὑπῆρξεν ἐπιγραφικὸς διεθνοῦς
φήμης, διηύθυνε δὲ ἐπὶ μακρὸν τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐπιγραφικὸν Μου-
σεῖον τηρήσας αὐτὸ πάντοτε ἐν παραδειγματικῇ τάξει. Τὴν ἄλλην
ἀρχαιολογικὴν διοίκησιν ἀπέφυγεν ὅσον ἠδυνήθη ὁ Λεονάρδος,
ὄτε δέποτε ἡ γνώμη τῶν συναδέλφων αὐτοῦ ἔφερεν αὐτὸν εἰς τὴν
θέσιν τοῦ προΐσταμένου τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας, ἠγωνίσθη
μετ' ἀκάμπτου ἐπιμονῆς, ὅπως ἀπομακρυνθῆ ἄλλιν ἐκεῖθεν καὶ
ἐπανέλθῃ εἰς τὸ Ἐπιγραφικὸν Μουσεῖον.

Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἀρχαιολογικῇ Ἐταιρείᾳ ὑπῆρξεν ἐπὶ μακρὸν
χρόνον σύμβουλος, θετικωτάτην δὲ ὑπηρεσίαν προσήνεγκεν εἰς τὴν
ἔκδοσιν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος ἐπὶ πολὺ διατελέσας ἐπι-
μελητῆς τοῦ περιοδικοῦ καὶ πλείστους καταβαλὼν κόπους πρὸς
ἀρτίαν ἐμφάνισιν αὐτοῦ καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἐκτυπώσεως καὶ ἀπὸ ἀπό-
ψεως ἐπιστημονικῆς συνθέσεως.

Τὴν αὐτὴν λεπτολόγον ἀκριβείαν καὶ προσοχὴν ἐπέδειξεν ὁ
Λεονάρδος καὶ ἐν πάσῃ ἄλλῃ αὐτοῦ ἐπιστημονικῇ ἐργασίᾳ. Δείγ-
ματα δὲ τῆς ἰδιοσυγκρασίας του ταύτης εἶναι τὸ κράτιστον αὐτοῦ
σύγγραμμα περὶ τῆς Ὀλυμπίας καὶ πᾶν σχετικὸν πρὸς τὴν ἐν Ἀμφι-
αρείῳ ἀνασκαφὴν του δημοσίευμα. Δυστυχῶς περὶ τῆς ἀνασκαφῆς
ταύτης, εἰς ἣν ὁ ἀείμνηστος συνάδελφος ἀφιέρωσε περὶ τὰ 45 ἔτη,
δὲν μᾶς ἀφήκε συνολικὸν σύγγραμμα. Τὸ ὑλικόν, τὸ ὁποῖον εἶχε

τακτοποιήσει ὅπωςδήποτε, πολὺ ἀπέχει τῆς πρὸς ἐκτύπωσιν ὀριστικῆς διαμορφώσεως, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸν εὐκόλως καὶ μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνου νὰ προβῶμεν εἰς τοιαύτην δημοσίευσιν. Ἄλλ' ἀνεξαρτήτως πάσης τοιαύτης δυσχερείας καὶ πάσης ἐν τῷ μέλλοντι ἐκβάσεως τῆς δημοσιεύσεως ταύτης ὀφείλομεν νὰ ἐκφράσωμεν τὰς θερμὰς ἡμῶν εὐχαριστίας πρὸς τοὺς κληρονόμους τοῦ Λεονάρδου, διότι μετὰ πάσης προθυμίας ἔθηκαν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας οὐχὶ μόνον τὰ πρὸς τὰς ἀνασκαφὰς αὐτοῦ σχετικὰ σημειώματα καὶ ἡμερολόγια, ἀλλὰ καὶ ἄλλα πλεῖστα δελτιογραφημένα σημειώματα καὶ ἀποκόμματα ἐφημερίδων, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν ἀψευδὲς μνημεῖον τῆς λεπτολόγου μελέτης τοῦ ἀειμνήστου Λεονάρδου.

Τὸ πλοῦσιον τοῦτο ὑλικὸν ἀποτιθέμενον εἰς ἴδιον ἐρμάριον ἐλπίζομεν ὅτι θὰ καταστῆ δυνατὸν νὰ μελετηθῆ ἐπωφελῶς οὐχὶ μόνον ὡς πρὸς τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ Ἀμφιαρείου, ἀλλὰ καὶ γενικώτερον ἀπὸ ἐπιγραφικῆς καὶ λεξικογραφικῆς ἀπόψεως. Διότι ὁ Λεονάρδος δὲν ὑπῆρξε μόνον κράτιστος ἐπιγραφικός, ἀλλὰ καὶ ἄριστος Ἑλληνιστής. Ἐτίμησε δὲ τὴν ἀρχαιολογικὴν ὑπηρεσίαν καὶ προήγαγε τὴν ἐπιστήμην. Ἀπέθανε δὲ μαχόμενος ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ἐπιστημονικῆς του ἐργασίας ὅπως πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὁ Καββαδίας καὶ ὁ Ξανθουδίδης καὶ οὐχὶ πολὺ μετὰ τὸν Λεονάρδον ὁ Καστριώτης.

Ὁ Παναγιώτης Καστριώτης, Διευθυντὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου, ἠκολούθησε τὸν Λεονάρδον ὀλίγους μῆνας μετὰ ταῦτα, ὑποκύψας εἰς βραχυτάτην ἀσθενείαν τῆς καρδίας, τὴν ὁποίαν ἀπεκόμισεν ἐξ ἐπιπόνου διὰ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ περιοδείας ἀνά τὴν Ἀττικὴν.

Ἡ ἀρχαιολογικὴ σταδιοδρομία τοῦ Καστριώτου ὑπῆρξε σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου Ἀθηναϊκὴ, διότι διὰ τῶν Ἀττικῶν δῆμων ἤρχισε τὴν ἐπιστημονικὴν του ἐμφάνισιν καὶ διὰ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ Ὁρδείου τοῦ Περικλέους καὶ τῶν γλυπτῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου ἔκλεισε τὴν συγγραφικὴν του δρασιν. Νεώτατος εἰσῆλθεν ὁ ἀειμνήστος

συναδέλφος εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν, ἀναμφιβόλως δὲ ὄφειλε πολλὰ εἰς τὴν παρόρμησιν καὶ τὰς ὁδηγίας τοῦ μεγάλου Schliemann, μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ τύχη τὸν εἶχε συνδέσει διὰ στενωτάτης συγγενείας.

Ἐκτοτε ἠσχολήθη εἰς ἀνασκαφὴν τοῦ ἐν Τρίκῃ τῆς Θεσσαλίας Ἀσκληπιείου, περὶ τοῦ ὁποίου καὶ ἐξέδωκε ἰδίαν πραγματείαν. Ὡσαύτως συνέγραψε περιγραφικὸν ὁδηγὸν τῶν γλυπτῶν τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἐκλαϊκευτικὸν βιβλίον περὶ τῶν μνημείων τῶν Ἀθηνῶν. Παρὰ ταῦτα ἐδημοσίευσεν ἀρχαιολογικὰς πραγματείας ἐν τῇ Ἀρχ. Ἐφημερίδι καὶ ἐν τῷ Ἀρχ. Δελτίῳ.

Ἀλλὰ τὸ κυριώτερον μέρος τῆς ζωῆς του ἀφιέρωσεν εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον, τοῦτο μὲν ὡς Ἐφορος τῶν γλυπτῶν, τοῦτο δέ, τελευταῖον, ὡς Διευθυντὴς αὐτοῦ.

Ἡ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσεῖῳ ὑπηρεσία τοῦ Καστριώτου ὑπῆρξε πλήρης εὐσυνειδήτου ἀφοσιώσεως εἰς τὸ συμφέρον τοῦ ἰδρύματος, ἐξετέλεσε δὲ τὴν ἀποστολὴν του ταύτην μετὰ λεπτότητος καὶ σχεδὸν ὑπερβολικῆς ἠπιότητος τρόπων. Ὅσοι ἔσχον τὴν εὐτυχίαν νὰ συνεργασθῶσι μετὰ τοῦ ἀειμνήστου συναδέλφου θὰ ἀναμνησκωνται πάντοτε εὐχαρίστως τῆς εὐγενείας τοῦ ἡθους αὐτοῦ.

Ἐξέλιπεν ὡσαύτως κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ὁ παλαιὸς ἐταῖρος καὶ ἐπὶ μακρὸν σύμβουλος τῆς Ἐταιρείας, πολυμαθὴς δὲ ἱστορικός, ὁ ὁμότιμος Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Π α ὕ λ ο ς Κ α ρ ο λ ῖ δ η ς, συγγραφεὺς πολλῶν καὶ πολυτόμων ἱστορικῶν ἔργων, μετὰ θαυμαστῆς πολυμερείας πραγματευθεὶς μεγάλας περιόδους τῆς τε παγκοσμίου καὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας.

Σφόδρα ἐλυπήθημεν ὡσαύτως διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀγαπητοῦ φίλου καὶ ἄλλοτε προέδρου τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου Ν ι κ ο λ ἄ ο υ Κ α π ε τ α ν ἄ κ η.

Παρὰ τοὺς συναδέλφους τούτους ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία βαθεῖαν ἠσθάνθη λύπην, διότι ἀπώλεσε καὶ διακεκριμένον ἐταῖρον καὶ φιλόρχαιον, ὅλως δὲ προῶρος καὶ ἀπροσδοκίτως, τὸν Ἰ ω α ν ν η ν Κ α υ τ α ν τ ζ ὀ γ λ ο υ ν, ἄνδρα Ἑλληνικώτατον καὶ ἐξαι-

ρέτου εὐγενείας ψυχῆς, μετὰ μεγάλου ἐνδιαφέροντος παρακολούθησαν τὰ τῆς Ἐταιρείας καὶ τὰ καθ' ὅλου ἀρχαιολογικά ἡμῶν πράγματα, ἀξίως δὲ ἐν τούτῳ συνεχίσαντος τὸ παράδειγμα τοῦ ἐπιφανοῦς αὐτοῦ πατρός.

Οὐχὶ μικροτέραν λύπην ἠσθάνθημεν ἐπὶ τῇ ἀπολείᾳ τοῦ ἀρχαίου πολιτευτοῦ καὶ ἄλλοτε Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας Ἀντωνίου Ζυγομαλά μετ' ἀμειώτου ἐνδιαφέροντος ἐνισχύσαντος πάντοτε τὰς προσπάθειάς τῆς Ἐταιρείας, τοῦ ῥήξηκελεύθου βιομηχάνου τοῦ τιμήσαντος τὴν Ἑλληνικὴν ἐπιχειρηματικότητα Ἡλίου Πολυλοπούλου, τοῦ πολιτευτοῦ Ὁθωνος Τεττενὲ καὶ τοῦ γνωστοῦ ἐμπόρου Δημ. Μουτσοπούλου.

Μετὰ τὸ μνημόσυνον τοῦτο στρέφοντες τὸν λόγον πρὸς τὴν ζῶσαν καὶ δρῶσαν ἀρχαιολογίαν εὐχαρίστως καὶ εἰλικρινῶς μετέχοντες τῆς πανηγύρεως χαιρετίζομεν τὰ ἐν Βερολίῳ ἀρχαιολογικά Μουσεῖα ἐσορτάσαντα τὴν πρώτην αὐτῶν ἑκατονταετίαν, μεστὴν ἐπιστημονικῆς ὁργανώσεως καὶ παραδειγματικῆς ἐπεξεργασίας καὶ ἐξαιρέτου μορφωτικῆς δράσεως. Τὰ Μουσεῖα τοῦ Βερολίνου δύναται νὰ εἶναι ὑπερήφανα, διότι ἐπέστησαν τὴν πρώτην αὐτῶν ἑκατονταετηρίδα διὰ τῶν ἐγκαινίων σπουδαιοτάτου μουσειακοῦ ιδρύματος, τοῦ μεγαλογράμμου ἀρχιτεκτονικοῦ καὶ πλαστικοῦ Μουσείου τῆς Περγάμου.

Μετὰ χαρᾶς ὡσαύτως χαιρετίζομεν τὴν εἰς τὴν Διεύθυνσιν τῆς ἐν Ἀθήναις Γερμανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς ἐπάνοδον τοῦ Καθηγητοῦ κ. Γεωργίου Καρο, ἐπιτίμου ἡμῶν ἐταίρου καὶ δεδοκιμασμένου φίλου οὐχὶ μόνον τῆς ἀρχαίας, ἀλλὰ καὶ τῆς νέας Ἑλλάδος, ἐπιφανοῦς δὲ ἀρχαιολογικοῦ διδασκάλου.

Χαίρομεν ἐπίσης εἰλικρινῶς διὰ τὴν εἰς τὴν Ἀθηναϊκὴν ἀρχαιολογικὴν οἰκογένειαν εἴσοδον τοῦ κ. Payne, διευθυντοῦ τῆς Ἀγγλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς καὶ εὐχόμεθα συνεχῆ τὴν ἐπι-

στημονικὴν εὐτυχίαν τοῦ ἀδελφοῦ ιδρύματος καὶ ὑπὸ τὴν πεφωτισμένην αὐτοῦ ἡγεσίαν.

Τὸν ἐργαζόμενον ἀρχαιολογικὸν κόσμον κατὰ καθήκον τιμῶντες, ἐκτιμῶντες δὲ εὐγνωμόνως καὶ τὴν πρὸς τὸ ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας εὐμενῆ στοργὴν τῶν ἀλλοδαπῶν συναδέλφων, ἐξελέξαμεν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος τοὺς ἑξῆς ἐπιτίμους ἐταίρους :

1. Τὸν ἐν Βαλτιμόρη τῆς Ἀμερικῆς καθηγητὴν τῆς Ἀρχαιολογίας κ. D. M. Robinson.

2. Τὸν ἐν Οὐψάλλῃ καθηγητὴν τῆς Ἀρχαιολογίας κ. Axel Persson.

3. Τὸν ἐν Νεαπόλει καθηγητὴν τῆς Ἀρχαιολογίας κ. Biagio Pace.

4. Τὸν ἐν Ὁσλφῷ καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου κ. Sam Eitrem.

5—8. Τοὺς περὶ τὸ ἀρχαῖον δίκαιον εὐδοκιμώτατα ἀσχολουμένους ἐπιφανεῖς καθηγητὰς κ. κ. Eberhard Bruck, Paul Collinet, Giannino Ferrari καὶ Paul Koschaker.

Εἰς τοὺς ἑξ ἑπαγγέλματος περὶ τὸν πολιτισμὸν τοῦ ἀρχαίου κόσμου ἀσχολουμένους ἀλλοδαποὺς συναδέλφους τούτους ὁμοφώνως προσέβηκε τὸ Συμβούλιον ὡς ἐπίτιμον ἐταῖρον τὸν ἀπὸ τῆς κλασσικῆς φιλολογίας ὁρμώμενον ἐμπνευσμένον, δὲ ὑμνητὴν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος εἰλικρινῆ καὶ θαυμαστὴν τῶν προσπαθειῶν καὶ προόδων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος κ. Ἐδουάρδον Herriot, πρῶην Πρωθυπουργὸν τῆς Γαλλίας καὶ Δήμαρχον Λυῶνος, ἀξίως συνεχίζοντα τὰ πρὸς τὴν Ἑλλάδα αἰσθήματα τοῦ ἐπίσης ἐπιτίμου ἡμῶν ἐταίρου ὑπάρξαντος Γεωργίου Clémenceau.

Ὡσαύτως τὸ Συμβούλιον ἐφαρμόζον οἰκείον ἄρθρον τοῦ Ὄργανισμοῦ τῆς Ἑταιρείας ὁμοφώνως ἐξέλεξε τακτικοὺς ἰσοβίους ἐταίρους τὸν κ. Κωνστ. Πακτιβά, Πρόεδρον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας καὶ τὸν κ. Κ. Παλαμᾶν, Πρόεδρον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Πολλοὺς τῶν νέων ἡμῶν ἐπιτίμων ἐταίρων εὐχαρίστως εἶδομεν κατὰ τὸ ἐν Ἀθήναις συνελθὼν προσφάτως 3ον Διεθνὲς Βυζαντιολογικὸν Συνέδριον, τὸ ὁποῖον κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν κατέλαβεν ἐξαιρετικὴν θέσιν ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ὁμοίων ἐπιστημονικῶν συγκεντρώσεων. Τίνα συμβολὴν παρέσχεν ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία διὰ τῶν πολυτίμων αὐτῆς συνεργατῶν πρὸς εὐόδωσιν τοῦ συνεδρίου τούτου δὲν προσήκει εἰς ἡμᾶς νὰ ἐξάρωμεν.

Καὶ τὴν παρὰ τὸν Παρθενῶνα ἐορτασθεῖσαν ἑκατονταετίαν τῶν ἀναστηλώσεων ἀρχαίων μνημείων τῆς Ἀκροπόλεως μετὰ χαρᾶς ἰδιαιτέρας συνεώρτασεν ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία οὐχὶ μόνον διὰ τὴν ἐξαίρετον σημασίαν τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τούτου ἔργου, ἀλλὰ καὶ διότι μέγα μέρος τῶν ἀναστηλωτικῶν ἐργασιῶν ἐγένετο ἄλλοτε ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου καθιδρύματος. Ἡ ἀρχὴ τῶν ἀναστηλώσεων τούτων ἀναγομένη εἰς τοὺς νεαροὺς χρόνους τῆς ἀπελευθερωθείσης Ἑλλάδος, ἐπανεῦρε τὴν συστηματικὴν συνέχειαν αὐτῆς εἰς τὴν πολυμερῆ μέρμυραν τοῦ Παναγῆ Καββαδία, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλομεν τὴν πρωτοβουλίαν, ὅπως ἀναθήσῃ τὰ ἔργα εἰς τὸν Νικόλαον Μπαλάνον, τὸν ἔκτοτε κύριον συντελεστήν τῶν ἔργων τούτων.

Εἰς τὴν ἀνασκαφικὴν ἐξερεύνησιν τῆς Ἑλλάδος ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία προσέφερε κατὰ τὸ 1930 τὴν ἐξῆς συμβολήν:

1. Ἐν Θ ἡ β α ι ς ὁ καθηγητῆς κ. Ἄντ. Κεραμόπουλλος βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ ἐπιμελητοῦ κ. Ἰω. Παπαδημητρίου ἐξερεύνησε τὸν πρὸς Ν τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ ὑπολειφθέντα ἐκ τοῦ προσφυγικοῦ συνοικισμοῦ ἀρχαιολογικὸν χῶρον, τοῦ ὁποίου τὸ μέγιστον μέρος παρὰ πᾶσαν καταβληθεῖσαν ἀντενέργειαν κατεκαλύφθη ὑπὸ τῆς νεωτέρας οἰκοδομίας.

Τὸ μικρὸν τεμάχιον, τὸ ὁποῖον ἀπεκαλύφθη κατὰ τὴν ἐπέκτασιν τοῦ νεωτέρου συνοικισμοῦ, ἀνασκαφὴν μετὰ προσοχῆς ἀπέδωκε τὰ λείψανα ἀρχαίας οἰκίας κατεστραμμένης ὑπὸ πυρκαϊᾶς.

Αἱ παραστάδες τῆς ἀνακαλυφθείσης θύρας ἦσαν ἐκ πώρου, τὸ κατώφλιον ἐκ μαρμάρου, οἱ δὲ τοῖχοι συνέκειντο ἐξ ὠμῶν πλίν-

θων καὶ λίθων, συνεπληροῦντο δὲ εἰς ὕψος, δι' ὀρθῶν κεράμων καὶ δι' ἐπιχρίσματος ἐξ ἀσβέστου ἢ δι' ἐπαλλήλων στρωμάτων ἀσβέστου, τινῶν, τῶν ἐσωτερικῶν, ἀναμίκτων μετ' ἄμμου, τοῦ δ' ἐξωτερικοῦ ἐξ ἀμιγοῦς μαρμαροκονίας ἀσβέστου. Τὰ συλλεγέντα τεμάχια ἐδείκνυον γραμμὰς ἐκτύπους καὶ λείψανα χρωμάτων. Παρὰ τινα γωνίαν τοῦ δωματίου εὐρέθησαν εἰς στρῶμα ἔγχρωμοι πῆλιναι πλαγγόνες, καταπεσοῦσαι ἔκ τινος ῥαφίου ἴσως, ὅπου ἴσταντο πρὸς διακόσμησιν.

Περαιτέρω εὐρέθη ἀκέφαλον μαρμάρινον ἀγαλμάτιον γυναικὸς ἐνδεδυμένον καὶ σφῆζον ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων λείψανα χρωμάτων. Παρ' ἄλλην γωνίαν τοῦ δωματίου εὐρέθη ἄτεχνον ἡμικυκλικὸν κίσιμα, ἀποτελοῦν ποτε βάθρον ὑφαντικοῦ ἴστοῦ ἢ ὀρθοῦ ἐργαλειοῦ, ὅπως ἐπιτρέπεται νὰ εἰκάσωμεν ἔκ τῶν εὐρεθέντων ἀθρόων πηλίνων ἐξαρτημάτων, τῶν γνωστῶν ἀγνύθων.

Ἡ ἀνεύρεσις κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν νομίσματος Βοιωτικοῦ τῶν ἀπὸ 220—197 π. Χ. χρόνων πείθει ὅτι ἡ πυρπόλησις δὲν συνδέεται πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου τῷ 336 π. Χ. γενομένην, ἀλλὰ πρέπει νὰ ταχθῆ εἰς πολὺ μεταγενεστέραν περίοδον, μετὰ τοὺς χρόνους τοῦ ἀναστυχοῦσαντος τὰς Θήβας τῷ 316 Κασσάνδρου καὶ μετὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἀντιγόνου τοῦ Δώσωνος, ἐπὶ νομισμάτων τοῦ ὁποίου εἶναι ἐπικεκομμένα τὰ Βοιωτικὰ νομίσματα, ὧν ἓν εὐρέθη κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν.

Ἐξετάζων τὰς ἐνδεχομένας δύο περιπτώσεις τοιαύτης καταστροφῆς ἔκ τῆς ἱστορίας τῶν Θηβῶν ὁ κ. Κεραμόπουλλος ἤτοι τὴν ἐπὶ Μομμίου τῷ 146]5 καὶ τὴν ἐπὶ Σύλλα περὶ τὸ 86 π. Χ., καταλήγει εἰς τὴν ἐπὶ Μομμίου στηριζόμενος εἰς τὰ νομισματικὰ ἐνδείξεις.

2. Ἐν Νέα Ἀγγιᾷ ἀλφ ἐξηκολούθησε τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ συγκροτήματος τῶν σπουδαιοτάτων πρωτοχριστιανικῶν βασιλικῶν ὁ καθηγητὴς κ. Γ. Σωτηρίου.

Κατὰ τὰς ἐργασίας ταύτας ἀπεκαλύφθη ὁλόκληρος ἡ πέρυσιν ἀναφανείσα ἐν μέρει στοὰ καὶ τμήματα ἄλλων πέντε αἰθουσῶν

ἐκτὸς τῶν δύο περυσινῶν συνεχομένων πρὸς ταύτην πρὸς Β καὶ πρὸς Α.

Ἡ στοὰ αὕτη ἢ μᾶλλον προστώον ἔχει τρεῖς κίονας, τῶν ὁποίων ἀνευρέθησαν αἱ βάσεις, οἱ κορμοὶ καὶ τὰ ἰωνίζοντα κιονόκρανα. Αἱ διαστάσεις τοῦ προστώου εἶναι μ. $7,25 \times 5,85$.

Κατὰ τὸν ἄξονα τοῦ προστώου καὶ ὀπισθεν αὐτοῦ ὑπάρχουσι δύο αἴθουσαι, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πρώτη ἀπεκαλύφθη ὀλόκληρος. Δεξιὰ δὲ καὶ πρὸς Β τοῦ προστώου εὐρέθησαν συνεχόμεναι καὶ συγκοινωνοῦσαι πρὸς ἀλλήλας διὰ θυρῶν ἄλλαι πέντε αἴθουσαι, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ ὑπ' ἀριθ. πέντε συγκοινωνεῖ καὶ μετὰ τοῦ προστώου δι' εὐρείας θύρας. Ἄλλ' καὶ πρὸς Ν. τῆς διὰ τοῦ προστώου σχηματιζομένης οὕτω εἰσόδου τοῦ οἰκοδομήματος διαφαίνεται ἡ ὑπαρξίς καὶ ἄλλων διαμερισμάτων, δι' ὧν ἀπαρτίζεται τὸ διάγραμμα ἐκτεταμένου οἰκοδομήματος γνωστοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ τύπου.

Εἰς ἀπόστασιν 15 μ. πρὸς Β τῆς ὑπ' ἀριθ. 7 αἰθούσης εὐρέθη ἐν δοκιμαστικῇ σκαφῇ ὑψηλὸς στυλοβάτης μετὰ μεγάλης βάσεως, κιονόκρανα ἔχοντα περίμετρον 3 μ. καὶ ἀνάλογοι κορμοὶ κίωνων. Ἡ συνέχεια τῆς ἀνασκαφῆς κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο θὰ δείξῃ τὴν σχέσιν τῶν λειψάνων τούτων πρὸς τὸ μέγα οἰκοδόμημα, εἰ καὶ ἤδη ἀπὸ τοῦδε πρὸς ἀνεξάρτητον οἰκοδόμημα φέρεται ὁ διάφορος προσανατολισμὸς τοῦ στυλοβάτου τούτου.

Εἰς μόνα τὰ ἀνευρεθέντα ἀρχιτεκτονικὰ γλυπτὰ μέλη ἀποβλέπων τις, θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποδώσῃ τὸ οἰκοδόμημα εἰς ναόν, διότι ἄλλα μὲν κιονόκρανα ἰωνίζοντα ἔχουσιν ἐπίθημα μετὰ σταυροῦ, ἄλλα δὲ ἔχουσι τὸν τύπον τοῦ κιονοκράνου τῆς Ἀγίας Σοφίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔχομεν δὲ καὶ θωράκια διάτρητα καὶ ἀνάγλυφα μετὰ σταυρῶν. Ἄλλ' αὐτὸ τὸ διάγραμμα τοῦ οἰκοδομήματος καὶ ἡ διάταξις τῶν διαμερισμάτων ἀπομακρύνει ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ ναοῦ, φέρει δὲ μᾶλλον ἢ πρὸς προσάρτημα μεγάλου ναοῦ ἢ πρὸς αὐτοτελὲς μέγα οἰκοδόμημα χριστιανικῶν χρόνων.

Ἄλλαι τινὲς ἐνδείξεις ἐπιτρέπουσι τὴν ὑπόθεσιν ὅτι πρόκειται περὶ κτίσματος Ῥωμαϊκῶν χρόνων ἐπεσκευασμένου καὶ διεργυθμισμένου κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους.

Τὰ σπουδαιότερα εὐρήματα τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ 1930 εἶναι τὰ ψηφιδωτὰ δάπεδα τοῦ προστόφου καὶ τῶν αἰθουσῶν.

Τὸ προστόφον ἔχει γεωμετρικὰς διακοσμήσεις ἐκ τετραγώνων, τριγώνων καὶ κύκλου ἐν τῷ μέσῳ μετὰ σταυροῦ. Ὁ σταυρὸς ἀπαντᾷ εἰς ποικίλας παραλλαγὰς, ἄλλα δὲ θέματα εἶναι σπειρομαϊάνδροι καὶ πλοχομοὶ καὶ δενδρούλλια.

Τὸ δάπεδον τῆς πρὸς Δ τοῦ προστόφου ὑπ' ἀριθ. 1 αἰθούσης φέρει τὸ πολυτελέστερον ψηφιδωτὸν τὸ καὶ ἀριότερον διατηρούμενον καὶ διαιρεῖται εἰς δέκα τετράγωνα πλαισιούμενα διὰ πλοχμῶν καὶ διατεταγμένα εἰς δύο σειράς. Ἐντὸς τῶν τετραγώνων ὑπάρχουσι ῥαμφίζουσαι πέριδικες, νῆσσαι, παγώνια καὶ περιστεραὶ ἑκατέρωθεν ἀγγείων ἐν ἀριστοτεχνικῇ ἐκτελέσει καὶ μετὰ λαμπρᾶς ἁρμονίας χρωμάτων.

Τρεῖς τῶν ὑπολοίπων αἰθουσῶν φέρουσι τὰ ἔχνημεγάλῃς πυρκαϊᾶς, ἐξ ἧς, ὡς φαίνεται κατεστράφη τὸ ὅλον μνημεῖον, ἦσαν δὲ καὶ αὗται ἐπεστρωμένοι διὰ ψηφιδωτῶν.

Τὸ δάπεδον τῆς ὑπ' ἀρ. 5 αἰθούσης διατηρεῖται καλῶς, ἀποτελεῖται δὲ ἐκ σπειρομαϊάνδρων καὶ σταυρῶν καὶ ὁμοιάζει πρὸς τὸ δάπεδον τῆς προστάδος, μετὰ τῆς ὁποίας συνδέεται διὰ μεγαλοπρεποῦς πύλης ἐχούσης μαρμαρίνον κατώφλιον καὶ μέγα κατάγλυπτον ὑπέρθυρον ἐπιμελέστατα εἰργασμένον.

Τὸ δάπεδον τῆς αἰθούσης 6 ἦτο μαρμαρόστρωτον, αἱ δὲ παραστάδες τῆς θύρας ἦσαν κεκοσμημένοι δι' ὠραίας κληματίδος.

Χαρακτηριστικαὶ εἶναι αἱ ἐπιγραφαί, αἱ ὁποῖαι εὐρέθησαν ἐπὶ Χριστιανικῶν ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ ἐπιθημάτων τῶν ἰωνικῶν κιονοκράνων τῆς προστάδος.

Μία τῶν ἐπιγραφῶν τούτων λέγει:

Μόσχος Ἰπποστράτου / Περγαμηνὸς παιδοτρίβης / πρόξενος Θεσσαλῶν / τὸν οἶκον.

3. Αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ ἐν τῇ Πιερίᾳ τῆς Μακεδονίας Δίου, σημαντικωτάτης ἱστορικῆς πόλεως, ἐξηκολούθησαν καὶ κατὰ τὸ 1930 διὰ τοῦ καθηγητοῦ κ. Γεωργίου Σωτηριάδου.

Μετὰ τὰς ἐρεῦνας ταύτας πρόκειται νῦν τελείως γνωστὸς ἐν ταῖς λεπτομερεῖαις του ὁ πέρυσιν ἐν μέρει ἀποκαλυφθεὶς μέγας Μακεδονικὸς τάφος, ὁ κείμενος ἔξω μιᾶς τῶν ἀπέναντι τοῦ Ὀλύμπου πυλῶν τῆς πόλεως.

Ὁ τάφος οὗτος εἶναι τυμβόχωστον κτίσμα λίθινον ἐν σχήματι μικροῦ ναοῦ μετὰ προθάλαμον καὶ κυρίου θαλάμου.

Ἡ εἴσοδος τοῦ τάφου ἔχει ὕψος μ. 2.85 καὶ πλάτος μ. 1.30 ἢ ὅλη δὲ πρόοψις ἐπιστέφεται ὑπὸ τριγλύφου ζωφόρου καὶ ἀετώματος μέτρων 5.20.

Ὁ προθάλαμος ἔχει μῆκος μ. 4 καὶ βάθος μ. 2, ὀροφήν δὲ ὀριζόντιον ἐκ λιθίνων πλακῶν κειμένων ἐπὶ ὀγκωδῶν λιθίνων δοκῶν. Πρὸς τὸν κυρίως θάλαμον ἦτοι τὸν νεκρικὸν θάλαμον φέρει ἐκ τοῦ προθάλαμου δίφυλλος μαρμαρίνη θύρα, πλαισιουμένη ὑπὸ μαρμαρίνου ὡσαύτως θυρώματος.

Ἡ θύρα ἔχει ὕψος μ. 2.60, πλάτος δὲ κάτω μὲν μ. 1.30, ἄνω δὲ 1.23, ἀποτελουμένου οὕτω ἐλαφρῶς τραπεζίου σχήματος, γνωστοτάτου ἀπὸ τῶν Μυκηναϊκῶν ἤδη χρόνων.

Ὁ νεκρικὸς θάλαμος ἔχει μῆκος μ. 4 καὶ βάθος μ. 3.50, ὕψος δὲ μέχρι τῆς κορυφῆς τῆς ἡμικυλινδρικοῦς στέγης ἢ καμάρας μ. 4.70.

Τὸ πάχος τῶν τοίχων εἶναι 0.45, οἱ δὲ λίθοι λαξευτοὶ ὀγκῶδεις κάλλιστα συνηρμοσμένοι. Ὅμοίως κατασκευασμένη εἶναι καὶ ἡ καμάρα, φέρουσα καὶ σιδηροῦς σφήνας πρὸς στερεωτέραν σύνδεσιν.

Πᾶσα ἡ ἐπιφάνεια τοῦ κτίσματος καὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς ἔχει καλυφθῆ διὰ διπλοῦ ἀσβεστοκονιάματος. Τὸ ἐξωτερικὸν ἀσβεστοκονίαμα εἶναι λεπτότατον καὶ περιέχει στιλπνὴν καὶ λειοτάτην ἐπιφάνειαν, κατὰ μὲν τοὺς τοίχους λευκὴν κατὰ δὲ τὸ τύμπανον τοῦ ἀετώματος λευκοκιτρίνην, κατ' ἄλλα δὲ σημεῖα κατάκοσμον διὰ διαφορῶν χρωμάτων.

Ἐκ τοῦ συνόλου ἀρχιτεκτονικοῦ τύπου καὶ ἐκ τῆς διακοσμῆσεως τῆς τε χρωματικῆς καὶ τῆς ἀναγλύφου ἀρχιτεκτονικῶν τινῶν μελῶν διὰ Λεσβίου κυματίου, ὁ ἀνασκάπτων συμπεραίνει ὅτι ὁ τάφος ἀνήκει εἰς τοὺς καλλίστους ἑλληνιστικοὺς ἢ μακεδονικοὺς χρό-

νοὺς ἦτοι·εἰς τοὺς περὶ τὰ 300 π. Χ., ἐὰν δὲν εἶναι καὶ κατὰ τι ἀρχαιότερος.

Εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἐνισχύθη ὁ ἀνασκάπτων καὶ ἐκ τῆς εὐρέσεως τεμαχίων ἀγγείου τῶν περὶ τὰ 300 π. Χ. χρόνων ἐν τῷ ἀθίκτῳ ὑπὸ τὴν νεκρικὴν κλίνην ἐδάφει, ἐν ᾧ κάτωθεν τῶν εἰσρευσάντων διὰ τῆς ὀπῆς τῶν τυμβωρύχων ξένων χωμάτων εὐρέθησαν δύο λύχνοι τῶν μετὰ Χριστὸν πρώτων πιθανώτατα χρόνων. Τὸ ἐν τῶν εὐρημάτων δεικνύει τὸν χρόνον τῆς κτίσεως, τὸ δὲ ἄλλο — οἱ δύο λύχνοι — τὸν χρόνον τῆς ληστεύσεως τοῦ τάφου.

Ἄλλ' ἂν οἱ τυμβωρύχοι δὲν ἀφῆκαν κινητὰ εὐρήματα, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐξαφανίσουν αὐτὸ τοῦτο τὸ μνημεῖον, τὸ ὁποῖον εἶναι, ὅπως γράφει ὁ ἀνασκάψας, τὸ μεγαλοπρεπέστερον μεταξὺ τῶν ὁμοίων ἐν Μακεδονίᾳ μνημείων, ἦτοι τοῦ τάφου τῆς Πύδνης, τοῦ τάφου τοῦ Λαγκαδᾶ καὶ τοῦ τάφου τῆς Ναούσης. Ἄλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀσφαλεστέραν ὅπωςδῆποτε χρονολόγησιν αὐτοῦ ὁ τάφος τοῦ Δίου εἶναι πολὺτιμον βοήθημα πρὸς ἐκτίμησιν τῶν ἄλλων ἐκείνων μνημείων. Ἐξ ἀφορμῆς τοῦ τάφου τούτου ὁ κ. Σωτηριάδης σημειοῖ καὶ ἄλλους ὁμοίους τύμβους, ἀνεξερευνήτους ἀκόμη, ἕνα ἐν Κορινῶ, ἄλλον ἔξωθεν τοῦ χωρίου Καρίτσης παρὰ τὸ Δίον, ἄλλον παρὰ τὸ ΝΔ τεῖχος τοῦ Δίου, ἄλλον παρὰ τὸ θέατρον τοῦ Δίου.

Ὁ τάφος τοῦ Δίου διέσωσεν ὡσαύτως καὶ τὰς μαρμαρίνας πλάκας, τὰς ἀποτελούσας τὴν νεκρικὴν κλίνην, τετράγωνον δηλ. κατασκευάσμα μὲ πλευρὰς μήκους μ. 1.80 καὶ ὕψους 1 μ.

Ἐπὶ τινῶν πλακῶν διατηροῦνται ἀκόμη τὰ χροματ. λείψανα ζωγραφικῆς διακοσμῆσεως, ἐπ' ἄλλων ἐξηφανίσθησαν ταῦτα διὰ τοῦ χρόνου.

Ἀνθέμια παριστώμενα ὡς πραγματικὰ φυτὰ ἀνερχόμενα ἐκ τῶν δοχείων αὐτῶν παρατηρήθησαν ἐπὶ τῶν ποδῶν τῆς κλίνης.

Ἐπὶ τοῦ μεσαίου μετωπιαίου μαρμάρου τμημᾶ τι διέσωσε τρεῖς ἰππεῖς καλπάζοντας πρὸς δεξιὰ, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ μὲν δύο πρώτοι εἶναι Θρᾶκες ἢ Σκύθαι, ὁ δὲ τρίτος Ἕλληνας, πάντες παριστώμενοι δὲ μετὰ ζωηρᾶς ποικιλίας χρωμάτων καὶ μετὰ μεγάλης τεχνικῆς δεξιότητος ὑποδεικνυούσης λαμπρὰ πρότυπα τῆς μεγάλης τέχνης.

Ἡ ὅλη διακόσμησις τοῦ νεκρικοῦ θαλάμου σκοπὸν εἶχε νὰ διαμορφώσῃ τὴν κατοικίαν ταύτην κατὰ τὰ πρότυπα τῶν οἰκιῶν τῶν ζώντων καὶ τὰς ἐν αὐτοῖς εἰκόνας καὶ ἐπιπλώσεις. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης θὰ ἦσαν ἐξωγραφημένοι καὶ οἱ τοῖχοι τοῦ τάφου.

Τὸ μνημεῖον τοῦ Δίου εἶναι ἐν ἐπὶ πλέον μαρτύριον τῆς ἐν Μακεδονίᾳ εὐρείας διαδόσεως τῆς τέχνης. Τὰ μαρτύρια ταῦτα πληθύνονται κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη γοργώτερον, διότι καὶ πλείονες ἐργασίαι ἀρχαιολογικαὶ ἐκτελοῦνται ἐν Μακεδονίᾳ σήμερον, ἀσφαλῶς δὲ θὰ παρουσιάσῃ πολλῶν πλουσιωτέραν καλλιτεχνικὴν εἰκόνα ἡ Μακεδονία ἐν τῷ μέλλοντι. Εἰδικῶς δὲ περὶ τοῦ Δίου ἔχομεν μεμαρτυρημένην τὴν εὐρεῖαν μέριμναν τοῦ Ἀρχελάου πρὸς διακόσμησιν τῆς πόλεως διὰ καλλιτεχνῶν, ὥστε νὰ θεωρῆται αὕτη Ὀλυμπία τῆς βορείου Ἑλλάδος. Τῆς μεγάλης ἐκείνης περιόδου ἀπήχησις εἶναι τὸ εὔρημα τοῦ Δίου.

Ἀλλὰ καὶ τῆς ἀξιολόγου παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς ἡ ἔρευνα προεχώρησεν ἱκανόν, ὥστε νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ σχεδιογράφησις αὐτῆς. Ἐκ τῆς ἐργασίας ταύτης προῆλθον εἰς φῶς καὶ νέα κινήτὰ εὐρήματα καὶ ἐπιγραφαὶ τοῦ 3^{ου}, 4^{ου} καὶ 5^{ου} αἰῶνος μετὰ Χριστόν, σχετιζόμεναι ἐν μέρει πρὸ τὴν ἀρχαιοτέραν ἐκκλησίαν τὴν εὐρεθεῖσαν ὑπὸ τὴν ὑπερτέραν καὶ ἀνήκουσα εἰς τὸν 4^{ον} μ. Χ. αἰῶνα. Ἡ ἀρχαιοτέρα αὕτη ἐκκλησία, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀνασκάπτοντος, φαίνεται ὅτι ἦτο ἐν ἀρχῇ διπλῆ αἵθουσα ἰδιωτικῆς οἰκίας μετατραπεῖσα εἰς χριστιανικὸν προσευχητήριον. Ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη δεῖται ἀκόμη ἐξακριβώσεως διὰ μελλούσης ἐρεύνης, ἡ ὁποία ἀσφαλῶς θὰ ἐξακολουθήσῃ προκειμένου περὶ τόπου σπουδαιοτάτου, οἷον τὸ Δίον.

4. Ἐν Φλωρίνῃ τῆς Μακεδονίας ἐξετέλεσε δοκιμαστικὴν σκαφὴν ὁ καθηγητὴς κ. Κεραμόπουλος.

Ἀφορμὴν πρὸς τὴν σκαφὴν ταύτην ἔδωκε τυχαίως εὐρεθὲν πήλινον ἀγγεῖον μετ' ἐκτύπων παραστάσεων τῆς ἀλώσεως τῆς Τροίας, τοῦ ὁποίου διασωθὲν τι μέρος ἐκομίσθη καὶ κατετέθη εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον ὑπὸ τοῦ κ. Φιλίππου Στ. Δραγούμη.

Τὸ ἀγγεῖον εἶχεν εὐρεθῆ ἀκέραιον, ἀλλ' ἢ ἐπ' αὐτοῦ ὑπαρξίς Ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν ἐγένετο ἡ αἰτία τῆς συντριβῆς αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ μὴ Ἑλληνας εὐρετοῦ. Ἐν ἀκόμῃ παράδειγμα καταστροφῆς Ἑλληνικῶν ἀρχαίων, μάλιστα δὲ ἐνεπιγράφων τῆς Μακεδονίας ὑπὸ τῶν πολεμίων τῆς Ἑλληνικότητος τῆς χώρας!

Εἰς ὕψος 100 μ. ἀπὸ τῆς κοίτης τοῦ διαρρέοντος τὴν Φλώριναν ποταμοῦ καὶ εἰς τὴν βορείαν κλιτὺν τῆς Κούλας σχηματίζεται μετὰ βραχὺν λαιμὸν ἠπιωτέρα κλιτύς, ἐφ' ἧς ἔκειτο ἀρχαία, ἀγνωστοῦ ἀκόμῃ ὀνόματος, πόλις· ἡ πόλις αὕτη ἐξηκολούθει καὶ κατωτέρω κατὰ κλιμακωτὰ πεδία περιβαλλόμενα διὰ τειχῶν. Τὰ τεῖχη ταῦτα ἔχουσι νῦν ἐξαφανισθῆ, ἐξυτηρηθέντα τὰς οἰκοδομικὰς ἀνάγκας τῶν νεωτέρων, πλὴν σποραδικῶν τινῶν λίθων, τῶν ὁποίων αἱ ἀδρομερεῖς παράλληλοι ἀυλακώσεις τάσσουσι τὴν τοιχοδομίαν εἰς τοὺς ἀπὸ τοῦ 4^{ου} π. Χ. αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς χρόνους.

Αἱ δοκιμαστικαὶ σκαφαὶ ἐγένοντο εἰς πλείστα σημεῖα τῆς περιοχῆς τῆς πόλεως. Πανταχοῦ διαπιστοῦται πυρκαϊὰ καὶ βιαία καταστροφή.

Τὰ γενόμενα κινητὰ εὐρήματα συνάπτονται πρὸς τὸν ὅλον γνωστὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν τῆς ὑστερας ταύτης περιόδου.

Πολλὰ κύλικες καὶ πινάκια ἐκ τεφρόχρου πηλοῦ φέρουσι κεντρικὸν ἔντυπον ἀστεροειδὲς κόσμημα κατὰ τὸ ἔθος τῆς νοτιωτέρας Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ 5^{ου} π. Χ. αἰῶνος μέχρι τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων. Εἰς τοὺς ὑστεροὺς Μακεδονικοὺς χρόνους ἀνήκει καὶ τὸ πρῶτον εὐρεθὲν ἀγγεῖον. Εἰς τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἀνήκουσι καὶ οἱ μετ' ἐκτύπων κοσμημάτων σκύφοι, οἱ λεγόμενοι μεγαρικοὶ, γνωστοὶ καὶ οὗτοι ἐκ πλείστων Ἑλληνικῶν τόπων.

Ἄλλα ἀγγεῖα εἶναι ἐκ πηλοῦ ἐρυθροῦ μεταξὺ δὲ τούτων καὶ οἱ πίθοι. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὰ ἀγγεῖα ταῦτα ἦσαν ἐγχώρια. Ἄλλὰ καὶ τὰ τεφρόχροα δὲν φαίνεται ὅτι εἶναι ξένα, διότι ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ εἶναι κατεσκευασμένα καὶ αἱ πῆλιναι ἀγνῦθες, τὰ γνωστὰ κοινότατα βαρεῖδια τῶν ἀρχαίων ὑφαντικῶν ἐργαλειῶν, τὰ ὅποια δὲν εἶναι πιθανὸν ὅτι εἰσήγοντο ἔξωθεν. Κατὰ ταῦτα καὶ τῆς πόλεως ταύτης ὁ πολιτισμὸς εἶναι ὁμοιόμορφος πρὸς τὸν ἀπὸ τῆς

Αἰγύπτου μέχρι τῶν βορειοτάτων τούτων χωρῶν Ἑλληνικὸν πολιτισμόν.

Ἐκ σποραδικῶν τινῶν τεμαχίων μετὰ στυλποῦ γανώματος ἀνάγονται αἱ ἀρχαὶ τῆς πόλεως εἰς τὸν 5^{ον} π. Χ. αἰῶνα. Τὸν 4^{ον} αἰῶνα μαρτυροῖ ἀργυροῦν νόμισμα τοῦ Δυρραχίου. Ἄλλα νομίσματα προέρχονται ἐκ μεταγενεστέρων χρόνων. Ἡ καταστροφή φαίνεται ὅτι ἐπῆλθεν ἐν Ῥωμαϊκοῖς χρόνοις.

Ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς οἰκοδομίας παρατηρήθη ὅτι τὰ μὲν θεμέλια τῶν οἰκιῶν καὶ μέρος τῶν ὄρατῶν τοίχων (ὑψ. 0.80) ἦσαν λιθοκτιστα, τὰ δὲ ὑπεράνω ἐξ ὠμῶν πλίνθων.

Σποραδικῶς παρατηρήθησαν καὶ λίθοι πελεκητοὶ ἐρυθροποὶ τῆς Μπανίτσης προερχόμενοι ἐκ πολυτελεστέρων κτισμάτων. Ὁσαύτως καὶ κέραμοι μεγάλοι ἐν τεμαχίοις στρωτήρες καὶ καλυπτήρες. Παρὰ τὴν ὑποτιθεμένην εἴσοδον τῆς ἀκροπόλεως ἀπεκαλύφθη ἐν μέρει κρηπίδωμα, διακοπτόμενον ἐκ τῆς καταστροφῆς, καὶ ἀδιαγνώστου ἀκόμη προορισμοῦ (ναοῦ ἢ βωμοῦ).

Ἐκ πάντων τούτων συνάγεται ἡ ὑπαρξίς ἀξιολόγου Ἑλληνικῆς πόλεως, τῆς ὁποίας ἐπιβάλλεται ἡ περαιτέρω ἐξερεύνησις.

5. Ἄλλην δοκιμαστικὴν σκαφὴν ἐξετέλεσεν ὁ κ. Κεραμόπουλλος ἐν Ἐρατύρᾳ.

Πρὸς τὰ ΝΔ τῆς κωμοπόλεως Σελίτσης, μετονομασθείσης ἐσχάτως εἰς Ἐράτυραν, κεῖται μεμονωμένος λοφίσκος Μαγούλα περιστεφόμενος ὑπὸ τείχους ἀρχαίου, τοῦ ὁποίου σφύζονται σήμερον μόνον τὰ θεμέλια. Ὑπὸ τὸν λόφον τοῦτον ἔσκαψε δοκιμαστικῶς ὁ κ. Κερ. καὶ ἀπεκάλυψε τὰ λείψανα ἀρχαίου συνοικισμοῦ, καταστραφέντος ὑπὸ πυρκαϊᾶς κατὰ τὸν 1^{ον} π.Χ. αἰῶνα ἔνεκα πολεμικῆς περιπετείας πιθανώτατα. Αἱ οἰκίαι ἦσαν πλινθοκτιστοὶ μετὰ λιθίνων θεμελίων. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦ ἐμπρησμοῦ αἱ ἀποθῆκαι ἦσαν πλήρεις διὸ καὶ εὐρέθησαν κεκαυμένοι οἱ καρποὶ σίτος, φακῆ, ἐρέβινθοι, ὄροβοι καὶ σταφυλαί. Τὰ ἀγγεῖα, μέλανα ἢ τεφροῦ χρώματος, φέρουσιν ἔκτυπα κοσμήματα.

Ἡ πεδιάς, ἐν τῇ ὁποία κεῖται ἡ Μαγούλα τῆς Ἐρατύρας,

προστατεύεται ὑπὸ 5 ἄλλων φρουρίων ἀναγομένων εἰς τοὺς ἀρχαίους Μακεδονικοὺς χρόνους. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ τόπος ἀνήκεν εἰς τὴν Ἑλίμειαν, τὰ δὲ φρούρια ἐπροστάτευον τὰς διαβάσεις πρὸς τὴν Ὀρεστίδα καὶ τὴν Ἑορδαίαν.

6. Ἐν Δωδώνῃ γενναίως καὶ πάλιν χορηγούντων τῶν ἀδελφῶν Παπαστράτου ἐξηκολούθησεν ἡ ἀνασκαφὴ διὰ τοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Δ. Εὐαγγελίδου.

Κατὰ τὰς ἐργασίας ταύτας συνεπληρώθη ἡ ἀποκάλυψις τῆς παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς, τῆς ἐνευρεθείσης πέρυσιν, μὲ τὸν ἀξιόλογον τρίκογχον τύπον.

Ἐξω τῆς βασιλικῆς ταύτης καὶ πρὸ τοῦ νάρθηκος ἀπεκαλύφθησαν τὰ θεμέλια σχεδὸν τετραγώνου Ἑλληνικοῦ οἰκοδομήματος, διαστάσεων 9.80×9.40 , κατεσκευασμένου διὰ μεγάλων ὀρθογωνίων λίθων, ἐχόντων τὴν ἐπιφάνειαν ἀδρῶς μόνον ἐξεργασμένην.

Περαιτέρω ἀπεκαλύφθη μέγα τετράγωνον περιπτου οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖον ἀτελῶς εἶχεν ἐρευνησθεῖς ὁ Καραπάνος. Αἱ διαστάσεις αὐτοῦ εἶναι μέτρων 20.90×19.20 .

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς Β καὶ τῆς Ν αὐτοῦ πλευρᾶς σφύζονται τὰ θεμέλια προεξοχῶν ἐν εἴδει προστώων. Κατὰ τὴν Β πλευρὰν σφύζονται κατὰ χώραν μεγάλοι ὀρθοστάται τοῦ ἐξωτερικοῦ τοίχου, ὅστις περιέβαλλε τὸ οἰκοδόμημα πλὴν τῆς Ν πλευρᾶς, ὅπου ἦτο ἡ εἴσοδος. Αἱ ἐσωτερικαὶ διαιρέσεις τοῦ οἰκοδομήματος εἶναι ἀκόμη ἀσαφεῖς.

Τὰ κινητὰ εὐρήματα τῆς Δωδώνης ὑπῆρξαν καὶ ἐφέτος ἰκανά, κατανέμονται δὲ εἰς μολύβλινα ἐνεπίγραφα ἐλάσματα περιέχοντα ἐρωτήσεις πρὸς τὸ περίπυστον μαντεῖον καὶ ἀπαντήσεις αὐτοῦ, χαλκᾶ ἐλάσματα φέροντα διάφορα κοσμήματα καὶ παραστάσεις, τεμάχια ἰωνικῶν κιονοκράνων ἐκ πώρου τοῦ 4^{ου} αἰῶνος καὶ κεράμων μετὰ γραπτῶν κοσμημάτων κλπ.

Μεταξὺ τούτων πολυτιμότερον εὑρημα, ἀμείβον πάντας τοὺς τε δαπανῶντας καὶ τὸν ἐργαζόμενον, εἶναι χαλκοῦν ἀρχαῖκόν ἀγαλμάτιον ὀπίθου, τοῦ ὁποίου ἐλλεῖπει ὁ λόφος τοῦ κράνουσ καὶ ἡ ἀσπίς μόνον, τὰ δ' ἄλλα πάντα σφζονται ἄριστα.

Ὁ πλαστικὸς τύπος τοῦ ἀγαλματίου ἀναμνησκει δωρικὰς ἀναλογίας καὶ δωρικὴν καθόλου τεχνοτροπίαν, ὁμοιάζει δὲ ὅλως ἰδιαίτερος πρὸς τὸν ἐν Λογγᾷ τῆς Πυλίας πρὸ ἐτῶν εὐρεθέντα ὀπίθην.

Ὡσαύτως ἄξιον λόγου εἶναι χαλκοῦν ἔλασμα προερχόμενον ἐκ παραγναθίδος κράνουσ καὶ φέρον ὠραίαν ἀνάγλυφον παράστασιν ἔριδος Ἀπόλλωνος καὶ Ἡρακλέουσ περὶ τοῦ τρίποδος.

Ἀλλὰ παρὰ τὰ καλλιτεχνικὰ ταῦτα εὐρήματα σημαντικωτάτη ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεωσ εἶναι ἡ ἀνεύρεσις μικρῶν πηλίνων ἀγγείων τῆσ πρωτοελλαδικῆσ ἐποχῆσ, ἀψευδῶν τεκμηρίων τῆσ παναρχαίας τοῦ τόπου ἱστορίας. Ἡ κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο ἐξακολούθησις τῆσ ἐρεῦνησ καὶ ἡ ἀπὸ ἀφθονωτέρων εὐρημάτων εὐρύτερα μελέτη τῆσ προϊστορικῆσ Δωδώνησ θὰ διαφωτίση οὐχὶ μόνον τὴν παναρχαίαν σύστασιν τοῦ τοπικοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς προϊστορικὰ εὐρήματα τῶν γειτονικῶν χωρῶν τῆσ τε Β. Ἑλλάδοσ καὶ ἄλλων τόπων, οὕτω δὲ θέλει καταστῆ σαφεστέρα ἡ εἰκὼν τῆσ ὅλησ ἐθνογραφικῆσ συγγενείασ.

Ἡ συστηματικὴ πρόδοσ τῆσ ἀνασκαφῆσ εὐρυνομένη καθ' ἕκαστον ἔτοσ καθιστᾷ ζωηροτέραν τὴν σημασίαν τῶν ἐργασιῶν καὶ ἐμφανέστερον τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα αὐτῶν προκειμένου περὶ τόπου, ὅστισ κατὰ τὴν ἱστορικὴν παράδοσιν ὑπῆρξεν ἡ πρώτη κοιτίς τῶν Ἑλλήνων καὶ τὸ λίκνον τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

7. Ἐκ Δωδώνησ ἀφορμηθεῖσ ἐξετέλεσε βραχεῖαν ἀνασκαφικὴν ἔρευναν ὁ κ. Εὐαγγελίδησ ἐν Παρ α ρ α μ υ θ ι ᾶ τῆσ Ἡπειροσ.

Ἡ ἐργασία αὕτη ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἀποκάλυψιν καὶ σχεδιογράφησιν διαφαινομένων λειψάνων πρωτοχριστιανικῆσ βασιλικῆσ πρὸς Ν τῆσ πόλεωσ, εἰς ἀπόστασιν $\frac{3}{4}$ τῆσ ὥρασ καὶ ἐν τῇ πεδιάδι

κάτω τῆς Βέλιανης κειμένης, γνωστῆς δὲ κοινῶς ὑπὸ τὸ ὄνομα «γάλασμα».

Ἡ ἐργασία ἀπέδωκε βασιλικὴν ὁμοίου τύπου πρὸς τὸν τῆς βασιλικῆς τῆς Δωδώνης μὲ τρεῖς κόγχας, τρία κλίτη καὶ νάρθηκα. Ἡ ἀψὶς εἶναι ἡμικυκλικὴ ἐξέχουσα μετὰ δύο μικρῶν προεξοχῶν ἐν εἴδει ἀντηρίδων. Ἡ τοιχοδομία εἶναι ἐκ κοινῶν λίθων καὶ ἀσβεστοκονιάματος μετὰ παρενθέσεως ὀπτῶν πλίνθων, αἱ ὁποῖαι ἐνιαχοῦ σχηματίζονται εἰς λοξὰς γραμμὰς καὶ ζώνας.

Ἡ ἐσωτερικὴ διαμόρφωσις τοῦ ἱεροῦ δὲν εἶναι ὄρατῆ, διότι καταλαμβάνεται τοῦτο ὑπὸ νεωτέρου παρεκκλησίου.

Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς βασιλικῆς διαιρεῖται διὰ διπλῆς σειρᾶς τεσσάρων κτιστῶν πεσσῶν ἢ στύλων εἰς τρία κλίτη, τῶν ὁποίων τὸ δάπεδον εἶναι κατὰ 0.40 χαμηλότερον τοῦ στυλοβάτου. Δεξιὰ τοῦ μέσου κλίτους καὶ μετὰ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου στύλου ἦτο ἰδρυμένος ὁ ἄμβων, κυκλικὸς μετ' ὀρθογωνίων προεκτάσεων πρὸς Α καὶ Δ. Τούτου σφύζεται μόνον τὸ κάτω μέρος κτιστόν.

Τρεῖς θύραι ὀδηγοῦν εἰς τὸν νάρθηκα, κατὰ τὰς στενὰς πλευρὰς τοῦ ὁποίου προεξέχουσι τετράγωνα δωμάτια ἐν εἴδει πύργων.

Τὸ ὅλον μῆκος τῆς βασιλικῆς μετὰ τοῦ νάρθηκος ἄνευ τῆς ἀψίδος εἶναι μέτρων περίπου 23, τὸ δὲ πλάτος τοῦ κυρίως ναοῦ εἶναι περὶ τὰ 14 μ., 50.

Ἡ συνέχεια τῆς ἐργασίας θὰ διαφωτίσῃ πλείονας λεπτομερείας τοῦ ἐσωτερικοῦ διαγράμματος.

8. Ἐν Νικολολεῖ τῆς Ἠπείρου ἐξηκολούθησαν αἱ ἔρευναι διὰ τοῦ κ. Ὁρλάνδου καὶ τοῦ κ. Σωτηρίου.

Κατὰ τὰς ἐργασίας ταύτας συνετελέσθη ἡ ἐκκαθάρισις ὁλοκλήρου τοῦ ἱεροῦ βήματος καὶ τῶν ἐκατέρωθεν αὐτοῦ παστοφορίων τῆς μεγάλης χριστιανικῆς βασιλικῆς, ἡ ὁποία ἀνευρέθη κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος.

Ἡ ἐπέκτασις τῆς ἀνασκαφῆς καὶ εἰς μέρος τοῦ κυρίως ναοῦ διεπίστωσεν ὅτι ἡ ἀνασκαπτομένη βασιλικὴ εἶναι πεντάκλιτος.

Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἱεροῦ βήματος ἀπεκαλύφθη ἡ ἀγία Τράπεζα

μετὰ τῶν τεσσάρων βάσεων τοῦ Κιβωρίου ὡς καὶ τὸ πρὸ τῆς ἁγίας Τραπεζῆς μαρμάρινον βῆθρον, ὅπου ἴστατο ὁ λειτουργὸς, ἀπήχησις τῆς προθέσεως τῶν ἀρχαίων βωμῶν.

Καθωρίσθησαν ὡσαύτως αἱ διαστάσεις τῶν ἐκατέρωθεν τῆς ἁγίας Τραπεζῆς θρόνων τῶν πρεσβυτέρων (4.10×1.20) ὡς καὶ τὸ σχῆμα τῆς σολέας, τὸ ὁποῖον ἦτο τετράγωνον.

Οὕτω δυνάμεθα πλέον νὰ ἔχωμεν πλήρη εἰκόνα τῆς διαμορφώσεως τοῦ ἱεροῦ βήματος μετὰ τοῦ ἐν τῇ ἀψίδι ἐκ πέντε βαθμίδων ἀποτελουμένου ὑψηλοῦ βῆθρου τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου καὶ τοῦ ἐκατέρωθεν τῆς ἁγίας Τραπεζῆς συνθρόνου τῶν πρεσβυτέρων. Παρὰ ταῦτα αἱ ἐργασίαι τοῦ 1930 ἐξεκαθάρισαν καὶ τὰ ἐκατέρωθεν τοῦ ἱεροῦ παστοφῶρια.

Διὰ τῶν παστοφορίων τούτων σχηματίζεται εὐρύτατον ἐγκάρσιον κλίτος τοῦ ναοῦ. Ἀπὸ τοῦ βήματος χωρίζονται τὰ παστοφῶρια διὰ μαρμαρ. πεσσῶν, ἀνὰ δύο ἐκατέρωθεν—ὧν εἷς μόνον δεξιὰ εὐρέθη κατὰ χώραν—Κατὰ τὰς βάσεις τῶν πεσσῶν ὑπῆρχον θωράκια. Καὶ οἱ πεσσοὶ καὶ τὰ θωράκια εἶναι εἰλημμένοι ἐξ ἀρχαίων οἰκοδομημάτων. Ἀρχαῖα φατνώματα ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς θωράκια.

Ἀρχαῖα φατνώματα ἀνεκαλύφθησαν καὶ ἀλλαγῶ τῆς βασιλικῆς, φέρουσι δὲ ἀνάγλυφον διακόσμησιν ἐκ κληματίδων, πανοπλιῶν καὶ ἐρώτων, ἀρίστης ἐργασίας.

Κινητὰ εὐρήματα ἐγένοντο καὶ πάλιν πολλὰ, ἰδίᾳ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, ἰωνικὰ κιονόκρανα, ἐπιθήματα, ἐπίκρανα παραστάδων, τμήμα γείσου ἔχον ἄκανθαν καὶ ὑδρόβια φυτὰ, τμήματα πλαισίου θυρῶν μετὰ γλυφῶν, δύο κορινθιάζοντα κιονόκρανα καὶ ἄλλα.

Ὡσαύτως ἀνευρέθησαν μικρὰ τμήματα τῆς ψηφιδωτῆς διακοσμῆσεως τῶν τοίχων, πλίνθοι μετὰ τῆς ἐπιγρ. ΕΚΚΛ (ησίας) καὶ μέρος κορμοῦ ἀρχαίου ἀγαλματίου, πιθανῶς, Νίκης.

Ἐκ πάντων τῶν μέχρι τοῦδε πορισμάτων συνάγομεν, ὅτι ἀνασκάπτεται νῦν ἐν Νικοπόλει ἓν τῶν μεγαλοπρεπεστάτων, ἂν μὴ τὸ

μεγαλοπρεπέστατον χριστιανικὸν μνημεῖον τῆς πόλεως, ἴσως αὐτὴ ἡ μητρόπολις αὐτῆς.

9. Ἐν Χαλανδρίτση Φαρῶν Ἀχαΐας καὶ ἐν Μάνεση Λαπαθῶν Καλαβρῦτων ἐξηκολούθησε καὶ κατὰ τὸ 1930 ἡ Ἐταιρεία τὰς ἐρεῦνας ἀρχαίων νεκροταφείων διὰ τοῦ κ. Νικ. Κυπαρίσση.

Παρὰ τὸν Ἅγιον Βασίλειον Χαλανδρίτσης ἐγένετο καθαρισμὸς καὶ σχεδιαγράφησις τοῦ δευτέρου ἀσυλήτου λαξευτοῦ σπηλαίου.

Ἐν τῷ σπηλαίῳ τούτῳ εὐρέθησαν πλείονες σκελετοὶ, ἐν θέσει ταραχθείση ὑπὸ τῶν καταπεσόντων ὄγκων τοῦ οὐρανοῦ τοῦ σπηλαίου, παρ' αὐτοὺς δὲ διάφορα ἀγγεῖα εἰς τεμάχια, τὰ ὁποῖα συγκολληθέντα ἀπέδωκαν ἓνα μέγαν ἀμφορέα καὶ πλείονα τυφλόστομα ἀμφορείδια, μικροὺς πίθους, τρίωτα λεβήτια κ. ἄ. συνήθη ἀγγεῖα τῆς ὑστερομυκηναϊκῆς περιόδου μετὰ τῆς προσιδιαζούσης εἰς αὐτὴν ἀπλῆς γραμμικῆς διακοσμῆσεως—καμπυλῶν καὶ τεθλασμένων—ἀμέσου προδρόμου τοῦ γεωμετρικοῦ ἐκφυλισμοῦ τοῦ μυκηναϊκοῦ ῥυθμοῦ.

Ἐπὶ τοῦ Τρομπὲ τῆς Χαλανδρίτσης ὁ κ. Κυπαρίσσης ἠρεύνησε τὸν μεσαῖον κτιστὸν θολωτὸν τάφον, ἔχοντα διάμεσα κτιστὰ χωρίσματα καὶ περιέχοντα ἐντὸς τῶν διαμερισμάτων τούτων διάφορα λείψανα σκελετῶν μετὰ κτερισμάτων.

Τὰ εὐρεθέντα κινητὰ ἀρχαῖα εἶναι πλὴν τῶν σκελετῶν τρία ἀγγεῖα, ἓν πῆλινον ζφάριον καὶ μία χαλκῆ καρφίς.

Πάντα τὰ ἀγγεῖα φέρουσι καθαρῶς γεωμετρικὴν διακόσμησιν τῶν μεταμυκηναϊκῶν χρόνων, εἰς τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους φέρουσι καὶ τὰ σχήματα τῶν ἀγγείων. Χαρακτηριστικαὶ εἶναι αἱ ἐπ' αὐτῶν ἀπαντῶσαι ζωφόροι πελαργῶν καὶ αἱ πυκναὶ παράλληλοι γραμμαὶ, αἱ καλύπτουσαι τὸ πλεῖστον τῆς ἐπιφανείας. Εἰς τὴν αὐτὴν γεωμετρικὴν περίοδον ἀνήκει καὶ τὸ πῆλινον ζφάριον.

Πέριξ τῆς Χαλανδρίτσης ὑπάρχουσι καὶ πολλοὶ ἄλλοι μικροὶ λόφοι ὄξυκόρυφοι, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὁ ἀνασκάπτων εὗρε καὶ ἄλλους κτιστοὺς τάφους. Ἐν τινι ἐξ αὐτῶν 2 χιλιόμετρα πρὸ τῆς Χαλαν-

δρίτσης ὑπάρχει μεγάλη κρηπίς τάφου κατεστραμμένου, ἐν τῷ ὁποίῳ εὐρέθη μόνον μικρὰ λεπίς ὄψιανου λίθου.

Πέραν τῆς Χαλανδρίτσης ἐν θέσει Ἀγριαπιδιῆς εὐρέθησαν τάφοι ἔχοντες περίβολον ἐκ πλακοειδῶν λίθων. Ἐντὸς τοῦ περιβόλου ὑπάρχουσι τάφοι κτιστοὶ δι' ὁμοίων λίθων, τετράπλευροι $2.70 \times 1.40_{1.15}$, περιέχοντες ὄστα, πῆλινα σφονδύλια καὶ τέσσαρα ἐκ χονδροειδοῦς πηλοῦ, ἀγάνωτα καὶ κακόψητα ἀγγεῖα.

Παρὰ τὸ χωρίον Μάνεση καὶ εἰς θέσιν βρωμονέρι ἐξηρευνήθη μετὰ δυσκολίας λαξευτὸν νεκροταφεῖον βυθισμένον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀπεκομίσθησαν ἀγγεῖα τινὰ ὑστεροελλαδικὰ ὡς καὶ τρεῖς ἀσκοειδεῖς λύχνοι μετὰ λαβῆς ἀναρτήσεως.

Πρὸς προσεχῆ ἔρευναν ἐσημειώθησαν δύο νεκροταφεῖα, τὸ ἓν παρὰ τὸ χωρίον Μέντζενα καὶ τὸ ἄλλο παρὰ τὸ χωρίον Γουρζούμισα, ἔνθα καὶ ἀκρόπολις ὑπάρχει ἀποδιδομένη εἰς τὸ ἀρχαῖον Λεόντιον.

10. Ἐν Στυμφάλῳ ἐγένετο καὶ κατὰ τὸ 1930 βραχεῖα ἔρευνα διὰ τοῦ κ. Ὁρλάνδου.

Λόγῳ τῆς καλυπτοῦσης τὴν ἀγορὰν τῆς πόλεως λίμνης ἡ ἔρευνα περιορίσθη παρὰ τὴν μεγάλην κατατομὴν πρὸς Α τοῦ ἀγνώστου προορισμοῦ τηγανομόρφου κτίσματος, ἀπεκαλύφθη δὲ ἐνταῦθα καλῆς ἐργασίας ἡμικυκλικὴ ἐξέδρα (δμ. 3.^η 10) βαίνουσα ἐπὶ δύο ἀναβαθμῶν καὶ ἔχουσα ἐσωτερικῶς ἐδώλιον ἐρειδόμενον ἐπὶ τοῦ ἰσοδόμου τοίχου, ὅστις ἀπετέλει τὴν ῥάχιν τοῦ καθίσματος, εἶναι δὲ ἐπιμελέστατα ἐξεργασμένος.

Κατὰ τὴν ΒΑ πλευρὰν τοῦ τείχους εὐρέθη νέα πύλη, ὁμοία περίπου πρὸς τὴν εὐρεθεῖσαν τῷ 1926, ἀλλ' ἄνευ ἐσωτερικοῦ κυκλοτεροῦς χώρου (ΠΑΕ 1926, 152).

Πρὸς Β τῆς ἄκρας τῆς ἀκροπόλεως ἐν τῇ πεδιάδι καὶ εἰς ἀπόστασιν 40 περίπου μέτρων ἀπ' αὐτῆς ἀπεκαλύφθησαν διαμερίσματα τινὰ ὀρθογώνια Ῥωμαϊκῆς οἰκίας διατεταγμένα πέριξ αὐλῆς. Τμήματα τοῦ δαπέδου ἦσαν ἐπιστρωμένα δι' ὀπτῶν πλίνθων. Ἐπειδὴ τὰ τμήματα ταῦτα εἶνε μικρὰ (1.20×1.20) πρόκειται πιθανῶς

περὶ καταστροφμάτων ἐστιῶν ἢ πρὸς θέρμανσιν. Εὐρίσκονται δὲ τὰ πλινθόστρωτα ταῦτα οὐχὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν διαμερισμάτων, ἀλλὰ παρὰ τοὺς τοίχους.

Ὡσαύτως ἐξητάσθη νῦν ἀποκαλυφθὲν πληρέστερον τὸ κατακεχωσμένον βᾶθρον ΠΑΕ 1926, 134 καὶ ἀνεγνώσθη ἡ ἐπιγραφὴ αὐτοῦ ὀρθότερον: Ὁ δᾶμος Στυμφαλίων / *Εγριππον Ἀλεξιμάχου (ἀντί: Λυσιμάχου).

11. Ἐν Κρήτῃ ἐξηκολούθησεν ἡ ἐνδιαφέρουσα ἔρευνα τοῦ Σπηλαίου τῆς Εἰλειθυίας διὰ τοῦ Ἐφόρου κ. Μαρινάτου. Μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1929 δοκιμαστικὴν σκαφὴν, ἡ ἐργασία τοῦ 1930 τῇ βοήθειᾳ πάντοτε τεχνητοῦ φωτός, προέβη εἰς τὸν συνολικὸν καθαρισμὸν τοῦ σπουδαιοτάτου «σπέους Εἰλειθυίας».

Τὰ κινητὰ εὐρήματα ἦσαν, πλὴν ἀσημάντων τινῶν χαλκῶν ταινιῶν, ἀποκλειστικῶς τεμάχια ἀγγείων ὄλων τῶν περιόδων, ἰδιαιτέρως δὲ ἄφθονα τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς. Κατὰ τοῦτο τὸ ἐν Ἀμισῶ σπήλαιον τῆς Εἰλειθυίας ὁμοιάζει πρὸς τὸ σπήλαιον τῶν Καμαρῶν, διαφέρει δὲ ἄλλων λατρευτικῶν σπηλαίων καὶ ἰδίᾳ τοῦ σπηλαίου τοῦ Ἀρχαλοχωρίου, ἔνθα πλεονάζουσι τὰ μεταλλικὰ εὐρήματα ἐπικρατούντων τῶν λειψάνων ὄπλων, τὰ ὅποια μαρτυροῦσι περὶ τῆς φύσεως τῆς λατρευομένης θεότητος.

Ἡ διεύθυνσις τοῦ σπηλαίου τῆς Εἰλειθυίας εἶναι περίπου ἀπὸ Α πρὸς Δ, ἡ δὲ κατὰ τὰς Α ὑπάρχουσα εἴσοδος αὐτοῦ ἀνοίγεται πρὸς μικρὰν χαράδραν.

Ἀπὸ τῆς εἰσόδου μέχρι περίπου τοῦ μέσου τὸ ἔδαφος εἶναι ἐλαφρῶς ἐπικλινές, περαιτέρω δὲ ἀνέρχεται ὀλίγον καὶ καταλήγει εἰς χαμηλότατον μυχόν, ὃ ὁποῖος βρίθκει σταλακτιτῶν καὶ σταλαγματιῶν.

Μέγιστον μῆκος τοῦ σπηλαίου εἶναι 60 περίπου μέτρων, τὸ δὲ πλάτος αὐτοῦ ποικίλλει ἀπὸ 9 μέχρι 13 μέτρων, ἐκτὸς σχισμοειδῶν τινων παραφυάδων, ὅπου τὸ πλάτος φθάνει τὰ 19 μέτρα. Μέγιστον ὕψος τοῦ σπηλαίου εἶναι περὶ τὰ 4 μέτρα.

Εὐθὺς μετὰ τὴν εἴσοδον τοῦ σπηλαίου, ἀριστερά, ὑπάρχουσι

τὰ λείψανα ὀρθογωνίου κτίσματος, ἴσως ἀπλοῦ περιβόλου. Κατὰ τὸ μέσον περιῖπου τοῦ σπηλαίου ὑπάρχουσι δύο κτιστὰ διαμερίσματα συνεχόμενα καὶ περιβάλλοντα ἓνα ἢ δύο σταλακτίτας οἰοεὶ ἐντὸς ἀδύτου. Ὀλίγον πρὸ τοῦ τέρατος τοῦ σπηλαίου ὑπάρχει μικρὰ ὀπή, ἢ ὁποία ἄγει εἰς τέσσαρας ὑπὸ τὸ ἔδαφος τοῦ σπηλαίου κοιλότητας, περιεχούσας καὶ ταύτας τεμάχια ἀγγείων.

Ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε γενομένης προκαταρκτικῆς μελέτης τῶν εὐρημάτων, συνάγεται ὅτι τὸ σπήλαιον πολλάκις ὑπέστη ἀνακάθαρσιν καὶ ἰσοπέδωσιν.

Μετὰ τῶν νεολιθικῶν ὀστράκων, τὰ ὁποῖα εὐρίσκοντο ἀφθονα εἰς τὰ κατώτατα στρώματα, ἦσαν ἀνάμικτα καὶ μεταγενέστερα, ἰδίως Ῥωμαϊκά, ἅπαξ δὲ καὶ ἐν Βυζαντινὸν ἢ Ἐνετικόν. Ἐκ τούτου συμπεραίνεται μετὰ πιθανότητος ὅτι κατὰ τοὺς Ῥωμαϊκοὺς χρόνους, ὅτε ἐπετάθη ἡ λατρεία ἐντὸς τοῦ σπηλαίου κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀφθόνων Ῥωμ. λύχνων καὶ ἄλλων τεμαχίων ἀγγείων— ἐγένοντο ἀνακαθάρσεις τοῦ σπηλαίου. Τότε δὲ θὰ ἀπερρίφθησαν καὶ τὰ ἐκτὸς τοῦ σπηλαίου ἐν τῇ χαράδρᾳ ἀνευρεθέντα πάμπολλα ὄστρακα. Ἐνεκα δὲ τῆς ἀναπαράξεως ταύτης δυσκόλως θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνασυγκροτηθῶσι πολλὰ ἀγγεῖα ἐκ τῶν ἀξιολόγων καὶ εἰς ἰδιόρρυθμα σχήματα ἀνηκόντων ὀστράκων.

Ἐκτὸς τοῦ σπηλαίου πρὸς Β ὑπάρχει πλατεῖα συναφῆς πάντως πρὸς τὰς τελετὰς τοῦ σπηλαίου, ἴσως δὲ καὶ πρὸς διαμονὴν τοῦ ἱερατικοῦ προσωπικοῦ. Τὰ σχετικὰ οἰκοδομήματα ἐξηφανίσθησαν κατὰ μέγιστον μέρος, μόνον δὲ ὀλίγων διαμερισμάτων διεκρίνοντο ἀκόμη τὰ περιγράμματα. Ἐντὸς ἐνὸς ἐκ τούτων εὐρέθη καὶ βᾶσις μικροῦ κίονος. Τὰ κυριώτερα τῶν κινητῶν εὐρημάτων εἶναι μικρὸν εἰδώλιον βοδὸς ἐκ μολύβδου, ψῆφοί τινες πήλιναι καὶ καρφίς ὀστῆνη, ἐκ τούτων δὲ συνάγει ὁ ἀνασκάψας ὅτι τὰ εἰρημένα οἰκοδομήματα ἀνάγονται εἰς τὴν τελευταίαν ὑστερομινωϊκὴν καὶ εἰς τὴν γεωμετρικὴν περίοδον.

Ἀπέναντι τοῦ σπηλαίου τῆς Εἰλειθυίας ὀδηγηθεὶς ἐκ τινων ἐνδείξεων ἀνεκάλυψεν ὁ κ. Μαρινᾶτος ἄλλο μικρὸν σπήλαιον οὐχὶ

λατρευτικόν, ἀλλὰ χρησιμεῦσαν ὡς νεκροταφεῖον ἀπὸ τῆς πρωτομινωϊκῆς μέχρι τῆς ὑστερομινωϊκῆς περιόδου, ἀνάλογόν δὲ πρὸς τὸ γνωστὸν καὶ οὐχὶ μακρὰν κείμενον σπήλαιον τοῦ Πύργου. Παρὰ τὴν προηγηθεῖσαν ἐν παλαιοῖς χρόνοις σύλησιν τοῦ σπηλαίου ἀνευρέθησάν τινα πρωτομινωϊκὰ ἀγγεῖα καὶ τινα κοσμήματα, πάντα δὲ ἐξ ἀργύρου. Ἡ ὑπαρξίς ἀργυρῶν κοσμημάτων εἶναι χαρακτηριστικὴ καὶ τοῦ τάφου τοῦ Πύργου καὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ Μαρινάτου ἀνασκαφέντος θολωτοῦ πρωτομινωϊκοῦ τάφου παρὰ τὸ χωρίον Κράσι τῆς πεδιάδος, συνδέει δὲ τὸν πρωτομινωϊκὸν πολιτισμὸν τῆς Β παραλίας τῆς Κρήτης πρὸς τὸν πολιτισμὸν τῶν Κυκλάδων, ὅπου, ὡς παρατηρεῖ ὁ κ. Μαρινάτος, ἀφθονοῦσι τὰ ἀργυρᾶ κοσμήματα.

Τοῦναντίον ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Μεσαρᾶς κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἐπικρατοῦσι τὰ χρυσᾶ κοσμήματα.

Τοιοῦτο ὑπῆρξε τὸ ἀνασκαφικὸν ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ 1930 (1). Ἀλλ' ἀξιόλογον αὐτοῦ ὀλοκλήρωμα ὑπῆρξε τὸ δημοσιευτικόν, τὸ ὁποῖον δὲν ἀπαιτεῖ οὔτε κόπους ὀλιγωτέρους οὔτε δαπάνας μικρότερας, διότι οὐδὲ ἡ σημασία αὐτοῦ εἶναι δευτερεύουσα.

Ἐξεδώκαμεν τὰ καθυστεροῦντα Πρακτικὰ τοῦ 1922, 1923 καὶ 1924 ἐκ σελ. 177, οὗτω δὲ ἐπληρώθη τὸ οὐχὶ ἐξ αἰτίας ἡμῶν γεννηθὲν χάσμα.

Ὡσαύτως ἐξεδόθησαν τὰ Πρακτικὰ τοῦ 1928 ἐκ σελ. 156.

Τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος ἐξεδόθη ὁ διπλοῦς τόμος 1927—1928 ἐκ σελ. 227 μετὰ 143 εἰκόνων περιέχων δέκα τέσσαρας ἐπιστημονικὰς πραγματείας, ἀφιερωμένος δὲ εἰς τὸ ἐν Βερολίῳ ἀρχαιολογικὸν καθίδρυμα ἐπὶ τῇ 100ετηρίδι

(1) Κατὰ παραδρομὴν παρελείφθη νὰ μνημονευθῇ ἀνωτέρω ἐν σ. 15 ὅτι πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἐν Δίῳ ἀνασκαφῆς γενναίως καὶ πάλιν συνεχορήγησαν εἰς τὴν δαπάνην τὸ τε Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης καὶ τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας.

Ὡς πρὸς δὲ τὰ ἐν ΠΑΕ 1928 ἐκτιθέμενα πορίσματα τῆς ἐν Ἀγρινίῳ ἀνασκαφῆς, ἀνάγκη νὰ διασαφηθῇ ὅτι τὴν θέσιν τοῦ ἀρχαίου Ἀγρινίου εἶχεν ἤδη πρότερον ἐπαρκῶς καθορίσει ὁ Ῥωμαῖος, ὁρμώμενος ἐκ διαφόρων ἀσφαλῶν παρατηρήσεων τειχῶν καὶ κινητῶν εὐρημάτων ἐπιμελῶς συλλεγέντων ἐκ τοῦ τόπου (Ἀρχ. Δελτίον 1924—25 Παράρτ. 6 ἐ. 9 ἐ.).

αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν ἐν Λονδίῳ Ἑταιρείαν πρὸς προαγωγὴν τῶν Ἑλληνικῶν σπουδῶν ἐπὶ τῇ 50ετηρίδι αὐτῆς.

Ἐν τῇ σειρᾷ τῶν αὐτοτελῶν δημοσιευμάτων τῆς Ἑταιρείας ἐξεδόθη σύγγραμμα τοῦ κ. Ἰωάννου Γενναδίου: Ὁ λόρδος Ἑλγιν καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς Ἀθήνας ἰδίως ἀρχαιολογήσαντες ἐπιδρομεῖς ἐκ σελ. 285.

Ἐν ἐκτυπώσει εὐρίσκονται τὰ Πρακτικά τοῦ 1929.

Τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος ὁ τόμος τοῦ 1929, ἀφιερωμένος ὀλόκληρος εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Νέας Ἀγχιάλου, θὰ εἶναι ἕτοιμος μετὰ τινα χρόνον. Τοῦ δὲ τόμου τοῦ 1930 ἡ ἐκτύπωσις ἔχει ἤδη προχωρήσει ἱκανόν, θὰ εἶναι δὲ καὶ οὗτος ἕτοιμος μετ' οὐ πολὺ.

Ἐπίσης θέλει δημοσιευθῆ ἐντὸς τοῦ τρέχοντος ἔτους αὐτοτελεῖς τεῦχος περὶ τῆς ἐν Κρήτῃ ἀρχαιολογικῆς ἐργασίας κατὰ τὴν τελευταίαν περιόδον τῆς Τουρκοκρατίας συγγραφὴν ὑπὸ τοῦ κ. Ἰωσήφ Χατζιδάκη.

Ἄλλὰ καὶ ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Ἑταιρείας, τὸ μοναδικὸν τοῦτο Ἑλληνικὸν ὄργανον ἀρχαιολογικῆς ἐργασίας, ἐπλουτίσθη σημαντικῶς κατὰ τὸ 1930 καὶ διὰ δωρεῶν καὶ δι' ἀγορᾶς. Εἰς τοὺς φιλόφρονας δωρητὰς, ἀλλοδαπούς τε καὶ ἡμετέρους, ἐκφράζει τὸ Συμβούλιον θερμοτάτας εὐχαριστίας—ἀπεκδέχεται δὲ τὰς δωρεὰς ταύτας οὐχὶ μόνον εἰς τὸ ὑλικὸν μέρος ἀποβλέπον, ἀλλ' ὡς μαρτύρια τῆς ἀξιολογωτάτης θέσεως, τὴν ὁποίαν τὸ ἴδρυμα τοῦτο κατέχει ἐν τῇ διεθνεί ἀρχαιολογικῇ οἰκογενείᾳ.

Ἐξαιρετικὴν σημασίαν ἐνέχει ἐν τῇ σειρᾷ τῶν δωρεῶν τούτων ἡ ὑπὸ τῆς οἰκογενείας τοῦ ἀειμνήστου William Paton, ἐπιφανοῦς Ἀγγλοῦ Ἑλληνιστοῦ καὶ ἐπιγραφικοῦ, γενομένη γενναιοτάτη παραχώρησις ὀλοκλήρου σχεδὸν τῆς βιβλιοθήκης αὐτοῦ. Ἡ ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἐκφράζει καὶ ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου τὴν βαθειάν της εὐγνωμοσύνην πρὸς τὴν εὐγενεστάτην οἰκογένειαν Paton διὰ τὴν στοργικὴν αὐτῆς ἀπόφασιν, ἡ ὁποία ἔτι μᾶλλον συνδέει πρὸς τὴν Ἑλλάδα τὸ ὄνομα τοῦ πολλοῦ ἐκδότου τῶν Ἐπιγραφῶν τῆς Κῶ καὶ τῶν Ἠθικῶν τοῦ Πλουτάρχου.

Ἐδημιούργησε δὲ τὴν περιοπὴν ταύτην ἡ Ἐταιρεία διὰ συνεχοῦς ἐργασίας πολλῶν δεκαετηρίδων, ἀγωνιζομένη δὲ κατ' ἐμποδίων ἰδίᾳ ὑλικῶν πρὸς ἄρσιν τῶν ὁποίων δὲν ηὐτύχησε πάντοτε νὰ ἔχη τὴν πολύτιμον στοργὴν τοῦ ἄλλως φυσικοῦ αὐτῆς προστάτου καὶ συνεργάτου, τοῦ Κράτους. Βάσιμός τις ἐλπίς, ἡ ὁποία ἐγεννήθη πέρυσιν ὅτι θὰ ἐπληρωθοῦτο ἡ ἀναγνωρισθεῖσα ἀδικία ἐν τῇ ἀποδόσει τῆς ἐκ τῶν εἰσπράξεων τοῦ Λαχείου τοῦ Στόλου καὶ τῶν Ἀρχαιοτήτων ἀνηκούσης εἰς τὴν Ἐταιρείαν μερίδος—δὲν ἐπραγματοποιήθη ἀκόμη ὑπὸ τοῦ τρώσαντος. Ἄς ἐλπίσωμεν πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ὅτι δὲν ἐματαιώθη. Τὸ ἐλπίζομεν δέ, διότι ἡ ὑπόθεσις τῆς Ἐταιρείας εἶναι κοινὴ ὑπόθεσις ὀλοκλήρου τοῦ Ἔθνους, πρὸς δόξαν τοῦ ὁποίου ἀπευθύνονται πᾶσαι αἱ προσπάθειαι τοῦ καθιδρύματος. Εἶναι δὲ ἐθνικὴ ἡ ἀποστολὴ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας οὐχὶ διότι ἀπλῶς ἀσχολεῖται περὶ τὴν ἔρευναν περιόδου τινὸς τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας, ἀλλὰ διότι μελετᾷ τὴν περίοδον ἐκείνην, τῆς ὁποίας ἡ γνῶσις ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον παράγοντα τῆς ἠθικῆς ἀναπλάσεως καὶ δημιουργικῆς προόδου τοῦ ἀνθρώπου, παράγοντα τὸν ὁποῖον ἀνεγνώρισαν ἐσχάτως καὶ αὐτὰ τὰ Ἀσιατικὰ ἔθνη!

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1930

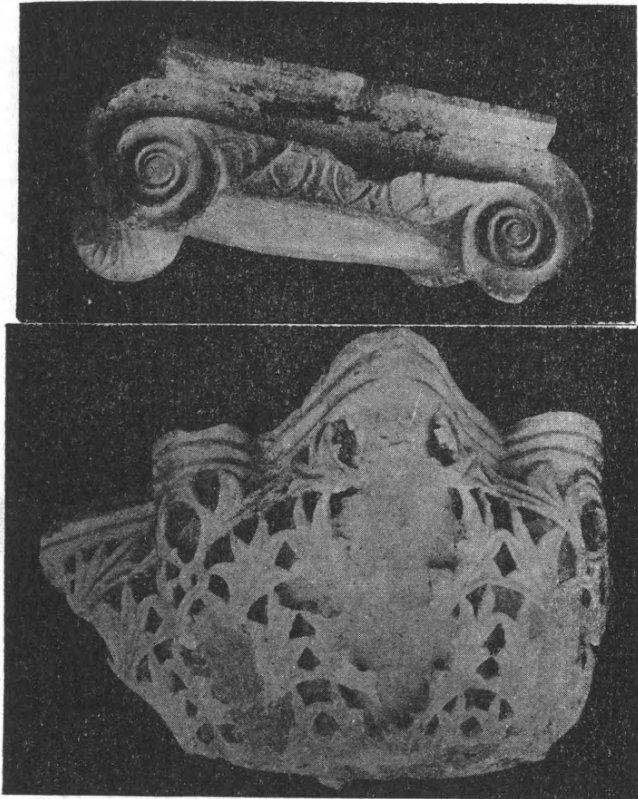
1. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΝΕΑΣ ΑΓΧΙΑΛΟΥ

Κατὰ τὸ ἔτος 1930 ἐγένετο συνέσις τῆς πέρυσιν ἀρξαμένης ἐρεύνης ἐπὶ τοῦ ἀπαλλοτριωθέντος ὑπὸ τοῦ Σ. Ὑπουργείου Παιδείας γηπέδου Ζορμπᾶ, καθ' ἣν εἶχεν ἀνευρεθῆ μέρος στοᾶς ἐπεστρωμένης διὰ μωσαϊκοῦ δαπέδου καὶ δεξιώτερον αὐτῆς δύο αἵθουσαι καὶ ὁ κλίβανος τοῦ ὑποτιθεμένου ἐργαστηρίου τῶν μωσαϊστῶν, περὶ ὧν ἀνέφερον εἰς τὴν περυσινήν μου Ἐκθεσιν.

Ἐφέτος ἀπεκάλυψα ὀλόκληρον τὴν στοὰν ταύτην καὶ τμήματα πέντε ἐτέρων αἰθουσῶν βορείως καὶ ἀνατολικῶς τῆς στοᾶς, μεθ' ἧς αὐταὶ συνδέονται. Ἀνεφάνησαν δηλονότι κατὰ τὸ συνημμένον πρόχειρον σχέδιον μέχρι τοῦδε: Στοὰ (7.25×5.85 μ.) μετὰ κιονοστοιχίας ἐκ τριῶν κίωνων, ὧν ἀνευρέθησαν αἱ βάσεις, οἱ κορμοὶ καὶ τὰ ἰωνίζοντα κιονόκρανα καὶ ἑπτὰ αἵθουσαι συγκοινωνοῦσαι μετ' ἀλλήλων διὰ θυρῶν, ἧτοι δύο δεξιὰ τῆς στοᾶς καὶ τέσσαρες βορείως καὶ ἀνατολικῶς αὐτῆς, ἐπεστρωμέναι σχεδὸν πᾶσαι διὰ μωσαϊκῶν δαπέδων καλῆς τέχνης καὶ διατηρήσεως. Ἐκ τῶν αἰθουσῶν τούτων ἀπεκάλυψα τελείως μόνον τὴν ὑπ' ἀριθ. 1 ἀριστερὰ τῆς στοᾶς, πᾶσας δὲ τὰς λοιπὰς μόνον κατὰ τὸ ἥμισυ. Ἡ ἐπίχωσις φθάνει τὰ δύο μέτρα, ἣ δὲ ἀποχωμάτωσις εἶναι δύσκολος, καθόσον ἡ ἀνασκαφὴ ἐνεργεῖται ἐντὸς τῶν οἰκιῶν τῆς Νέας Ἀγχιάλου καὶ ἡ μεταφορὰ τῶν χωμάτων εἶναι δυσκολωτάτη. Πλὴν τούτου ὅμως εἶμαι ἠναγκασμένος νὰ προβαίνω πρὸς τῆς ἀποχωματώσεως καὶ εἰς ἐκκαθάρισιν τῶν θεμελιῶν τῶν κατεδαφισθεισῶν τριῶν μεγάλων ἀποθηκῶν Ζορμπᾶ.

Τὸ κτίσμα, ὅπερ ἦλθεν εἰς φῶς διὰ τῶν ἐφετεινῶν κυρίως ἀνασκαφῶν, φαίνεται διευθυνόμενον βορειοανατολικῶς, ἐκτείνεται δὲ εἰς μεγάλην περιοχὴν μὴ δυναμένην ἀκριβῶς νὰ προσδιορισθῇ. Ἐπεχείρησα δοκιμαστικὰς ἐρέυνας εἰς τὰ συνεχόμενα γήπεδα τῶν: Ζώτου, Βοϊνογλου καὶ Καροκανίδου, ὅπου ἀνεῦρον εἰς ἀπόστασιν 15 μέτρων ἀπὸ τῆς ὑπ' ἀριθ. 7 αἰθούσης ὑψηλὸν στυλοβάτην μετὰ μεγάλης βάσεως κατὰ χώραν, κιονόκρανα ἔχοντα περίμετρον 3 μ. καὶ κορμοὺς κίωνων, ἣ διάμετρος τῶν ὁποίων εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν ἀνευρεθεῖσαν βᾶσιν. Ἐπομένως ἐνώπιον ἡμῶν ἔχομεν κτίσμα μεγάλων διαστάσεων, ὅπερ δὲν δυνάμεθα πρὸς τὸ παρὸν νὰ προσδιορίσωμεν.

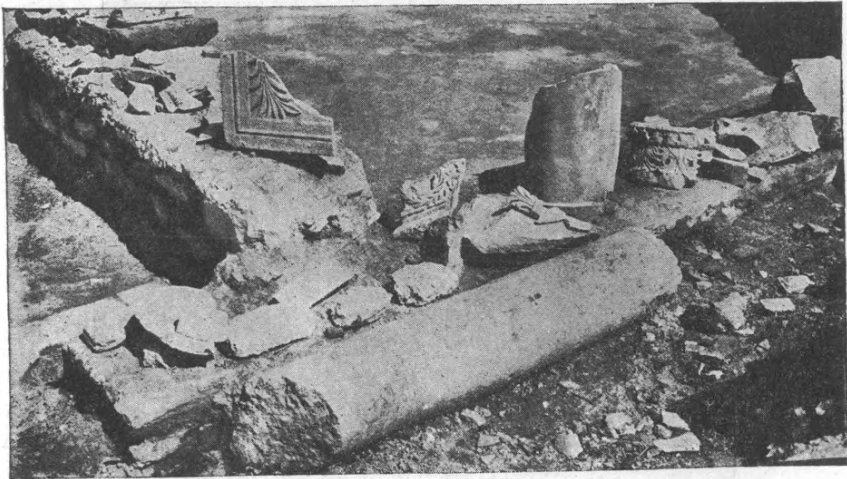
Τὰ ἀνευρεθέντα γλυπτὰ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη — ἀνεφάνησαν δὲ πάμπολλα τοιαῦτα κατὰ τὰς ἐνεργηθείσας ἐφέτος ἀνασκαφάς, τεθραυσμένα δυστυχῶς κατὰ τὸ πλεῖστον — προδίδουσι χριστιανικὸν κτίσμα, καθόσον εἶναι: Ἴωνικὰ κιονόκρανα ὁμοίου τύπου πρὸς τὰ ἐν τῇ βασιλικῇ Β εὐρεθέντα ἢ κιονόκρανα ἰωνίζοντα μεθ' ἠνωμένου ἐπιθήματος, αὐτοτελῆ ἐπιθήματα, κοσμούμενα διὰ σταυρῶν, ἀναδιπλούμενα διάτρητα καλαθοειδῆ, τύπου κιονοκράνων ἁγίας Σοφίας Κωνσταντινουπόλεως, διάτρητα θωράκια κιγκλιδωτὰ καὶ ἀνάγλυφα μετὰ σταυρῶν κ. ἄ. (βλέπε τὰς εἰκ. 1-3). Ἡ διάταξις ἐν τούτοις τῶν ἀνευρε-

Εἰκ. 1—2. Εὐρεθέντα κατὰ τὰς ἀνασκαφάς κιονόκρανα (ἰωνικόν καὶ ἀναδιπλούμενον καλαθοειδές) 5ου καὶ 6ου αἰῶνος.

θειῶν αἰθουσῶν δὲν ἐπιτρέπει πρὸς τὸ παρὸν τὴν ὑπόθεσιν περὶ ὑπάρξεως ναοῦ. Μᾶλλον θὰ ἠδύνατό τις νὰ διακρίνῃ ἢ προσαρτήματα μεγάλου ναοῦ, οὕτινος ὅμως ἡ ἀρχὴ δὲν ἀνεφάνη εἰσέτι, ἢ καὶ μέγαρον χριστιανικῶν χρόνων μεγάλων διαστάσεων.

Ἡ διευκρίνισις τμήματος εὐρισκομένου μεταξύ γηπέδου Ζορμπᾶ καὶ Βοῦτνογλου, ἣτις ἐφέτος δὲν ἦτο δυνατή, ἐφ' ὅσον δὲν ἔχουσιν εἰσέτι ἀπαλλοτριωθῆ τὰ συνεχόμενα γήπεδα, θὰ διεφώτιζε τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ἀνασκαπτομένου μνημείου, καθόσον εἰς τὸ ἄκρον τοῦ γηπέδου Ζορμπᾶ, ὅπου ὁ ἰδιοκτήτης εἶχε τὸ ἀποχωρητήριον, εἶχον ἀναφανῆ δύο ἐπάλληλα μωσαϊκά, ἅτινα ὁ ἰδιοκτήτης εἶχε διαρρυθμῆσαι. Τὸ ἐν τούτων εἶναι εἰς βάθος ἑνὸς μέτρου, ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δαπέδου τῆς αἰθούσης 7, τὸ δὲ ἕτερον 0.80 μ. κάτωθεν τούτου, ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ μωσαϊκοῦ τῆς στοᾶς (εἰκ. 4). Θὰ ἠδύνατο τις ἐπομένως νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι ἔχομεν πρὸ ἡμῶν κρίσιμα ῥωμαϊκῶν χρόνων

Εἰκ. 3. Ἀνασκαφέντα τμήματα αἰθουσῶν καὶ εὐρεθέντα γλυπτὰ μέλη.

ἐπεσκευασμένον καὶ διαρρυθμισμένον κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους. Ἡ συνέχισις τῶν ἀνασκαφῶν θὰ διαφωτίσῃ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην.

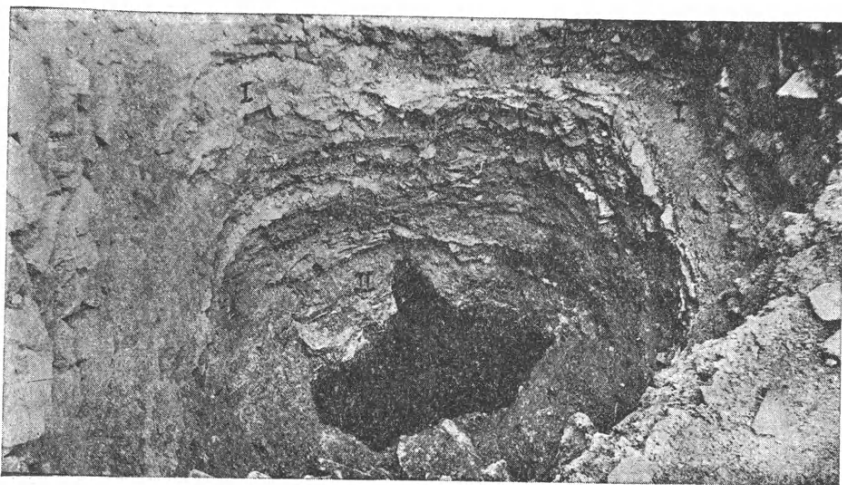
Μωσαϊκὰ δάπεδα.

Τὰ σπουδαιότερα εὐρήματα τῆς ἐφετεινῆς ἀνασκαφῆς εἶναι — πλὴν τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων γλυπτῶν καὶ ἐλαχίστων ἐπιγραφῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων, ἃ παραθέτομεν κατωτέρω — τὰ ἀναφανέντα μωσαϊκὰ δάπεδα τῆς στοᾶς καὶ τῶν συνεχομένων μετὰ τῆς στοᾶς αἰθουσῶν.

Α'. στοᾶς. — Ἡ στοᾶ ἔχει δάπεδον μετὰ γεωμετρικῶν διακοσμήσεων διατεταγμένων οὕτως: τριπλῆ μετὰ γεωμετρικῶν σχεδίων παρυφή περιβάλλει μέγα τετράγωνον· τοῦτο πληροῦται δι' ὀκτῶ μικροτέρων τετραγώνων διατεταγμένων κυκλοτεροῶς καὶ ὀκτῶ τριγώνων μετὰξὺ τούτων παρεντιθεμένων

εἰς τὸ κέντρον σχηματίζεται μέγας κύκλος πληρούμενος διὰ ῥόμβων καὶ ἔχων ἐν τῷ μέσῳ σταυρὸν ἐντὸς κύκλου. Τὰ θέματα εἶναι σταυροὶ εἰς ποικίλας παραλλαγάς, σπειρομαϊάνδροι, πλοχομοί, δενδρούλια κλπ.

Β'. αἰθούσης ὑπ' ἀριθ. 1. — Ἡ ἀριστερὰ τῆς στοᾶς αἴθουσα (5.75×2.95) ἔχει ὑψηλότερον δάπεδον κατὰ 0.35 μ. εἰς ὃ ἀνέρχεται τις διὰ δύο βαθμίδων· πιθανῶς εἶναι προθάλαμος ὁδηγῶν εἰς συνεχομένης αἰθούσας — ἔχει δύο θύρας, ἐξ ὧν ἡ βορεία ἠρεννήθη καὶ μέρος τῆς συνεχομένης αἰθούσης. Τὸ ψηφιδωτὸν δάπεδον τοῦ προθαλάμου τούτου εἶναι τὸ πολυτελέστερον μωσαϊκὸν ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἀνευρεθέντων καὶ τὸ ἀριώτερον δια-

Εἰκ. 4. Τὰ ἐμφανέτα ἐπάλληλα μωσαϊκὰ ἐπὶ δαπέδου μιᾶς τῶν ἀνασκαπτομένων αἰθουσῶν.

τηρούμενον. Διαιρεῖται τοῦτο εἰς δέκα τετράγωνα (ἕκαστον 0,70×0,70 μ.) διατεταγμένα εἰς δύο σειρὰς καὶ πλαισιούμενα διὰ παρυφῆς μετὰ πλοχμῶν. Τὰ τετράγωνα τῆς πρώτης σειρᾶς πληροῦνται μὲ ῥαμφιζούσας πέδικας, νήσσας, παγώνια καὶ περιστερὰς ἐκατέρωθεν ἀγγείων. Ἡ ἐκτέλεσις εἶναι ἀληθῶς ἀριστοτεχνική, ἡ δὲ ἀρμονία τῶν χρωματισμῶν (μαῦρα διαγράμματα, ἐρυθρὰ ἄνθη, κυαναὶ καὶ πράσινα λεπτομέρειαι εἰς κεφαλὰς καὶ πτερὰ πτηνῶν, λευκὸν βάθος κλπ.) προσδίδει χάριν καὶ ζωὴν εἰς τὸ θαυμάσιον τοῦτο ψηφιδωτὸν δάπεδον.

Γ'. Τὰ λοιπὰ μωσαϊκὰ. — Μετὰ τῆς στενῆς ταύτης αἰθούσης συνδέεται πρὸς βορρᾶν, ὡς εἴπομεν, ἕτερα μεγάλη αἴθουσα (πλ. 5.75 μ.) ὁμοίως διὰ μωσαϊκοῦ δαπέδου ἐπεστρωμένη· τὸ δάπεδον ὅμως τοῦτο ἀνεῦρον μετὰ

πάχους στρώματος ἀνθράκων καὶ τέφρας (ὑψ. 0.30 μ.) εἶναι δὲ σήμερον μέλαν ἐκ τῆς καύσεως καὶ δηλωτικὸν τοῦ τρόπου τῆς καταστροφῆς τοῦ μνημείου. Μετὰ ἐπίμονον ἐκκαθάρισιν ἀνεφάνη μόνον ἡ παρυφῆ ἐκ συριακῶν τροχῶν καὶ πλαίσιον μεγάλης κεντρικῆς συνθέσεως.

Τὰ δάπεδα τῶν ὑπ' ἀριθ. 3 καὶ 4 αἰθουσῶν εὐρίσκονται εἰς ὁμοίαν κατάστασιν πρὸς τὸ μωσαϊκὸν τῆς προηγουμένης αἰθούσης, ἀπεκάλυψα δὲ μόνον μικρὸν αὐτῶν μέρος ἀφ' οὗ κατεδάφισα πάντα τὰ ἐπ' αὐτῶν προσκτίσματα τῆς οἰκίας Εὐλογημένου, τῆς παραχωρηθείσης, ὡς γνωστόν, δι' ἐνεργειῶν μου πρὸ καιροῦ εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν ὑπηρεσίαν ἄνευ ἀποζημιώσεως.

Εἰκ. 5. Ἐπιγραφή ἑλληνιστικῶν χρόνων ἐπὶ χριστιανικοῦ ἐπιθήματος

Τοῦναντίον τὸ δάπεδον τῆς ὑπ' ἀριθ. 5 αἰθούσης (πλ. 4.60 μ.) διατηρεῖται καλῶς, εἶναι δὲ γεωμετρικὸν μετὰ σπειρομαϊάνδρων καὶ σταυρῶν καὶ ὁμοιάζει πρὸς τὸ δάπεδον τῆς στοᾶς, μεθ' ἧς κυρίως ἡ αἴθουσα αὕτη συνδέεται διὰ μεγαλοπρεποῦς πύλης, ἧς ἀνευρέθη τὸ μαρμάρινον κατώφλιον καὶ τμήματα μεγάλου ὑπερθύρου μετὰ γλυφῶν ἐπιμελέστατα εἰργασμένων.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 6 αἴθουσα εἶναι ἐπεστρωμένη διὰ μαρμαρίνων πλακῶν διατηρουμένων εἰς ὄρισμένα μέρη, ἀνεφάνη δὲ κατὰ μὲν τὸ ΝΔ αὐτῆς ἄκρον ὁπῆ ὁδηγοῦσα εἰς ὄχετὸν καλῶς ἐκτισμένον καὶ ἐκτεινόμενον ἔξω τοῦ δυτικοῦ τοίχου, κατὰ δὲ τὸ ΝΑ αὐτῆς ἄκρον μαρμάρινον βᾶθρον παραστάδος μετὰ

γλυφῶν τῆς παραστάδος ταύτης ἀνεφάνησαν τμήματα κοσμούμενα εἰς τὰς στενάς αὐτῆς πλευρὰς διὰ κληματίδος μετὰ φύλλων κισσοῦ ἐπιμελῶς εἰργασμένων.

Ἡ τελευταία ὑπ' ἀριθ. 7 αἵθουσα ἠρευνήθη καὶ ἐφέτος δὲν κατέστη ὅμως δυνατὴ ἢ ἐντελής ἐκκαθάρσις αὐτῆς· ἔχει τὸ μωσαϊκὸν τῆς δάπεδον ὑψωμένον 0.80 μ. ἀπὸ τῆς στοᾶς.

Ἐπιγραφαί :

Κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ἀνεῦρον καὶ τὰς ἑξῆς ἑλληνιστικῶν καὶ ῥωμαϊκῶν χρόνων ἐπιγραφὰς ἐπὶ χριστιανικῶν μελῶν καὶ ἰδίᾳ ἐπιθημάτων τῶν ἰονικῶν κιονοκρανῶν τῆς στοᾶς :

- 1) Ἐπὶ ἐπιθήματος 0,54×0,35 πλάχ. 0,14 ὑψ. γραμμ. 0,03 μ. (βλ. εἰκ. 5).

Μεταγραφή:

*Μόσχος Ἰπποστράτου
Περγαμηνὸς Παιδοτρίβης
Πρόξενος Θεσσαλῶν
Τὸν Οἶκον.*

Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἔχει ἀποξεσθῆ ἢ τετάρτη σειρά.

- 2) Ἐπὶ ὁμοίου ἐπιθήματος ἐπιγραφὴ κατεστραμμένη ἕξ ἧς διασφύζονται δύο σειραὶ εἰς τὴν ὀριζοντίαν καὶ κάθετον ἐπιφάνειαν :

α') . . ΟΥ ΕΩΣΙΠΑΤΡΟΥ ΤΟ ΔΕΥΤΕ(ρον) . .

. . ΛΗΣ ΕΒΑΣΤΗΟΥ ΟΙ ΑΠΗΛΕΥΣ . .

β'.) ΤΟ ΛΑΒΟΝ ΠΑΡΑ ΝΕΙΚΩΣ ΤΗΣ ΦΑΜΕΝΗΣ

. . . . . ΕΡΩΣ ΘΑΡΠΟΝΕΙΚΥΤΟΥΝ . . . .

- 3) Ἐπὶ τμήματος μεγάλου λίθου (πλάχ. 0,48) λείψανα μεγάλης ἐπιγραφῆς (ὑψ. γραμμ. 0,045 μ.), ἕξ ἧς διασφύζονται εὐκρινέστερον :

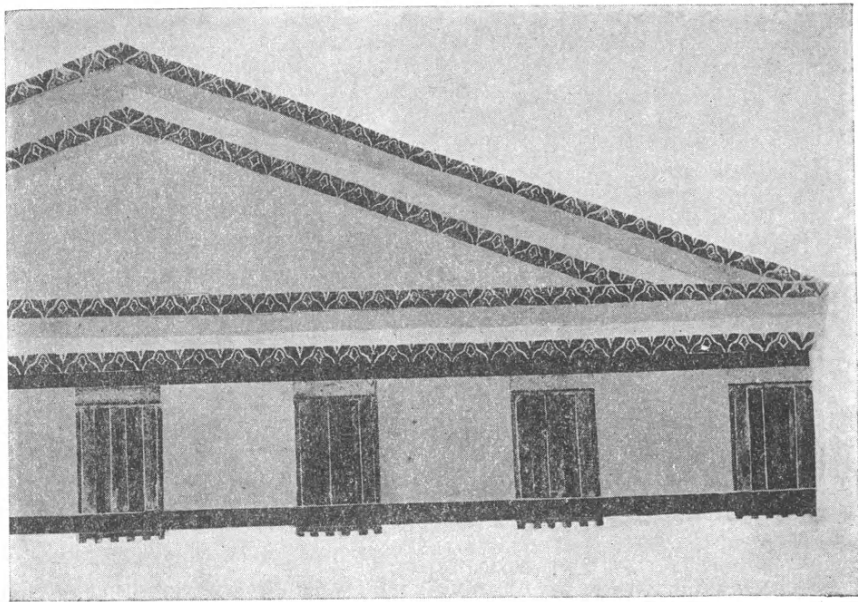
ΕΠΑΤ . . . ΑΡΙΕΤΗ(ν) . . .

2. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΔΙΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τοῦ παρελθόντος ἔτους ἔχει γίνῃ μνεῖα ἀρχαίου τινὸς Μακεδονικοῦ τάφου, ἀποκαλυφθέντος ὀλίγον ἔξω μιᾶς τῶν ἔναντι τοῦ Ὀλύμπου πυλῶν τῆς πόλεως Δίου, ἡμέρας τινὰς μόνον πρὸ τῆς διακοπῆς τῶν ἐργασιῶν περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους

Ὁ τάφος οὗτος εἶναι τυμβόχωστον κτίσμα λίθινον, ἐν σχήματι μικροῦ ναοῦ μὲ εἴσοδον ἔχουσαν ὕψος μέτρα 2,85, πλάτος δὲ 1,30 καὶ ἐπιστεφομένην ὑπὸ ἀετώματος καὶ τριγλύφου ζώνης μήκους μέτρων 5,20. Ἀπο-

Εἰκ. 1. Ἡ εἴσοδος τοῦ κτιστοῦ τάφου.

τελεῖται τοιοῦτοτρόπως ὁ τάφος τοῦτο μὲν ἐκ προθαλάμου μήκους μέτρων 4, πλάτους μέτρων 2, καλυπτομένου ὑπὸ ὀροφῆς ὀριζοντίας ἐκ λιθίνων πλακῶν μεγάλων, στηριζομένων τούτων ἐπὶ ὀγκωδῶν δοκῶν λιθίνων· τοῦτο δὲ ἐκ νεκρικοῦ θαλάμου, πρὸς ὃν φέρει ἐκ τοῦ προθαλάμου θύρα δίφυλλος μαρμαρίνη, μεταξὺ μαρμαρίνων παραστάδων, καὶ μὲ ὑπέρθυρον ὠσαύτως καὶ κατώφλιον λευκοῦ μαρμάρου. Ἡ θύρα αὕτη ἔχει ὕψος μέτρων 2,60, πλάτος δὲ κάτω μὲν 1,30 μ., ἄνω δὲ 1,23 μ., ἥτοι εἶναι στενωτέρα ἐπάνω ὑπὸ τὸ ὑπέρθυρον κατὰ ἑπτὰ ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου. Τὸ σχῆμα τοῦτο τῆς θύρας γνω-

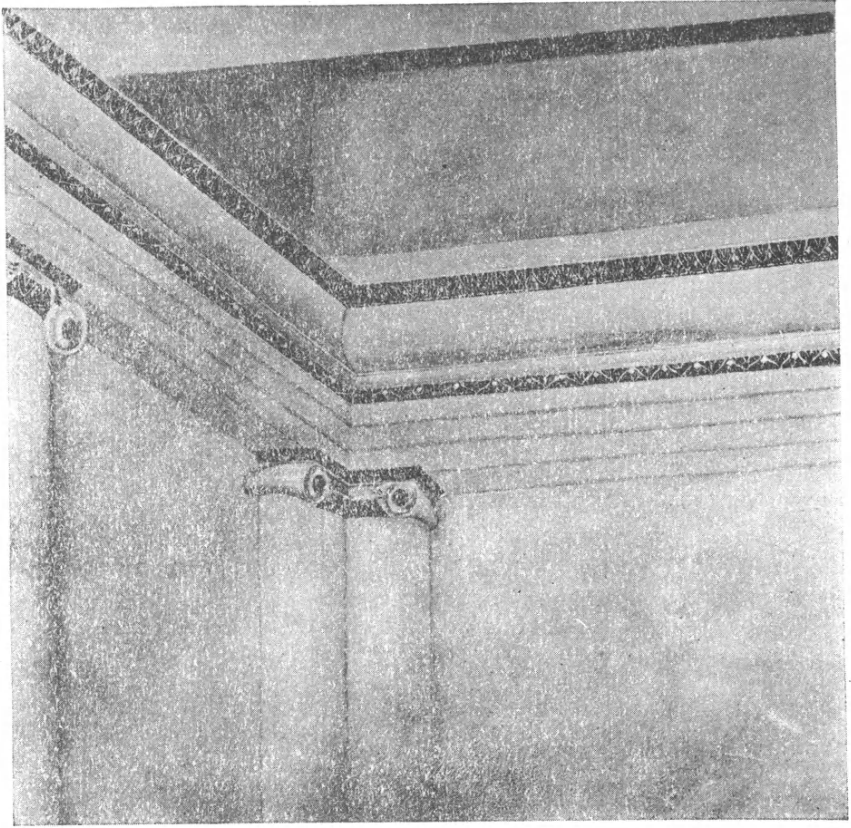
στόν ἐκ Μυκηναϊκῶν ἤδη μνημείων, ἐμφαίνει κλασικὸν μᾶλλον τρόπον οἰκοδομῆς. Ὁ νεκρικός θάλαμος ἔχει μῆκος μέτρων 4, πλάτος μ. 3.50 καὶ ὕψος μέχρι τῆς ὀροφῆς τῆς καλυπτοῦσης αὐτὸ λιθίνης ἀψίδος (ἦτοι καμάρας) μέτρα 4,70. Οἱ λίθοι τῶν τοίχων τοῦ οἰκοδομήματος εἶναι λαξευτοὶ ὀγκώδεις κάλλιστα ἠρμοσμένοι, καθ' ὅλον τὸ ἐκ 45 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου πάχος τῶν τοίχων. Καὶ ἡ καμάρα ὡσαύτως εἶναι κτισμένη στερεώτατα μετ' ὁμοίους λίθους ὡς ὄγκους κυβικοὺς πεντήκοντα ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου, κάλλιστα καὶ τούτους ἠρμοσμένους καὶ μετ' ἰσχυρᾶς δὲ ἔτι σφῆνας εὐαρμοστότατα πρὸς ἀλλήλους συνδεδεμένους.

Πᾶσα ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια τῶν τοίχων καὶ τῆς καμάρας ὡσαύτως, ἐπίσης ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια τοῦ μετωπιαίου τοίχου καὶ τοῦ θριγικοῦ φέρουσιν ἐπιχρῖσμα ἀσβεστοκονιάματος ἐκ δύο ἀλλεπαλλήλων στρώσεων, ὅπως παρατηρεῖται τοῦτο καὶ εἰς τοὺς ἐκ πάρου ναοὺς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος πρὸς ἀποκρυψιν τῆς ὄχι ὀραίας ὄψεως τοῦ κατωτέρου ὑλικοῦ τῶν λίθων. Ἐκ τῶν στρώσεων τούτων ἡ μὲν μία, ἡ ἐπὶ τοῦ λίθου πρώτη, εἶναι ἐκ καθαρᾶς ἀσβέστου, παχεῖα τόσον μόνον, ὅσον διὰ νὰ καλύπτῃ τὴν τραχεῖαν τῶν κροκαλοπαγῶν λίθων ἐπιφάνειαν, ἡ δὲ ἐπ' αὐτῆς ἄλλη εἶναι λεπτοτάτη ἐκ καθαρωτάτης ἀσβέστου, λεία δὲ καὶ στιλπνὴ ὡς στιλπνὸς χάρτης εἰς μὲν τοὺς τοίχους λευκὴ, εἰς δὲ τὸ τύμπανον τοῦ ἀετώματος χρώματος λευκοκιτρίνου (ὄχρας)· ἀλλαχού ὁμως φέρει κοσμήματα ἔγχρωμα, ἐν πολλοῖς σημείοις, ὡς προανέφερα, πολὺ καλῶς σωζόμενα.

Αἱ παρατηρήσεις τὰς ὁποίας ἔκαμα μετὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ τύμβου καὶ κατὰ τὴν ἔρευναν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ τάφου, ὅταν ἐκαθάρισα αὐτὸν ἀπὸ τῶν πολλῶν κατὰ τὸν μακρὸν χρόνον εἰσρευσάντων εἰς ἀμφοτέρους τοὺς θαλάμους χωμάτων, ὡσαύτως δὲ κατὰ τὴν ἐξέτασιν στοιχείων τινῶν ἀρχιτεκτονικῶν καὶ στοιχείων τῆς διακοσμῆσεως τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, οἷον διὰ τοῦ λεσβίου κυματίου, μετ' ἔφεραν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὸ μνημεῖον τοῦτο ἀνάγεται εἰς τοὺς καλλίστους Ἑλληνιστικοὺς χρόνους, τοὺς χρόνους τῆς δόξης ἔτι τῆς ἀρχαίας Μακεδονίας περὶ τὰ 300 πρὸ Χριστοῦ, ἂν δὲν εἶναι ἴσως καὶ κατὰ τι ἀρχαιότερον. Ἀλλὰ τὸ θέμα τοῦτο πρέπει νὰ ἐξετασθῇ ἀκριβέστερον. Διὰ τὸ περίεργον δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν σημασίαν συνάμα τοῦ πράγματος θὰ ἀναφέρω ἀπλῶς, τί πρὸ πάντων, μετὰ τὴν ἀποκόμισιν τοῦλάχιστον τῶν χωμάτων ἐκ τοῦ νεκρικοῦ θαλάμου, μετ' ὀδήγησεν εἰς τὴν ἀνωτέρω σκέψιν περὶ τῆς χρονολογίας τοῦ τάφου.

Ὅτι τὸν τάφον εὗρηκα ληστευμένον καί, ὡς ἐπέισθην εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ληστευμένον πρὸ τοῦ τέλους ἀκόμη τῆς ἀρχαιότητος (καθὼς νῦν μετὰ τινος βεβαιότητος εἰκάζω ὑπ' ὄψιν ἔχων καὶ ἄλλα διδόμενα τῶν ἀνασκαφῶν) περὶ τὰ 470 μετὰ Χριστόν, εἶχα δηλώσει καὶ πέρυσι. Οἱ τυμβωρύχοι εἰσεχώρησαν εἰς

αὐτὸν ἄνωθεν, ἐντέχνως μετακινήσαντες μᾶλλον παρὰ βιαίως ἀποσπᾶσαντες ἓνα λίθον ἐκ τῆς καμάρας ὑπερθεν τοῦ νεκρικοῦ θαλάμου. Ἐκ τῆς ὀπῆς ταύτης, συγχωσθεῖσης πρὸ αἰώνων ὑπὸ στρωῶμα γῆς πάχους δύο μέτρων, εἰσέρρευσαν χόματα πολλὰ εἰς τὸν νεκρικὸν θάλαμον τὰ ὁποῖα ὑπὸ τὴν ὀπὴν μὲν ἔφθασαν κωνοειδῶς εἰς ὕψος δύο περίπου μέτρων, ἀπωτέρω δὲ εἰς τὰς ἄλλας πλευ-

Εἰκ. 2. Μία γωνία τοῦ προθαλάμου.

ρὰς τοῦ θαλάμου εἰς πολὺ ὀλιγώτερον ὡς εἰκός. Ἀφαιρέσας μετὰ πάσης τῆς ἀπαιτουμένης προσοχῆς τὰ χόματα, καθαρῶτατα ἄλλως μείναντα, διότι μικρὸν κατὰ μικρὸν εἰσέρρεαν ἄνωθεν διὰ μικροτάτης καθὼς καλῶς ἔβεβαιώθη ὀπῆς, εὗρηκα τὸ δάπεδον μετὰ τῶν ἀνατετραμμένων, ὑπὸ τῶν τυμβωρχῶν ἀναμφιβόλως, πολλῶν καὶ μεγάλων μαρμάρων τῆς κλίνης τοῦ νεκροῦ.

Τὸ δάπεδον σύγκειται ἐξ ὀγκολίθων λαξευτῶν κάλλιστα ἠρμοσμένων.

Μόνον οἱ ὑπὸ τὴν κλίνην ἀγρίως συνετρίβησαν καὶ ἀπεσπάρθησαν, ὑπὸ τῶν τυμβωρύχων πάλιν, πρὸς ἀναζήτησιν βεβαίως πλὴν τῶν ἐπὶ τῆς κλίνης τιμαλφῶν, καὶ ἄλλων ὑποπτευομένων ὡς κεκρυμμένων ὑπὸ γῆς θησαυρῶν. Ἀκριβῶς λοιπὸν εἰς μικρὸν ῥῆγμα τοῦ δαπέδου, σκεπασθὲν ὅμως τοῦτο καθ' ὀλοκληρίαν ὑπὸ μεγάλου μαρμάρου τῆς κλίνης, ἀνατραπέντος διὰ τῶν χειρῶν τῶν αὐτῶν τυμβωρύχων, εὐρῆκα προσεκτικῶς ἀνασκαλεύων τὸ παρθένον ὑπ' αὐτὸ χῶμα τοῦ ἔδαφους, ἐφ' οὗ κατεσκευάσθη τὸ λίθινον δάπεδον, τεμάχια μικροτάτου ἀγγείου τῶν περὶ τὰ 300 πρὸ Χριστοῦ ἐλληνιστικῶν χρόνων. Παρέκει δὲ ἐπὶ τοῦ δαπέδου καὶ ἐντελῶς ὑπὸ τὰ εἰσρεύσαντα ἄνωθεν διὰ τῆς ὀπῆς ξένα χῶματα εὐρέθησαν δύο λύχνοι πολὺ μεταγενέστεροι, ἦτοι τῶν μετὰ Χριστὸν αἰῶνων καὶ μόλις μάλιστα τῶν πρώτων Χριστιανικῶν χρόνων. Ἄλλ' ἐὰν ἐδῶ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου παρουσιάζετο μία ἀσφαλῆς ἐνδείξις τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐσυλήθη ὁ τάφος, διότι οἱ τυμβωρύχοι εἰς τὸ βαθύτατον σκότος αὐτοῦ δὲν ἠδύναντο βέβαια νὰ ἐργασθοῦν χωρὶς φῶς, ἐκεῖ ἔβλεπα ἀναμφιβόλως τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἐκτίζετο ὁ τάφος καὶ παρεσκευάζετο τὸ ἔδαφος τῆς οἰκοδομῆς του ὀλίγον τι ὑπὸ τὸ ἀρχαῖον ἔδαφος τῆς γῆς εἰς τοῦτο τὸ σημεῖον, καθὼς δι' ἄλλων πάλιν παρατηρήσεων καὶ περὶ τούτου ἐβεβαιώθη. Ὁ ἐπὶ τῆς οἰκοδομῆς τύμβος ἐσηματίσθη ἐννοεῖται μετὰ τὴν συντέλεσιν αὐτῆς, διὰ φορητῶν χωμάτων. Ὅτι δὲ οἱ τυμβωρύχοι οὐδὲ νὰ διανοηθοῦν ἠδύναντο νὰ φωτισθοῦν ἀπὸ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας διὰ τῆς μεγάλης εἰσόδου, μαρτυρεῖ ἡ κατάστασις, εἰς ἣν εὐρῆκα αὐτήν. Ἦτο ἀσφαλέστατα κλεισμένη καθ' ὅλον τῆς τὸ πλάτος καὶ τὸ ὕψος ἀπὸ τοῦ κατωφλίου μέχρι κορυφῆς δι' ὀγκωδεστάτων λαξευτῶν λίθων μήκους μ. 1,80 καὶ πλάτους 60 ἑκατοστῶν. Ἐκ τούτου κατανοεῖ τις καὶ πόση ἐργασία ἐχρειάσθη κατὰ τὴν ἐπαναληφθεῖσαν τὸν παρελθόντα Μάρτιον καὶ μέχρι Σεπτεμβρίου παραταθεῖσαν ἀνασκαφὴν πρὸς ἀνόρουξιν πρῶτα βαθείας τάφρου ἀπὸ ἀποστάσεως δέκα καὶ δώδεκα μέτρων, ἐπικλινοῦς, διηκούσης μέχρι τοῦ βάρους τοῦ τύμβου, καὶ τὴν μετακίνησιν ἔπειτα τῶν ἀποκλειόντων τὴν εἴσοδον ὀγκολίθων.

Ἄλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξηγήσω, διατί πρὸ πάντων ὡς ἐξαιρετικὸν εὐτύχημα πρέπει κατὰ τὴν γνώμην μου νὰ θεωρηθῇ ἡ διάσωσις, ἡ τελεία μάλιστα τοῦ μνημείου τούτου τῆς Μακεδονικῆς ἀρχαιότητος ὡς κτίσματος ἀπλῶς, καὶ πλὴν τούτου ἂν ἴσως ὑπάρχῃ καὶ εὐρημά τι μνείας καὶ λόγου ἄξιον, μετὰ τὴν πλήρη ἀπογύμνωσιν τοῦ τάφου ὑπὸ τῶν ἐπιδείξιων καὶ ἐμπείρων τυμβωρύχων. Καὶ ὑπάρχει ὄντως τοιοῦτον εὐρημα, τὸ ὁποῖον μάλιστα δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ καὶ ὡς ἓνα ὠραῖον κειμήλιον ἀποκρυφθὲν εἰς τὰ σκοτεινά, σιωπηλὰ βάθη του ἐπὶ 23 αἰῶνας, διὰ νὰ παρουσιασθῇ αὐτὸ σήμερα εἰς τὰ ὄμματά μας ὡς τι πρόσφατον ἀληθῶς καὶ νεουργὸν καὶ ἄξιον ἐλπίζω πάσης προσοχῆς παρ' ἡμῶν. Τοῦ μνημείου ὡς τοιούτου ἢ διάσωσις εἶναι πράγματι ἓνα ἀξιόλογον γεγονός εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἀνασκα-

φῶν, διότι εἶναι μοναδικόν. Τὸ κτίσμα τοῦ Δίου εἶναι πολὺ μεγαλοπρεπέστερον πάντων τῶν τριῶν ὁμοίων ἐν τῇ Μακεδονικῇ γῇ μέχρι τοῦδε ἀποκαλυφθέντων, τοῦ ἐγγυὲς τοῦ Δίου πρῶτον ἐν Κορινῶ τῆς σημερινῆς Κατερίνης κατὰ τὴν πρὸς τὴν Πύδναν ὁδὸν παρατηρηθέντος πρὸ ἐβδομήκοντα ἡδη ἔτων τυμβοχώστου ὡσαύτως καὶ ἀνοικτοῦ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, ὅπως καὶ σήμερον, εἰς τοὺς ποιμένας ὡς στάβλου προβάτων, ἂν καὶ ὁ τύμβος ἐκεῖνου εἶναι οὐχὶ μικρὸς ὡς ὁ τοῦ Δίου, ἀλλὰ μέγας καὶ τόσον κολοσσιαῖος μάλιστα ὅσον οἱ προϊστορικοί, «Τοῦμπες» λεγόμενοι κοινῶς Τύμβοι τῆς Μακεδονίας. Ἐξαρχικήρισεν ἄλλως ἐκεῖνον ὁ παλαιὸς ἐρευνητὴς τῆς Μακεδονίας ὀνομαστὸς Γάλλος ἀρχαιολόγος Léon Heuzey (le Mont Olympe et l'Acarnanie, 1860) ὡς ῥωμαϊκὸν κτίσμα τοῦ πρώτου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος, ἀγκαλὰ καὶ τοῦτο δὲν εἶναι πιστεύω τόσον βέβαιον, ὅσον ἐνόμισεν ἐκεῖνος. Δι' ὃ καὶ ἐκεῖ χρειάζεται ἀνασκαφὴ καὶ καλλιτέρα ἔρευνα, ἥτις μάλιστα δὲν θὰ περιορισθῇ εἰς τὸν συζητούμενον τάφον τῆς θέσεως ταύτης, ἀλλὰ θὰ ἐπεκταθῇ καὶ εἰς τὸν παρακείμενον εἰς αὐτὴν ἄλλον προσόμοιον, κολοσσιαῖον τύμβον. Διότι καὶ αὐτὸς πιθανώτατα ὁμοίως κρύπτει μόνον κτιστὸν τάφον, καὶ τοῦτον καθὼς ἔξωθεν τοῦλάχιστον φαίνεται, ἀσύλητον ἴσως. Ὡς λίαν σπουδαῖος ἔπειτα καὶ ἐφάμιλλος πρὸς τὸν τοῦ Δίου παρουσιάσθη ὁ ἐν Λαγκαδᾶ παρὰ τὴν Θεσσαλονίκην ἐπὶ Τουρκίας ἐν ἔτει 1910 ὑπὸ νεωτέρων τυμβωρύχων ἀνακαλυφθεὶς ὑπὸ κολοσσιαῖον ἐπίσης τύμβον, ὕψους μέτρων εἴκοσι. Ἄλλ' ὁ τάφος οὗτος, ὅστις ὡς ἐρείπιον μόνον διεσώθη, κατεστράφη ἐντελῶς τότε ἀκόμη, καταφρευσας καὶ καταχωσθεὶς ἔνεκα καθιζήσεως ἢ κατολισθήσεως τοῦ ἐδάφους. Περιγραφὴν αὐτοῦ ἔχομεν ἐξαίρετον παρὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρχαιολόγου Μακρίδη-Μπέη (ἐν Jahrbuch des K. Deutschen archäolog. Instituts τοῦ 1911). Καὶ ὁ ὑπὸ κατασκαφέντα πρὸς ἀφαίρεσιν τῶν λίθων του καὶ ἐκλείψαντα τύμβον παρὰ τὴν Νάουσαν πρὸ χρόνων παρατηρηθεὶς δὲν ὑπάρχει πλέον, καταστραφεὶς, ὡς ἤκουσα, πρὸ εἰκοσαετίας καὶ πλέον ἴσως. Ἐπρόφθασεν ὁμως νὰ περιγράψῃ τὸ σημαντικὸν ἐν αὐτῷ γενόμενον εὔρημα ζωγραφιστῆς ἐπὶ μαρμάρου εἰκόνος τοῦ τεθνεῶτος, πολεμιστοῦ ἱππότη καταβάλλοντος διὰ τῆς καλῶς γνωστῆς Μακεδονικῆς σαρίσης βάρβαρον ἐχθρὸν πεζόν, δημοσιεύσας πρὸ δεκαετίας καὶ ἀντίγραφον ταύτης ὁ Δανὸς ἀρχαιολόγος Kinch ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς ἐν Κοπεγχάγῃ Ἀκαδημίας.

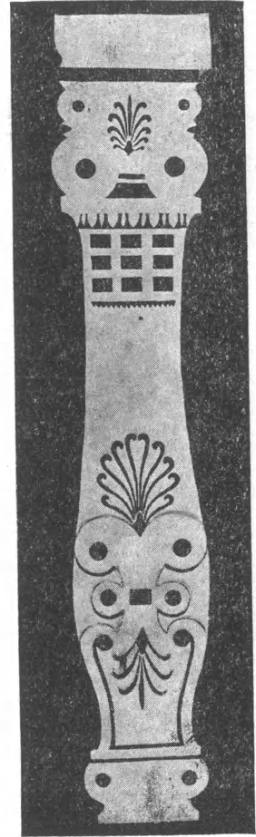
Παραμένει λοιπὸν ὁ τοῦ Δίου μνημειακὸς τάφος μέχρι σήμερον τοῦλάχιστον, ὄντως μοναδικὸς ἐν Μακεδονίᾳ, ἀξιοσπουδάστος καὶ διὰ τοῦτο ἔτι, διότι διὰ τὴν ἀσφαλῆ του χρονολογίαν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς κριτήριον ἐκ παραλλήλου πρὸς πάντα τὰ τοιοῦτου εἶδους εὐρήματα, ὁποῖα εἶναι τὰ τρία μνημονευθέντα καὶ ἄλλα ἴσως μέλλοντα νὰ παρουσιασθοῦν ἐν τῇ Μακεδονικῇ χώρᾳ παραπλήσια. Ὑπέδειξα ἀνωτέρω τὸν ἐν Κορινῶ ἀνεξέταστον ἔτι κολοσσιαῖον τύμβον, ὅστις δὲν ἀνήκει εἰς τοὺς προϊστορικοὺς καὶ πιθανώτατα

διὰ τοῦτο, ὡς εἶπα, κρύπται, κτιστὸν τάφον ἐπίσης. Ἄλλὰ καὶ τρίτος ἄλλος κολοσσαῖος τύμβος ἐγγύτατα τοῦ Δίου κείμενος, ὀλίγον ἔξω τοῦ χωρίου Καρίτσα, τάφον ὅμοιον πρέπει νὰ καλύπτῃ. Προϊστορικὸς βέβαια δὲν εἶναι οὔτε αὐτός. Καὶ δύο ἄλλοι ὡσαύτως, μικροῦ μεγέθους, τὸν αὐτὸν προορισμὸν θὰ εἶχαν, ὁ μὲν παρὰ τὸ ΝΔ τεῖχος τοῦ Δίου ἔξω τῆς αὐτῆς πύλης ἐγειρόμενος, ὀλίγον μακρύτερα τῆς ὁποίας κεῖται καὶ ὁ περὶ οὗ ἐνταῦθα πραγματευόμεθα, ὁ δὲ πλησίον τοῦ θεάτρου τοῦ Δίου ὑπὸ τὴν σκαπάνην νῦν ἀπὸ προπέρουσι ἀκόμα, καὶ πέμπτος τέλος ἄλλος ἀπωτέρω τοῦ Δίου, ἀλλ' ἐν τῇ περιοχῇ πάλιν αὐτοῦ ἐσημειώθη πρὸ ἑκατονταετίας ἤδη ὑπὸ τοῦ περιηγητοῦ Leake (Gravels in Northern Greece) εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν ἀνήκων, στεφανώωνων τὴν ὑψηλὴν ἀκρολοφίαν τοῦ χωρίου Σπί (Σουπί μᾶλλον καὶ πάντως ὄχι Sphigi ὡς σημειώνεται ὑπὸ Leake καὶ Heuzey), ἐν τῷ ἀνατολικῷ ἄκρῳ τῆς ῥάχεως τοῦ χωρίου Κουντουριώτισσα παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Μαυρονέρι.

Φέρουν δὲ τὰ μνημεῖα ταῦτα ἓνα τοιοῦτον ἀσυνήθη ἐν Ἑλλάδι, εἰδικῶς δὲ Μακεδονικὸν μόνον δυνάμενον νὰ ὀνομασθῇ χαρακτηρὰ, καὶ μάλιστα Μακεδονικὸν τῶν Ἑλληνικῶν ἀποκλειστικῶς χρόνων, διότι καὶ μόνον ἐν Μακεδονίᾳ παρεῖχοντο τότε πρὸς ἀνάπτυξιν αὐτοῦ αἱ ἀπαιτούμεναι συνθήκαι. Ἡ Μακεδονία ἦτο πλουσιώτατος τόπος, χλιδὴν ἐπιτρέπων καὶ πολυτέλειαν ἄγνωστον εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα. Ἄλλὰ καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν μόνον ἠκμασεν ἐκ παλαιοῦ ἤδη, ἔτι δὲ μᾶλλον κατὰ τοὺς ἐπὶ Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου καὶ μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον χρόνους μία ἀνωτέρα στρατιωτικὴ τάξις ἰσχυρὰ καὶ πλουσιωτάτη αὐτῇ πρὸ πάντων, δυναμένη νὰ ἐπιδεικνύῃ εἰς τὸν βίον τῆς τὴν μεγαλοπρέπειαν ἐκείνην, τῆς ὁποίας μίαν ἰδέαν μᾶς δίδουν καὶ τῶν νεκρῶν τῆς χώρας τὰ γνωστὰ γενόμενα μνημειακὰ οἰκήματα. Ἡ τάξις αὕτη ἦτο ἡ τῶν εὐγενῶν αὐτῆς, οἱ ὅποιοι περὶ τὸν Βασιλέα συγκεντρούμενοι ὅπως κατὰ τὴν ὀμηρικὴν ἀρχαιότητά ποτε οἱ ἄνακτες καὶ βασιλεῖς περὶ τὸν ἀνώτερον ἓνα βασιλέα μὲ τούτων καὶ τὸ ὄνομα ἐγνωρίζοντο καὶ ἦσαν πραγματικῶς οἱ σύντροφοι καὶ φίλοι, οἱ ἐρίηρες «ἐταῖροι» αὐτοῦ. Ὀκτακόσιοι ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῶν εὐγενῶν τῆς Μακεδονίας εἶχαν ἕκαστος τόσον πλοῦτον, ὅσον δεκακισχίλιοι μόλις ὁμοῦ ἐκ τῶν εὐπατριδῶν ἢ ἱππέων, καὶ παχέων ἄλλως δι' εὐνόητον λόγον ὀνομαζομένων, εἰς τὰς παλαιὰς ἀριστοκρατικὰς τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος πολιτείας. Οὕτως οἱ νεκροὶ οἱ κατατεθέντες εἰς τοὺς τυμβήρεις μεγαλοπρεπεῖς καὶ πολυτελεῖς τάφους τῆς Μακεδονίας ἠδύναντο κάλλιστα νὰ εἶναι ἐπιφανεῖς ἄνδρες ἐκ τῆς τάξεως ἐκείνης τῆς ἀνωτέρας Μακεδονικῆς κοινωνίας. Τὸ δὲ εὔρημα τὸ ἐν τῷ ἡμετέρῳ τοῦ Δίου τάφῳ γενόμενον ἐφάμιλλον πρὸς τὸ ἐν τῷ τῆς Ναούσης τύμβῳ παρατηρηθὲν ἀλλ' ἐκλιπόν, ὡς φαίνεται, δυστυχῶς καθὰ εἵπομεν ἔκτοτε, εἶναι τὸ ἐξῆς:

Ὁ εἰς τὸν τάφον κατατεθεὶς νεκρὸς ἀνεκλίθη, ἐν φερέτρῳ ἴσως κλεισθεὶς πολυτελεῖ βεβαίως, ξυλίνῳ ἢ μεταλλίνῳ (ἐκ τινων περισσευόντων δι' ἓνα μόνον νεκρὸν ὄστων τῆς σπονδυλικῆς στήλης συμπεραίνω, ὅτι ἀργότερα πρέπει νὰ προσήλθεν εἰς αὐτὸν καὶ ἡ σύζυγος). Τὸ δὲ φέρετρον, ἂν τοῦτο ὑπεδέχθη αὐτὸν καὶ ὄχι πολυτελεῖς στρωμνὴ ἀπλῶς, ἀπετέθη, ὡς ἐδηλώθη ἀνωτέρω, εἰς κλίνην μαρμαρίνην. Κλινῶν τοιούτων ἀπεικονίσεις μὲ ποικίλας μάλιστα διακοσμήσεις γνωρίζομεν ἐκ παραστάσεων ἀγγείων. Ποίαν δὲ θέσιν ἀκριβῶς ἕκαστον τῶν συναποτελούντων τὴν κλίνην ταύτην μαρμάρων κατελάμβανεν εἰς αὐτήν, εὐκόλον ἦτο διὰ καταμετρήσεων νὰ προσδιορίσω ἀλανθάστως. Ἡ κλίνη, ἐπακουμβοῦσα εἰς τὸν ἀπέναντι τῆς θύρας τοῖχον, ἦτο τετραγωνικὴ μὲ ἑκάστην πλευρὰν μήκους μέτρον ἑνὸς καὶ ὀγδοήκοντα ἑκατοστῶν, ὕψους δὲ ἑνός. Οἱ ἑκατέρωθεν τῆς προσόψεως τῆς κλίνης μαρμάρινοι πόδες, ὡς δύο ὀρθοστάται στηρίζοντες τὰς ἐπ' αὐτῶν ἐπακουμβούσας δύο ἐπιμήκεις πλάκας, ἐφ' ὧν ἔκειτο ὁ νεκρὸς, ἔχουσιν ἑνὸς περιπόου τετραγωνικοῦ μέτρον ἐπιφάνειαν, ἣ δὲ στενὴ πλευρὰ τῆς προσόψεως αὐτῶν κοσμεῖται ὑπὸ ἀνθεμίου δηλουμένου εἰς μὲν τὰς ἑλικας πλαστικῶς καὶ διὰ χρώματος ἐπίσης ζωηροῦ ἐρυθροῦ τούτου, κατὰ δὲ τὰ φύλλα μόνον διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐρυθροῦ χρώματος.

Τὸ μετὰ τῶν δύο ὀρθοστατῶν μέτωπον τῆς κλίνης ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν ἐπιμήκων μαρμάρων. Τὸ κατώτατον ἐκ τῶν τριῶν, ἀρκετὰ πλατὺ, δὲν φέρει ἢ δὲν σώζει καμμίαν διακόσμησιν. Εἰς κλίνην παραστάσεως ἀγγείου εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἀπεικονίζεται λέων καθήμενος (προβ. *Ancient furniture, A history of Greek* κτλ. ὑπὸ Gisella M. A. Richter, 1926). Ἴσως καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ τάφῳ ὁμοία ἢ ἀνάλογος ἦτο ἡ παράστασις, ἐξίτηλος γενομένη διὰ τὸν λόγον ὅτι τὰ μάρμαρα ταῦτα εὐρῆκα κείμενα ἐπὶ τοῦ δαπέδου ἑνὸς

Εἰκ. 3. Πούς τῆς κλίνης.

πηλοῦ, ὅστις ἐσχηματίσθη ἐκ τῆς χρωματιστῆς ἐπιστροφῆσεως δι' ἀββεστοκονιάματος ὄλου τοῦ ἐξ ὀγκωδῶν λίθων ἀποτελουμένου δαπέδου ἀμφοτέρων τῶν θαλάμων ἕνεκα τῆς φοβεραῆς ἐν τῷ τάφῳ ὑγρασίας. Εὐρῆκα τὰς μαρμαρίνας παραστάδας τῆς θύρας καθύπευρον καὶ τὴν ἐπιφάνειαν τῶν τοίχων ὁμοίως, ἀργὰ δὲ μόλις ἐσκέφθη νὰ ἀερίσω τὸν τάφον κατασκευάσας ἀεροδόχον ἐν εἴδει καπνοδόχου ἐπὶ τῆς ἀψίδος. Καὶ τὴν εἴσοδον δὲ ἐγκαίρως ἐξησφάλισα διὰ σιδηραῆς κινγκλιδοτῆς θύρας, ὥστε φῶς ὀπωσδήποτε καὶ καθαρώτερος ἀῆρ νὰ

εισέρχεται δι' αὐτῆς εἰς τὸ «κατασκαφῆς οἶκημα ἀίδιον» τοῦ ποτε νεκροῦ, τοῦ ὁποίου ὅμως καὶ πολλὰ ὀστᾶ ἠδυνήθην νὰ περισυλλέξω καὶ παρὰ τὴν ποτε κλίνην ν' ἀποθέσω.

Εἰς τὸ τρίτον ἐγκάρσιον τοῦ μετώπου μάρμαρον μὲ τὴν λευκὴν λείαν ἐπιφάνειάν του, κάθυγρον, ἂν καὶ ἐλαφρότερον πηλώδη αὐτήν, εὗρηκα μικρὰ λείψανα παραστάσεως ζωγραφιστῆς ἐξιτήλου ὑπὸ τοῦ χρόνου γενομένης. Τὸ μάρμαρον τοῦτο ἔχει ἐπιφάνειαν ἑνὸς μέτρου καὶ ὀγδοήκοντα ἑκατοστῶν ἐπὶ πενήκοντα ἑκατοστὰ καὶ δύναται νὰ φαντασθῆ κανεὶς πόσον μεγάλη ἴσως εἰκὼν ἀνεπτύσσεται ἐν αὐτῇ, ἀπολεσθεῖσα ὅμως διὰ παντὸς δι' ἡμᾶς.

Ἄλλ' εἰς τὸ μεταξὺ τῶν δύο μνημονευθέντων ἐγκαρσίων μεσᾶιον μετωπιαῖον μάρμαρον μήκους ἐννοεῖται καὶ αὐτὸ μέτρου 1,80, πλάτους ὅμως μόνον 0,22 πλὴν τοῦ ἄνωθεν γεισοειδῶς προεξέχοντος ὀλίγον κανόνος πλάτους 0,04, ταχέως ἐξεπληρώθη ἢ βεβαία μου σχεδὸν ἐλπὶς, ὅτι ἐδῶ θὰ εὕρισκα τέλος πολὺ σπουδαιότερα ἴχνη παραστάσεως ζωγραφικῆς πλήρους, ἐν εἴδει ζωοφόρου ὡς ἐκ τῆς θέσεως καὶ τοῦ ἐπιμήκους καὶ μετὰ μικροῦ γείσου, ὡς εἶπα, σχήματος τοῦ λίθου. Ἡ βεβαία μου αὕτη ἐλπὶς ἐστηρίζετο ἐπὶ τοῦ τρόπου τῆς διακοσμῆσεως νεκρικῶν κλινῶν, περὶ τοῦ ὁποίου τελείαν ἰδέαν δίδει γνωστὴ παράστασις μιᾶς πολυτελοῦς τοιαύτης παριστανομένης ἐπὶ ἀγγείου (ιδὲ Ancient furniture ὑπὸ Gisella Richter σ. 69).

Δεικνύει αὕτη εἰς ὁμοίαν θέσιν τοῦ μετώπου τῆς κλίνης ζωοφόρον ἀποτελουμένην ἐκ σειρᾶς μικρᾶς ἵππων ἐν βαδίσματι. Ἄλλ' ἐγεννήθη εἰς τὴν διάνοιάν μου καὶ ἐκ τῆς πρώτης μου ἐπὶ τῶν μαρμάρων τῆς κλίνης τοῦ ἡμετέρου τάφου παρατηρήσεως, ὡς ἀνωτέρω ἀνέφερα, περὶ τῶν ζωγραφιστῶν ἀνθεμίων εἰς τὰς κατὰ μέτωπον στενάς πλευράς τῶν ἐκατέρωθεν ὀρθοστατῶν μαρμάρων ἥτοι προσθίων ποδῶν τῆς κλίνης. Δὲν ἐπίστευα ὡς δυνατόν πρᾶγμα, εἰς αὐτοὺς μόνον νὰ εἶχεν ἐξαντληθῆ ἡ ζωγραφικὴ διακόσμησις τῆς κλίνης. Ὁ νεκρικὸς θάλαμος ἔπρεπε νὰ εἶναι τὸ παναμοιότυπον θαλάμου ἢ αἰθούσης τοῦ πραγματικοῦ μεγάρου τῆς κατοικίας τοῦ τεθνεῶτος, ὅταν οὗτος ἔζη. Καὶ αὕτη ἡ διακόσμησις τῶν ποδῶν τῆς κλίνης δι' ἀνθεμίων ζωγραφιστῶν, ἀλλὰ παριστανομένων ὡς πραγματικῶν φυτῶν ἀνερχομένων ἀναμέσον τῶν κλάδων τῶν ἐκ τῶν δοχείων, ἀπέδιδε τὸν ἀληθινὸν στολισμὸν τῆς αἰθούσης τοῦ ζῶντος. Ὑπερίνω τῆς κλίνης εὗρηκα ὑπὸ τὸ διάζωμα τὸ χωρίζον τοὺς τοίχους τοῦ θαλάμου ἀπὸ τῆς ἀψίδος αὐτοῦ τὰς θέσεις ἡλῶν χαλκῶν, ἐξ ὧν ἦσαν ἀνηρημένα σκευὴ πιθανῶς ἢ ἐσθῆτες ἢ τοιουτότροπα ἄλλα κτερίσματα, ἀλλ' ἴσως καὶ πίνακες ζωγραφιῶν ἐνθυμίζοντες πάλιν τὴν διακόσμησιν τοῦ θαλάμου τοῦ ἐγκοσμίου μεγάρου τοῦ νεκροῦ. Ἀλλὰ καὶ ἂν τοὺς πίνακας τούτους ἀκριβῶς δὲν δύναμαι νὰ βεβαιώσω ὡς ἀληθῶς ἐδῶ ὑπάρξαντας, ἀσφαλестаτὴν ὅμως ἐνδειξὶν τῆς ἀληθείας τῆς ἀντιλήψεώς μου περὶ τῆς ιδέας, ἥτις

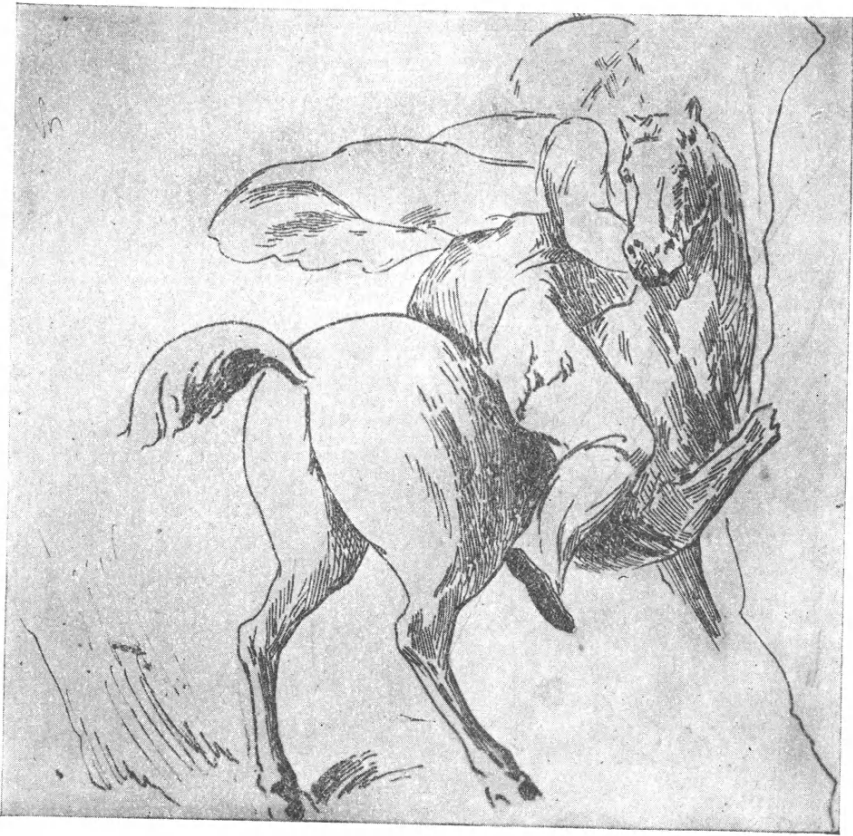

ὑπηγόρευε τὸν τρόπον τῆς διακοσμῆσεως τοῦ νεκρικοῦ θαλάμου, παρέχει καὶ ἄλλο σπουδαῖον λείψανον αὐτῆς. Πλατεία ζώνη περιθέουσα δὲν γνωρίζομεν πλέον πόσον μέρος τῆς βάσεως τῆς ἀψίδος ὑπεράνω τῆς κλίνης, σῶζει ἔναργῆ λείψανα παραστάσεως λεόντων ἐν βαδίσματι, ἥτις δὲν δύναται ἴσως νὰ εἶναι ἄλλο τι ἢ ἐνθύμησις ἐν μικρογραφίᾳ τῶν πραγματικῶν τοιχογραφιῶν, αἵτινες ἐκόσμου ἀκριβῶς ὅ,τι ἤθελε νὰ παραστήσῃ διὰ τοῦ νεκρικοῦ θαλάμου ὁ διακοσμητής, ἥτοι τὴν ἀληθινὴν ἐπὶ γῆς κατοικίαν τοῦ ἀποθανόντος.

Ἄλλ' οἱ ὀρθοστάται πρόσθιοι πόδες τῆς κλίνης εὐρέθησαν εἰς τόσον καλὴν θέσιν, ἣν παρὰ τὸν τοῖχον ἔλαβον ἀνατραπέντες ὑπὸ τῶν τυμβωρύχων ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ θαλάμου, ἐκατέρωθεν μάλιστα ὁμοίως, ὥστε αἱ στεναὶ αὐτῶν μετωπιαῖα πλευραὶ, ὡς μὴ ἐγγίζουσαι διόλου τὸν πηλὸν καὶ καλῶς σκεπασμέναι ὑπὸ μόνον τῶν ἄνωθεν εἰσρευσάντων ξηρῶν λεπτῶν χρωμάτων, ἠδυνήθησαν καὶ κάλλιστα νὰ διασώσουν τὴν ζωγραφίαν των. Τὸ μεσαῖον ὅμως μετωπιαῖον μάρμαρον, τὸ ὁποῖον εὐθὺς εἰς πρώτην στιγμὴν ὑπόπτεισα δι' ὃν λόγον εἶπα ὡς φέρον γραπτὴν ζωοφόρον, κατέκειτο μὲ τὴν ζωγραφισμένην ἐπιφάνειαν ἐπὶ τοῦ πηλοῦ τῆς ἐπιστρώσεως τοῦ δαπέδου. Ὁ πηλὸς ἀπεδείχθη κατόπιν, ἀφοῦ μετὰ μυρίας προφυλάξεις ἐξήχθη ἐκ τῆς κακῆς αὐτῆς θέσεως τὸ μάρμαρον, ὅτι ἔφθειρε καὶ παντελῶς ἐξηφάνισε τὸ μέγιστον μέρος τῆς ἐγχρώμου παραστάσεως. Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ μαρμάρου ἔφερεν ἑλαφρὰν μόνον ἐπάλειπιν ἐρυθροῦ χρώματος ἐφ' ἧς κατόπιν ἐζωγραφήθη ἡ παράστασις πολυχρώμως. Εἰς τὸν πηλὸν ἐπομένως εὐκόλον ἦτο νὰ ἐπικολλήσουν τὰ χρώματα ταῦτα καὶ νὰ ἐξαφανισθοῦν ἢ νὰ ἀντικατασταθοῦν ὑπὸ τοῦ ἀποσκληρυνθέντος ρύπου. Ἄλλ' εὐτυχῶς ὁπωσδήποτε εἰς ἓν τμήμα τοῦλάχιστον τοῦ μαρμάρου διεσώθησαν οἱ τρεῖς καλπάζοντες ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ ἱππεῖς, τοὺς ὁποίους καλλίτερον πάσης περιγραφῆς θὰ παρουσίαζεν εἰς τὸν ἀναγνώστην τὸ πιστὸν ἔγχρωμον ἀντίγραφον αὐτῶν ἐκπονηθὲν ὑπὸ τοῦ ἐμπείρου ζωγράφου κ. Σόλωνος Φραγκουλίδου Κυπρίου, ἐνταῦθα δὲ δεικνύει ζιγχογράφημα τοῦ διὰ μελάνης σχεδιογραφήματος αὐτῶν.

Οἱ ἱππεῖς, οἱ μετὰ πλήρους ἐμπειρίας καὶ ἀσφαλείας ἐπιβαίνοντες τῶν ἵππων, εἶναι ἱπποδρομοῦντες Σκύθαι ἢ Θρᾶκες οἱ δύο πρῶτοι, Ἕλληνας δὲ μᾶλλον ὁ τρίτος, ἐξ ὧν ἀπεσβέσθη ἐν τῷ πηλῷ ἡ κεφαλὴ δυστυχῶς, σαφῆς ὅμως παραμένει τὸ διάγραμμα τοῦ σώματος καὶ τοῦ χιτῶνος ἢ τῶν χιτῶνων καὶ τῆς χλαμύδος καὶ ζωηρὸς ὁ ποικίλος χρωματισμὸς αὐτῶν. Ὁ πρῶτος φέρει ἀναξυρίδα Περσικὴν καὶ ὁ δεύτερος ὁμοίως, ὁ τρίτος ἔχει γυμνὰς τὰς κνήμας. Ἡ ἀνεμιζομένη χλαμὺς τοῦ πρῶτου εἶναι χρωματισμένη κυανῇ, ὁ χιτῶν ἐρυθρὸς καὶ τὰ σανδάλια ὠσαύτως. Ὁ δεύτερος φαίνεται φέρων χιτῶνα, τοῦ ὁποίου αἱ χειρῖδες τοῦλάχιστον σώζουσι τὸ κυανοῦν χρῶμα. Ὁ τρίτος ἔχει γυμνὰς τὰς κνήμας καὶ φέρει δύο χιτῶνας, τὸν ἓνα μακρότερον ὑποκίτρινον

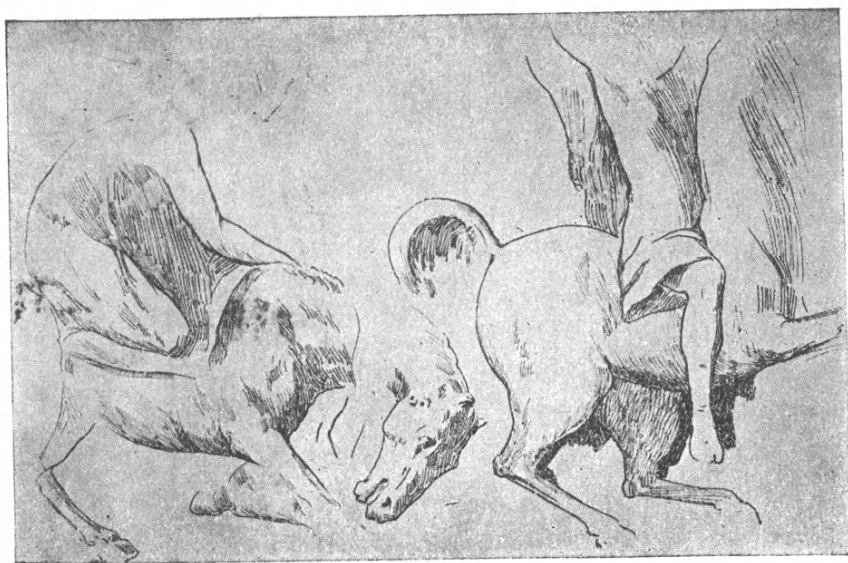
φαινομενικῶς, τὸν ἄλλον βραχύτερον κυανόχρουν. Ὠραῖα δηλοῦνται ἐπὶ τοῦ μαρμαρίνου πίνακος πάντα ταῦτα. Ἄλλ' ἀριστοτεχνικῶς εἰργασμένοι εἶναι οἱ ἵπποι, εὖρωστα, εὐγενῆ ζῶα. Ὁ πρῶτος ἀναχαιτίζεται βιαίως ὑπὸ τοῦ ἱππέως, ὀρθουμένου στερεῶς ἐπὶ τῆς ῥάχεώς του καὶ σφίγγοντος ἀσφαλῶς τὰ σκέλη πρὸς τὰ ὀπίσω εἰς τὴν κοιλίαν, ἀναγκαζόμενος πρὸς τοῦτο ἕνεκα τοῦ ἀδή-

Εἰκ. 4. Ὁ πρῶτος ἐξ ἀριστερῶν ἱππέυς.

λου νῦν ἐμποδίου, τῆς στάσεως ἴσως τοῦ προηγουμένου ἵππου, ὅστις ἐξέλιπεν ἔντελῶς ἐκ τῆς εἰκόνας. Ἡ κεφαλὴ τοῦ ἵππου εἶναι λίαν χαρακτηριστικὴ τοῦ θυμοειδοῦς, πλήρους ὀρμῆς ζῴου. Διὰ τῶν ὀπισθίων δὲ τοῦ σώματος του ἀνακαλεῖ ἀρχετὰ τὴν μορφὴν τοῦ θαυμασίου ἵππου τοῦ Λαρείου εἰς τὸ περιφημον ψηφιδωτὸν τῆς Πομπηίας, συντεθὲν βεβαίως κατὰ πρωτότυπον πίνακα ποιηθέντα ὑπὸ μεγάλου Ἀλεξανδρηνοῦ ζωγράφου. Ἄλλ' ὅμοιαν καταγωγὴν

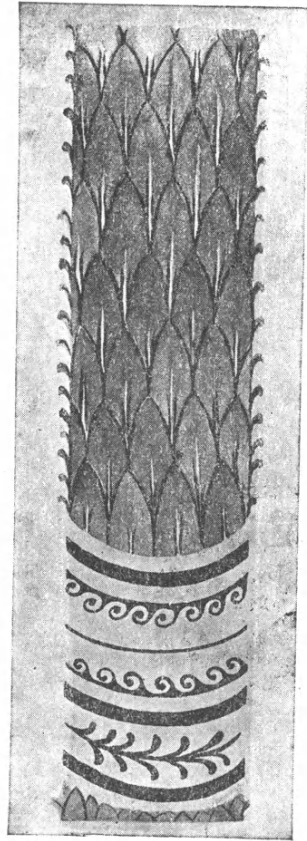
δεικνύει καὶ ἡ τοῦ ἡμετέρου τάφου εἰκὼν. Ἐξαιρέτως ἐπιτυχῆς παρουσιάζεται εἰς τὸ βλέμμα μας καὶ ὁ δεύτερος σωζόμενος ἵππεὺς διὰ τοῦ ἐν τῷ σφοδρῷ καλπασμῷ καταπεσόντος εἰς γόνατα ἵππου, τοῦ ὁποίου ἡ κεφαλὴ ἐκφράζει ὅλον τὸ ἄλγος τοῦ δυστυχήσαντος εὐγενοῦς ζῴου. Καὶ ὁ τρίτος ὡσαύτως διὰ τῆς θριαμβευτικῆς στάσεως τοῦ ἰδικοῦ του ἵππου, ὡς δεικνύει ὅλη του ἡ κίνησις, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἡ καμπυλοειδῆς ἀνύψωσις τῆς οὐρᾶς ὁμοίως παρουσιάζομένη εἰς τοὺς θριαμβεύοντας Κενταύρους τῆς ζωοφόρου τοῦ Παρθενῶνος — διὰ τὰ ἀναφέρω ἓνα μέγα παράδειγμα — ἐνῶ οἱ νικημένοι ἐν αὐτῇ καταβιβάζουν καὶ κρύπτουν σχεδὸν τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο ἄκρον τοῦ σώματός των.

Εἰκ. 5. Ὁ εἰς γόνατα πίπτων ἵππεὺς καὶ ὁ προτρέχων αὐτοῦ.

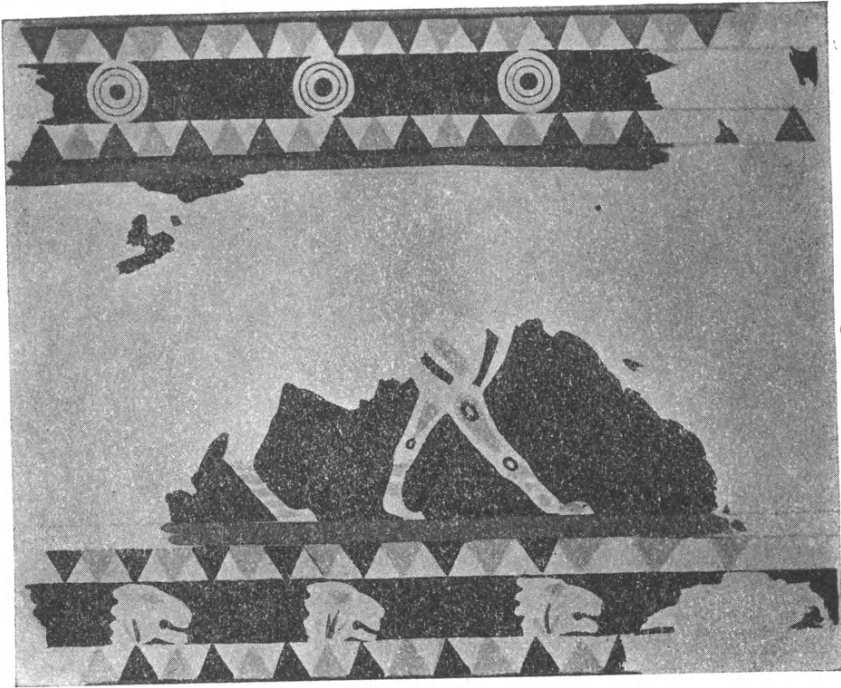
Οἱ τρεῖς περισωθέντες ἵππεῖς ἐκ τοῦ συνόλου τῶν λοιπῶν τῆς παραστάσεως τῆς μακρᾶς ζωοφόρου — οἱ σύμπαντες θὰ ἦσαν ἐξάπαντος τετράκις τόσοι — δὲν ἀποζημιώνουσι βεβαίως ἡμᾶς τελείως διὰ τὴν ἐξαφάνισιν τῶν ἄλλων. Ὡς βλέπομεν διατεταγμένους καὶ ἀπεικονιζομένους αὐτούς, στάσις, ζωὴ καὶ κίνησις ὅλος διάφορος τοῦ ἐνὸς ἀπὸ τοῦ ἄλλου ἐξακριβήριζε πάντας, καὶ τίς οἶδε πόσαι ἐναλλαγαι τοῦ χαρακτηρισμοῦ ἐνὸς ἐκάστου θὰ ἐποίκιλλον τὴν πολυμερῆ αὐτῶν ἀκολουθίαν. Ἄλλ' ἕνεκα τούτου δικαιοῦμεθα ἔτι μᾶλλον νὰ ἐξάρωμεν τὴν καλλιτεχνικὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου, περὶ τοῦ ὁποίου μαρτυρεῖ τὸ ἐλάχιστον μόνον ἀλλ' ὄραϊότατον εἰς ἡμᾶς ἀπομείναν δεῖγμα αὐτοῦ. Ὁ μέγας

ἀναμορφωτῆς τῆς Μακεδονίας κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ Περικλέους βασιλεὺς Ἀρχέλαος (414-399 πρὸ Χρ.) ἔφερον εἰς τὸ Δίον μετὰ τοῦ μεγάλου Εὐριπίδου, ὡς ὄργανωτοῦ θὰ ἐλέγαμεν σήμερον τοῦ Μακεδονικοῦ θεάτρου, καὶ τὸν μέγαν ζωγράφον τῆς ἐποχῆς Ζεῦξιν διὰ τὰ κοσμήσει τὰ ἀνάκτορά του εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους διὰ τῆς τέχνης του. Ἡ καλλιτεχνία εἰσήγετο τοιούτοτρόπως καὶ αὐτὴ εἰς τὴν Μακεδονίαν ἐκ τῶν ἀθηρῶν κέντρων ἐν τῇ Νοτίᾳ Ἑλλάδι, δι' ἑνὸς τῶν μεγάλων ἐκπροσώπων αὐτῆς ἐν τῇ ζωγραφικῇ. Τὸ αὐτὸ ἔπρεπε νὰ ἔγινε βεβαίως καὶ διὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν, διὰ τὰ κτισθοῦν ἐννοεῖται πρῶτον πρὶν ζωγραφηθῶν τὰ ἀνάκτορα τοῦ ἡγεμόνος τῆς χώρας, καὶ ἐπίσης διὰ τὸ Δίον πάντως, τὸ ὁποῖον μεμαρτυρημένως ὁ Ἀρχέλαος διὰ καλλιτεχνῶν διακοσμήσας μετέβαλεν εἰς Ὀλυμπίαν τῆς βορείας Ἑλλάδος. Τὰ ἐν Παλατίσῃ ἢ Παλατίσῃ λείψανα θαυμαστῶν ἀρχιτεκτονικῶν κτισμάτων καλλίστης Ἑλληνικῆς ἐποχῆς τὰ περιγραφέντα καὶ ἀπεικονισθέντα εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ ἀρχαιολόγου Léon Heuzey μετὰ τοῦ Dautmet (ἐν Mission archéologique de Macedoine, 1876), δίδουν ἐπίσης ὑψηλὴν ἰδέαν περὶ μιᾶς ἀκμῆς τῆς καλλιτεχνικῆς δρασεως ἐν Μακεδονίᾳ, περὶ τῆς ὁποίας παραβλητέα καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Γεωργίου Οἰκονόμου εἰρημένα ἐν Athen. Mitteilungen τοῦ 1920, σ. 75. (Die Bronzen von Pella). Ἐπὶ Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου ὡς πρὸς τὴν ὕψιν ταύτην τῆς μορφώσεως τῆς Μακεδονικῆς κοινωνίας ἔγιναν ἄνευ ἀμφιβολίας πολὺ περισσότερα πράγματα. Ἡ μετάδοσις ὅμως τῶν ἀγαθῶν τούτων δὲν θὰ ἦτο διόλου ὀρθὸν νὰ ὑποτεθῇ ὅτι περιορίζετο ἐν Μακεδονίᾳ, ὡς λέγεται πάντοτε, εἰς τὸν στενὸν μόνον τῆς Βασιλικῆς Αἰλῆς κύκλον. Νομίζω δὲν δίδεται, ὡς ἔδει, ἀρκετὴ προσοχὴ εἰς τοῦτο, ὅτι ὁ Μακεδονικὸς λαὸς, γεωργικὸς κατ' ἐξοχὴν καὶ κτηνοτροφικὸς ἐν τῷ συνόλω αὐτοῦ ἐν τῇ ὑπαίθρῳ χώρᾳ, διὰ τοῦ ἀστικοῦ ὅμως τῶν πόλεων αὐτοῦ πληθυσμοῦ εὐρίσκετο εἰς στενωτάτην ἐπαφὴν πρὸς τὸν καθόλου πολιτιστικὸν βίον τῆς Ἑλλάδος πάσης ἐκ τε τῶν σημαντικῶν πόλεων τῆς παραλίης τῆς χώρας καὶ τῶν πολυπληθῶν ἄλλων τῆς μεσογαίας καὶ τῆς Χαλκιδικῆς. Τὸν πρὸ πάντων γεωργικὸν Μακεδονικὸν τοῦτον

Εἰκ.6. Τὸ φοινικοειδὲς πλέγμα.

λαὸν ὁ Ἀρχέλαος ἔκρινε τόσον ἄξιον προσοχῆς καὶ τιμῆς ὥστε διὰ τῆς δημιουργίας τοῦ τακτικοῦ πεζοῦ στρατοῦ τῆς χώρας νὰ θέσῃ τοὺς, χωρικοὺς τὸ πλεῖστον βεβαίως, ὀπλίτας ἄνδρας παραλλήλως πρὸς τοὺς ἀπὸ αἰώνων εὐγενεῖς τῆς χώρας **ἱππότητας ἐταίρους**, ὀνομάσας αὐτοὺς **πεξεταίρους**. Οἱ πλεῖστοι ἐκ τούτων ἐγένοντο τοιουτοτρόπως καὶ μέτοχοι ἀνωτέρου πολιτιστικοῦ βίου. Ἀλλὰ τὰ ἀριστοκρατικά γένη τῆς χώρας τὰ συγκροτοῦντα τὸ μόνον σημαντικὸν ἔως τότε ἱππικὸν σῶμα τοῦ στρατοῦ αὐτῆς καὶ περιστοιχίζοντα τὸν βασιλέα καὶ κατὰ

Εἰκ. 7. Ζώνη λεόντων ἐν βαδίσματι καὶ κεφαλῶν λεόντων.

τὸ πλεῖστον καθ'ἑαυτὰ ἤδη ἐν ταῖς ἐστίαις των ἀνώτερον ἄγοντα βίον ἀνέκαθεν, δὲν θὰ ἐκοινωνοῦν βέβαια τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς, σωματικῆς ἀθλήσεως καὶ πνευματικῆς μορφώσεως ὀλιγώτερον ἢ ὅσον ἦτο γνωστὴ αὕτη ἐν τῇ Αὐλῇ, ἀσκουμένη ὑπὸ ἐνὸς Ἀλεξάνδρου Α', ἀγωνισθέντος ἐν Ὀλυμπίᾳ, καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, οἱ ὅποιοι πάντες εὐρίσκοντο ἐν στενῇ ἐπικοινωνίᾳ μὲ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα καὶ μὲ τὴν ἐστίαν πρὸ πάντων τῆς Ἑλληνικῆς παιδεύσεως καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς ζωῆς, μὲ τὰς Ἀθήνας, ἐξ ὅλων ἰδιατέρων πολιτικῶν λόγων καὶ ἀμοιβαίων σχέσεων. Ἡ κατάστασις αὕτη ἠδύνατο νὰ ἐπιδράσῃ ἔπειτα

καὶ μέχρι τῶν παραμικροτέρων συνθηκῶν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Ἡ Ἑλληνικὴ ὁμῶς ζωὴ ἀνέκαθεν εἶχεν ὠραίας συνηθείας, ἐξωραϊζομένας ὑπὸ τῶν καλλιτεχνικῶν τῆς ὀρμεμαφύτων. Αἱ τάσεις δὲ αὗται πάλιν ἠδύναντο νὰ ἐκδηλωθοῦν ὑψηλοφρονέστερα καὶ ἐπιδεικτικώτερα εἰς περιστάσεις σπουδαιοτέρας τῆς ζωῆς ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι καὶ ἐκ τῆς μορφώσεώς των ἐλάμβανον ἀνωτέρας ἐμπνεύσεις, βοηθούμενοι πρὸς τοῦτο καὶ ὑπὸ τοῦ πλούτου των. Τοιοῦτοτρόπως αἱ καλλιτεχνικαὶ ἔξεις καὶ ἀπολαύσεις τῆς ζωῆς ἐπέδρων καὶ μέχρι τῶν περὶ τὴν ταφὴν συνθηκῶν, καθὼς αὗται πάλιν ἐκ τῶν εἰς φῶς ἐξερχομένων σήμερον ἔργων, τὰ ὁποῖα προεκάλουν ἔν τινι μορφῇ τῆς τέχνης, τῇ ἀρχιτεκτονικῇ ἢ τῇ εἰκαστικῇ, γίνονται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας μάρτυρες τῆς πραγματικῆς ποτε ἀσκήσεως αὐτῆς. Ἡ συνήθεια μάλιστα ἰδιαίτερος τῶν περὶ τὴν ταφὴν ἀγῶνων ἠδύνατο νὰ ἐπιζῇ εἰς τοὺς Μακεδόνας ἀπὸ τῶν ὀμηρικῶν ἤδη χρόνων, αἱ παραδόσεις τῶν ὁποίων καὶ εἰς ἄλλας ἐκδηλώσεις τοῦ πατριαρχικοῦ βίου τῆς φυλῆς των παρέμενον ζωντανώτεροι. Ἡ ζυφοφόρος ὁμῶς τοῦ τάφου τοῦ Δίου παριστάνει ἀναμφιβόλως ἱππικὸν ἀγῶνα δρόμου, ὅστις ἀκριβῶς ἦτο ἀχώριστος ἀπὸ τῶν περὶ τὴν ταφὴν ἄλλων ὁμοίων, τῶν γυμνικῶν τῶν ἡρώων, κατὰ τοὺς χρόνους ἀκόμη τῆς ὀμηρικῆς βασιλείας καὶ φυσικὸν διὰ τοῦτο ἦτο, εἰς χρόνους πρὸ πάντων μεγάλης ἀνθήσεως καλλιτεχνικῆς τῆς Ἑλλάδος, ἢ ἀνάμνησις αὐτοῦ ὡς καλλίστου ἀγῶνος διὰ τὴν περιλάμπρον στρατιωτικὴν κοινωνίαν τῆς Μακεδονίας νὰ θεωρηθῇ διὰ τῆς καλλιτεχνικῆς του ἀναπαραστάσεως καὶ ὡς κάλλιστον κτέρισμα παρατιθέμενον εἰς τὸν τάφον ἐνὸς εὐπατρίδου τῆς χώρας ταύτης.

Αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ Δίου τῆς Μακεδονίας, πόλεως ἣτις ἤκμασε μὲν κατὰ τοὺς ἐνδοξοτάτους χρόνους τῆς ἀρχαιότητος ἀπὸ τοῦ πέμπτου τοῦλάχιστον μέχρι τοῦ δευτέρου αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ, ἀλλὰ τὴν σημασίαν της, ἀνάλογον βέβαια πρὸς τοὺς καιροὺς, διετήρησε καὶ καθ' ὅλους τοὺς τέσσαρας πρώτους τοῦλάχιστον μετὰ Χριστὸν αἰῶνας, εἶχαν κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος καὶ ἄλλους καρπούς. Τῆς γενομένης ὁμῶς αὐτόθι καὶ ἄλλης ἐργασίας πλὴν τῆς περὶ τὸν τάφον δὲν δύναται νὰ γίνῃ πληρεστέρα περιγραφὴ ἐν τῷ παρόντι διότι, ἡ σκαφὴ γίνεται ἔτι δι' ἀνορύξεως τάφρων καὶ ὄχι ἀποκομίσεως τῶν μεγάλων σωρῶν λίθων καὶ χωμάτων, οἵτινες ἐσηματίσθησαν ἐκατέρωθεν τῶν τάφρων. ὥστε τοιοῦτοτρόπως νὰ ἀκολουθήσῃ ὁ τέλειος καθαρισμὸς τοῦ εὐρέος χώρου.

Πρόκειται περὶ τῆς ἐξερευνησεως τῆς θέσεως ἐνθα ἀπεκαλύφθη κατὰ τὸ πρῶτον ἤδη ἔτος τῶν ἀνασκαφῶν μία μεγάλη παλαιοχριστιανικὴ βασιλικὴ τοῦ πέμπτου, ὑποθέτω, αἰῶνος, κατὰ δὲ τὸ λῆξαν ἢ ἀναζήτησις αὕτη ἐπροχώρησε τόσον, ὥστε νὰ καταρτισθῇ καὶ τὸ σχέδιον τοῦ ἀξιοσημειώτου χριστιανικοῦ οἰκοδομήματος ἐκπονηθὲν ὑπὸ τοῦ ἐπιμελητοῦ μηχανικοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Κατσάνου. Διὰ τῆς προσφάτου ταύτης ἐρεῦνης

ἦλθον εἰς φῶς ἀρκετὰ νέα πράγματα καὶ ἐπιγραφαὶ ἐκ τῶν περὶ τὸν τρίτον καὶ τέταρτον καὶ πέμπτον χριστιανικὸν αἰῶνα χρόνων. Αὐταὶ δὲ προερχόμεναι ἔξ ἀρχαιοτέρας ἐκκλησίας, ἧς τὸ ψηφιδωτὸν δάπεδον ἀνευρέθη ἀκριβῶς 2 μ. 20 ὑπὸ τὸ διὰ μαρμαρίνων πλακιδίων στρωμένον δάπεδον τῆς Βασιλικῆς. Καὶ τὸ σπουδαῖον εἶναι, ὅτι ἡ ἀρχαιοτέρα αὕτη ἐκκλησία, ἀνήκουσα ἴσως εἰς τὸν τρίτον, προκωνσταντίνειον δηλαδὴ αἰῶνα, πιθανῶς δὲν ἦτο ἀρχικῶς ἐκκλησία ἀλλὰ διπλῆ αἵθουσα οἰκίας ἰδιωτικῆς, χρησιμοποιηθεῖσα ὡς εὐκτήριος χριστιανικὸς οἶκος. Ἐξ αὐτῆς δὲ προέρχονται καὶ αἱ ἐν τῇ Βασιλικῇ εὐρεθεῖσαι ἐπιγραφαί, καὶ γλυπταὶ τινες πλάκες μαρμαρίναι, θωράκια ὑποθέτω. Αἱ ἐπιγραφαί, πᾶσαι «ὑπὲρ εὐχῆς τοῦ δεῖνος» δὲν εἶναι σύγχρονοι. Ἡ ἀρχαιοτέρα προφανῶς δεικνύει Ἑλληνικὸν ἔτι τρόπον γραφῆς καὶ μορφῆς τῶν γραμμάτων, ἐγχαραγμένων κατ' ἴσην ἀπόστασιν ἀπ' ἀλλήλων καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ μέγεθος ἀνευ κεραίων (arices) ἐπιμελῶς λίαν. Αἱ λοιπαὶ δύνανται νὰ εἶναι καὶ τοῦ πέμπτου αἰῶνος. Καὶ τὸ ψηφιδωτὸν δάπεδον τῆς παλαιοτέρας ἐκκλησίας ἔχει σχήματα γεωμετρικὰ καὶ περιπλοκα πλέγματα, ὅλως διάφορα τῶν πολλῶν ψηφιδωτῶν δαπέδων οἰκιῶν τοῦ τετάρτου μέχρι τὸ πολὺ πέμπτου ἴσως αἰῶνος μετὰ Χριστόν. Εἶναι δὲ καὶ ὅχι ἐνιαῖον τὸ ψηφιδωτὸν δάπεδον τῆς ἐκκλησίας ταύτης, ἀλλὰ πολὺ διάφορον τὸ ἐν τοῦ ἄλλου, ὡς νὰ ἐπρόκειτο περὶ δύο διαφόρων δωματίων, ὅχι δὲ περὶ ἑνὸς συνεχοῦς κλίτους ἐκκλησίας, ἣτις δὲν ἦτο καὶ Βασιλική, ἀλλὰ μονόκλιτος ὅσον φαίνεται ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἀτελῶν ἔτι ἀνασκαφῶν. Καὶ οἱ τοῖχοι, οἱ πρὸς δυσμὰς τοῦλάχιστον, διότι τοὺς ἄλλους δὲν ἀπεκάλυψα ἀκόμη, φέρουν χρωματιστὸν κόσμημα ἐν εἴδει κιγκλιωτοῦ, ἐρυθρὸν καὶ ὑπομέλαν ἐναλλάξ, ἐπὶ τοῦ κονιάματος τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας. Παράκεινται εἰς τὴν Βασιλικὴν καὶ τὰ λείψανα κυκλικοῦ κτίσματος, μὲ ἰσχυροτάτους τοίχους, ἴσως βαπτιστηρίου.

Ἐν τῇ νοτιανατολικῇ δὲ περιοχῇ τῆς πόλεως Δίου, ἔνθα τοποθετῶ τὸ ἱερὸν τοῦ Δίου (πρβ. ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τεύχος Ἰανουαρίου τοῦ 1931 τὸ ἄρθρον: Ὁ Πολύβιος καὶ ὁ Λίβιος περὶ τῆς θέσεως τοῦ ἱεροῦ τοῦ Δίου), μόλις ἠδυνήθη νὰ καθαρίσω μέρος μόνον τοῦ χώρου ἐκ τῶν δενδροειδῶν παλιουρῶν ἀκανθῶν. Ἡ θέσις αὕτη εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξετασθῇ πρώτη κατὰ τὴν προσεχῆ περίοδον τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Δίου. Μεταξὺ ἀσημάντων ἄλλων λειψάνων ῥωμαϊκῶν χρόνων εὐρέθη ἐνταῦθα κατὰ τὴν σκαφὴν τεμάχιον ἐπιτυμβίας πλακὸς μὲ τὸ ὄνομα (Μάξ- ἢ Δέκ-) μος ἀρχισυνάγωγος. Δὲν εἶναι δὲ παράδοξον, ὅτι ἐν τῇ μικρᾷ ἀνθηρᾷ Ἑλληνικῇ πόλει ἐχούση καὶ ἀξιόλογον ῥωμαϊκὴν ἀποικίαν, ἀπὸ Τιβερίου τοῦλάχιστον ὑπῆρχεν ἐπὶ Ἀποστόλου Παύλου ἤδη καὶ ἀξιόλογος ἰουδαϊκὴ παροικία ἐγγὺς τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Βεροίας ἄλλη.

Προσεχῶς ἴσως καταστῆ δυνατόν νὰ ἐξετασθῇ ἐπαρκῶς καὶ ὁ δεύτερος παρακειμένος εἰς τὸν ἀνωτέρω περιγραφέντα Μακεδονικὸν τυμβόχωστον τάφον

τύμβος, διὰ τοῦ ὁποίου ἐσχάτως ἔσκαψα τάφρον μόνον, διερχομένην διὰ τοῦ κέντρου του, ἀλλ' οὐχὶ ἀκόμη μέχρι τοῦ ἀρχαίου φυσικοῦ ἐδάφους. Τοιαύτην δοκιμαστικὴν ἐργασίαν ἔκαμα, ἀνεπαρκῆ εἰσέτι, καὶ εἰς ἄλλον πολὺ μεγαλείτερον τύμβον, ὀλίγον ἀπωτέρω τοῦ θεάτρου τοῦ Δίου κείμενον ἐν μέσῳ νεκροταφείου ἀρχαίου Μακεδονικοῦ. Παρ' αὐτὴν τὴν ῥίζαν τοῦ Ὁλύμπου, ὑπεράνω τῆς χαραδρώδους κοίτης τοῦ σημαντικοῦ ποταμίου Οὐρλιαῖ, τοῦ Βαφύρα τῶν ἀρχαίων, καὶ παρὰ τὴν Καστράκι λεγομένην θέσιν, παρετήρησα δεκάδας τινὰς κωνοειδῶν ἀθροισμάτων λίθων, ἐν μέρει ὀγκωδεστάτων, καλυπτόντων τάφους ἀρχαίους εἰκάζω. Τὸ Καστράκι τοῦτο, ὅπου ὁμως μόνον μοναστηρίου παλαιοῦ λείψανά τινα ἄλλοτε εὔρον, ὕψωμα προβάλλον ὀλίγον ἐκ τοῦ Ὁλύμπου, ἴσως ἦτο τὸ παλαιότατον Δῖον, ὅπου κατόπιν μετεφέρθη κάτωθεν τῆς ὑπορείας εἰς τὴν πεδιάδα. Σπουδαῖα λείψανα τοίχων ἀρχαίων, περιβαλλόντων μεγάλας αὐτὰς γεωργικὰς ὑποθῆτω, παρετήρησα εἰς τὴν «Παλαιὰ Μαλαθριά» παρὰ τὸ βοννόν, τὴν προηγηθεῖσαν τῆς νεωτέρας Μαλαθριάς τοῦ Δίου. Μέγιστον περίβολον ἀρχαίας πόλεως παρετήρησα παρὰ τὴν θαυμασίαν θέσιν τῆς Λούκοβης, νέου ὄλως διόλου χωρίου, πλησίον τῆς μονῆς τῆς Πέτρας, τρεῖς περίπου ὥρας ἀπὸ τοῦ Δίου.

Οἱ ἐντὸς ὑδάτων σήμερον πολυάριθμοι τάφοι τῆς ἀρχαίας νεκροπόλεως τοῦ Δίου, τῆς μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ χωρίου Καρίτσας ἀμέσως ἔξω τῆς βορείας πύλης τοῦ Δίου, μαρτυροῦσι πόσον μακρὰν τῆς πόλεως πρέπει νὰ ἦτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὸ τέναγος, ὅπερ καὶ μέγα μέρος αὐτῆς νῦν κατακλύζει ἐντὸς τοῦ ΒΑ τείχους καὶ τοὺς τάφους ἔθεσε πρὸ αἰώνων βεβαίως ὑπὸ τὸ ὕδωρ.

Καὶ τὸ πλησίον τοῦ θεάτρου σημαντικὸν Ἑλληνικὸν κτίσμα κατὰ τὰ θεμέλιά του, ῥωμαϊκὸν δὲ κατὰ τὴν ὑπεράνω αὐτοῦ οἰκοδομήν, κεῖται σήμερον εἰς τὰ χεῖλη τοῦ ἔλους ἢ ἐντελῶς ἐντὸς αὐτοῦ. Τὸ ἔλος σχηματίζει ὁ παρ' αὐτὸ τὸ Δῖον σήμερον, ὅχι δὲ πλέον ὡς ὁ Λίβιος λέγει κατὰ Πολύβιον, μόνον εἰς τὰς ἐκβολὰς του ἐκχειλίζων κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ποταμὸς Βαφύρας.

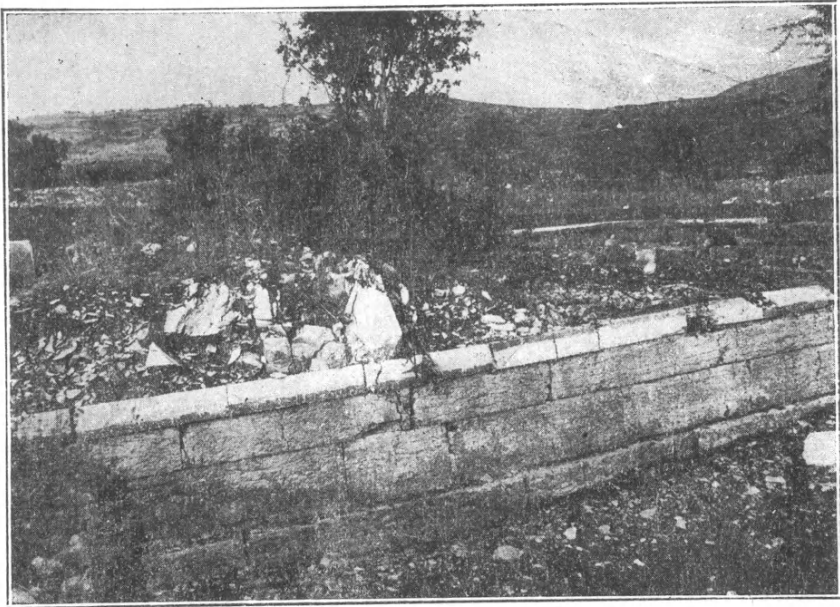

3. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΔΩΔΩΝΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑΣ

Α'. Ἀρχαῖα κτίρια.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ ἐργασία ἐγένετο εἰς τὴν πέρυσι ἀποκαλυφθεῖσαν τρίκογχον βασιλικὴν καὶ πρὸς δ. αὐτῆς.

Σκαφὴ ἔξω τοῦ δυτικοῦ αὐτῆς τοῖχου πρὸς διαπίστωσιν τῆς ὑπάρξεως αἰθρίου ἀπεκάλυψε τὰ θεμέλια ὀρθογωνίου οἰκοδομήματος ἐντελῶς ἀσχέτου πρὸς τὴν βασιλικὴν (βλ. Πίν. 1). Ταῦτα εἶναι κτισμένα διὰ μεγάλων ἀδρῶς μόνον ἐπεξεργασμένων κυβολίθων καὶ ἀποτελοῦν ὀρθογώνιον, τοῦ ὁποίου ἡ μὲν

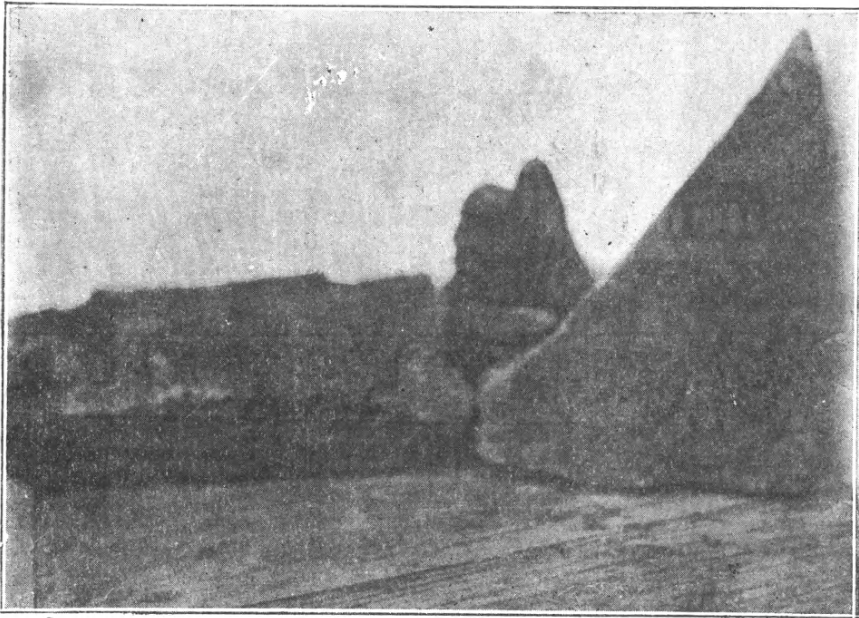

Εἰκ. 1. Δυτικὴ πλευρὰ τετραγώνου κτιρίου.

δ. πλευρὰ ἔχει μῆκος 9,80 μ., ἡ δὲ ν. 7,40. Ἡ βα γωνία εἰσχωρεῖ ὑπὸ τὸν δυτικὸν τοῖχον τοῦ νάρθηκος τῆς ἐκκλησίας. Τὸ κτίριον ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐσωτερικῆς διαιρέσεως εἶναι ἀγνώστου προορισμοῦ.

Ὅλιγα μέτρα νδ. τῶν θεμελίων τούτων ἐξηκολούθησεν ἡ σκαφὴ πρὸς ἀποκάλυψιν τετραγώνου οἰκοδομήματος ἀνασκαφέντος ἐν μέρει ὑπὸ τοῦ Καραπάνου (βλ. Carapanos, Dodone et ses ruines Pl. III. 5). Τούτου ἀπεκαλύφθησαν οἱ ἐξωτερικοὶ τοῖχοι καὶ μέρος τῶν ἐσωτερικῶν διαχωρισμάτων, οἱ ὅποιοι εἶναι κατεσκευασμένοι κατ' ἰσοδομικὸν ἀνώμαλον σύστημα διὰ μεγάλων λίθων ἀδρῶς λαξευμένων καὶ ἐχόντων τεκτονικοὺς ἀγκῶνας. (Εἰκ. 1).

Ὑπεράνω αὐτῶν ἐπεκάθητο πλάξ ὕψ. 0,225 μὲ τεκτονικοὺς ἐπίσης ἀγκῶνας ἄλλα ἐπιμελῶς ἐπεξεργασμένη, οὐχὶ ὅμως εἰς ὅλας τὰς πλευρὰς τοῦ κτιρίου, διότι εἰς μὲν τὴν δ. ἢ πλάξ αὕτη εἶναι καλῶς λαξευμένη, ὅπως πιθανώτατα καὶ κατὰ τὴν ν. ὅπου δὲν σώζεται πανταχοῦ, κατὰ δὲ τὴν ἀ. μόνον ἐπὶ 14 μέτρα περιήπου τοῦ πρὸς β. τμήματος μόνον χονδρικῶς ἐπεξεργασμένη ὅπως καὶ ὁλοκλήρου τοῦ μετώπου τῆς β. πλευρᾶς. Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι εἰς τὴν πλευρὰν ταύτην δὲν ἀπεδίδετο μεγάλη σημασία. Ἡ ἐπεξεργασμένη αὕτη πλάξ ἐπεξε-

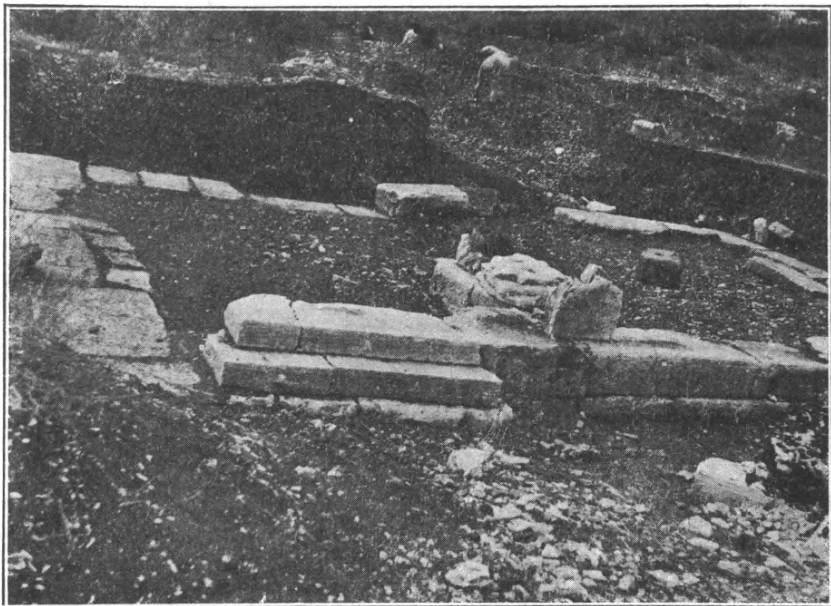

Εἰκ. 2. Τεμάχιον πηλίνου στρωτήρος ἐκ τῆς στέγης τοῦ τετραγώνου κτιρίου.

τείνεται καὶ εἰς τὴν ν. πρόστασιν, ὡς δεικνύουν λείψανα αὐτῆς σωζόμενα κατὰ χώραν. Ἐπὶ τῆς πλακῶς ταύτης ὑψοῦντο μεγάλοι ὀρθοστάται ὕψ. 0,88 σωζόμενοι κατὰ τὸ β. ἥμισυ τῆς ἀ. πλευρᾶς, κατὰ τὸ πλεῖστον τῆς β. (πλὴν τοῦ μέσου αὐτῆς) καὶ εἰς τμήμα τῆς δ., προφυλαχθέντες ὑπὸ τῆς ὑψηλῆς ἐκεῖ ἐπιχώσεως. Ἡ ἐσωτερικὴ τοῦ κτιρίου διάταξις δὲν εἶναι πολὺ σαφῆς ἐκ τῶν ὀλίγων σωθέντων καὶ μὴ ἀνασκαφέντων ἐντελῶς εἰσέτι λειψάνων τῶν θεμελίων, τὰ ὁποῖα συνεπλήρωσα ὑποθετικῶς ἐν τῷ σχεδίῳ.

Τὸ κατὰ τὴν ν. πλευρὰν ἐξέχον τετραγώνον κτίσμα ἀποτελεῖ πιθανώτατα τὸ θεμέλιον μικρᾶς προστάσεως, ἣτις ἐχρησίμευεν ὡς εἴσοδος εἰς τὸ οἰκοδόμημα. Ἀντιστοιχῶς εἰς τὴν β. πλευρὰν κατεσκευάσθη ἐπὶ ὁμοίων θεμελίων

νεώτερον κτίσμα ῥωμαϊκῶν χρόνων. Οὕτω ἐν τῷ μέσῳ ἀντὶ τῶν ἀπομακρυνθέντων ὀρθοστατῶν ἐτοποθετήθησαν ἀδρῶς καὶ ἀμελῶς ἐπεξεργασμένοι κυβικοί λίθοι καὶ εἰς μικρὰν ἀπ' αὐτῶν πρὸς β. ἀπόστασιν κατεσκευάσθη τετράγωνον δι' ὁμοίων λίθων δωμάτιον, τὸ ὁποῖον ἐσωτερικῶς ἔσωξε καὶ ἴχνη ἀσβεστοκονιάματος. Ἀρχικῶς τὰ θεμέλια ταῦτα, τὰ ὁποῖα εἶναι σύγχρονα πρὸς τὸ ὅλον κτίριον, θὰ ἐστήριζον ἀνάλογον πρὸς τὸ πρόστοον τῆς ν. πλευρᾶς.

Εἰκ. 3. Μικρὸς Ναῖσκος.

Κατὰ τὴν να. γωνίαν τοῦ κτιρίου τούτου εὗρέθη τεμάχιον πηλίνου ἀροκεράμου στρωτῆρος (εἰκ. 2), ἀποκεκρουμένον τὴν δεξιὰν γωνίαν (σῶζ. 0,21 × 0,26 πᾶρ. 0,07). Τούτου μὲν ἡ προσθία ἐπιφάνεια ἔχει γραπτὸν μαϊανδρον διὰ καστανερύθρου χρώματος ἐπὶ ὠχρολεύκου ἐδάφους, ἡ δὲ κάτω ἔχει ἐπίσης γραπτὴν ζώνην ἀνθεμίων καὶ λωτῶν συνδεομένων κάτω δι' ἐλίγων καὶ ὑπ' αὐτὴν ἀστράγαλον κατὰ τὸν ἐρυθρόμορφον τρόπον. Πάντα συνήθη κοσμήματα ἐπὶ κεράμων τοῦ ε'—δ' αἰῶνος, εἰς ὃν φαίνεται ὅτι ἀνήκει καὶ τὸ ὅλον οἰκοδόμημα. Πολλοὶ τοιοῦτοι κέραμοι κατὰ φιλικὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ καθηγητοῦ κ. Ρωμαίου εὗρισκονται εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Θέρμου καὶ ἐσχάτως εὗρέθησαν ἐν Κορίνθῳ. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ κτιρίου προέρχεται καὶ τεμάχιον γωνιαίου ἰωνικοῦ κιονοκράνου ἐκ πάρου λεπτοτάτης ἐργασίας.

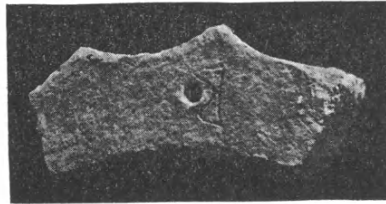
Περὶ τὰ 4.50 μ. περίπου πρὸς δ. τοῦ κτιρίου τούτου ἀνεσκάφη μικρὸς

ναῖσκος, σχεδὸν παράλληλος πρὸς αὐτό. (εἰκ. 3). Μήκους 10,30 καὶ πλάτους 4.20 περίπου μέτρων, διαιρεῖται δι' ἐγκαρσίου τοίχου εἰς δύο μέρη, τῶν ὁποίων τὸ πρόσθιον ἀπετέλει τὸν πρόδομον ὅστις ἦτο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πρόστυλος. Τὰ θεμέλια εἶναι ἐκ μεγάλων πλακῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔβαινεν εὐθυντηρία καὶ ἐπὶ ταύτης ἠγείροντο ὀρθοστάται, ὡς φαίνεται ἐκ τεμαχίου σωζομένου κατὰ χώραν. Ἡ πρόστασις τῆς ν. πλευρᾶς ὑψοῦτο ἐπὶ δύο βαθμίδων, τῶν ὁποίων οἱ δόμοι εἶναι καλῶς ἐπεξεργασμένοι· κατὰ τὰς ἀκμὰς καὶ τοὺς ἄρμους ἔχουν λείαν λάξευσιν ὥστε νὰ σχηματίζεται ταινία, τὴν δ' ἐντὸς ἐπιφάνειαν ἀδροτέραν καὶ ἐν τῷ μέσῳ τεκτονικὸν ἀγκῶνα. Τὸ μικρὸν τοῦτο κτίριον, ἂν καὶ οὐχὶ λίαν ἐπιμελῶς κατασκευασμένον, πρέπει νὰ εἶναι σύγχρονον πρὸς τὸ τετράγωνον πρὸς ἄ. αὐτοῦ, πάντως τοῦ δ'. π. Χ. αἰῶνος. Βραδύτερον ὅμως, ἴσως μετὰ τὴν πυρπόλησιν τοῦ Δορυμάχου ἐπεσκευάσθη: σώζονται τοὐλάχιστον κατὰ τὸν ἐγκαρσίον τοῖχον λείψανα ῥωμαϊκοῦ τοίχου δι' ἀσβέστου καὶ πλίνθων ἐκτισμένα.

Β'. Ἡ τρίκογχος βασιλικὴ τῆς Δωδώνης.

Ἀποκαλυφθείσης ἐφέτος σχεδὸν ἐντελῶς τῆς βασιλικῆς ἐκθέτω ἐδῶ συντόμως τὰ κατ' αὐτὴν καὶ ἐπισυνάπτω γενικὰς τινὰς σχετικὰς παρατηρήσεις.

Ὅπως καὶ εἰς τὴν περυσινὴν μου ἐκθεσιν ἐτόνισα, ἡ ἐκκλησία εἶναι κτισμένη εὐθύς ἐξ ἀρχῆς αὐτοτελὴς καὶ νέα χωρὶς νὰ ἔχη σχέσιν πρὸς προϋπάρχον ὑπ' αὐτὴν ἀρχαῖον κτίριον ἐδραζομένη πολλαχοῦ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ βράχου ἀπ' εὐθείας.

Εἰκ. 4. Πηλινὴ πλίνθος.

Ἡ τοιχοδομίᾳ τῆς εἶναι διὰ μεγάλων καὶ μικρῶν λίθων δι' ἀσβέστου συνδεομένων παρεννευρομένων ἐνίοτε καὶ ὀπτῶν πλίνθων. Πλίνθοι ὅμως ἀπετέλουν φαίνεται τὰ τόξα τῶν θυρῶν καὶ παραθύρων καὶ τῶν ὑπὲρ τοὺς κίονας τόξων πιθανῶς, ἂν καὶ δὲν εἴμεθα ἀπολύτως βέβαιοι περὶ τούτου μὴ σωθέντων τῶν ὑπὲρ τὰ κιονόκρανα ἐπιθημάτων. Αἱ πλίνθοι αὗται ($0,22 \times 0,155 \times 0,005$) ἔχουσι συνήθως καμπύλας ἐμπιέστους διὰ δακτύλων αὐλακώσεις, τινὲς δὲ φέρουσιν ἐμπιέστον πέλμα κυνός. Κατὰ τὸν νάρθηκα εὐρέθησαν καὶ τινὰ τεμάχια πλίνθων τετραγώνου συνήθως τομῆς πλάτους πλευρᾶς 0,065—0,085 καὶ μήκους 0,20 περίπου. Τούτων τὰ πλεῖστα σχηματίζουν τοξωτὴν καμπύλην, τινὰ δὲ κάτω μὲν ἔχουν τόξον, ἄνω δὲ σειρὰν καμπυλῶν. Δύο τεμάχια ἔχουν ὀπὴν διαμετρῆ καὶ ἐγκάρσιον τὸ γράμμα Α. καὶ Β. (βλ. εἰκ. 4). Ἀλλὰ καὶ πλεῖστοι μεγάλοι λίθοι

καλῶς λαξευμένοι ἔχουν χρησιμοποιηθῆ εἰς τὴν βασιλικὴν ληφθέντες ἐκ τῶν ἀρχαίων κτιρίων τοῦ ἱεροῦ· οὗτοι δὲ ἐτοποθετήθησαν κυρίως εἰς τὰς παραστάδας ἔχοντες κυμάτια λαξευμένα, εἰς τὸν στυλοβάτην τῶν κίωνων καὶ ὡς θωράκια ἀποκλείοντα τὸ πρεσβύτεριον τῶν πρὸς β., ν. καὶ δ. χώρων τῆς ἐκκλησίας. Οἱ κίονες εἶναι ἐκ κροκαλοπαγοῦς λίθου μὲ δωρικὰς ῥαβδώσεις, προέρχονται δὲ πάντως ἐξ ἑλληνικῶν οἰκοδομημάτων, ὅποτε πιθανώτατα θὰ εἶχον τὴν ἐπιφάνειαν διὰ κονιάματος ἐπενδεδυμένην πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἀνωμαλίας, τὴν ὁποίαν ἄλλως παρουσιάζουν.

Εἰκ. 5. Κίονες τῆς βασιλικῆς. Ἀποψις πρὸς τὸ ἱερόν.

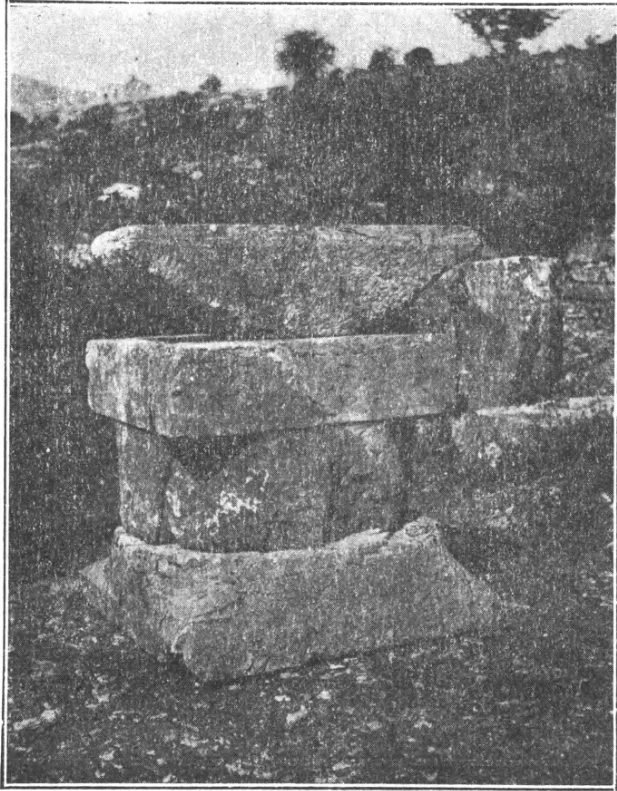
Τὸ σχῆμα τῆς ἐκκλησίας, ὡς ἐκ τῆς κατόψεως φαίνεται, (Πίν. 1) εἶναι τρίκλιτος βασιλικὴ μὲ ἐγκάρσιον κλίτος, τοῦ ὁποίου τὸ β. καὶ ν. ἄκρον λήγουν εἰς ἀψίδα προεξεχούσας πέραν τῶν τοίχων.

Εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσέρχεται τις ἐκ νότου διὰ θύρας εὐρισκομένης εἰς τὴν ν. στενὴν πλευρὰν τοῦ νάρθηκος (17,50×5), εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ ὁποίου ἠνοίγοντο τρία παράθυρα. Κατὰ τὴν β. αὐτοῦ πλευρὰν θύρα πάλιν φέρει εἰς ἄλλο δωμάτιον παρεκβαλλόμενον πρὸς β. συνεχόμενον πρὸς ἕτερον, τὰ ὁποῖα ἐφέτος ἀπεκαλύφθησαν. Τούτων τὸ πρῶτον ἔχει τὸ πλάτος τοῦ νάρθηκος καὶ μῆκος 3.80 μ. Τὸ δεύτερον μικρότερον, ἦτο πλήρες λίθων,

κατὰ τὴν ν α. του δὲ γωνίαν δύο ὄρθιαι πλάκες ἐσχημάτιζον οἶονεὶ τὰς δύο πλευράς τάφου (;). Κατὰ τὴν ἀ. του πλευρὰν ὑπῆρχε πιθανώτατα θυρίς, ἣτις ἐφράχθη βραδύτερον διὰ πλίνθων. Τὰ δωμάτια ταῦτα εἶναι ἴσως ἐκεῖνα, ὅπου ὑπὸ τὸ πλακόστρωτον δάπεδον εὐρέθησαν πλεῖστα χαλκᾶ καὶ ἄλλα ἀναθήματα ἀναφερόμενα ὑπὸ τοῦ Καραπάνου (Dodone σελ. 19). Εἶναι πιθανὸν ὅτι τὰ δωμάτια ταῦτα, συνηθέστατα εἰς τὰς παλαιὰς χριστιανικὰς βασιλικὰς, ἐχρησίμευον ἄλλοτε μὲν ὡς κλιμακοστάσια διὰ τοὺς γυναικωνίτας, ἄλλοτε δὲ καὶ ὡς βαπτιστήρια, ὡς ἴσως συνέβαινε καὶ ἐδῶ. Βλ. ὅμοια καὶ ἐν Ταϊκα, Wulff, Alchr. und byz. Kunst εἰκ. 212.

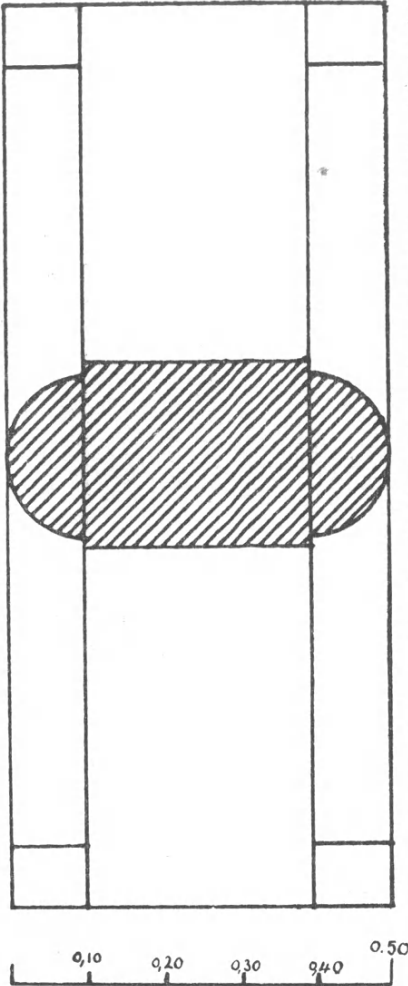
Διὰ τριῶν θυρῶν ἐκ τοῦ νόρθηκος μετέβαινε τις εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς κυρίας ἐκκλησίας, ἣ ὁποία ἦτο διηρημένη εἰς τρία κλίτη μὲ ἐπτὰ ζεύγη κιόνων (εἰκ. 5). Τὸ μεσαῖον κλίτος ἔχει μῆκος 20 περίπου μ. καὶ πλάτος 7.55 μῆ φθάνον τὸ διπλάσιον τῶν πλαγίων κλιτῶν (4,30). Εἰς τὸ ν. πλάγιον κλίτος ὑπῆρχε μέγας τάφος κτιστὸς καὶ ἀ-

Εἰκ. 6. Κιονόκρανα βασιλικῆς Δωδώνης.

σβεστόχριστος ἐσωτερικῶς. Οἱ κίονες βαίνουν ἐπὶ τετραγώνων στυλοβατῶν ἄνευ ἰδιαιτέρας βάσεως καὶ εἰς αὐτοὺς πιθανῶς ἀνήκον μεγάλα τινὰ ἐξ ἀσβεστολίθου κιονόκρανα εὐρεθέντα ἐντὸς τοῦ ναοῦ, τῶν ὁποίων δείγματα φαίνονται ἐν τῇ εἰκόνι 6. Τούτων τὸ μὲν μεσαῖον ὑψ. 0,45 ἀποτελεῖται ἐξ ἄβακος (ὑψ. 0,185 καὶ πλάτ. 0,69) καὶ στογγύλου σώματος, εἰ

ὁ μεταβαίνει δι' ἐλαφρᾶς καμπύλης κατὰ τὰς γωνίας. Ὅμοιον περίπου σχῆμα

ΚΛ. 1 : 10

Εἰκ. 7. Κορμός ἀμφικιονίσκου
παραθύρου.

λαξευμένα μέλη τὰ εἰλημμένα ἐξ ἀρχαίων κτιρίων πλὴν τῶν κιόνων.

Τὸ ἐσωτερικὸν τῶν τοίχων τῆς ἐκκλησίας ἦτο ἐπιχρισμένον μὲ ἀσβεστοκονίαμα ἔχον χρώματα, ὅπως συνάγομεν ἐκ μικρῶν τεμαχίων τοιούτων εὐρε-

βλ. ἐκ τῆς ἐπισκοπικῆς ἐκκλησίας τῆς Σαλόνας (Forschungen in Salona I εἰκ. 104 καὶ 107) μὲ διακοσμημένην τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ κορμοῦ) καὶ ἐν Serdjila τῆς Συρίας (Holtzinger, Altchristliche und byzantinische Architektur³ εἰκ. 185). Τὸ κάτω τῆς αὐτῆς εἰκόνος ἀνεστραμμένον εἶναι ὅμοιον, ἀλλὰ μὲ χαμηλότερον ἄβρακα καὶ σῶμα. Τὸ ἄνω σχήματος ἀνεστραμμένης κολούρου πυραμίδος στενωμένης κάτω εἰς στρογγύλην ἔλλειψοειδῆ ἐπιφάνειαν ἔχει ὕψ. 0,25, πλάτ. 0,87 καὶ παχ. 0,35 (ἢ κάτω ἐπιφάνεια 0,34×0,22) καὶ προέρχεται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐξ ἐπιθήματος κιονίσκου διλόβου παραθύρου. Καὶ δὲν ἐσώθη μὲν τοιοῦτός τις κιονίσκος, εὐρέθησαν ὅμως πλείονες κορμοὶ διπλῶν ἡμικιονίσκων παραθύρων. Τούτων εἷς (ὕψ. 0,74 πλάτ. 0,485 καὶ πάχ. 0,17) ἔχων κατὰ τὴν βάσιν μέχρι τῶν 2)3 τοῦ ὕψους ἐλαφρὰν ὀρθογώνιον ἐκσκαρὴν πρὸς ὑποδοχὴν πιθανῶς κουφώματος ὑαλοστασίου (εἰκ. 7). Οἱ λοιποὶ μεγαλύτεροι τὰς διαστάσεις καὶ εὐρεθέντες ἔξω ἀνατολικῶς τῆς ἀψίδος ἀνήκον πιθανῶς εἰς παράθυρα αὐτῆς. Ἐχουν περίπου τὸ ἴδιον πλάτος (0,46—0,50) καὶ πάχος (0,24—0,27). Ἀσφαλῶς δὲ εἰς τοὺς κορμοὺς τούτους ἔβαιον τὰ ἐπιθήματα—κιονόκρανα, τῶν ὁποίων ἐμνημονεύσαμεν ἀμέσως ἀνωτέρω ἔν, ἔχον τὸ αὐτὸ περίπου πάχος κατὰ τὴν βάσιν του.

Τὰ ἀνωτέρω κιονόκρανα εἶναι ἐξ ἐγχωρίου ἀσβεστολίθου, ἐξ οὗ καὶ τὰ λοιπὰ

θέντων μεταξύ τῶν χωμάτων, τὰ ὅποια ἔφερον καὶ ἐρυθρὸν χροῶμα. Ἐλάχισταί πάλιν ψηφίδες ἐκ λίθων λευκαὶ καὶ μέλαιναὶ δεικνύουν ὅτι καὶ τὸ δάπεδον ἦτο διὰ μωσαϊκῶν κεκοσμημένον.

Τρεῖς πάλιν θύραι ἐκ τοῦ κυρίως ναοῦ φέρουν εἰς τὸ ἱερόν, τὸ ὁποῖον ὡς ἐγκάρσιον κλίτος παρεμβάλλεται πρὸ τῆς ἀψίδος, διηρημένον εἰς τρία χωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων διαμερίσματα, εἰς τὸ μέσον, τὸ ἔναντι τῆς ἀψίδος τὸ ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ μεσαῖον κλίτος, καὶ τὰ δύο ἐκατέρωθεν αὐτοῦ τὰ ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὴν προέκτασιν τῶν πλαγίων κλιτῶν, πρὸς τὰ ὅποια ἄλλως συγκοινωνοῦν διὰ θύρας. Τὸ μεσαῖον διαμέρισμα χωρίζεται ἀπὸ τῶν πλα-

Εἰκ. 8. Κίων μεταξύ θωρακίων κατὰ τὴν νοτιὰν πλευρὰν τοῦ πρεσβυτέρου.

γίων διὰ τόξων στηριζομένων ἐπὶ κίονος ἔχοντος ἐκατέρωθεν μεταξύ αὐτοῦ καὶ τῆς ἔναντι παραστάδος θωράκια, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν μεγάλα ὀρθογώνια πλάκες ἀκόσμητοι εἰλημμένοι ἐξ ἀρχαίων μνημείων. Τὰ θωράκια ταῦτα σφύζονται εἰς τὸ β. χῶρισμα καὶ ἐν μέρει μόνον εἰς τὸ νότιον. (εἰκ. 8). Ἐπίσης καὶ ἀπὸ τοῦ κυρίως ναοῦ εἶναι ἀποκεκλεισμένος ὁ χῶρος οὗτος δι' ὁμοίων θωρακίων καταλειπόντων ἐν τῷ μέσῳ δίοδον ἀνοίγματος 1,55 μ. Οὕτω ἀπαρτίζεται τὸ πρεσβυτέριον, μὲ τὰ ἐκατέρωθεν αὐτοῦ παστοφόρια, μὲ τὰ ὅποια ὁμως δὲν ἐπικοινωνοῦν. Τὴν αὐτὴν περίπου διαμόρφωσιν βλέπομεν καὶ εἰς τὴν ἐσχάτως ἀνασκαφεῖσαν βασιλικὴν τῆς Κορίνθου ὅπου πεσσοὶ χωρίζουν τὸ

πρεσβυτέριον εἰς τρία μέρη. Ἄλλ' ἐκεῖ καὶ μεταξύ τῶν πλαγίων κλιτῶν καὶ τοῦ ἱεροῦ (τῶν παστοφοριῶν) παρεμβάλλονται πεσσοὶ (Πρβλ. Carpenter Amer. Journ. of Arch. 1929 Πίν. VI σελ. 351-352). Δυστυχῶς δὲν γνωρίζομεν τὴν ἐσωτερικὴν διαρρυθμίσιν τοῦ ἱεροῦ, ὡς καὶ τῆς ἀψίδος, ὅπου οὐδὲν λείψανον τοῦ συνθρόνου καὶ τῆς ἐπισκοπικῆς ἑδρας διεσώθη. Ὁ ἀποχωρισμὸς ὁμῶς τῶν παστοφοριῶν δεικνύει μὲν προϊουστινιάνειον ἐποχὴν, ἀλλὰ δὲν δύναμαι ἀκριβέστερον νὰ ὀρίσω τὴν χρονολογίαν τῆς ἐκκλησίας ἐκ τοῦ τεκμηρίου τούτου καὶ μόνου.

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς κόγχης εἰς βάθος 0,40 μ. ἐπὶ τοῦ βράχου, ὅστις καταπίπτει πρὸς τὸ βάθος τῆς κόγχης, εὐρέθησαν λείψανα ἀσβεστοκονιάματος, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν πιθανῶς πρὸς στερέωσιν τοῦ ποδός, ἐφ' οὗ ἔβαιναν ἡ ἁγία Τράπεζα. Ὡς τοιοῦτος ἐχρησιμοποιήθη σφόνδυλος κίονος ἀρράβδωτος ἐκ πρασινομέλανος πωρολίθου ἀποκεκρουμένος τὴν ἐπιφάνειαν ὕψ. 0,80 καὶ διαμ. περίπου 0,58. Τοῦτον ὁ Ὁρλάνδος ἐξέλαβεν ὡς ἀμφικολούρου κωνικοῦ σχήματος ἀπατηθεὶς ἐκ τῶν βλαβῶν τοῦ λίθου (Πρβλ. Ὁρλάνδου ἐν Ἑπετ. Ἑταιρ. Βυζ. Σπουδῶν 5 (1929) σ. 359). Εἰς τὴν νοτιὰν κόγχην εὐρέθησαν δύο μεγάλοι τάφοι, ὡς καὶ εἰς τὴν βορείαν.

Οὕτω καὶ ἡ βασιλικὴ τῆς Δωδώνης ἔχει τὸ περίφημον ἐκεῖνο σχῆμα, τὸ τρίκογχον, περὶ τοῦ ὁποίου τόσα ἔχουν γραφῆ. ¹⁾ Νομίζω ὅτι εἶναι περιττὸν νὰ ἀναζητῶμεν τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ τούτου τύπου εἰς τὴν ἀνατολίην, ἀφοῦ εὐρίσκομεν ἤδη τὴν πρώτην ἔστω καὶ στοιχειώδη διαμόρφωσιν αὐτοῦ εἰς μνημεῖα τῶν πρώτων μ. Χ. αἰώνων. ²⁾ Ὁ Weigand εὐρίσκει τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀδριανοῦ εἰς διάφορα κτίρια (Weigand ἐνθ' ἀν.), ὥστε ὅταν ἡ ἐκκλησία ἤρχισε τὴν οἰκοδομικὴν τῆς δρᾶσιν εἶχε πρόχειρον καὶ τὸν τύπον τοῦτον διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς καὶ τὸν ἐχρησιμοποίησε κατὰ διαφόρους τρόπους. ³⁾

Ἄλλὰ τὸ ζήτημα δὲν ἔχει τόσην σημασίαν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης, ὅσην ἔχει ἡ μετέπειτα χρῆσις καὶ ἐξέλιξις τοῦ τύπου καὶ μάλιστα ὁ συνδυασμὸς τοῦ τρικόγχου καὶ τῆς βασιλικῆς. Καὶ ὁ μὲν Diehl ⁴⁾ θέλει τὸ τρίκογχον προελθὸν καὶ μεταδοθὲν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐξ Αἰγύπτου, ὅπου αἱ γνωσταὶ μοναί, ἡ λευκὴ καὶ ἡ ἐρυθρὰ παρὰ τὸ Sohag, ἢ ἐκ Συρίας, ἐκ τῆς τελευταίας δὲ ταύτης παραδέχεται αὐτὸ ὀρηθὲν ὁ Monneret de Villard ⁵⁾, ὡς καὶ ὁ

¹⁾ S t r z y g o w s k i, Die Bankunst der Armenier und Europa 1918 σελ. 495 ἔξ. καὶ τὴν ἀντίοτι βιβλιογραφίαν.—C h. D i e h l, Manuel d'art byzantin ² 1924 σ. 64 καὶ 907 βλ. καὶ ἐσχάτως R. S c h u l t z e, Basilika 1929, σ. 52.

²⁾ Weigand ἐν Byz. Zeitschrift XXIII (1914—1919) σ. 176.

³⁾ Βλ. καὶ Schultze, Basilika σ. 52 καὶ Oelman, Röm. Mitt 1923)24 σ. 240.

⁴⁾ Manuel d' art byzantin ² σ. 136.

⁵⁾ Les couvents près de Sohag I σ. 48.

Vincent¹⁾. Τὸ πιθανώτατον ὅμως εἶναι, ὅτι κατ' ἀρχὰς ἐχρησιμοποιήθη ὡς τάφος ἢ μαρτύριον (cella trichora) καὶ μετὰ ταῦτα συνεδυσάσθη, ὡς ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ Wulff ἐσχάτως, μετὰ τῆς βασιλικῆς εἰς ἐνιαῖον σύνολον. Αὐτὸ ἴσως ἐξηγεῖ καὶ τὴν συνήθη ὑπαρξίν τάφων ἐντὸς τοῦ τρικόγχου ὡς ἀνάμνησιν τῆς καταγωγῆς των καὶ κατὰ παράδοσιν ἐκ τῆς πρώτης των χρησιμοποίησεως, ἐν Κριμαίᾳ δὲ παρετηρήθη τρίκογχον πρεσβύτεριον εἰς βασιλικὴν νεκροταφείου.²⁾

Τὸ ἀρχαιότατον σφζόμενον παράδειγμα τοιοῦτου συνδυασμοῦ εἶναι ἡ βασιλικὴ τῆς Γεννήσεως ἐν Βηθλεέμ, κτίσμα τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου³⁾. Ἐνταῦθα δέ, εἰς τὴν Παλαιστίνην, φαίνεται ὅτι τὸ πρῶτον ἐχρησιμοποιήθη καὶ μάλιστα τόσον μνημειώδης, ὡς ἐκκλησία, ὁ τύπος διότι, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Weigand, Byz. Zeit. (XXIV) 1923/24) σ. 390—391, τὸ τρίκογχον σχῆμα ἐν τῇ Γεννήσει τῆς Βηθλεέμ εἶναι ἀρχικὸν καὶ ὄχι ἰουστινιάνειος μετασκευή, ὅπως θέλουν οἱ Vincent et Abel (ἐνθ' ἀν.). Εἰς αὐτὸ δηλ. συνεδυσάσθη τὸ ὑπάρχον ἤδη τρίκογχον σχῆμα τοῦ ἱεροῦ μὲ τὴν δρομικὴν βασιλικὴν εἰς ἐνιαῖον τύπον καὶ ἐκεῖθεν διεδόθη εἰς τὰς χριστιανικὰς χώρας, ὅπου ἔλαβεν ἄλλην ἄλλαχού διαμόρφωσιν.⁴⁾

Εἰς τὴν βασιλικὴν τῆς Δωδώνης ὅμως ἔχει κανεὶς τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι αἱ δύο πλάγαι κόγχαι ἐξῶθεν προσετέθησαν εἰς τὸ σῶμα τῆς ἐκκλησίας καὶ νομίζει, ὅτι ἀποτελοῦν τὴν ἀπόληξιν μεγάλου ἐγκαρσίου κλίτους, τὸ ὁποῖον παρεμβάλλεται μεταξὺ τοῦ κυρίως ναοῦ καὶ τῆς ἀψίδος χωρὶς νὰ παραλλάξῃ τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν τοῦ κτιρίου εἰμὴ μόνον κατὰ τὰς κόγχας, διότι οἱ ἀνατολικοὶ τοῖχοι, ὅπερ δὲν συμβαίνει εἰς τὴν βασιλικὴν τῆς Γεννήσεως τῆς Βηθλεέμ, ἔχουν τὸ πλάτος τῶν πλαγίων κλιτῶν, τὰ ὁποῖα φαίνονται ἐκεῖ λήγοντα. Τοῦτο καὶ ἐσωτερικῶς συμβαίνει, καθόσον αἱ κιονοστοιχίαι τοῦ ναοῦ οἰονεὶ ἐξακολουθοῦν τὴν πρὸς τὸ ἱερόν καὶ τὴν ἀψίδα πορείαν των διὰ τοῦ παρεντιθεμένου ἐν τῷ πρεσβυτερίῳ κίονος. Ἡ διαμόρφωσις αὕτη σημαίνει, ὅτι ἔχομεν πρὸ ἡμῶν ἓνα τύπον πολὺ ἐξελιγμένον, ὅπου τὸ προσληφθὲν τρίκογχον δὲν ἔχει πλέον τὴν ἐνιαίαν, σφικτὴν, συγκεντρωμένην ἀρχικὴν του μορφῆν εἰς

¹⁾ Le plan trefflé dans l'architecture byzantine ἐν Revue Archéol. 1920 I σ. 82—113.

²⁾ Ainalow, Μνημεῖα τῆς Χριστιανικῆς Χερσονήσου (ρωσ.), Μόσχα 1905 I παρὰ Wulff, Altchristl. und byz. Kunst I σ. 235.

³⁾ Vincent et Abel, Bethleem, le Sanctuaire de la Nativité 1914.—Weigand and Schulz, The church of the Nativity at Bethleem.—Weigand, Die Geburtskirche von Bethleem κτλ.

⁴⁾ Συλλογὴν τοιοῦτων μνημείων βλ. παρὰ Weigand, Byz. Zeit. XXIII (1914—1919) σ. 187.

τὸν συνδυασμὸν τοῦτον, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπιβάλλεται μᾶλλον τὸ σχῆμα τῆς βασιλικῆς καὶ τὸ εὐρὸν ἐγκάρσιον κλίτος. Ὁ ἐνδιαφέρων οὗτος τύπος τῆς ἐκκλησίας, τὸν ὁποῖον θὰ εὔρωμεν μὲ τινὰς παραλλαγὰς καὶ πρόσθετα ἀνατολικά στοιχεῖα καὶ εἰς τὴν Παραμυθιὰν κατωτέρω, παραμένει, ὅσον γνωρίζω, μοναδικὸς εἰς τὴν χριστιανικὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν.

Γ'. Ἡ τρίκογχος βασιλικὴ τῆς Παραμυθιάς.

Τὸ ἴδιον σχῆμα εὐρίσκομεν ἐν Ἡλείῳ χρησιμοποιηθὲν καὶ εἰς τὴν Παραμυθιὰν, ὅπου ἐφέτος προέβην ἐπίσης εἰς μικρὰν σκαφήν.

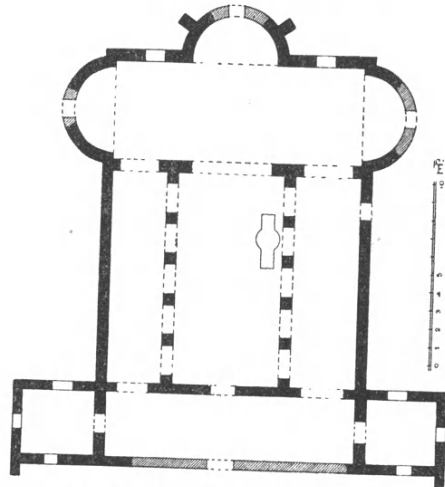
Πρὸ ἐτῶν περιοδεύων εἰς τὴν Ἡπειρον εἶχον παρατηρήσει εἰς τὴν θέσιν «**Χάλασμα**» μίαν περίπου ὥραν πρὸς ν. τῆς Παραμυθιάς ἐπὶ τῆς πεδιάδος καὶ κάτω τοῦ χωρίου Βέλιανης, τὰ ερείπια ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας τοῖχοι τινες ὑφίσταντο μέχρι πέντε περίπου μέτρων. Τότε εἶχον μετρήσει προχειρῶς αὐτὴν καὶ σημειώσει λεπτομερείας τινάς. Κατὰ τὴν ἐφετινὴν ἐπίσκεψιν παρετήρησα ὅτι ἀρκετὰ μεταβολαὶ εἶχον ἐπέλθει ἔκτοτε εἰς τὰ λείψανα ταῦτα. Ὡς ἐ πληροφορήθη, οἱ κάτοικοι τοῦ μνημονευθέντος χωρίου κατ' ἀρχὰς μὲν κατεσκεύασαν μικρὸν παρεκκλήσιον εἰς τὸ βόρειον διαμέρισμα τοῦ ἐγκαρσίου κλίτους, ἔπειτα καταπεσόντος τοῦ προχείρου ἐκείνου κατασκευάσματος, ἔκτισαν νέαν μικρὰν ἐκκλησίαν, σωζομένην μέχρι σήμερον, καταλαμβάνουσαν τὸ πρεσβυτέριον ἀκριβῶς μετὰ τῆς κυρίας κόγχης, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον παρημπόδισε σπουδαίως τὴν ἐξερεύνησιν τοῦ σημαντικωτάτου τούτου τμήματος τῆς ἐκκλησίας δηλ. τοῦ ἱεροῦ.

Αὕτη σύγκειται ἐκ τοῦ νάρθηκος, τοῦ κυρίας ναοῦ καὶ τοῦ ἱεροῦ μὲ τὸ τρίκογχον σχῆμα. (εἰκ. 9). Ἡ τοιχοδομία του εἶναι διὰ κοινῶν λίθων μετ' ἀσβέστου, μετὰξὺ τῶν ὁποίων παρεντίθεται ἐνιαχοῦ καὶ μία ζώνη μονόπλινθος. Εἰς τὸν ἀνατολικὸν τοῖχον πρὸς ν. τῆς κυρίας κόγχης σώζεται τμήμα τοιχοδομίας μὲ ἰδιάζον σύστημα διακοσμήσεως διὰ πλίνθων. Οὕτω ἐντὸς ζώνης περιβαλλομένης ἄνω καὶ κάτω ὑπὸ μιᾶς σειρᾶς πλίνθων ὑπάρχοντες λοξῶς τοποθετημένοι ἀραιαὶ πλίνθοι ὥστε νὰ σχηματίζονται γωνίαι παράλληλοι. Μετ' αὐτὴν ἀκολουθεῖ μία σειρὰ πλίνθων καὶ κατωτέρω δύο σειραὶ. Τὰ τόξα τῶν θυρῶν καὶ παραθύρων εἶναι πάντα διὰ πλίνθων κατεσκευασμένα. Οἱ ἐσωτερικοὶ τοῖχοι ἦσαν δι' ἀσβεστοκονιάματος ἐπικεκαλυμμένοι, τῶν ὁποίων σώζονται λείψανα κατὰ τὸν δ. τοῖχον τοῦ μεσαίου κλίτους, μὲ ἐγκαράκτους χιαστὰς γραμμὰς.

Ἡ εἴσοδος εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἦτο εἰς τὸν δυτικὸν τοῖχον ὅπου πάντως θὰ ὑπῆρχε θύρα, ἂν καὶ τὸ τμήμα τοῦτο εἶναι κατεστραμμένον. Δι' αὐτῆς εἰσέρχεται τις εἰς τὸν νάρθηκα, εὐρεῖαν αἴθουσαν, εἰς τὸ β. καὶ ν. ἄκρον τῆς ὁποίας σχηματίζονται δύο τετράγωνα δωμάτια προεξέχοντα τῶν τοίχων τῆς ἐκκλησίας ὡς «**παραεμβολὴ τοῦ κτίσματος**». Τὰ δωμάτια ταῦτα (σῶζ. ὑψ. περίπου 2 μ.) διὰ θύρας συγκοινωνοῦν μὲ τὸν νάρθηκα, δέχονται δὲ τὸ φῶς διὰ

τριῶν μικρῶν τοξωτῶν παραθύρων εἰς τὰς τρεῖς λοιπὰς πλευράς των. Ἐκ τοῦ νάρθηκος διὰ τριῶν θυρῶν εἰσερχόμεθα εἰς τὸν κυρίως ναὸν (μῆκος 12 καὶ πλάτους 13,65 μ. τὸν ὁποῖον διπλῆ σειρὰ τεσσάρων πεσσῶν διαιρεῖ εἰς τρία κλίτη. Οἱ πεσοὶ κτισμένοι διὰ λίθων, πλίνθων καὶ ἀσβέστου καὶ ἐπιχρισμένοι διὰ ἀσβεστοκονιάματος βαίνουν ἐπὶ στυλοβάτου ἑξέχοντος κατὰ 0,40 τοῦ ἐδάφους καὶ ἀντικρύζον εἰς τὸν ἀ. καὶ δ. τοῖχον ἑξεχούσας παραστάδας. Εἰς τὴν ν. α. γωνίαν τοῦ ν. κλίτους ὑπάρχει θύρα πρὸς τὰ ἔξω. ¹⁾ Παρὰ τὸν πρῶτον καὶ δεύτερον ἕξ ἀνατολῶν πεσσῶν τῆς νοτίας σειρᾶς σφίζονται τὰ θεμέλια τοῦ ἄμβωνος, ὁ ὁποῖος σύγκειται ἐκ κυκλικοῦ πυρήνος μὲ βραχίονας, ὅπου ὑπῆρχον αἱ βαθμιῖδες πρὸς ἀ. καὶ δ. καὶ εἶναι κτισμένος ἐπίσης διὰ λίθων κοινῶν καὶ ἀσβέστου. Συνηθέστατον εἶναι τὸ σχῆμα τοῦτο τοῦ ἄμβωνος (βλ. ὅσα ἐσημείωσα περὶ τούτου ἐν Πρωτοβυζαντινῇ βασιλικῇ Μυτιλήνης Ἀρχ. Δελτ. 1930-31, σελ. 1 ἔ.).

Τρεῖς πάλιν θύραι ὁδηγοῦν εἰς τὸ ἱερόν, τῶν ὁποίων ἡ βορεία σώζεται μὲ τὸ τόξον τῆς (ὑψ. 2,60). Ὅπως ἐλέχθη ἀνωτέρω, εἰς τὸ μεσαῖον τμήμα ἐκτίσθη ἐσχάτως ἐκκλησία καὶ δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς τὸ σχῆμά του. Σημειωτέον ὅτι εἰς τὴν δεξιὰν παραστάδα τῆς θύρας τοῦ νεωτέρου τούτου παρεκκλησίου ἔχει ἐντειχισθῆ ὀρθογώνιος στήλη ἐξ ἀσβεστολίθου μὲ ἀποκεκρουμένην τὴν ἄνω δεξιὰν γωνίαν καὶ τὸ μέσον τῆς κάτω πλευρᾶς (ὑψ. 0,70 πλάτ. 0,50 πᾶχ. 0,175) ἔχουσα ἐπιγραφὴν δέκα στίχων, τῶν ὁποίων ἀναγινώσκονται τὰ ἑξῆς, μὲ ἐπιμήκη ἀμελῶς χαραγμένα γράμματα:

Εἰκ. 9. Κάτοψις τῆς Βασιλικῆς τῆς Παραμυθιάς.

ΤΟΙΣ ΚΥΡΙΟΙΣ
ΕΛΙΩ ΒΑΛΕΡΙΟ
ΔΙΟΚΛΗΤΙΑΝΩ
ΕΛΙΩ ΑΥΡΙΠΙ...
ΜΑΞΙΜΙΑΝΩ
ΣΕΒ. Β...
ΚΑΙΩΓΕ II Ο Ω
ΠΑΕ. ΚΜ. . ΡC
Κ. . . . .
ΚΩ . . . Ρ

¹⁾ Σημειωτέον ὅτι καὶ ἡ βασιλικὴ τῆς Κορίνθου ἂν καὶ διαφορετικοῦ τύπου, ἔχει

Τὸ ἱερὸν εἶναι κατεσκευασμένον ὡς ἐγκάρσιον κλίτος πρὸ τῆς ἀψίδος ἔχον πλάτος (5.35) ἴσον περιπίου πρὸς τὸ τοῦ μεσαίου (5.85) καὶ λήγει κατὰ τὰ δύο ἄκρα εἰς κόγχας. Δὲν γνωρίζομεν ἀσφαλῶς, ἂν τὸ πρῶτον ἐχωρίζετο ἀπὸ τῶν ἐκατέρωθεν διαμερισμάτων ἢ παστοφορίων, μᾶλλον ὁμως πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἦτο ἐλευθέρα ἢ ἐπικοινωνία, διότι καὶ εἰς τὰς παλαιάς μου σημειώσεις οὐδένα τοῖχον ἢ χώρισμα εὗρισκω. Αἱ κόγχαι εἶχον ἀνὰ ἓν παράθυρον, ὡς καὶ οἱ ἀνατολικοὶ τοῖχοι. Ἡ ἀ. κόγχη ἔχει ἔξωθεν προεξέχοντας δύο μικροὺς τοίχους ὡς ἀντερείσματα, ὅπερ εὗρισκομεν καὶ εἰς τὴν βασιλικὴν τοῦ Δουμετίου τῆς Νικοπόλεως καὶ ἀλλαγῆς ὡς ἐν τῇ βασιλικῇ τοῦ Ἁγίου Μητῆ τῆς Αἰγύπτου (Kaufmann, Die Menasstadt σ.101). ἐν Κορίνθῳ (Amer. Journ. of Arch. 1929 Pl. VI σελ. 353).

Ἡ στέγη τῆς ἐκκλησίας ἦτο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ξυλίνη καὶ ὄχι θολωτή, ἂν κρίνωμεν ἐκ τοῦ μικροῦ πάχους τῶν τοίχων καὶ ἐκ τμήματος τοῦ ν. ἀ. τοίχου, τὸ ὁποῖον σφῆζόμενον εἰς ὕψος πέντε περιπίου μέτρων οὐδεμίαν παρουσιάζει ἔνδειξιν ἀρχῆς θόλου.

Ὅς ἐκ τῆς κατόψεως καὶ τῆς περιγραφῆς εἶναι φανερόν, ἡ ἐκκλησία αὕτη παρουσιάζει ἐντελῶς ἰδιάζουσαν μορφήν. Μᾶλλον εὐρεῖα ἢ ἐπιμήκης μὲ συμπεπιεσμένας οὕτως εἰπεῖν ἀναλογίας μᾶς ἐνθυμίζει τὰς βασιλικὰς τῆς Συρίας. Ἀλλὰ μεγαλύτεραν ὁμοιότητα ἔχει πρὸς βασιλικὰς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὡς τοῦ Diner (τῆς Ἀπαμείας Κιβωτοῦ) τῆς Φρυγίας, ἂν καὶ δὲν γνωρίζομεν τὴν ἐσωτερικὴν τῆς διάταξιν¹⁾ καὶ μάλιστα τοῦ Bin-bir-Kilissé.²⁾ Μὲ τὴν βασιλικὴν ταύτην ἔχει πλεῖστα κοινά.

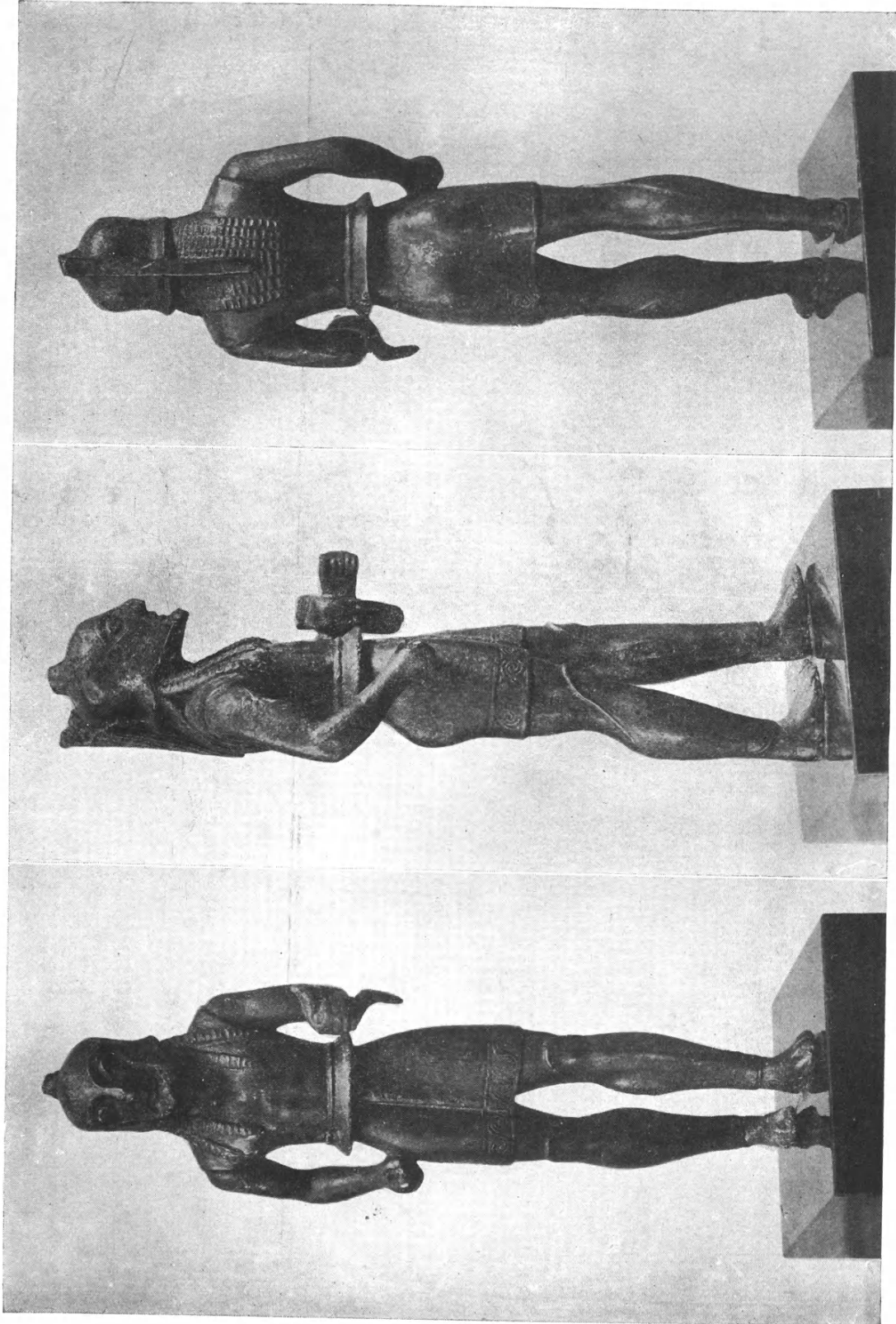
Ἡ κάτοψις καὶ εἰς τὰς δύο εἶναι σχεδὸν ἡ αὐτὴ ἐκτὸς τοῦ τρικόγχου, τοῦ ὁποίου τὰς πλαγίας ἀψίδας δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἀντικαθιστοῦν τὰ ἐκατέρωθεν προεκβαλλόμενα τετράγωνα δωμάτια. Ἐπειτα τὸ ἀδιαίρετον εὐρὸν ἐγκάρσιον κλίτος τὸ διήκον δι' ὅλου τοῦ πλάτους τῆς ἐκκλησίας. Καὶ ἀκόμη μεγαλύτεραν ἀναλογίαν παρατηροῦμεν εἰς τὰς ἐκατέρωθεν τοῦ νάρθηκος παρεκβαλλομένας πτέρυγας, αἱ ὁποῖαι ὡς πύργοι προεξέχουν ἀπὸ τὸ κύριον σῶμα. Οἱ τετράγωνοι οὗτοι πύργοι εἶναι κυρίως γνώρισμα τῶν συριακῶν βασιλικῶν³⁾, ὅπου ὁμως εἶναι ἐνσωματωμένοι εἰς τὴν βασιλικὴν, ἐν ᾧ ἐν Παραμυθιά, ἐν Diner (ἐνθ' ἀν.) καὶ ἐν Bin-bir-Kilissé εἶναι ἔξω αὐτῆς. Πάν-

ἐσωτερικῶς κτιστοὺς ὀρθογωνίους πεσσούς (οἰοῦναι διακοπτομένου ὑπὸ τόξων τοίχου) ἐπὶ ὑψηλοῦ στυλοβάτου καὶ θύραν κατὰ τὴν ν. πλευρὰν ὡς καὶ ἐνταῦθα (Carpenter, Amer. Journ. Arch. 1929 σ. 351).

¹⁾ Strzygowski, Kleinasien σ. 56 εἰκ. 43.

²⁾ Ramsay and Bell, The Thousand and one Churches εἰκ. 164 σελ. 209 καὶ μάλιστα σελ. 320 ἔξ. Πρβλ. καὶ Wulff, Altchristl. u. byz. Kunst I εἰκ. 232.

³⁾ Beyer, Der Syrische Kirchenbau σ. 129.

Ἐμπροσθία ὄψις

Χαλκοῦς ἀπλῆτης ἐκ Λαδώνης
Πλατείας ὄψις

Ὀπισθία ὄψις

τως εἶναι πιθανόν, ὅτι εἰς τὰ προσκτίσματα ταῦτα ἔχομεν παράδοσιν τοῦ παλαιοῦ χετιτικοῦ σχήματος τῶν hilani διασωθεῖσαν ἐνταῦθα (Beyer ἐνθ' ἀν. σ. 172).

Ἄλλὰ κατὰ τὸ γενικὸν σχῆμα ἀπαραγνώριστος εἶναι ἡ συγγένεια τῆς ἐκκλησίας ταύτης πρὸς τὴν βασιλικὴν τῆς Δωδώνης. Καὶ κατὰ τὰς διαστάσεις βέβαια εἶναι μικρότερα ταύτης, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἐπὶ μέρους μορφὰς παρουσιάζει διαφορὰς. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων ἀνατολικῶν γνωρισμάτων, τὰ ὁποῖα μαρτυροῦν, ὅτι τὸ θεῦμα τῆς ἀνατολικῆς ἐπιδράσεως δὲν ἔπαυσε καὶ βραδύτερον καὶ εἰσεχώρησε καὶ μέχρι τῆς Ἡπείρου, καὶ τὰ ὁποῖα δὲν εὐρίσκομεν εἰς τὴν βασιλικὴν τῆς Δωδώνης, καὶ ἡ διάταξις τοῦ ἱεροῦ παρουσιάζει ἐντελῶς ἰδιαίτερον τύπον δεικνύοντα μεταγενέστερον ἐξελιγμένον τύπον τοῦ ἱεροῦ μὲ ἐλευθέραν ἐπικοινωνίαν πρὸς τὰ ἐκατέρωθεν αὐτοῦ διαμερίσματα.

Ἄλλὰ καὶ ὁ κτιστὸς ἄμβων, ὡς παρατήρησεν ὁ κ. Σωτηρίου¹⁾ μαρτυρεῖ ὑστερωτέρους χρόνους καὶ δὴ μετὰ τοὺς τῆς Δωδώνης κατὰ τὸ τέλος τοῦ βου ἢ ἀρχῆς τοῦ 7ου αἰῶνος.

Ἄλλὰ παρὰ τὰς λεπτομερειακὰς ταύτας διαφορὰς τὸ τρίκογχον σχῆμα ἐνώνει τὰς δύο βασιλικὰς εἰς ἓνα κοινὸν τύπον πρώτην φορὰν ἀπαντῶντα ἐν Ἑλλάδι. Ἡ παρουσία του εἰς τὴν Ἡπειρον, μακρὰν τῶν κέντρων τῆς εὐκόλου ἐπικοινωνίας εἶναι βέβαια δυσεξήγητος, ἀλλ' ἡ γνώσις τῆς τέχνης κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους ἐν Ἑλλάδι μόλις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀρχίζει κάπως νὰ γίνεται εὐρύτερα, ἢ δὲ ὀσημέραι ἐπεκτεινομένη ἔρευνα θὰ μᾶς δώσῃ βαθμηδὸν τὴν δυνατότητα τῆς λύσεως πλείστων σχετικῶν προβλημάτων.

Δ'. Εὐρήματα Δωδώνης.

Πρὸς δ. τοῦ μικροῦ ναΐσκου εὐρίσκεται εἰς ὀλίγων μέτρων ἀπόστασιν τὸ μέρος, ὅπερ ὠνόμασα πέρυσιν ἀποθέτην ἕνεκα τῶν πολλῶν χαλκῶν ἰδία καὶ ἄλλων ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα ἐκεῖ περισυνέλεξα. Καὶ ἐφέτος ἔσκαψα εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην καὶ πλὴν τῶν ἄλλων ἠτύχησα νὰ ἔχω τὸ ἄριστον τῶν μέχρι τοῦδε εὐρημάτων, τὸν χαλκοῦν ὀπλίτην. Θὰ δώσω βραχυτάτην περιγραφὴν αὐτῶν, ἧτις μόνον σκοπὸν ἔχει τὴν παρουσίαν καὶ ἀπλῆν περιγραφὴν τῶν ἀντικειμένων χάριν σαφηνείας τῶν εἰκόνων.

Πίν. 2. Χαλκοῦς ὀπλίτης ἰστάμενος μὲ προβεβλημένον τὸ ἀριστερὸν σκέλος καὶ βλέπων ἀπενῶς πρὸς τὰ ἔμπρός. Φέρει βραχὴν χιτῶνα φθάνοντα ὀλίγον ἀνωτέρω τῶν γονάτων, τοῦ ὁποίου ἡ κάτω παρυφὴ εἶναι κεκοσμημένη μὲ

¹⁾ Αἱ παλαιοχριστιανικαὶ βασιλικαὶ τῆς Ἑλλάδος ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1929 σ. 205.

ἐγγράφατον σπειρομαϊάνδρον. Εἰς τοὺς πόδας ἔχει κνημῖδας, προσαρμοζομένας εἰς τὰς μορφὰς τῶν σκελῶν, ὥστε νὰ διακρίνονται καὶ οἱ μῦες τῶν κνημῶν καὶ ἡ κάθετος γραμμὴ ἔμπρὸς, ἡ tibia, τοῦ ποδός. Εἰς τὸ στέρνον φορεῖ θώρακα προσκολλώμενον εἰς τὸ σῶμα πλὴν τοῦ κατὰ τὴν ὄσφυν μέρους ὅπου ὡς κώδων λήγων εἰς ταινίαν ἐξέχει τοῦ σώματος διὰ νὰ μὴ πληγώνῃ τὸν πολεμιστὴν κατὰ τὰς διαφόρους κινήσεις του. Εἰς τὴν ἀριστερὰν ἐκράτει ἀσπίδα, τῆς ὁποίας σώζεται ἐπὶ τοῦ κάτω βραχίονος ὁ τελαμών, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς δόρου μὴ σωζόμενον. Ἡ κεφαλὴ ἐκαλύπτετο ὀλόκληρος ὑπὸ κράνου μὲ παραγναθίδας καὶ μὲ ἀποκεκρουμένον μόνον τὸ λοφίον. Ὑπὸ τὸ κράνος ἐξέρχεται ὀπισθεν ἡ κόμη καὶ καταπίπτει εἰς πλοκάμους ἐπὶ τῆς ὀράεως, ἔμπρὸς δὲ ἐκατέρωθεν τοῦ στήθους κατέρχονται ἐπίσης δύο πλόκαμοι διχαζόμενοι.

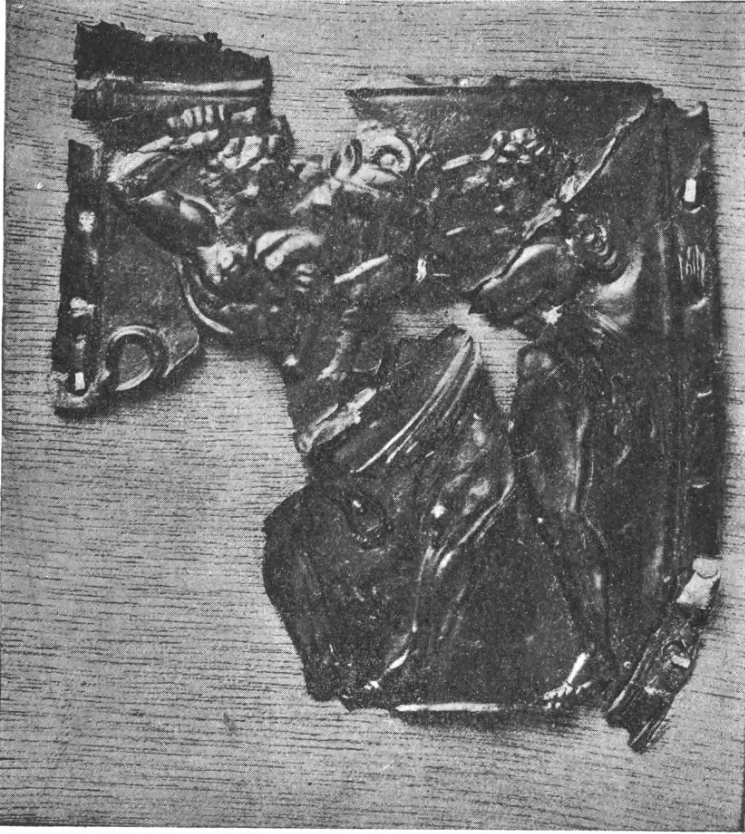
Ἡ διατήρησις τοῦ ἀγαλματίου εἶναι πολὺ καλὴ καὶ πλὴν τοῦ λοφίου τοῦ κράνου, τῆς ἀσπίδος καὶ τοῦ δόρατος οὐδὲν ἄλλο ἔλλειπει. Ἡ ἐπιφάνεια σώζεται ἐπίσης εἰς πολὺν καλὴν κατάστασιν πλὴν τοῦ ἄκρου τῆς ῥινὸς καὶ τοῦ γενείου ὅπου ἔχει ὑποστῆ ἑλαφρὰς βλάβας. Ἐπίσης εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μέρος τῆς ἀριστερᾶς κνήμης παρατηρεῖται μικρὰ ἀμυχή ἐκ κτυπήματος τῆς ἀξίνης κατὰ τὴν εὐρεσιν. Πρὸς τούτοις πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι τὸ ἀγαλμάτιον δὲν σώζει τὴν γνωστὴν ὠραίαν κτανόφαιον πάτιναν τῶν λοιπῶν δωδωναίων εὐρημάτων, διότι κείμενον ἐντὸς κεκαυμένων χωμάτων ἐπὶ πολὺν, ὡς φαίνεται, χρόνον ἔχει καὶ αὐτὸ προσλάβει τὸ μέλαν ἐκείνων χρωμα.

Τὸ ὅλον ὕψος τῆς μορφῆς εἶναι 0,135, μέχρι δὲ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς 0,133, δεικνύον ὑψηλὸν καὶ εὐκίνητον ἄνδρα. Τὸ ὕψος τῆς κεφαλῆς εἶναι 0,02, τὸ τῶν ποδῶν μέχρι τῶν γονάτων 0,041, μέχρι τῆς ὄσφυος 0,082 καὶ ἀπὸ τῆς ὄσφυος μέχρι τοῦ λαιμοῦ 0,11. Ἐκ τῶν ἀναλογιῶν τούτων φαίνεται τὸ ἐπίμηκες τοῦ κάτω μέρους τοῦ σώματος κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν κορμόν, ὅστις βραχὺς καὶ ἰσχυρὸς ἐπικάθηται ἐπὶ τῶν ῥαδινῶν καὶ γυμνασμένων σκελῶν.

Ἡ κεφαλὴ, μικρὰ, ὀρθογώνιος ἔχει δξέως διαγεγραμμένας μορφάς. Πίν. 3. Οἱ ὀφθαλμοὶ μεγάλοι, μὲ τὰ μεγάλα βλέφαρα κεῖνται ἐντὸς τῆς κοιλότητος, τὴν ὁποίαν περιβάλλει ἄνωθεν ἡ ἀκριβῆς αὐστηρὰ καμπύλη τῶν ὀφρῶν, ἡ συνεχίζουσα τὴν γραμμὴν τῆς ῥινός. Δὲν θὰ προβῶμεν ἐνταῦθα εἰς λεπτομερῆ ἐξέτασιν καὶ περιγραφὴν τοῦ ἀγαλματίου ἐπιφυλασσόμενοι νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς ἄλλην εὐκαιρίαν. Γενικῶς πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ὅλαι αἱ πλαστικαὶ αὐτοῦ μορφαὶ εἶναι καθαραὶ καὶ σαφῶς ἀποδοδεόμεναι μὲ δύναμιν καὶ ἀποφασιστικότητά προβάλλουσαι τὴν ἰδίαν αὐτῶν ὀργανικὴν κατασκευὴν. Ἡ δὲ παρατηρηθεῖσα ἄνωτέρω ἀναλογία τῶν μερῶν αὐτοῦ φέρει τὸ ἀγαλμάτιον πρὸς τὸν σπαρτιατικὸν τύπον, ὅστις ἀκριβῶς διακρίνεται διὰ τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα ὡς παρετήρησεν ἤδη ὁ Langlotz, Fruhgriech. Bildhauerschulen σελ. 91 καὶ 97. Μολονότι τοῦτο θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ εὐρεθῇ καὶ εἰς ἄλλων περιοχῶν τῆς Πελοποννήσου τὰ ἔργα, ἐν τούτοις ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ συγγέ-

νεια τοῦ ἀγαλματίου πρὸς τὸ ἐκ Λογγᾶ τῆς Μεσσηνίας τοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν ὅμοιον ἐκ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος Κορύθου, Βερσάκης, Ἀρχ. Δελτ. 1916 εἰκ. 52 (=Lamb Greek and Roman bronzes πίν. 28, β=Béquignon, BCH, 1929 εἰκ. 7 σ. 111.)

2. (Εἰκ.10). Χαλκοῦν ἔλασμα μετ'ἐκτύπου παραστάσεως εὐρεθὲν κατὰ τὴν β. πλευρὰν ἐντὸς τοῦ τετραγώνου κτιρίου ὕψ.0.084 πλάτ.0.081. Στρογγυλούμε-

Εἰκ. 10. Χαλκοῦν ἔλασμα μετ' ἐκτύπου παραστάσεως.

νον πρὸς τὰ κάτω εἶναι ἀποκεκρουμένον, ἄνω τὴν ἀριστερὰ κάτω γωνίαν καὶ τὴν κάτω παρυφήν. Καὶ ἐν τῷ μέσῳ ἔλλείπει μικρὸν τεμάχιον. Τὸ σωζόμενον ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν συνανηκόντων τεμαχίων καὶ περιβάλλεται πέριξ ὑπὸ ταινίας ἐχούσης ὅπας πρὸς στερέωσιν. Ἀνήκεν ἴσως εἰς παραναθίδα καὶ εἰκονίζει ἔριδα Ἀπόλλωνος καὶ Ἡρακλέους διὰ τὸν Δελφικὸν τρίποδα. Ὅπως-

δήποτε καλῶς σώζεται ἡ μορφή τοῦ Ἀπόλλωνος δεξιά. Ὁ Ἡρακλῆς φέρει τὴν λεοντῆν καὶ κραδαίνει διὰ τῆς δεξιᾶς τὸ ῥόπαλον, ἐνῶ ὁ Ἀπόλλων ἔχει ἐλαφρὰν χλαμύδα, τῆς ὁποίας τὰ δύο ἄκρα κρέμανται ἐκατέρωθεν τοῦ κορμοῦ του λήγοντα εἰς χελιδονουράς. Ἡ θαυμασία πλαστικὴ ἀπόδοσις τῶν σωμάτων, ἡ ζωηρὰ κίνησις καὶ ἡ καλῶς ἰσορροπημένη σύνθεσις ἀναδεικνύουν εἰς καλλιτέχνημα τὸ μικρὸν τοῦτο ἔργον τῆς ἀρχαϊστικῆς τεχνοτροπίας. Καὶ ἄλλα ὅμοια ἔχουν εὑρεθῆ ἔν Δωδώνῃ Πρβλ. Carapanos, Dodone σ. 33 πίν. XVI, 1 καὶ σελ. 188—189.

3. Ἐκ τῶν λοιπῶν εὐρημάτων, τῶν ὁποίων τὰ πλεῖστα εἶναι μολύβδινα ἐνεπίγραφα ἐλάσματα καὶ περὶ τῶν ὁποίων θὰ γράψω ἄλλοτε, θὰ ἀναφέρω συντόμως ἐνταῦθα τὰ προϊστορικὰ ὄστρακα. Ταῦτα εὑρέθησαν εἰς συνεχῆς στρῶμα εὐθὺς ἀμέσως ὑπὸ τὰ σωζόμενα ἑλληνικὰ οἰκοδομήματα μέχρι τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους. Φαίνεται ὅμως ὅτι τὸ στρῶμα τοῦτο ἐκτείνεται καθ' ἅπασαν τὴν ἀνασκαφείσαν περιοχὴν ταύτην τοῦ ἱεροῦ τῆς Δωδώνης, διότι πανταχοῦ εἰς τὸ κατώτατον στρῶμα εὐρίσκοντο τοιαῦτα τεμάχια ἀγγείων. Ταῦτα συνίστανται εἰς λαβὰς ἀγγείων, τεμάχια βάσεων καὶ διάφορα τμήματα ἀγγείων, ὡς καὶ εἷς τινα κωνοειδῆ ἑξαεῖδη μετὰ ὀπῶν πρὸς ἀνάρτησιν.

Ὁ πηλὸς εἶναι συνήθως μελανότεφος, σπανιότατα ἔχων τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν ἐρυθροπῆν, ἀλλ' ὄχι ὁμοιογενῆ καὶ περιέχει πολλὰ λευκίζοντα ξένα σώματα (μαρμαρυγίαν). Τὰ ἀγγεῖα ἅπαντα χειροποίητα ἔχουν τὴν ἐπιφάνειαν ἀδρὰν καὶ ὄχι καλῶς λελεασμένην. Μόνον ἐλάχιστα τεμάχια λεπτότερα ἔχουν λείαν ἐπιφάνειαν καὶ ἐν μέρει ἐστιλβωμένην. Τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικὸν τῶν ἀγγείων εἶναι αἱ πλαστικαὶ διακοσμῆσεις τῆς ἐπιφανείας ἰδίᾳ τῶν μεγάλων ἀγγείων, αἱ ὁποῖαι μιμοῦνται συνήθως σχοινία. Πρὸς τούτοις παρατηροῦνται καὶ ἐπιτεθειμέναι πλαστικαὶ θηλαὶ ἀποτελοῦσαι ζώνην ἴσως πέριξ τοῦ ἀγγείου, ὡς τοῦτο συμβαίνει εἰς δύο ἀγγεῖδια ὀλόκληρα ἀπιοειδῆ μὲ μίαν λαβὴν καὶ μὲ μαστοειδεῖς ἀποφύσεις παρ' αὐτήν.

Ἄξιοι σημειώσεως εἶναι αἱ λαβαὶ τῶν ὁποίων ἀναφέρω ἓνα τύπον συμπαγῆ ἡμικυκλικὸν μὲ διαμπερῆ ὀπήν γνωστὸν καὶ ἐκ Μακεδονίας (Πρβλ. BCH, 41—43 (1917—1919) Πίν. I, 1) καὶ ἀπὸ τὸ Μπουμπούσι (BSA, 1926/7 Πίν. XIII, β, 8) καὶ Βαρδαρόφτσαν (Heurtley, BSA 27 (1926) Πίν. I, 3).

Ἄλλος τύπος συχνὰ ἀπαντῶν εἶναι ὁ wish-bone handle τῆς Μακεδονίας τῆς ἀρχαιοτάτης μορφῆς (Πρβλ. Heurtley, ἐνθ' ἄν. Πίν. III, 9 καὶ BSA 1927/28 σ. 166 εἰκ. 41,1) κτλ.

Περὶ τούτων θὰ γίνῃ λεπτομερέστερος λόγος βραδύτερον, ὅταν ἔχωμεν πρὸ ἡμῶν πλουσιώτερον ὑλικόν, τῶρα ἀρκούμεθα μόνον νὰ ἐξάρωμεν τὴν σπουδαιότητα τῶν εὐρημάτων τούτων, τὰ ὁποῖα ἀνήκοντα εἰς τὴν πρωτοελλαδικὴν περίοδον φέρουν εἰς συνάφειαν τὴν Ἡπειρον πρὸς τὰ ὁμοιότατα εὑρήματα τῆς Μακεδονίας καὶ συμπληρῶνουν τὸν κύκλον τῶν προϊστορικῶν σχέσεων τῆς βορείας Ἑλλάδος.

Δ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

4. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΘΗΒΑΙΣ

Ἐν σελ. 404 τοῦ Ἄρχαιολ. Δελτ. 1917 (=Κεραμοπούλλου *Θηβαϊκὰ*) μνημονεύεται ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ Καλόπαιδος (*Πρακτικὰ τῆς Ἀρχ. Ἐτ.* 1893, 18 ἔξ.) ἡ γενομένη πρὸς βορρᾶν τῆς πόλεως τῶν Θηβῶν, πλησίον πρὸς νότον τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ καὶ γίνεται λόγος καὶ περὶ συμπλεγμάτων τοίχων καὶ φρεάτων παλαιῶν, ἅτινα ἀπεκάλυψαν ἐκχωματώσεις τῆς σιδηροδρομικῆς ἐταιρείας καὶ εἶδον ἐγώ. Προστίθεται δ' ὅτι ἐκ τῶν φρεάτων ἐξήχθησαν ὄστρακα τοῦ Ε' αἰ. π. Χ.

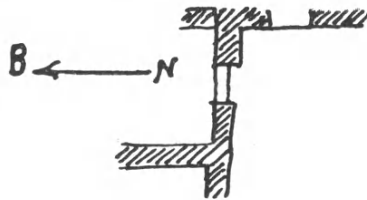
Τὰ μέρη ταῦτα, ἐφ' ὧν μέχρι πρό τινων ἐτῶν ἔκειτο μόνη ἡ ἐκκλησία τῆς Ἀγ. Παρασκευῆς καὶ ὁ μῦλος τοῦ Δελβινακιώτου, κατελήφθησαν πάντα, πλὴν τοῦ οἰκοπέδου τοῦ σιδηροδρόμου, ὑπὸ προσφυγικοῦ συνοικισμού, οὗτινος οἰκίσκοι τινὲς δυστυχῶς ἐκτίσθησαν καὶ ἐπὶ τῶν ἀναχωμάτων τοῦ κοίλου τοῦ θεάτρου, παρὰ πᾶσαν καταβληθεῖσαν ἀντενέργειαν. Ὁ ἄλλοτε ἀκατοίκητος ἐνταῦθα χώρος (*Θηβαϊκὰ*, σ. 403, εἰκ. 201) ἔχει νῦν ὅλως διάφορον ὄψιν.

Ὁ συνοικισμὸς ἄρχεται ἀμέσως μετὰ τὸ οἰκόπεδον τοῦ σιδηροδρόμου, τὰ δὲ διανοιγόμενα θεμέλια τῶν νέων οἰκίσκων προσέκρουσαν εἰς παλαιότερα. Ἡ ἐμφάνισις τούτων ἔδωκεν ἀφορμὴν πρὸς ἀναστολὴν τῶν οἰκοδομικῶν ἐργασιῶν ἐν τινι οἰκοπέδῳ, ὅτε μεταβὰς ἐκεῖ ἐγώ, συνοδευόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ νέου ἐπιμελητοῦ τῶν Ἀρχαιοτήτων κ. Ἰ. Παπαδημητρίου, προέβην εἰς ἀνασκαφικὴν ἔρευναν.

Εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας ἀπεκαλύφθη ὁ οὐδὸς δωματίου οἰκίας πυροποληθείσης. Ὅτι δὲ ἐκ τῆς αὐτῆς ἐχωροῦμεν πρὸς τὸ δωματίον, ἐδείκνυεν ἡ ὑπαρξίς ἐτέρας θύρας ἄλλου, ἀνατολικοῦ δωματίου παρὰ τὴν σχηματιζομένην ἐγγὺς ὀρθὴν γωνίαν τῆς αὐτῆς (Εἰκ. 1).

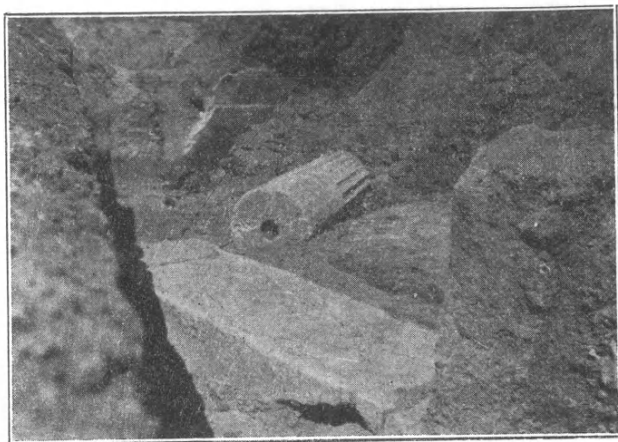
Αἱ παραστάδες τοῦ βορείου δωματίου ἦσαν ἐκ πώρου ὁ δὲ οὐδὸς ἐκ μαρμάρου. Οἱ τοῖχοι, σφζόμενοι μέχρι ὑψ. 1 μ., ἦσαν ἐκτισμένοι διὰ λίθων καὶ ὠμῶν πλίνθων ἀναμίξ, ὥστε ἡ κατακόρυφος ὄψις δὲν ἦτο ὀμαλὴ καὶ συνεπληροῦτο ἢ διὰ προσθήκης ὀρθίων τεμαχίων κεράμων, ἅτινα ἐκρύπτοντο ἔπειτα ὑπὸ τὸ ἀσβεστώδες ἐπίχρισμα ἢ δι' ἐπαλλήλων στρωμάτων ἀσβέστου, ὧν τὰ ἐσωτερικὰ ἦσαν μετ' ἄμμου ἀνάμικτα, τὸ δ' ἐξωτερικὸν ἦτο καθαρόν, ἀλλὰ πεπτωκός. Τούτου τεμάχια ὅμως, ἅτινα συνελέχθησαν, ἐδείκνυον καὶ γραμμὰς ἀναπλάστους καὶ λείψανα χρωμάτων. Τὰ ὑψηλότερα μέρη τῶν τοίχων, τῶνδ' ἐσωτερικῶν ἐνιαχοῦ καὶ τὰ κατώτερα ἦσαν ὅλως ἐκ πλίνθων, αἵτινες διαλυθεῖσαι ἀπετέλεσαν στρῶμα χώματος καθαροῦ ἀπὸ λίθων καὶ χαλίκων.

Ἐντὸς τοῦ δωματίου παρὰ τὴν θύραν εὐρέθη μέρος πωρίνου κίονος (Εἰκ

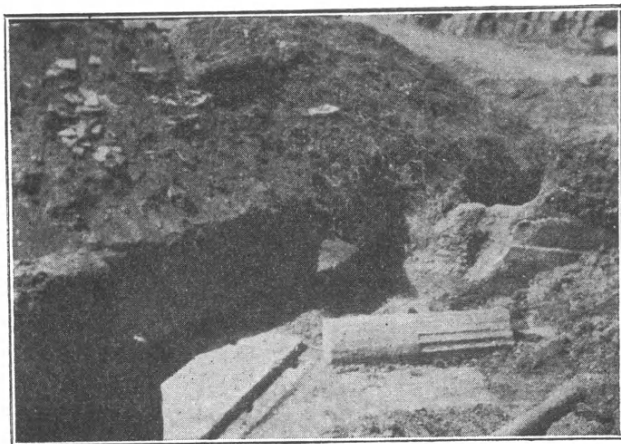

Εἰκ. 1. Σχέδιον τῶν ἐρειπίων τῆς ἐμῆς ἀνασκαφῆς.

2,3), ἀριστ. δὲ τῆς θύρας παρὰ τὴν γωνίαν καὶ τὸν δυτ. τοῖχον εὐρέθη στρωῶμα

Εἰκ. 2. Ἐξωθεν ὁ οὐδὸς τοῦ δωματίου καὶ ὁ κίον ἐντός.

Εἰκ. 3. Ἐσωθεν ὁ οὐδὸς, ὁ κίον καὶ μέρος τοῦ β. τοίχου.

πηλίνων πλαγγόνων ἐγχρώμων, αἵτινες, φαίνεται ὅτι ἀπέκειντο ὡς ἐν Πριήνη καὶ Πομπηία ἐπὶ τινος γείσου ἢ ἴσως καὶ ξυλίνου ῥυμοῦ τοῦ τοίχου, ὅθεν κατέπεσον εἰς τὸ δάπεδον κατὰ τὴν πυρκαϊάν. Ἦσαν ὑγραὶ καὶ μαλακαὶ καὶ ἐρρωγυῖαι καὶ ἐξήγοντο μετὰ δυσκολίας εἰς τεμάχια. Δὲν συνεκολλήθησαν δὲ ἀκόμη. Περαιτέρω ἐγγὺς βορειότερον παρὰ τὸν δυτικὸν τοῖχον τοῦ δωματίου εὐρέθη καταπεσὸν ἐκ τοῦ ρυμοῦ ἀκέφαλον (ὑψ. 0.57) μαρμάρινον ἀγαλμάτιον γυναικεῖον ἐνδεδυμένον καὶ σῶζον ἐπὶ τῶν ἐσθῆτων λείψανα χρωμάτων (Εἰκ. 4).

Δεξιὰ τῆς θύρας παρὰ τὴν ἀνατολικὴν γωνίαν τοῦ δωματίου εὐρέθη ἀκανόνιστον ὑπὸ ἀνεπιτηδείου ἀνθρώπου διερρυθμισμένον διὰ λίθων ἡμικυκλικὸν θεμέλιον ἢ βᾶθρον, ἐντὸς δὲ τοῦ τόξου τοῦ ἡμικυκλίου συνελέχθησαν πενήκοντα περίπου ἀγνῦθες ἤτοι βαρεΐδια ὀρθίου ἰστοῦ. Προφανῶς αἱ γυναικες τῆς οἰκίας θὰ εἶχον διαρρυθμίσει τὴν θέσιν τοῦ ἰστοῦ, ὅστις κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς πυρκαϊᾶς θ' ἦτο ἐν ἐνεργείᾳ καὶ διὰ τοῦτο ἐσωρευθήσαν ἐπὶ τοῦ δαπέδου αὐτόθι αἱ ἀγνῦθες, αἵτινες συνήθως ἐν ταῖς ἀρχαίαις οἰκίαις εὐρίσκονται διάσπαρτοι εἰς διάφορα δωμάτια μεμονωμέναι ἢ κατὰ ποσὰ μᾶλλον μικρὰ πλησίον ἀλλήλων.

Εὐθὺς ὡς ἐγένετο φανερόν, ὅτι ἀνέσκαπτον οἰκίαν ἰδιωτικὴν ἔξω τῆς Καδμείας κειμένην καὶ προσηθείσαν, ἀνήγαγον αὐτὴν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὅστις τῷ 336 ἐπυρπόλησε τὰς Θήβας καὶ ἠρήμωσεν αὐτάς, μέχρις ὅτου ὁ Κάσσανδρος τῷ 316 ἦτοι μετὰ εἰκοσαετίαν, περισυλλέξας ὄσους ἠδυνήθη Θηβαίους ἐκ τῶν διὰ τῆς φυγῆς σωθέντων τῆδε κακέισε τῆς Ἑλλάδος, πάντως ὀλίγους, συνώκισεν αὐτοὺς ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως Καδμείας· ὥστε ἔκτοτε μόνη ἡ Καδμεία κατοικεῖτο, καθ' ἃ εἶπον ἐν τοῖς **Θηβαϊκοῖς** μου σ. 267 ἔξ.

Τὴν γνώμην ταύτην ἐνίσχυε καὶ νόμισμα τοῦ Φιλίππου τοῦ πατρὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου εὐρεθὲν ἐν τῷ δωματίῳ. Περιγραφή τοῦ νομίσματος:

18 Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος πρὸς ἀρ., φοροῦσα ταινίαν

ὄπ. Ἰππεὺς δεξ. [ΦΙΛΙΠΠΟΥ].

νοὺς 307-243. Ἀλλὰ τόσον θελκτικὴ ἐνεφανίζετο ἡ εἴω ἐρμηνεία τοῦ ὄλου εὐρήματος, ὥστε εἰς τὸ νόμισμα τοῦ Φιλίππου ἐδόθη μέγα κύρος ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἄλλην παράδοσιν τὴν μαρτυροῦσαν περὶ τῆς ὑπὸ Ἀλεξάνδρου πυρπολήσεως τῆς πόλεως. Οὕτω ὄχι μόνον οἱ ἄλλοι προηγμένοι χαρᾶκτῆρες τοῦ ἀγάλματος ἐθεωρήθησαν ὡς πρότυπον τῶν χαριτωμένων Ταναγραϊκῶν πλαγῶνων, ὥστε ἐθεωρήθη ὁ τύπος τοῦ ἀγάλματος προηγηθεὶς αὐτῶν χρονολογικῶς, ἀλλὰ καὶ ἡ χρονολογία τοῦ Μεγαρικοῦ νομίσματος ὑπελήφθη διορθωτέα.

Πάντα ταῦτα ὅμως ἀνέτρεψεν εὐρεθὲν νόμισμα Βοιωτικὸν τόδε:

18. Κεφαλὴ ἀσαφῆς ἄτε ἐφθαρμένη.

Πρὸς τὴν γνώμην ταύτην ἀντέφασκεν ἕτερον νόμισμα μεγαρικόν, τόδε:

19 Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος δεξ.

ὄπ. ΜΕΓΑ[ΡΕΩΝ]. Τρίπους

ἐπειδὴ ἀποδίδεται (πρὸβλ. BMC Attica πίν. XXI, 8 σελ. 119) εἰς τοὺς χρό-

Εἰκ. 4. Ἀγάλματιον εὐρεθὲν ἐντὸς τῆς κεκαυμένης οἰκίας.

ὅπ. ΒΟΙΩ ΤΩΝ. Ποσειδῶν γυμνὸς πρὸς ἄρ. στηρίζων τὸν δεξ. πόδα ἐπὶ βράχου, διὰ τῆς δεξ. κρατῶν τρίαينαν (B M C Central Greece σ.41 πιν. VI, 8.

Πάντα τὰ ὅμοια Βοιωτικὰ νομίσματα τάσσονται εἰς τὸν χρόνον 220-197 π. χ. μετ' ἀσφαλείας, ἐπειδὴ εἶνε ἐπικεκομμένα ἐπὶ νομισμάτων τοῦ βασιλέως Ἀντιγόνου Β' τοῦ Δώσωνος (229-220 π. χ.) φερόντων ἐπὶ τῆς ὄψεως κεφαλῆν Ἡρακλέους, ὅπισθεν δὲ νεαρὸν ἱπέα (πρβλ. καὶ Σβορώνον ἐν Δ Ε Ν Α τόμ. 11 σ. 230).

Ὡστε ἡ πυρκαϊὰ τῆς οἰκίας ἐγένετο πολὺν χρόνον μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον καὶ τὸν Κάσσανδρον, ἐγένετο μετὰ τὸν Ἀντίγονον τὸν Δώσωνα. Κατ' ἀκολουθίαν πρέπει νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἀληθεύει καὶ τὸ γραφὲν ὑπ' ἐμοῦ ἐν **Θηβαϊκοῖς** σ. 276,1 «ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ οἰκίαι τινὲς ἐκτίσθησαν (μετὰ τὸν Κάσσανδρον) καὶ περὶ ἕξ ἢ κάτω τῆς Καδμείας, ὥστε οἱ κάτοικοι τούτων νὰ ἀπολαύσωσι τῶν ἀπὸ τῆς Καδμείας φερομένων ἔκπαια ὑδάτων κατὰ τὸν Ἡρακλείδην (**Θηβαϊκὰ** σ. 256,1)».

[Ὁ Ἡρακλείδης οὗτος ἢ οἰοσδήποτε εἶνε ὁ γράψας τὰ σωθέντα ἀποσπάσματα «περὶ τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι πόλεων» ἔζη μετὰ τὴν ἐπὶ Κασσάνδρου ἀνάκτισιν τῆς πόλεως τῶν Θηβῶν καὶ ἴσως καὶ πολὺ ὕστερον, ἐπειδὴ γινώσκει τὴν ἐπὶ Κασσάνδρου νέαν ῥιζικῶς ῥυμοτομίαν καὶ τρεῖς κατασκαφάς, λέγων: «ἄρχαία μὲν οὔσα, καινῶς δ' ἐρρυμοτομημένη διὰ τὸ τρεῖς ἡδη, ὡς φασὶν αἱ ἱστορίαι, κατεσκάφθαι διὰ τὸ βάρος καὶ τὴν ὑπερηφανίαν τῶν κατοικούντων.»]

Τούτων οὕτως ἐχόντων, πρέπει νὰ ἐρευνήσωμεν, πότε ἐγένετο ἡ πυρκαϊὰ αὕτη, ἣτις πρέπει νὰ συνδυασθῇ πιθανώτατα πρὸς γενικωτέραν καταστροφὴν, ἀφ' οὗ ἡ οὐχὶ πενιχρὰ αὕτη οἰκία δὲν ἀνοικοδομήθη. Αὐτὸ τοῦτο δὲ παρετηρήθη καὶ ἐν ἄλλῃ οἰκίᾳ, ἣν πλησίον ἠρεύνησεν ὁ ἔφορος κ. Καροῦζος προδοθεῖσαν ὑπὸ τῆς θεμελιώσεως ἄλλου προσφυγικοῦ οἰκίσκου. Ἡ οἰκία αὕτη δὲν εἶχε πυρποληθῆ ἀλλ' ἀπλῶς κρημνισθῆ καὶ ὡσαύτως δὲν ἀνοικοδομήθη.

Εἶνε λοιπὸν ἀνάγκη νὰ εὐρεθῆ πολιτικὴ τις καὶ πολεμικὴ περιπέτεια τῶν Θηβῶν νεωτέρα τοῦ Κασσάνδρου καὶ νεωτέρα τοῦ Δώσωνος.

Τοιαῦται περιπέτειαί τῆς πόλεως εἶνε δύο: μία ἐπὶ τοῦ Μομμίου τῷ 146-5 καὶ μία ἐπὶ τοῦ Σύλλα.

Τὴν συμπεριφορὰν τοῦ Μομμίου πρὸς τὰς πόλεις τὰς συμμαχησάσας μετὰ τοῦ Διαίου τῷ 146 καὶ ἰδίᾳ τὰς Βοιωτικὰς ἀναλύω ἐν μελέτῃ μου δοθείσῃ πρὸς δημοσίευσιν ἐν τῷ **Ἀρχαιολογικῷ Δελτίῳ** 1929 ἢ 1930.

Ὁ Πολύβιος 40,3 παρέχων δραματικὴν γενικὴν περιγραφὴν τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐπελθούσης ἕνεκα τῆς εἰσβολῆς τοῦ Μετέλλου καὶ τοῦ Μομμίου καταστάσεως προσθέτει περὶ τῶν Θηβαίων εἰδικῶς: «οἱ δὲ Θηβαῖοι ἐκλιπόντες πανδημεὶ τὴν πόλιν ἕρημον τελείως κατέλιπον, ἐν οἷς καὶ Πυθέας, εἰς Πελ-

Χαλκοῦς ὀπλίτης ἐκ Δωδώνης. Τὸ ἄνω μέρος.

Ἐπειδὴ ὅμως τὰ εὐρεθέντα νομίσματα ἀνάγουσιν ἡμᾶς εἰς τοὺς ἀπωτέρους χρόνους, δέχομαι, ὅτι ἡ οἰκία ἐκὰθ' ἐπὶ Μομμίου, παρὰ τὴν περὶ τούτου εὐμενῆ γνώμην τοῦ Colin, *Rome et la Grèce* 631 ἔξ.

Τὰ ἀνασκαφέντα μέρη τῆς οἰκίας καὶ τὰ κινητὰ λοιπὰ εὐρήματα τῆς ἀνασκαφῆς εὐρεθέντα κατὰ τε τὸν χρόνον, καθ' ὃν αὐτὸς διηύθυνον αὐτὴν καὶ ἔπειτα, ὅτε κατέλιπον αὐτὴν εἰς τὴν φροντίδα καὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Παπαδημητρίου, θὰ δημοσιεύσῃ οὗτος, ἀφ' οὗ πρῶτον συμπληρώσῃ τὴν ἀνασκαφὴν, τὰ δ' εὐρήματα καθαρῶσι καὶ συγκολληθῶσι. Τότε θὰ συναχθῶσι καὶ τὰ γενικώτερα πορίσματα.

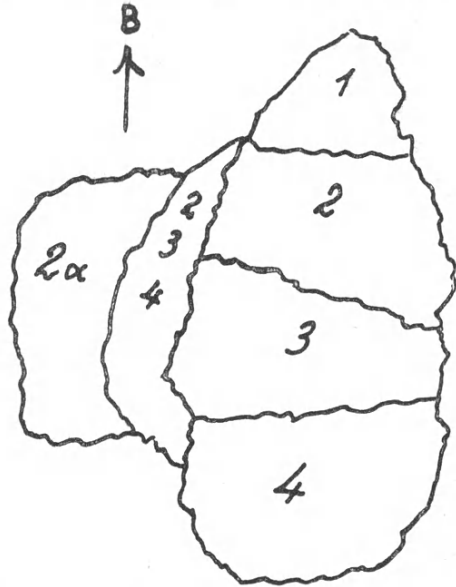
A. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΣ

5. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΦΛΩΡΙΝΑΝ ΤΗΣ ΑΝΩ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Αἱ κατ' ἀπόφασιν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας καὶ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας γενόμεναι ἐν Φλωρίνῃ ἀνασκαφαί, καίπερ δοκιμαστικαὶ ἀλλ' ἐπὶ εὐρέος χώρου ἐνεργηθεῖσαι, δύνανται νὰ περιγραφῶσιν ἐπὶ τοῦ παρόντος, πρὸ τῆς πλύσεως καὶ τῆς ἐπεξεργασίας τῶν κινητῶν εὐρημάτων, ὡς ἑξῆς:

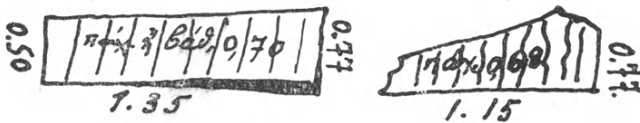
Ἡ πόλις Φλώρινα, ὡς γνωστόν, εἶνε ἐκτισμένη στενὴ καὶ μακρὰ ἐκατέρωθεν τοῦ διαρρέοντος αὐτὴν ἀπὸ Δ πρὸς Α ποταμοῦ καὶ καταλήγει ὡς καὶ ἡ φάραγξ τοῦ ποταμοῦ, εἰς τὴν πεδιάδα, ἐφ' ἧς ἀναπτύσσονται νεόδημητα τμήματα αὐτῆς. Τὸ ἔσχατον μέρος τῆς φάραγγος, τὸ ἀνατολικὸν δηλ. φράσσεται ἀπὸ νότου ὑπὸ δασώδους ὄροσειρᾶς, ἔξ ἧς ἔξέχει ἡ κορυφὴ Κοῦλα. Εἰς ὕψους 100 μ. περίπου ἀπὸ τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ, εἰς τὴν βορείαν κλιτῶν τῆς Κούλας σχηματίζεται εἰς τὸν βράχον ὡς πρόσβασις τεχνητὸς λαίμῳ, μεθ' ὃν σχηματίζεται πρὸς βορρᾶν ἠπιωτέρα ἢ κλιτῶν. Ἐπ' αὐτῆς ἔκειτο ἀρχαία πόλις γνωστοῦ ἴσως ὀνόματος μὴ κατεροχομένη μέχρι τῶν ποδῶν τῆς λοφοσειρᾶς. Τὸ ὕψιστον σημεῖον αὐτῆς εἶνε τὸ ἀμέσως παρὰ τὸν λαίμῳ καὶ θὰ ἦτο ἡ ἀκρόπολις, ὑπ' αὐτὴν δὲ εὕρηται ἡ συνέχεια τῆς πόλεως εἰς κλιμακωτὰ πεδία καθ' ἕκαστον τετειχισμένα, ὡς δεικνύει τὸ στοιχειῶδες σχέδιον (εἰκ. 1), ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ ἀριθ. 1 δεικνύει τὸ ταπεινότατον ἐπίπεδον τῆς πόλεως, τὸ 4 τὸ ὕψιστον ἦτοι τὴν ἀκρόπολιν, τὸ 2, 3, 4 ταινίαν βραχῶδη ἀνερχομένην πρὸς νότον, τὸ δὲ 2α ἐπίπεδον ἰσοῦσὲς πρὸς τὸ 2. Πάντα τὰ ἐπίπεδα, πλὴν τῆς βραχῶδους ταινίας, παρὰ τὴν φύσιν τοῦ λόφου, ἦτις ἀπαιτεῖ νὰ εἶνε οὗτος ἐπικλινής, εἶνε ἐσχηματισμένα τεχνητῶς ὡς ἐπίπεδα, διότι περιεβάλλοντο ὑπὸ τειχῶν, ἅτινα ἠμπόδιζον τὸν κατάρρουν τῶν χωμάτων. Τὰ τείχη δὲν ὑπάρχουσι πλέον, καταστραφέντα πιθανῶς χάριν τῶν ἀναγκῶν τῆς ὑποκειμένης νῦν πόλεως, ἐν χρόνῳ, οὗ τὴν ἀνάμνησιν δὲν διετήρησαν οἱ κάτοικοι.

Ἄλλ' εἰς τὴν γραμμὴν αὐτῶν ἐκτίσθησαν ἀγροτικοὶ ξηρότοιχοι, οἵτινες ἐξακολουθοῦσι συγκρατοῦντες τὰ χῶματα τῶν ἐπιπέδων τῆς πόλεως. Εὐρέθησαν ὅμως εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς γραμμῆς τοῦ τείχους πλησίον δύο τιτανόλιθοι μεγάλοι ἐκ τοῦ παλαιοῦ τείχους, ἔχοντες τὴν ὄψιν ἀδλακωτὴν ἀδρῶς διὰ τοῦ ὀξέος τῆς σφύρας, ὡς γίνεται καὶ εἰς τὰ νεώτερα (4 αἰ. π. Χ. καὶ ἐξ.) τεῖχη τῆς νοτιοῦ Ἑλλάδος. Ὁ εἰς λίθος εἶνε τραπεζοειδῆς (εἰκ. 2), ὥστε τὸ τεῖχος δὲν ἦτο κανονικὸν ἰσοδομικόν. Ὁ ἕτερος εἶνε ἔλλιπής (εἰκ. 2, δεξιά), ἀλλὰ ὑψηλότερος, ὥστε καὶ ἄλλως δὲν ἦτο κανονικὸς ὁ οἰκοδομικὸς τρόπος τοῦ τείχους.

Εἰκ. 1. Σχηματικὸν σχέδιον τῆς ἀρχαίας πόλεως παρὰ τὴν Φλώριναν.

Ἐντὸς τοῦ ἔμβαστοῦ, τοῦ περιβαλλομένου ὑπὸ τειχῶν, τὰ χῶματα εἶνε μέλανα, πλήρη ὀστράκων, καθαρὰ λίθων, ὡς προερχόμενα ἐκ διαλύσεως ὠμῶν πλίνθων, καὶ καλύπτουσιν ἐρείπια οἰκιῶν. Ἐξω τῶν ἀκραίων τειχῶν τὰ χῶματα εἶνε ὅλως διάφορα, καθαρὰ, φυσικὰ καὶ ἐστερημένα παντὸς σχεδὸν ἀρχαιο-

Εἰκ. 2. Οἱ δύο λίθοι τοῦ τείχους τῆς πόλεως.

λογικοῦ τεκμηρίου πλὴν ἑνὸς σημείου πρὸς βορρᾶν τῆς ἀκροπόλεως, ἔνθα εἶνε ἐσχηματισμένος κατάρρους χωμάτων ἀφ' ὑψηλοῦ· ἐντεῦθεν, φαίνεται, κατεκύλιον πρὸς τὴν νεωτέραν πόλιν τοὺς λίθους τοῦ τείχους. Πρὸς τοῦτο τὸ σημεῖον κατὰκειται ὑψηλὰ καὶ ὁ ἐκτὸς τῆς γραμμῆς τοῦ τείχους ἔλλιπής λίθος αὐτοῦ, ἔτοιμος ἴσως πρὸς κατακρήμνισιν, ἀλλ' ἐγκαταλειφθεὶς.

Ἀφορμὴν πρὸς τὴν ἀνασκαφὴν ἔδωκεν ἡ ὑπὸ ἰδιώτου ἀνθελληνικῶν φρονημάτων εὔρεσις ἐν ἀμπέλῳ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 2 ἐπιπέδῳ ἀγγεῖου ἀκεραίου μετ' ἐκτύπου παραστάσεως τῆς ἀλώσεως τῆς Τροίας καὶ ἐπιγραφῶν Ἑλληνικῶν. Ὁ νῦν ἀντιπρόεδρος τοῦ Γεωργικοῦ Ἐπιμελητηρίου κ. Π. Μαργαρίτης, παρα-

τυχῶν, ἐτόνισε πρὸς τὸν εὐρετὴν τὴν ἀποδεικτικὴν σημασίαν τοῦ ἀγγείου περὶ τῆς Ἑλληνικότητος τῆς χώρας, οὗτος δ' ἐν ἀγανακτήσει ἔθραυσε τὸ ἀγγεῖον, ἐξ οὗ ὁμως ὁ κ. Μαργαρίτης ἔσωσε τεμάχιά τινα, ἅτινα εἶτα ἔδωκεν εἰς τὴν κ. Νατ. Π. Μελά καὶ τὸν κ. Φ. Δραγούμην, οὗτος δ' ἐκόμισεν αὐτὰ εἰς Ἀθήνας διὰ τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον, εἰς ὃ καὶ ἀπόκεινται.

Ἐκ τοῦ ἀγγείου τούτου, χάρις εἰς τὸν κ. Μαργαρίτην, ἠδυνήθη ἔπειτα νὰ ἀποστείλω ἕτερα τέσσαρα τεμάχια, ἀνευρεθέντα ἐν τοῖς χώμασι τῆς ἀμπέλου, συγκολληθέντα ἤδη.

Δοκιμαστικαὶ σκαφαὶ ἐγένοντο εἰς πλεῖστα σημεῖα τῶν τμημάτων τῆς πόλεως. Πανταχοῦ πιστοῦται πυρκαϊὰ αὐτῆς καὶ βιαία οὕτω καταστροφὴ. Τὰ σκευὴ τῶν οἰκιῶν τὰ μὴ καταστρεφόμενα ὑπὸ τοῦ πυρὸς εὐρηγναι ἐν αὐτῇ μᾶλλον ἢ ἦττον βεβλαμμένα. Πίθοι εὐρίσκονται πολλοὶ, ὧν τὸ μέγιστον πλῆθος ἔχει ἐπάνω τὸ στόμιον πεπλατυσμένον, ὡς συμβαίνει καὶ ἐν τῇ νοτιωτέρᾳ Ἑλλάδι. Εὐρέθησαν καὶ κύλικες καὶ πινάκια βεβαμμένα μέλανα, μὲ κεντρικὸν ἔντυπον ἀστεροειδὲς κόσμημα, ὡς συμβαίνει καὶ ἐν νοτιῷ Ἑλλάδι ἀπὸ τοῦ α. ἡμίσεως τοῦ 5 αἰ. π. χ. μέχρι τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων. Εἰς τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους ἀνήκει καὶ τὸ ἀγγεῖον τοῦ κ. Μαργαρίτου—Δραγούμη, μελαμβραφὲς ἐκ μέλανος ἢ τεφροῦ πηλοῦ ὃν ὠσαύτως. Εἰς αὐτοὺς ἐπίσης τοὺς χρόνους ἀνήκουσιν (διὰ νὰ σιωπήσω περὶ τῶν τεθραυσμένων ὅλως καὶ μὴ ἐπιτρεπόντων ἀκόμη πρὸ τῆς συγκολλήσεως διάγνωσιν) ἐξ ὁμοίου πηλοῦ ἀγγεῖα τυπικῶς ἐσχάτων ἐλληνιστικῶν χρόνων μεθ' ὑψηλοῦ λαιμοῦ, καταπεπισμένης κοιλίας καὶ σχεδὸν ὀριζοντίου ὤμου φέροντος κύκλω ἀνθοπλόκαμον διὰ χαράξεως καὶ πολυχρωμίας (λάγνου). Ἐπίσης σκύφοι μετ' ἐκτύπων κοσμημάτων, οἷους γινώσκομεν ἀφθονωτάτους π. χ. ἐκ Δήλου.

Πολλὰ ἀγγεῖα εἶναι ἐκ πηλοῦ ἐρυθροῦ, ἐν οἷς καὶ οἱ πίθοι, ὧν πολλοὶ, ὑπερμεγέθεις ὄντες, πρέπει νὰ ἦσαν ἐγχώρια ἔργα. Ἀλλὰ τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα εἶνε ἐκ μέλανος ἢ σκοτεινόχρου τὰ πλεῖστα. Εἶνε δὲ πιθανώτατον, ὅτι καὶ ταῦτα εἶνε ἐγχώρια, ἐπειδὴ ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ ὑπάρχει ἀφθονία ἀγνύθων, αἵτινες, κοινοτάτης χρήσεως καὶ ἀνάγκης καὶ ἀμελοῦς κατασκευῆς πῆλινα σκευὴ οὔσαι, δὲν εἶνε πιθανὸν ὅτι ἐκομίζοντο ἄλλοθεν.

Οὕτω οἱ πίθοι διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν πολυχρησίαν, τὰ ἐξ ἐρυθροῦ πηλοῦ διὰ τὴν κοινότητα αὐτῶν καὶ τὰ ἐκ μέλανος δι' ὃν ἐρρήθη λόγον ἐμφανίζονται ὡς ἐγχώρια ἔργα καὶ μαρτυροῦσι πολιτισμὸν ὁμοίομορφον ἀπὸ Ἀλεξανδρείας (Hadra) μέχρι τῶν σημερινῶν βορειοτάτων ὀρίων τῆς μεσογαίας Ἑλλάδος. Τὸ πόρισμα εἶνε σπουδαιότατον, ἔστω καὶ ἂν δὲν προχωρῇ εἰς λίαν παλαιούς χρόνους· διὰ πρώτην φορὰν βεβαιοῦται ἀρχαιολογικῶς, τουτέστιν ἀναμφισβητήτως, τοιαύτη ὁμοιομορφία πολιτισμοῦ καθ' ὅλην τὴν μεσόγειον Ἑλλάδα.

Πότε ἐκτίσθη ἡ πόλις αὕτη δὲν εἶνε φανερόν. Ὀλίγα μελαμβραφῆ θραύ-

σματα σαφῶς ἑλληνικῆς τέχνης καὶ ἐξαιρέτου βερνικίου, μάλιστα λεπταὶ λαβαὶ κυλίκων ἢ σκύφων, δυσκόλως ἐγγωρίου κατασκευῆς, εἰ καὶ εἶναι καθημερινῆς χρήσεως ἐν ταῖς οἰκίαις, ἀνάγουσι τὸν βίον τῆς πόλεως καὶ τὴν ἑλληνικότητα τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὸν ὄσον τοῦλάχιστον αἰ. π. χ. Τὸν 4ον αἰ. δηλοῖ ἀργυροῦν νόμισμα τοῦ Δυρραχίου, ἐν ᾧ ἄλλα νομίσματα εἶνε **Μακεδόνων, Πέλλης, Θεσσαλονικέων** μεταγενέστερα.

Τὸ κατώτατον ὄριον τοῦ βίου τῆς πόλεως φαίνεται, ὅτι εἶνε οἱ Ρωμαῖκοὶ χρόνοι μετὰ τὴν δύσιν τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Μακεδονικῆς ἐλευθερίας, ἐλπίζω δὲ νὰ ἀποδείξω, ὅτι ἡ πόλις ἐπυρπολήθη πιθανῶς κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον μεταξὺ Καίσαρος καὶ Πομπηίου.

Ἰδιαίτερος δύνανται νὰ μνημονευθῶσιν αἱ ἐξῆς παρατηρήσεις: Αἱ οἰκίαι εἶνε ἐκτισμέναι διὰ λίθων κατὰ τὰ θεμέλια (εἰς ὕψ. μέχρι 0, 80) τὰ δὲ ὑψηλότερα μέρη διὰ πλίνθων ὤμων, αἵτινες διελύθησαν καὶ ἀπετέλεσαν καθαρὸν στρώμα χώματος πλὴν τῶν σκληρυνθεισῶν ἐκ τοῦ πυρός. Οἱ λίθοι εἶνε πλακῶδεις συνήθως. Εἰς ἐν τμήμα τῆς πόλεως καὶ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως εὐρέθησαν καὶ ὀλίγοι πελεκητοὶ λίθοι πορῶδεις ἐρυθρωποὶ τῆς Μπανίτσης κυβικοί. Οἱ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἔκειντο ἐπιπολῆς κατὰ τὸ κέντρον αὐτῆς εἰς δευτέραν καὶ τρίτην χοῖσιν ἐν γραμμῇ παραλλήλῳ πρὸς θεμέλιον ἐκ λογάδων λίθων ἐπίσης ἐπιπόλιον. Ὑπὸ τὸ θεμέλιον τοῦτο ἦσαν κατορωρυγμένοι πίθοι παλαιότερας περιόδου καὶ μετ' αὐτῶν ἢ παρ' αὐτοὺς μικρότερα τινὰ ἀγγεῖα, ἐν οἷς πυξὶς μετ' ἐρυθρωποῦ βερνικίου. Ἐγγύς, φανεροὶ οἱ πλεῖστοι, κέραμοι μεγάλοι (στρωτήρες καὶ καλυπτῆρες) ἐν τεμαχίαις. Εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Ἀκροπόλεως παρὰ τὴν ὑποτιθεμένην εἴσοδον αὐτῆς εὐρέθη κεχωσμένον κρηπίδωμα ἐκ λογάδων λίθων, οὗτινος ἀνεσκάφη ἔκτασις 8X3 μ. καὶ ἐκφύσεις βεβλαμμένοι πρὸς διάφορα σημεῖα. Ἴσως τὸ κρηπίδωμα, ἐκτενέστερον ὄν, κατελάμβανε καὶ τὰ σημεῖα ταῦτα, ἀλλὰ λιθολόγοι κατερράκωσαν αὐτό, ὥστε δὲν κατωρθώθη νὰ διακριθῇ ἂν ἦτο ναοῦ ἢ βωμοῦ κρηπίδωμα ἢ ἄλλο τι. Τὸ ἔδαφος τῆς Ἀκροπόλεως εἶνε ἐν μέρει φανερὸς βράχος (παρὰ τὸ κέντρον), ἐνιαχοῦ δὲ τεχνητῆ πρόσχωσις βαθυτάτη. Εἰς τινὰ σημεῖα ἐρευνηθέντα εὐρέθησαν ὄστρακά τινὰ ἀγγείων μετ' ἀρίστου μέλανος βερνικίου. Καὶ μία πόρπη χαλκῆ μετ' ἀνθεμίου ὡς κοσμήματος.

Εἷς τι σημεῖον ὑποκειμένου ἐπιπέδου τῆς πόλεως εὐρέθη κάλυμμα πίθου φέρον ἐγγάρακτον τὸ γράμμα Π τεκμήριον Ἑλληνογλωσσίας τοῦ ἐγγωρίου πληθυσμοῦ, οὗ ἔργον θὰ ἦτο ὁ πίθος.

Εἷς ἓνα τοῖχον ἦτο ἐντετειχισμένος πίθος ἐνθυμίζων τὴν μικρασιατικὴν διάταξιν (Dittenberger, *Orientalis graeci inscript. selectae* 483, 148) «μηθεῖς δὲ πρὸς ἀλλοτριῶν ἢ κοινῶ τοίχῳ μήτε ὄρυγμα ποιεῖτω, **μήτε πιθάκνας ἰσάτω**» κ.λ., ὥστε τὸ πρᾶγμα συνέβαινε καὶ ἐκεῖ.

Ὑπὲρ τὴν Ἀκρόπολιν πρὸς Δ. περὶ τὴν κορυφὴν τῆς Κούλας ἐπιστώθη

βυζαντιανὸν τεῖχος ἀσβεστόκτιστον, ἴσως γνωστὸν ἐκ τῆς βυζαντιακῆς παραδόσεως καὶ συνδεόμενον πρὸς τὸ ὄνομα τῆς σημερινῆς πόλεως. Σκέπτομαι δηλ. μήπως ὁ Ρολλιγεράς τοῦ Ἰουστινιανοῦ «ὑπὸ πόλιν Γέρμαν» (Προκ. *κτισμ.* IV 4=V 445) κρύπτει τὸ σλαβικὸν ὄνομα τῆς Φλωρίνης Λέριν. Ἐπὶ τῆς πεδιάδος παρὰ τὸν νεόδμητον σιδηροδρομικὸν σταθμὸν εὐρίσκονται συνήθως μεγάλοι πίθοι τῶν ἀγροτικῶν ἐπαυλίων τῆς παλαιᾶς πόλεως ἢ καὶ τῶν μετὰ τὴν καταστροφὴν συνοικισθέντων ἴσως αὐτόθι που.

A. Δ. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΣ

6. ΕΡΑΤΥΡΑ (ΣΕΛΙΤΣΑ)

Πρὸς ΝΔ τῆς κομοπόλεως Σελίτσης, ἥτις μετωνομάσθη ἐσχάτως εἰς Ἐράτυραν καὶ πρὸς Δ. τῆς Σιατίστης, 4 δὲ περίπου χιλιόμε. πρὸς Α τοῦ Ἀλιάκμονος κεῖται ὁ μεμονωμένος λοφίσκος Μαγοῦλα περιστρεφόμενος ὑπὸ τείχους ἄνευ κολητικῆς ὕλης, σωζομένου μόνον εἰς τὰ θεμέλια τῆδε κακίσει. Ὑπὸ τὸν λόφον ἔσκαψα ἐν τῷ χώρῳ ἀτειχίστου κόμης καταστραφείσης ὑπὸ πυρκαϊᾶς κατὰ τὸν ἀΐωνα π. Χ. ἐπὶ Ρωμαιοκρατίας ἔνεκεν πολεμικῆς περιπετείας πιθανώτατα. Αἱ οἰκίαι ἦσαν λίθιναι τὰ θεμέλια, πλίνθιναι δὲ τὰ ὑψηλότερα. Αἱ ἀποθήκαι ἦσαν πλήρεις, ὅτε ἐγένεν ἢ πυρκαϊά, διὸ καὶ εὐρέθησαν κεκαυμένοι οἱ συγκεκομισμένοι καρποὶ σίτος, φακῆ, ἐρέβυνθοι, ὄροβοι καὶ σταφυλαί. Τὰ ἀγγεῖα εἶνε οἰκιακῆς βεβαίως καθημερινῆς χρήσεως. Τινὰ εἶνε μέλανα ἢ βαθέος τεφροῦ χρώματος μετ' ἐκτύπων κοσμημάτων. Δηνάριον τοῦ Λευκίου Οὐαλερίου Φλάκκου ὀρίζει τὴν καταστροφὴν εἰς τὸν πρῶτον αἰ. π. Χ. καὶ θὰ ἀποδείξω προσεχῶς, ὅτι εὐρισκόμεθα ἐνταῦθα εἰς τὸν τόπον τῶν συγκρούσεων τῶν ἀντιστρατήγων τοῦ Πομπηίου καὶ τοῦ Καίσαρος (48 π. Χ.).

Θαυμάζω δὲ τὴν τύχην, ἥτις ὄχι μόνον διὰ πολλοστήν φορὰν μὲ φέρει ὡς ἀρχαιολόγον εἰς πυρποληθέντα ἐρείπια καὶ ἄλλα λείψανα (Κάδμειον, οἰκία Θεβῶν, Πολυάνδριον Θεσπιῶν, Φλώρινα, Ἐράτυρα), ἀλλὰ καὶ ὅτι τὰ δύο τελευταῖα σημεῖα τῆς Φλωρίνης καὶ τῆς Ἐρατύρας, εἰς ἃ τυχαίως ἤχθην κατὰ τὸ αὐτὸ θέρος, χύνουσιν ἄπλετον φῶς ἐπὶ σκοτεινῶν καὶ ἀκαθορίστου μέτροι τοῦδε τόπου γεγονότων τῆς ὁωμαϊκῆς ἱστορίας. Περὶ τούτων προσεχῶς ἀλλοχοῦ θὰ γράψω ἐν ἐκτάσει.

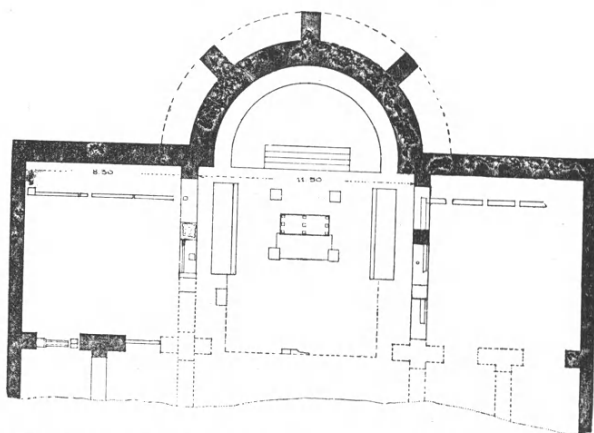
Ἡ πεδιάς, ἐν ἣ κεῖται ἡ Μαγοῦλα, προστατεύεται ὑπὸ 5 ἄλλων φρουρίων ἀξιολογώτατων, καταγομένων δὲ ἐκ παλαιῶν χρόνων, καθ' οὓς ἡ Μακεδονία ἦτο ἀκόμη διηρημένη εἰς κρατεῖδια. Εἶνε πιθανώτατον, ὅτι τὸ μέρος τοῦτο ἀνήκε τῇ Ἐλιμείᾳ, τὰ δὲ φρούρια ἐπροστάτευον τὰς διαβάσεις πρὸς τὴν Ὀρεστίδα καὶ τὴν Ἐορδαίαν.

A. Δ. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΣ

7. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

Ἐν Νικοπόλει ἐφέτος ἐνηργήθη ἡ ἐκκαθάρισις ὁλόκληρου τοῦ ἱεροῦ βήματος καὶ τῶν ἐκατέρωθεν αὐτοῦ παστοφοριῶν, ἧτοι τὸ ἐγκάρσιον κλίτος τοῦ πέρυσιν ἀνευρεθέντος μεγάλου παλαιοχριστιανικοῦ ναοῦ· διὰ τὸν ἀκριβῆ δὲ τοῦ βήματος προσδιορισμὸν ἡ ἀνασκαφὴ ἐπεξετάθη καὶ εἰς ἐλάχιστον μέρος τοῦ κυρίως ναοῦ, ὡς δεικνύει ἡ συνημμένη κάτοψις (Εἰκ. 1). Ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης διεπιστώθη, ὅτι ἡ ἀνασκαπτομένη βασιλικὴ εἶνε πεντάκλιτος.

Λεπτομερέστερον τὰ ἀνευρεθέντα κατὰ τὰς ἐφετεινὰς ἀνασκαφὰς ἔχουσιν οὕτως: ἀπεκαλύφθη πρῶτον ὁλόκληρον τὸ συγκρότημα τῆς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἱεροῦ βήματος ἁγίας τραπέζης τοῦ ναοῦ μετὰ τῶν τεσσάρων βάσεων τοῦ ὑπερῶν αὐτῆς κιβωρίου καὶ τῆς πρὸ τῆς Ἁγίας τραπέζης μαρμαρίνης βαθμίδος,

Εἰκ. 1. Τὸ ἀποκαλυφθὲν ἀνατολικὸν τμήμα τῆς βασιλικῆς Β Νικοπόλεως.

ἐνθα ἴστατο ὁ λειτουργός, ὡς παρατηρεῖται τοῦτο καὶ εἰς βωμοὺς τῆς ἀρχαιότητος (πλὰξ προθύσεως). Δεύτερον προσδιορίσθη τὸ μῆκος καὶ πλάτος τῶν ἐκατέρωθεν τῆς Ἁγίας τραπέζης θρόνων τῶν πρεσβυτέρων (4.10 X 1.20 μ.) καὶ τρίτον καθωρίσθη τὸ σχῆμα τῆς σολέας, ἧτις ἀνευρέθη μὲν ἀτυχῶς λίαν κατεστραμμένη διεσώθησαν ἐν τούτοις ἀφ' ἑνὸς μὲν ἴχνη τοῦ δαπέδου αὐτῆς κατὰ τὴν δυτικὴν καὶ βορείαν πλευρὰν καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀνευρέθησαν δύο πεσίσκοι σολέας τετράγωνοι κατὰ τὰς βάσεις καὶ πολυγωνικοὶ ἄνω, δι' ὧν δύναται νὰ ἀποκατασταῆ τὸ τετράγωνον αὐτῆς σχῆμα τὸ ἐκτεινόμενον ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐκατέρωθεν πεσσῶν, τῶν χωριζόντων τὸ βῆμα τοῦ κυρίως ναοῦ.

Οὕτω μετὰ τῶν πέρυσιν ἀνευρεθέντων λοιπῶν μερῶν, ἧτοι τοῦ ἐν τῇ ἀψίδι ὑπερυψωμένου κτιστοῦ μετὰ πέντε βαθμίδων βάθρου τοῦ ἐπισκοπικοῦ

θρόνου καὶ τοῦ ἐκατέρωθεν τῆς ἁγίας τραπέζης συνθρόνου τῶν πρεσβυτέρων δύναται πλέον νὰ ἀναπαρασταθῇ ἀκριβῶς τὸ σχῆμα τοῦ ἱεροῦ βήματος τῆς μεγάλης ταύτης χριστιανικῆς βασιλικῆς τῆς Νικοπόλεως, περὶ τῆς σημασίας τοῦ ὁποίου θὰ πραγματευθῶμεν ἐν καιρῷ ἐν τῇ Ἀρχ. Ἐφημερίδι.

Πλὴν τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ ἱεροῦ βήματος τοῦ ναοῦ ἐγένετο ἐφέτος καὶ ἡ τελεία ἐκκάθαρισις τῶν ἐκατέρωθεν αὐτοῦ διαμερισμάτων, τῶν καλουμένων παστοφορίων (ἐπεχόντων τὴν θέσιν τῆς Προθέσεως καὶ τοῦ Διακονικοῦ τῶν βυζαντινῶν ναῶν).

Διὰ τούτων σχηματίζεται τὸ εὐρύτατον ἐγκάρσιον κλίτος τοῦ ναοῦ, χωρίζονται δὲ τοῦ βήματος διὰ μαρμαρίνων πεσσῶν (ἀνὰ δύο ἐκατέρωθεν, ἕξ ὧν ὁ εἷς μόνον δεξιὰ ἀνευρέθη κατὰ χώραν) ἀποκλειομένων κατὰ τὰς βάσεις διὰ θωρακίων. Πεσσοὶ καὶ θωράκια, ἐπὶ στυλοβατῶν τοποθετημένα, ἔχουσι κατασκευασθῆ ἕξ ἀρχαίου ὕλικου, διὰ θωράκια δὲ μετεχειρίσθησαν φατώματα ἀρχαίου κτίσματος, ἕξ ὧν πολλὰ τεμάχια ἀνευρέθησαν κατὰ τὰς ἀνασκαφάς.

Φατώματα ἄρτια (μῆκ. 2.30 μ.) ἀνεφάνησαν καὶ παρὰ τοὺς ἐκατέρωθεν τῆς ἀψίδος τοίχους τοῦ ἐγκαρσίου κλίτους εἰς ἀπόστασιν 1.15 μ. τοποθετημένα, δι' ὧν σχηματίζονται διάδρομοι, οἵτινες εἶνε συνέχισις τῆς περὶ τὴν ἀψίδα ἀναφανείσης διόδου· τὰ φατώματα ταῦτα δι' ἀναγλύφων κλιματίδων, πανοπλιῶν καὶ ἐρώτων κεκοσμημένα εἶνε καλῆς ἐκτελέσεως καὶ δύνανται νὰ θεωρηθῶσι ὡς τὰ ἄριστα τοῦ εἴδους τούτου μεταξὺ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀνευρεθέντων.

Τὰ παστοφόρια χωρίζονται τῶν πλαγίων κλιτῶν τοῦ κυρίως ναοῦ διὰ τῶν πεσσῶν, ἧτοι τῆς ἀρχῆς τῶν κιονοστοιχιῶν τῆς πεντακλίτου ταύτης χριστιανικῆς βασιλικῆς.

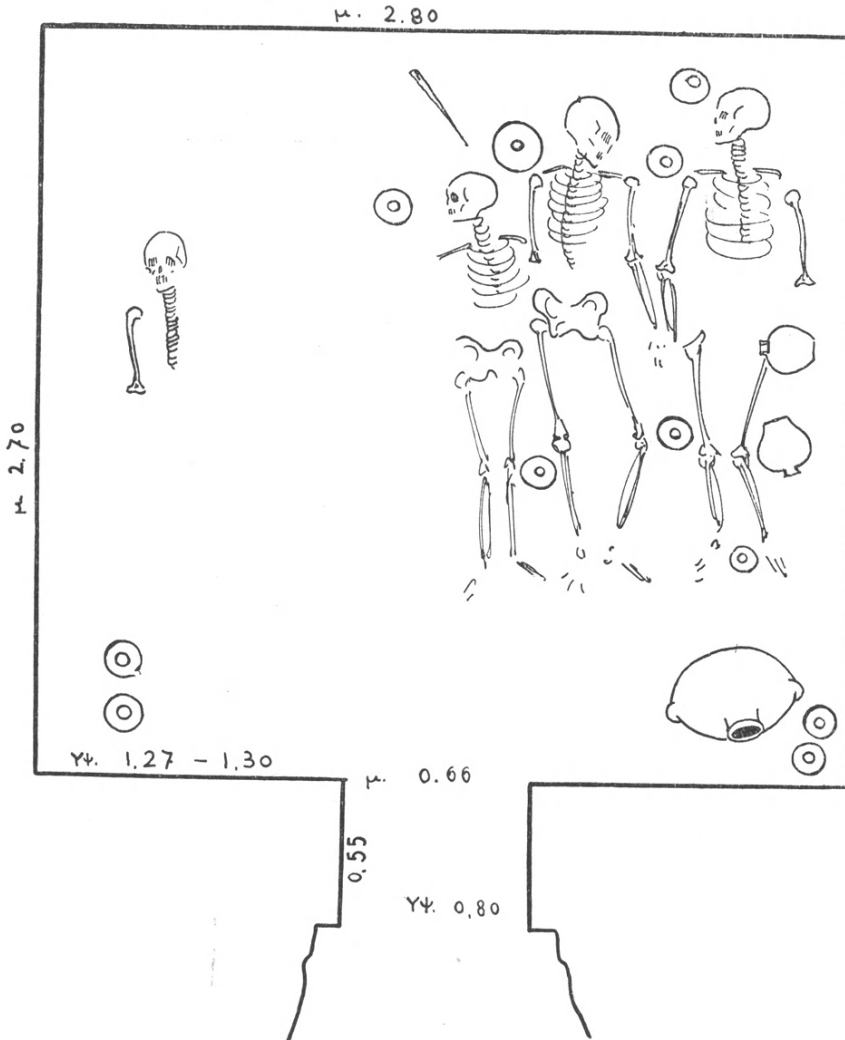
Κινητὰ εὐρήματα ἦλθον εἰς φῶς καὶ ἐφέτος πλεῖστα· ἀνευρέθησαν πρῶτον ἱκανὰ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, οἷον ἰωνικὰ κιονόκρανα, ἐπιθήματα, ἐπίκρανα παραστάδων, τμήμα γείσου μὲ ἀκανθὰν καὶ ὑδρόβια φύλλα, τμήματα ἐκ πλαισίου θυρῶν μετὰ γλυφῶν, κίονες παραθύρων, θωράκια μὲ ῥομβοειδεῖς διακοσμήσεις καὶ σταυροὺς καὶ δύο κορινθιάζοντα κιονόκρανα ἀνήκοντα πιθανῶς εἰς τοὺς κιονίσκους τῆς σολέας· πλὴν τούτων ἀνευρέθησαν καὶ μικρὰ ἀτυχῶς τμήματα ἐκ τῆς ψηφιδωτῆς διακοσμήσεως τῶν τοίχων, πλίνθοι μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΕΚΚΛ (ησίας) καὶ μέρος τοῦ κορμοῦ ἀρχαίου ἀγάλματιου, πιθανῶς Νίκης.

Ἡ συνέχισις τῆς ἀξιολογώτατης ταύτης ἀνασκαφῆς θὰ φέρῃ εἰς φῶς ἴσως τὸ μεγαλοπρεπέστατον χριστιανικὸν μνημεῖον τῆς Νικοπόλεως, ὅπερ δὲν εἶνε ἀπίθανον νὰ εἶνε αὐτὴ ἡ Μητρόπολις τῆς χριστιανικῆς πόλεως.

Γ. Α. ΣΩΤΗΡΙΟΥ, ΑΝΑΣΤ. Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ

8. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΜΗΚΥΝΑΪΚΩΝ ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΩΝ ΤΗΣ ΑΧΑΪΑΣ

Κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ ἔτους 1930 ἐξηκολογήσαμεν τὴν ἀνασκαπτικὴν ἡμῶν ἔρευναν εἰς διαφόρους θέσεις τῆς ἀρχαίας Ἀχαΐας, ἣν δα-

Εἰκ. 1. Σχέδιον λαξευτοῦ τάφου Χαλανδρίτης.

πάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν συνεχῶς ἐπιχειροῦμεν. Προσφάτως ἐπεχειρήσαμεν τὸν καθαρισμὸν τοῦ παρὰ τὸν ἅγιον Βα-

σίλειον Χαλανδρίτσης δευτέρου ἀσυλήτου λαξευτοῦ σπηλαιίου καὶ τὴν σχεδιογράφησιν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἐν Πάτραις ζωγράφου — φωτογράφου κ. Ν. Ἀτζαρίτη.

Ἐν τῷ σχεδίῳ ἀναφέρονται αἱ διαστάσεις τοῦ σπηλαιίου καὶ ἡ θέσις τῶν σκελετῶν καὶ τῶν παρ' αὐτοὺς ἀγγείων. Ἡ θέσις τῶν σκελετῶν δὲν εἶχε μείνει ἐντελῶς ἀδιατάρακτος, λόγῳ τῆς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τοῦ σπηλαιίου πτώσεως ὄγκων μικρῶν καὶ μεγάλων τοῦ βράχου.

Εἰκ. 2. Μέγας ἀμφορεὺς ἐκ τῶν λαξευτῶν Μυκηναϊκῶν τάφων Ἁγίου Βασιλείου Χαλανδρίτσης.

Ὡσαύτως ἐκαθαρίσαμεν καὶ συνεκολλήσαμεν καὶ τὰ ἐν τῷ τάφῳ αὐτῷ εὐρήματα, ἅτινα εἶνε τὰ ἑξῆς:

1) Μέγας δίωτος ἀμφορεὺς ἀκέραιος ἔχων διηρημένην τὴν κοιλίαν αὐτοῦ διὰ ζωνῶν καὶ ταινιῶν ὡς καὶ τοὺς ὄμους αὐτοῦ. Ἐπὶ τῆς ζώνης τῶν ὄμων αὐτοῦ ὑπάρχει ζωφόρος γεωμετρικῶν κοσμημάτων, τῶν συνήθων ὑστερομυκηναϊκῶν. Ὁ πηλὸς κίτρινος μὲ ἐρυθροπὴν ἀλοιφήν. Ἡ κοσμηματικὴ ζωφόρος ἀποτελεῖται ἐκ κοσμήματος ἐκ δύο καμπύλων γραμμῶν στηριζομένων ἐπὶ τῆς ἐρυθρᾶς ταινίας, ἔχουσῶν τὸ κενὸν πεπληρωμένον διὰ τοξοειδῶν

Εἰκ. 3. Μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα ἐκ λαξευτῶν τάφων Ἁγ. Βασιλείου Χαλανδρίτης.

Εἰκ. 4. Μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα ἐκ λαξευτῶν τάφων Ἁγ. Βασιλείου Χαλανδρίτης.

γραμμῶν τριῶν ἢ τεσσάρων, ὑφ' ἧς σειρὰ στιγμῶν ὡς καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κενοῦ τοῦ ἄνω τόξου ὑπάρχει μία στιγμή. Τὸ μεταξὺ τῶν καμπύλων γραμμῶν κενὸν πληροῦται πυκνῶς δι' ἐπαλλήλων κεκαμμένων καὶ γωνίαν σχηματίζουσῶν γραμμῶν. (Εἰκ. 2).

2) Ποικίλα γραμμικὴν διακόσμησιν ἔχοντα ἀγγεῖα τῶν συνήθων σχημάτων ἤτοι τυφλόστομα ἀμφορείδια, μικροὶ πίθοι, τρίωτα λεβήτια, κρατηρίσκοι κ.λ. (Εἰκ. 3 καὶ 4).

Μετὰ τὸν λαξευτὸν τάφον ἠρευνήσαμεν καὶ ἐσχεδιάσαμεν τὸν μεσαῖον κτιστὸν θολωτὸν τάφον τοῦ Τρουμπῆ τῆς Χαλανδρίτης, περὶ οὗ καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ὠμιλήσαμεν καὶ τοῦ ὁποίου ὡσαύτως τὰ εὐρήματα ἐκαθαρίσαμεν, συνεκολλήσαμεν καὶ ἐφωτογραφήσαμεν.

Ἐν τῇ εἰκ. 5 βλέπει τις εἰς τὸ σχέδιον τοῦ κτιστοῦ αὐτοῦ τάφου, ὡς καὶ τὰ διάμεσα διαμερίσματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὔρομεν τοὺς νεκροὺς καὶ τὰ εὐρήματα ἐν κακῇ καταστάσει καὶ συνεπληρώσαμεν δι' εἰδικοῦ τεχνίτου.

Τὸ σχέδιον καὶ τὰς φωτογραφίας ἐξέτελεσεν ὡσαύτως ὁ ἐν Πάτραις ζωγράφος καὶ φωτογράφος κ. Ν. Ἀτσαρίτης.

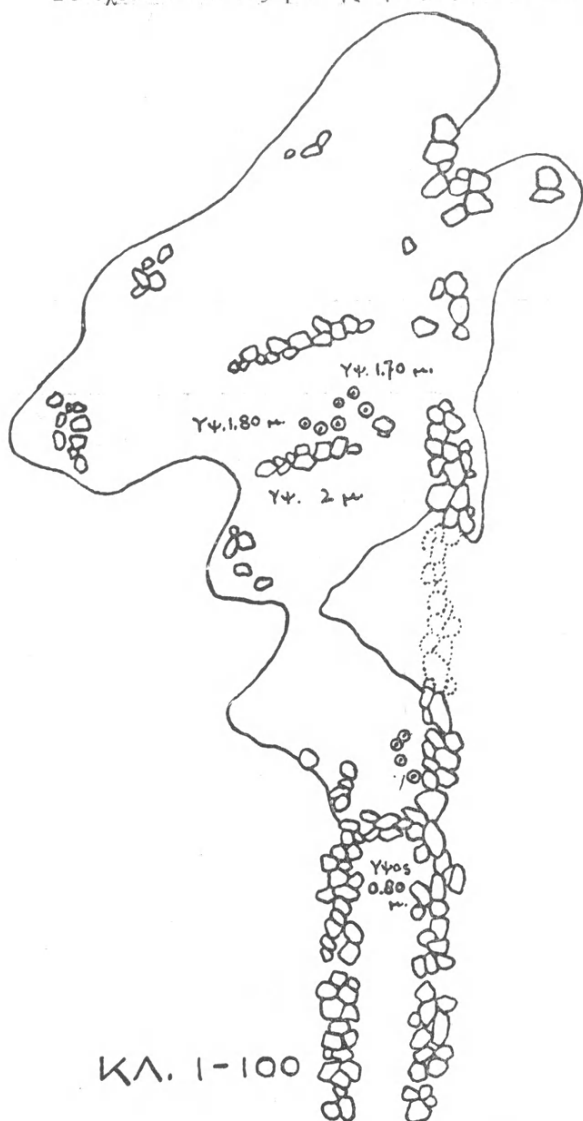
Τὰ εὐρήματα δὲ εἶνε τὰ ἑξῆς :

1) Σχεδὸν ἀκεραία γαστροῶδης οἰνοχόη, μεταινίοσχημον λαβὴν, ἔχουσα περὶ ὅλην τὴν κοιλίαν λεπτὰς μελαίνας ταινίας καὶ περὶ τὸν λαιμὸν ζωφόρον με ἐλικοειδεῖς γραμμὰς κατακορύφως, περὶ δὲ τοὺς ὤμους ζωφόρον πελαργῶν (Εἰκὼν 9).

2) Εὐρύστομον ἀγγεῖον με δύο ταινίοσχημα ὄτα καὶ με τὴν αὐτὴν γεωμετρικὴν διακόσμησιν τοῦ προηγουμένου καὶ με βάσιν ὑψηλὴν καὶ εὐρεῖαν, ἔχουσαν κάτωθι κενὸν (οἶονεὶ ἀμφικύπελλον) (Εἰκ. 6).

3) Χαλκὴ καρφίς καὶ πήλινον ζωάριον με καμπύλας γραμμὰς ὀριζοντίως κεκοσμημένον (Εἰκ. 7).

4) Μέγα σκυφοειδὲς εὐρύστομον λίαν ἀγγεῖον ἔχον δύο διπλᾶ ὄτα ἑκατέρωθεν δηλ. πλησίον τοῦ στρογγύλου ὀριζοντίου ὡτὸς ὑπάρχει ἕτερον κάθετον ταινίοσχη-

ΤΡΟΥΜΠΕΣ ΧΑΛΑΝΔΡΙΤΣΗΣ

Εἰκ. 5. Ὁ κατεστραμμένος μεσαῖος κτιστὸς θολωτὸς τάφος τοῦ Τρουμπῆ τῆς Χαλανδρίτσας.

μον. Τοῦτο μᾶς διδάσκει εἰς πόσον ἀπομεμακρυσμένην ἔποχὴν ἀνάγεται

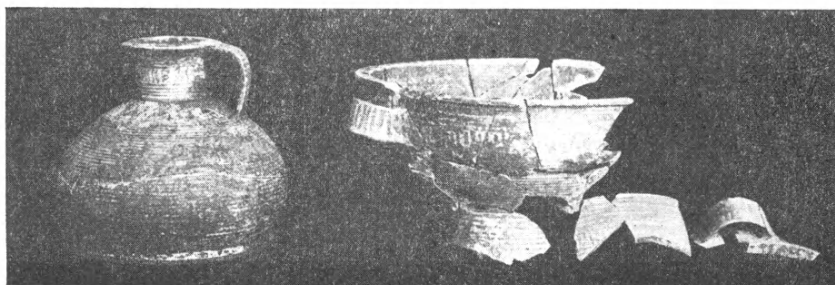
ἢ γένεσις τῶν εἰς νεωτέρους χρόνους λίαν ἐν χρήσει καθέτων ὄτων, τὰ ὁποῖα ἔλαβον μεγάλην ἐξέλιξιν. (Εἰκ. 8).

Γενικῶς τὸ ἀγγεῖον ἔχει τὴν αὐτὴν γεωμετρικὴν διακόσμησιν μὲ τὰ προηγούμενα ἀγγεῖα.

*
* *

Πέριξ τῆς Χαλανδρίτισης ὑπάρχουσιν ἐκ τοῦ τρικαρήνου Τρουμπὲ καὶ πολλοὶ ἄλλοι μικροὶ λόφοι, μὲ αἰχμηρὰς κορυφάς, ἐφ' ὧν ἠρεύνησα καὶ εὔρον κτιστοὺς τάφους.

Οὕτω εἰς λόφον δεξιὰ τῆς πρὸς Χαλανδρίτσαν ὁδοῦ καὶ δύο χιλιόμετρα ἀκριβῶς πρὸ αὐτῆς ὑπάρχει λόφος Τρουμπὲ ἐπίσης ὀνομαζόμενος, ἐν ᾧ ἐσημείωσα μέγαν περιβόλον τάφου ἐκ θεμελίων κατεστραμμένου καὶ σε-

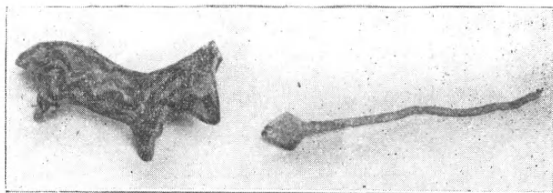
Εἰκ. 6. Γεωμετρικὰ ἀγγεῖα ἐκ τῶν τάφων τοῦ Τρουμπὲ Χαλανδρίτισης.

συλημένου. Τὸ μόνον εὔρημα αὐτόθι ὑπῆρξε μικρὰ λεπίς ὀφειανθοῦ λίθου.

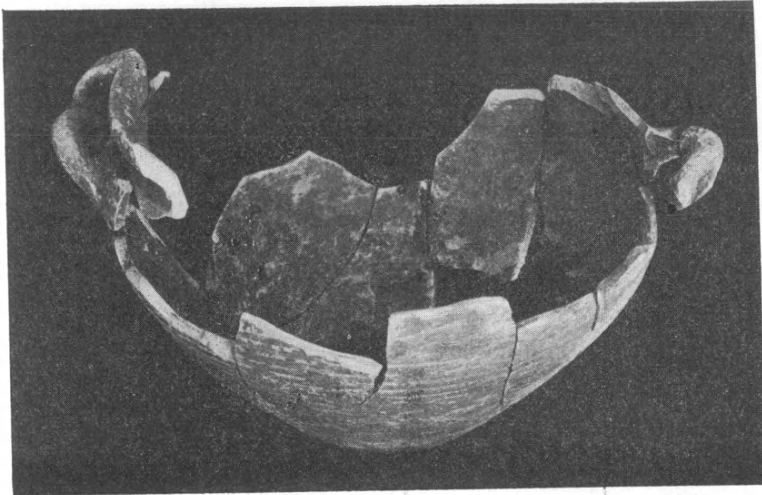
Ὡσαύτως μετὰ τὴν Χαλανδρίτσαν καὶ ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ ὑπάρχουν λόφων κορυφαί, φέρουσαι τὴν ὀνομασίαν «Ἀγριαπιδιές» ὅπου ἀνέσκαψα τάφους παλαιοτάτους λίαν κατεστραμμένους.

Ἔχουν περιβόλον ἐκ πλακοειδῶν λίθων, ὅστις πιθανὸν νὰ ἀπετέλει κῶνον, διότι τώρα εἶναι λίαν κατεστραμμένος. Ἐντὸς τοῦ περιβόλου ὑπάρχουσι τάφοι κτιστοὶ διὰ πλακοειδῶν λίθων τετράπλευροι μήκους 2.70, πλάτους εἰς τὸ ἄνω μέρος 1.40 καὶ εἰς τὸ κάτω 1. 15.

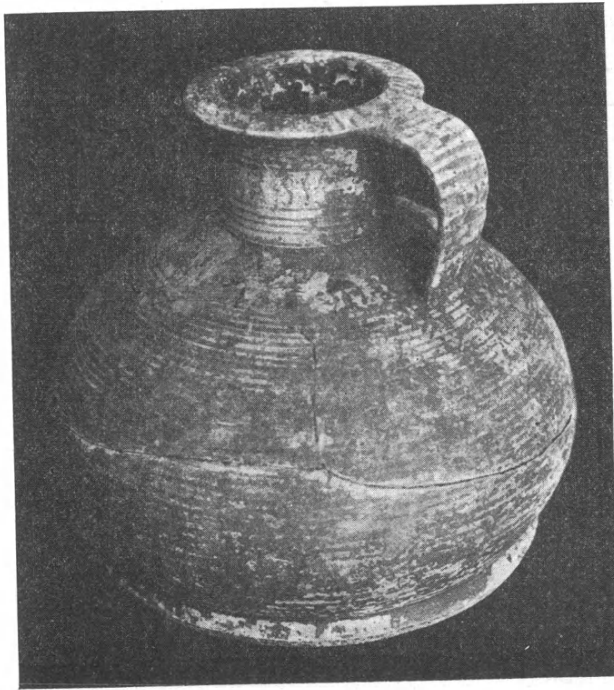
Ἐντὸς ἑνὸς τοιοῦτου εὔρον ὀστᾶ, σφονδύλια πῆλινα καὶ τέσσαρα κακόφητα ἀγάνωτα ἐκ χονδροκόκκου πηλοῦ ἀγγεῖα. (Εἰκ. 10)

Εἰκ. 7. Εὔρηματα μεσαίου τάφου τοῦ Τρουμπὲ Χαλανδρίτισης (πήλινον εἰδώλιον καὶ χαλκῆ περόνη).

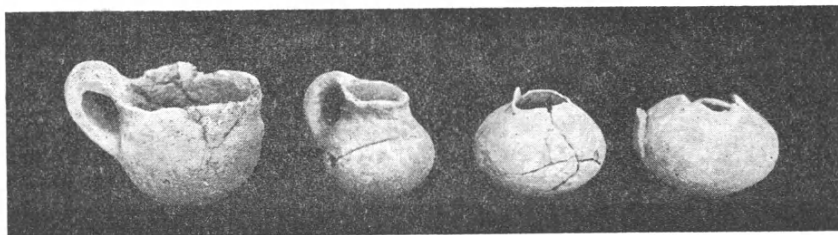
Εἰκ. 8. Γεωμετρικὸν ἀγγεῖον με̄ διπλᾶς λαβᾶς ἐκ τῶν τάφων
τοῦ Τρουμπέ Χαλανδρίτης.

Εἰκ.9.Γεωμετρικὸν ἀγγεῖον ἐκ τῶν θολωτῶν τάφων τοῦ ΤρουμπέΧαλανδρίτης.

Ὡσαύτως μετὰ τὴν Χαλανδρίτσαν εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς τετάρτου τῆς ὥρας εἰς τοὺς πρόποδας μεγάλου λόφου, ὅστις καλεῖται Κορακοφωλιὰ, ὑπάρχει θέσις ὀνομαζομένη Πωρὶ καὶ ἀπέναντι ἄλλου λόφου, ὅστις ὀνομαζέται Βαρνό. Εἰς τὴν θέσιν Πωρὶ ἔσημείωσα λαξεύματα, ἀλλὰ δὲν ἀνέσκαψα καὶ πιθανῶς νὰ ὑπάρχη ἐκεῖ λόγῳ τῆς καταλλήλου συστάσεως τοῦ ἐδάφους νεκροταφεῖον λαξευτῶν τάφων.

Μετὰ τὴν Χαλανδρίτσαν, ἣς τὴν ἔρευναν θεωροῦμεν περατωθεῖσαν, μετέβημεν εἰς χωρίον Μάνεση, Δήμου Λαπαθῶν Καλαβρύτων, κείμενον εἰς

Εἰκ. 10. Κακόφητα ἀγάνωτα ἀγγεῖα.

Εἰκ. 11. Μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα ἐκ λαξευτῶν τάφων τοῦ χωρίου Μάνεση.

τὸ 62 χιλιόμετρον τῆς ἀπὸ Πατρῶν εἰς Καλάβρυτα ὁδοῦ καὶ εἰς ὕψος 761 μέτρων ὑπὲρ τὴν θάλασσαν.

Ἀπὸ τοῦ χωρίου τούτου μέχρι τῆς Κάτω Γουμενίτσης, ὅπου πρὸ ἐτῶν ἀνεσκάψαμεν νεκροταφεῖον τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, διήκουν χαμηλοὶ λόφοι συνεχεῖς ψαμίμιτου λίθου λευκοῦ καταλλήλου διὰ τὴν κατασκευὴν λαξευτῶν κατακομβῶν (ἀσπρόγεια). Εἰς ἓνα ἐξ αὐτῶν καὶ εἰς κτῆμα τοῦ κ. Δημοπούλου Λεωνίδα, εἰς θέσιν καλουμένην βρωμονέρι, ἀνεσκάψαμεν δολόκληρον νεκροταφεῖον δυστυχῶς τελείως βυθισμένον.

Λόγῳ τῆς βυθίσεως αὐτοῦ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ περισσοτέρα ἔρευνα.

Κατὰ τὴν ἐσκαφὴν βυθισμένων τινων τάφων, εὑρομεν ἀγγεῖά τινα τῶν συνήθων ὑστεροελλαδικῶν, ἐν οἷς καὶ τρεῖς κυκλικούς λύχνους μὲ λαβὴν ἀναρτήσεως, ὧν ὁ εἷς μὲ πόδας. (Εἰκ. 11).

Οὕτω ἔληξεν ἡ ἀνασκαφὴ καὶ κατὰ τὸ παρὸν ἔτος, μὲ ἱκανὸν πλῆθος εὐρημάτων ὑστερομικηναϊκῶν κατατεθέντων εἰς τὸ Μουσεῖον Πατρῶν.

Κατὰ τὰς περιουσίας ἡμῶν ἀνεύρομεν ἕτερα δύο εἰσέτι νεκροταφεῖα, τὸ ἓν πλησίον τοῦ χωρίου Μέντζενα καὶ τὸ ἕτερον εἰς τὸ χωρίον Γουρζούμιστα, τοῦ Δήμου Φαρῶν τῆς Ἀχαΐας. Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο χωρίον ὑπάρχει καὶ τείχος ἀρχαῖον προασπίζον πόλιν ὀνομαστήν καὶ ἰσχυράν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸ ἀρχαῖον Λεόντιον.

Τὰ νεκροταφεῖα ταῦτα θέλομεν ἀνασκάψει κατὰ τὸ προσεχές θέρος.

Ν. ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ

9. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΣΤΥΜΦΑΛΩΙ (1930)

Λόγῳ τῆς καλυπτύσεως καὶ ἐφέτος τὴν ἀγορὰν τῆς ἀρχαίας Στυμφάλου λίμνης ἡ ἔρευνα ἐστράφη καὶ πάλιν πρὸς τὸν πόδα τῆς μεγάλης κατατομῆς, ὀλίγα

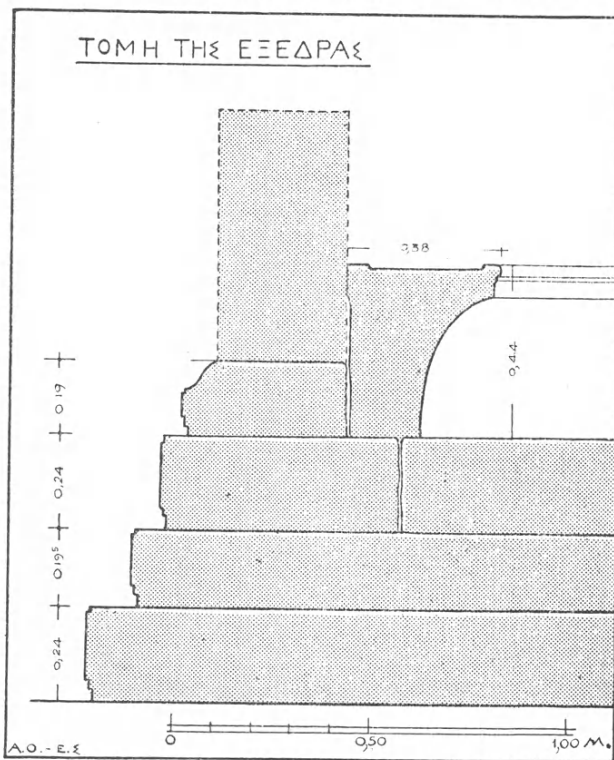
Εἰκ. 1. Ἀποψὶς τῆς ἐξέδρας.

μέτρα ἀνατολικώτερον τοῦ ἀγνώστου χρήσεως τηγανομόρφου κτηρίου (ΠΑΕ 1927, 54). Ἐνταῦθα ἀπεκαλύφθη καλῆς ἐργασίας, ἡμικυκλικὴ ἐξέδρα διαμ.

3 περίπου μέτρων κατεσκευασμένη ἐκ φαιοῦ σκληροῦ ἀσβεστολίθου καὶ βλέπουσα πρὸς ἀνατολὰς (εἰκ. 1). Ἡ ἐξέδρα βαίνει ἐπὶ τριβάθμου κρηπίδος, ἧς οἱ ἀναβαθμοὶ στενοῦνται τὸ πλάτος κατὰ τὸ ἡμικυκλικὸν τμήμα. Τὸ ἡμικύκλιον διαθέει ἐσωτερικῶς ἐδῶλιον ὕψους 0,44 παρεμφερὲς πρὸς τὰ τῶν θεάτρων καὶ καταλήγον εἰς τὰ πρὸς τὴν διάμετρον ἄκρα εἰς ἐσχηματοποιημένα λεοντόποδα (εἰκ. 1). Ὅπισθεν τοῦ ἐδωλίου ὑπῆρχε τοῖχος ὑψηλότερος σχηματίζων τὸ ἐρείσινωτον τῶν καθημένων, οὗτινος ἐσώθησαν ὀλίγα μόνον τμήματα. Ὁ τοῖχος οὗτος ἔβαινε ἐπὶ τῆς κρηπίδος τῇ μεσολαβῆσει κοιλοκύρτου τεμαχίου λαξευθέντος ἐπὶ τῆς ἀνωτάτης ὑποδιαρέσεως τῆς κρηπίδος, ὡς ἐν τῇ παρατιθεμένῃ τομῇ (εἰκ. 2.) ἐμφαίνεται. Οἱ ἀναβαθμοὶ τῆς κρηπίδος, ὁρατοὶ καὶ κατὰ τὸ καμπύλον μέρος, φέρουσιν ἕκαστος ὑποτομὰς καὶ ἐπιμελῶς λαξευμένην περιτένειαν.

Ἐκ τούτων ὁ ἀνώτατος, ἐκτεινόμενος ὀριζοντίως, ἐσχημάτιζε τὸ δάπεδον τοῦ ἡμικυκλίου ἀποτελούμενον ἐξ ἐνὸς κεντρικοῦ ἡμικυκλικοῦ λίθου καὶ ἐτέρων ἐξ ἀκτινοειδῶς περὶ αὐτὸν τεταγμένων. Ἡ ἐπιμελὴς ἐργασία τῶν λίθων τοῦ μνημείου καὶ αἱ πυκναὶ ὑποτομαὶ τῶν ἀναβαθμῶν ὑποδηλοῦσι τὴν ἀπὸ τοῦ τετάρτου καὶ ὕστερον αἰῶνος κατασκευὴν αὐτοῦ.

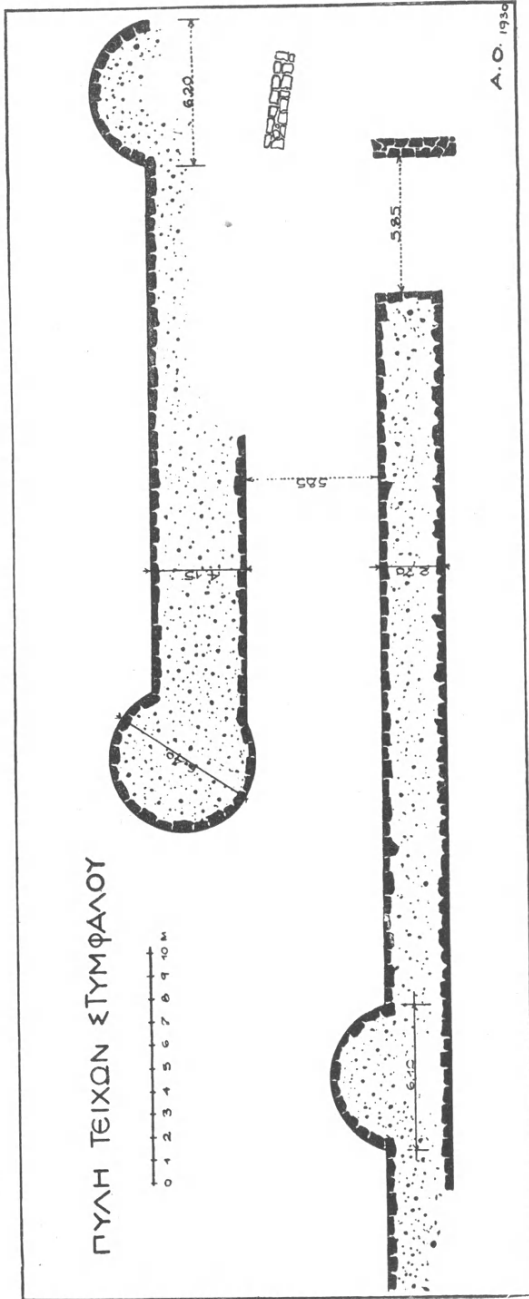
Δεύτερον εὔρημα τῆς ἐφετινῆς σκαφῆς ἐγένετο κατὰ τὴν ΒΑ. πλευρὰν τοῦ περιβάλλοντος τὴν πόλιν τείχους, ἐνθα ἠδυνήθηεν νὰ ἐξακριβώσω τὴν ὑπαρξίν πύλης μετὰ διάταξιν ὁμοίαν τῆς τῷ 1926 εὑρεθείσης «Πύλης τοῦ Φλιοῦντος» μετὰ τὴν διαφορὰν ὅτι ἔλλειπει ἀπὸ τῆς ἐφέτος εὑρεθείσης ὁ κυκλοτερὴς ἐσωτερικὸς χῶρος (παραβαλ. ΠΑΕ 1926, 132.) Ἡ νέα πύλη φαίνεται ὅτι ἐξυπηρέτει τοὺς ἐξερχομένους εἰς Σικυῶνα.

Εἰκ. 2. Τομὴ μέρους τῆς ἐξέδρας.

Σχηματίζεται δὲ (εἰκ. 3) διὰ τῆς παραλλήλου μεταθέσεως τοῦ περιβόλου δια-

Εἰκ. 3. Κάτοπις τῆς πρὸς Σικιάνα (:) πόλης τῆς Στυμφάλου.

κοπτομένου εἷς τι σημείον καὶ τῆς μεταξὺ τοῦ διακοπτομένου σκέλους καὶ τοῦ παραλλήλως συνεχιζομένου δημιουργίας στενοῦ (5.85 μ.) καὶ μακροῦ (15 μ.) διαδρόμου προασπιζομένου διὰ δύο πύργων, ἐνὸς στρογγύλου (διαμ. 6.00 μ.), κατὰ τὸ ἄκρον τοῦ ἀποκοπέντος ἐξωτερικοῦ τείχους καὶ ἐνὸς ἡμικυκλικῶ ἐπὶ τοῦ παραλλήλως συνεχιζομένου ἐσωτερικοῦ τείχους καὶ εἷς τινα περαιτέρω ἀπ' ἐκείνου ἀπόστασιν. Οὕτως ὁ εἰσερχόμενος ἐχθρὸς οὐ μόνον ἠπειλεῖτο διὰ τῶν δύο κατὰ τὴν εἴσοδον πύργων, ἀλλὰ ἵνα εἰσέλθῃ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως ὄφειλε νὰ διαδράμῃ μῆκος 15 μ. ἔχων ὑψηλὰ ἐκατέρωθεν τείχη, ἀφ' ὧν ἐβάλλετο.

Τέλος ἀνέσκαψα ἐφέτος ἐν μέρει καὶ ρωμαϊκὴν τινα οἰκίαν κειμένην 45 περίπου μέτρα πρὸς Β. τῆς ἄκρας, εἰς ἣν καταλήγει εἰς τὴν πεδιάδα ὁ λόφος τῆς ἀκροπόλεως. Ἀνεκαλύφθησαν μέχρι τοῦδε ὀρθογώνιοι τινὲς χώροι τεταγμένοι πέραξ αὐτῆς, ἔχοντες οἱ

δύο τετράγωνον τμήμα τοῦ δαπέδου των ἐστρωμένον διὰ μικρῶν πλίνθων τοποθετημένων ἢ μᾶλλον ἐμπεπηγμένων κατὰ τὸ πάχος των ἐντὸς κονιάματος. Ἐπειδὴ δὲ τὰ τμήματα ταῦτα εἶναι μικρῶν διαστάσεων (1.20×1.20) εἰκάζω, ὅτι θὰ πρόκηται περὶ ἐστιῶν εἴτε πρὸς θέρμανσιν ἢ πιθανώτερον πρὸς μαγειρείαν. Ὅπως δὲ ἐνδιαφέρον εἶναι τοῦτο ὅτι τὰ ἐν λόγῳ πλινθόστρωτα δάπεδα δὲν εὐρίσκονται ἐν τῷ μέσῳ τῶν χώρων, ἀλλὰ παρὰ τοὺς τοίχους τῶν δωμάτων, ὡς καὶ σήμερον. Κινητὸν εὖρημα οὐδὲν δυστυχῶς ἐγένετο. Ἡ σκαφή τῆς οἰκίας θέλει συνεχισθῆ κατὰ τὴν προσεχῆ ἔρευναν τῆς Στυμφάλου.

Περαίνων προσθέτω ὅτι ἐξ ἀφορμῆς καθαρισμοῦ τοῦ παρὰ τὴν φραγκικὴν ἐκκλησίαν μυλαύλακος ἠδυνήθην νὰ ἐξετάσω, ἀκωλύτως νῦν, τὸ ἐνεπίγραφον βᾶθρον περὶ οὗ ἔγραψα ἐν ΠΑΕ 1926, 134· εὔρον δὲ ὅτι ἀντὶ Λυσιμάχου, ὅπερ λόγῳ τῆς καταχώσεως τοῦ λίθου εἶχον ἀρχικῶς ἀναγνώσει, ὑπάρχει πράγματι τὸ ὄνομα: Ἀλεξιμάχου.

Ο ΔΑΜΟΣ ΣΤΥΝΦΑΛΙΩΝ
ΕΡΓΙΠΠΟΝ ΑΛΕΞΙΜΑΧΟΥ

ΑΝΑΣΤ. Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ

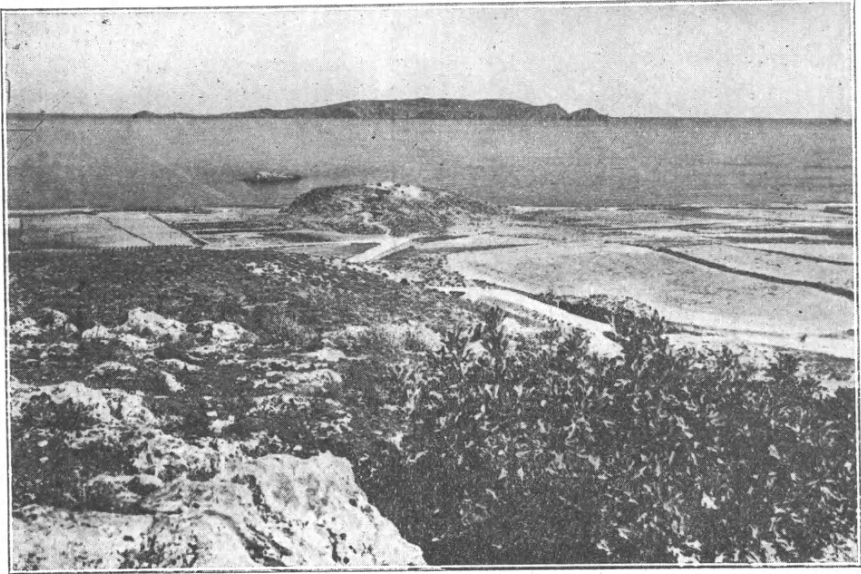
10. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΚΡΗΤΗ, 1930

Ἡ πέρυσιν δοκιμαστικῶς διεξαχθεῖσα ἀνασκαφή πρὸς τελικὴν πιστοποίησιν τοῦ σπήλαιου τῆς Εἰλειθυίας ἐσυνεχίσθη καὶ ἐφέτος πρὸς ὀλικὸν καθαρισμὸν τοῦ σπήλαιου. Ἡ ἐργασία διεξήχθη ὑπὸ τὸ φῶς δύο λαμπτήρων βενζίνης καὶ ἐνὸς τοιοῦτου ἀσετυλίνης.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνασκαφῆς ὑπῆρξαν οἷα προσεδοκῶντο ἀπὸ πέρυσιν. Ἐξηκολούθησεν ἡ εὕρεσις ἀφθόνου κεραμεικῆς ὄλων τῶν ἐποχῶν, ἰδιαιτέρως δὲ πλουσιοπάροχος ὑπῆρξεν ὁ ἀμητὸς νεολιθικῶν ὀστράκων. Εἰς μετὰ τὰ εὐρήματα οὐδὲν σχεδὸν παρουσίασε τὸ σπήλαιον, πλὴν ἀσημάτων τινῶν χαλκῶν ταινιῶν, ἴσως ἀναρτήρων δι' ἑλαφρὰ ἀφιερῶματα. Κατὰ τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο ὁμοιάζει τὸ σπήλαιον τῆς Εἰλειθυίας πρὸς τὸ περίφημον τοιοῦτο τῶν Καμαρῶν, ὁπόθεν ἐπίσης μόνον ἀγγεῖα συνελέγησαν. Ἴσως ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι εἰς ἀμφοτέρω τὰ σπήλαια ἐλατρεύετο ἡ αὐτὴ θεότης, δεδομένου ὅτι ἄλλα σπήλαια παρουσίασαν πλοῦτον μεταλλικῶν εὐρημάτων, τὸ δὲ τοῦ Ἀρχαλοχωρίου κυριώτατα ὄπλων, ἐξ οὗ ἐμφαίνεται ὅτι ἐντελῶς διάφοροι θὰ ἦσαν αἱ ιδιότητες τῆς ἐνταῦθα λατρευομένης θεότητος.

Τοπογραφικῶς τὸ σπήλαιον τῆς Εἰλειθυίας παρουσιάζει τὰ ἀκόλουθα

χαρακτηριστικά: Ἡ διεύθυνσις τοῦ ἄξονός του εἶναι περίπου ἀπὸ Ἀν. πρὸς Δ., τῆς εἰσόδου ἀνοιγομένης πρὸς Ἀνατολὰς εἰς μικρὰν αὐτόθι ὑπάρχουσαν χαράδραν. Τὸ ἔδαφος τοῦ σπηλαίου δὲν παρουσιάζει μεγάλην ἀνωμαλίαν, ἔχον

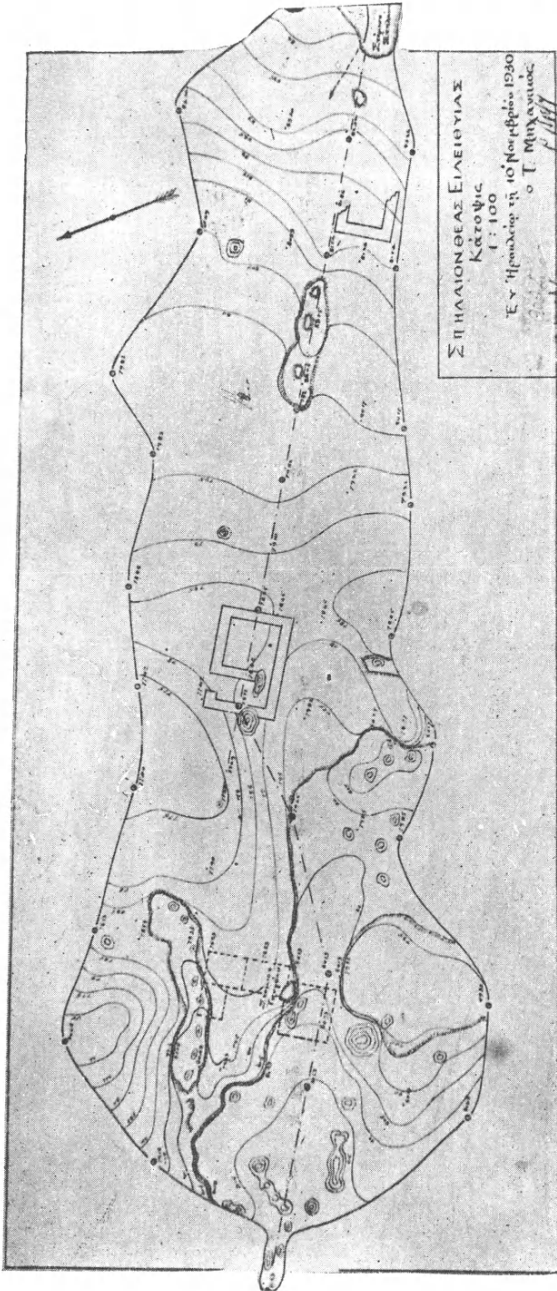
Εἰκ. 1. Ἡ ἐκ τοῦ σπηλαίου ἀποψὶς τῆς πεδιάδος Καρτερού.
Εἰς τὸ βάθος ἡ νῆσος Δία.

ἤρεμον ἐλαφρὰν κατοφείριαν μέχρι περίπου τοῦ μέσου του, ἐκεῖθεν δὲ ἀνερχόμενον πάλιν ἐλαφρῶς καὶ καταλήγον ἠρέμα εἰς χαμηλότατον μυχόν, σχεδὸν σχισμὴν, ἣτις βρίθεται σταλακτικῶν καὶ σταλαγμιτῶν. Μέγιστον μῆκος ἔχει τὸ σπήλαιον περὶ τὰ 60 μέτρα, τὸ πλάτος ποικίλλει ἀπὸ 9 μέχρι 12 μέτρων (μὴ ὑπολογιζομένων σχισμῶν τινων, ὅπου τὸ πλάτος φθάνει μέχρι 19 μέτρων), ὕψος δὲ μέγιστον ἔχει περὶ τὰ τέσσαρα μέτρα.

Τὴν κάτοψιν τοῦ σπηλαίου, καθὼς καὶ τομὴν καὶ τοπογραφικὸν σχέδιον τῆς πέριξ ἐκτάσεως ἐφιλοπόνησεν εὐγενῶς κατὰ παρακλήσιν μου ὁ τοπογράφος μηχανικὸς κ. Ρ. Ἀλεξίου. Ἐκ τῶν σχεδίων του παραθέτω φωτογραφίαν τῆς κατόψεως ἵνα χρησιμεύσῃ πρὸς γενικὸν προσανατολισμὸν. Αἱ ὑψομετρικαὶ γραμμαὶ ἔχουσιν ἀχθῆ ἀνὰ 50 ἐκ. τοῦ μέτρου (Εἰκ. 2).

Εὐθὺς μετὰ τὴν εἴσοδον σπηλαίου πρὸς ἀριστερὰ ὑπάρχουσι λείψανα ὀρθογωνίου κτίσματος, πιθανώτατα ἀπλοῦ περιβόλου. Κατὰ τὸ μέσον περίπου τοῦ σπηλαίου ὑπάρχουσι τὰ λείψανα ἐτέρου περιβόλου, συγκειμένου ἐκ δύο διαμερισμάτων, ἅτινα περικλείουσιν ἓνα ἢ μᾶλλον δύο σταλαγμίτας, σχημα-

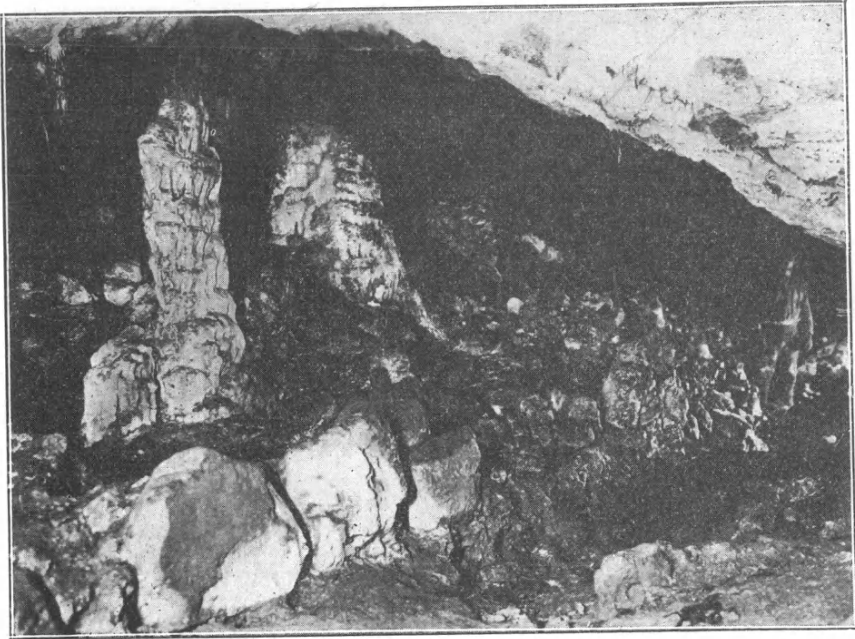
τίζοντα οὕτως εἰπεῖν ἐν ἄδυστον (Εἰκ. 3 - 4). Ταῦτα εἶναι τὰ μόνα ἔργα χειρὸς

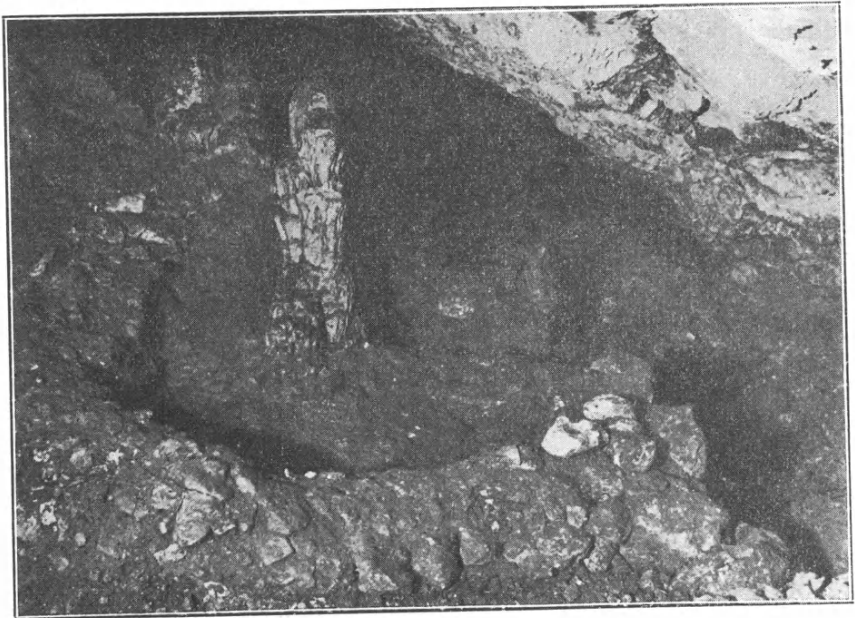
Εἰκ. 2. Κάτοψις σπηλαίου Εἰλειθυιάς

ἀνθρωπίνης ἐντὸς τοῦ σπηλαίου. Ὅλιγον πρὸ τοῦ τέρατος τοῦ σπηλαίου καὶ ὑπὸ τὴν ρίζαν σταλακτίτου ὑπάρχει ὀπή, δι' ἧς μετὰ βίας χωρεῖ ἄνθρωπος. Ἡ ὀπή αὕτη ἄγει εἰς ὑπὸ τὸ ἔδαφος τοῦ σπηλαίου ἀνοιγομένης κοιλότητος αἰτινες εἶναι τέσσαρες ἐν συνόλῳ. Καὶ ἐντὸς αὐτῶν ἀνευρέθησαν ὄστρακα.

Τὰ ἐκ τοῦ σπηλαίου εὐρήματα δὲν ἐμελετήθησαν ἀκόμη ἐντελῶς, ἐν τούτοις ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε σπουδῆς αὐτῶν ἐβεβαιώθη, ὅτι πολλάκις τὸ σπήλαιον ὑπέστη γενικὸν καθαρισμὸν καὶ ἰσοπέδωσιν. Τὰ νεολιθικὰ ὄστρακα εὐρίσκοντο φυσικῶ τῷ λόγῳ ἄφθονα κυρίως εἰς τὰ κατώτατα στρώματα, ἀλλ' ὁμοῦ μετὰ τούτων εὐρίσκοντο πάντοτε καὶ μεταγενέστερα, κυρίως ρωμαϊκὰ Ἐπαξ μάλιστα εὐρέθη καὶ ἐν βυζαντινὸν ἢ ἐνετικὸν τεμάχιον ἀγγείου μετὰ μολυβδώσεως εἰς τὰ

Εἰκ. 3. Οἱ κεντρικοὶ σταλαγιῶνται τοῦ σπηλαίου μετὰ τοῦ περιβάλλοντος αὐτοῦ τοῖχου

Εἰκ. 4. Ὁ ἱερός σταλαγιῶνται μετὰ τοῦ περιβάλλοντος τοῦτον τοῖχου

κατώτατα στρώματα ὁμοῦ μετὰ νεολιθικῶν δοσράκων. Φαίνεται ὅτι κυρίως κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους, ὅποτε, ἂν κρίνωμεν ἐκ τῆς ἀφθονίας τῶν

Εἰκ. 5. Νεολιθικά ἀγγεῖα ἐκ τοῦ σπηλαίου Εἰλειθυίας

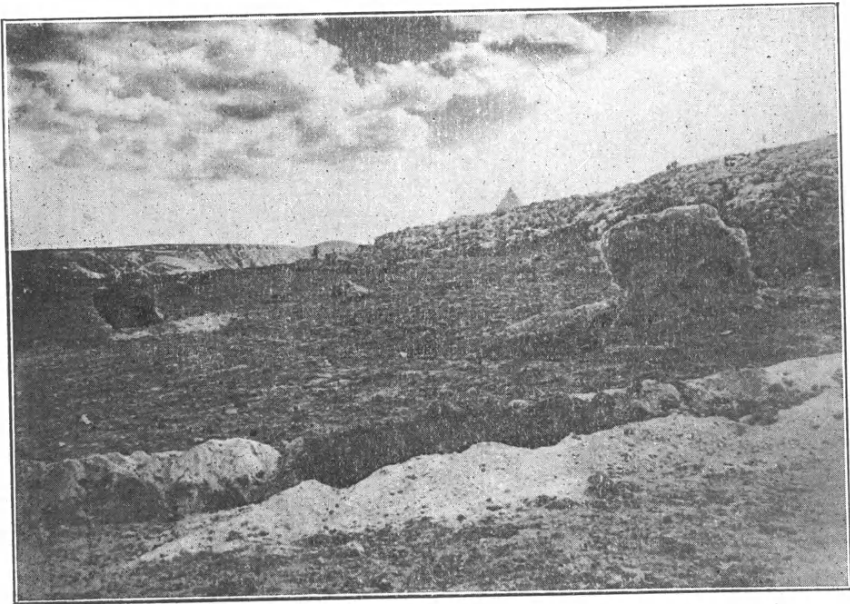
Εἰκ. 6. Πρωτομυκηναϊκά ἀγγεῖα. (Σημείωσις : Αἱ πρὸς ἀριστερὰ συμπληρωθεῖσαι δύο κερατοειδεῖς ἀποφύσεις τοῦ μεσαίου ἀγγείου εἶναι περιτταί).

δοσράκων καὶ λύχνων, ἡ λατρεία ἐντὸς τοῦ σπηλαίου ἀνέζησε ζωηρὰ, ἐνηργήθησαν γενικαὶ ἀνακαθάρσεις καὶ ἰσοπεδώσεις τοῦ σπηλαίου. Κατὰ ταύτας μέρος τῆς μεγάλης πληθῆος τῶν δοσράκων φαίνεται ὅτι ἀπερρίφθησαν ἐκτὸς τοῦ σπηλαίου εἰς τὴν χαράδραν. Οὕτως ἐξηγεῖται τὸ γεγονός, ὅτι παρ' ὅλην

τὴν πληθὺν ὀστράκων ἐκ τῆς νεολιθικῆς καὶ πρωτομινωϊκῆς περιόδου

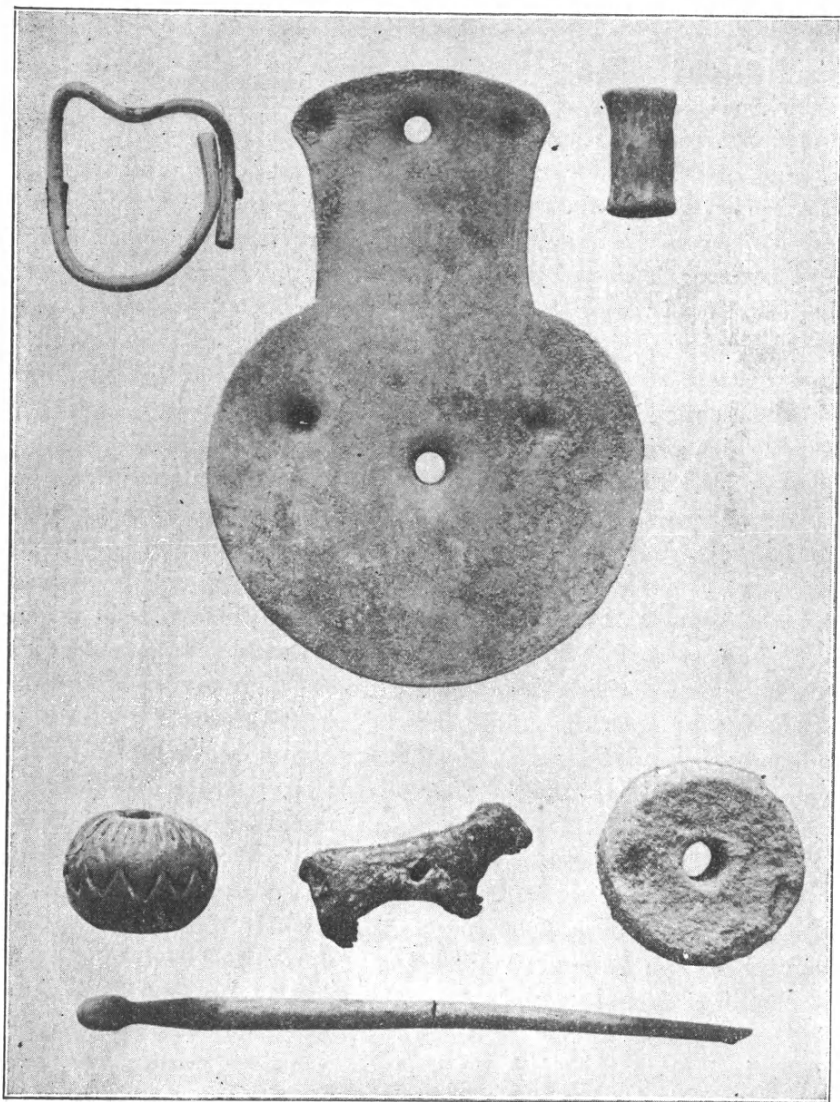
Εἰκ. 7. Ἡ «πλατεία τῶν Βομῶν» ἔξωθεν τοῦ σπηλαίου Εἰλειθυίας.

Εἰκ. 8. Ἡ «πλατεία τῶν Βομῶν». Ἡ εἴσοδος τοῦ σπηλαίου τῆς Εἰλειθυίας εὐρίσκεται παρὰ τὴν κορυφὴν τῆς σκηνῆς.

ἐλάχιστα ἀγγεῖα φαίνεται ὅτι θὰ καταστῆ δυνατόν νὰ ἀνασυγκροτηθοῦν,

ἐπίσης δὲ καὶ ἐκ τῶν ὑπολοίπων περιόδων. Τοῦτο εἶναι πραγματικῶς ἀτύ-

Εἰκ. 9. Ἄνω: Ἀργυρᾶ εὐρήματα ἐκ τοῦ ταφικοῦ σπηλαίου.
Κάτω: Ἐκ τῶν ἐκτὸς τοῦ σπηλαίου τῆς Εἰλειθυίας οἰκημάτων.

χημα, διότι ὑπάρχουσι μεταξύ τῶν τεμαχίων καὶ ἀξιολογώτατα ἔξ ἀγγείων ἀγνώστου σχήματος μέχρι τοῦδε, τὰ δὲ πρωτομινωϊκὰ τῆς καλουμένης συλλο-

γῆς Πύργου μετὰ τῶν λείων ἐντρίπτων γραμμῶν εἶναι πράγματι ἀξιοθαυμάστου διατηρήσεως. Μέχρι τοῦδε κατωρθώθη νὰ συμπληρωθῶσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ὀλίγα μόνον νεολιθικά καὶ πρωτομινωϊκά ἀγγεῖα, πάντοτε ὁμως μετ' ἀσφαλείας (Εἰκ. 6).

Ἐκτὸς τοῦ σπηλαίου πρὸς Βορρᾶν ὑπάρχει πλατεῖα, ἣτις ἐχρησίμευσεν ἀναντιρρήτως πρὸς τελετουργικούς σκοποὺς, ἴσως δὲ καὶ πρὸς κατοικίαν τοῦ ἱερατικοῦ προσωπικοῦ τοῦ σπηλαίου (Εἰκ. 7-8). Ἐνεκα τῆς ἐλάχιστης ἐπιχώσεως μεγάλως ἐπαθον τὰ σχετικά οἰκοδομήματα, μόνον δὲ ὀλίγων δωματίων τὰ περιγράμματα διετηροῦντο ἀκόμη εὐκρινῶς. Ἐν ἐκ τούτων παρουσίασε καὶ βάσιν μικροῦ κίονος. Τὰ κυριώτερα τῶν εὐρημάτων ἦσαν μικρὸν μολύβδινον εἰδωλον βοός, ψῆφοί τινες πήλιναι, ὧν μία μὲ ἐγχάρακτον διακόσμησιν, καρφίς ὀστεῖνη κλ. Κατὰ τὰ εὐρήματα ταῦτα τὰ ἐν λόγῳ οἰκοδομήματα ἀνάγονται εἰς τὴν τελευταίαν ὑστερομινωϊκὴν ἐποχὴν καὶ τὴν γεωμετρικὴν τοιαύτην (Εἰκ. 9 κάτω).

Ἀπέναντι τῆς εἰσόδου τοῦ σπηλαίου καὶ εἰς τὸ ἀπέναντι μέρος τῆς χαράδρας ἀνεφάνη κατὰ τὰς δοκιμαστικὰς ἐρεῦνας ἡ ταπεινὴ εἴσοδος ἄλλου μικροῦ σπηλαίου. Τὸ ἐσώτερον τούτου μέρος προχωρεῖ εἰς μέγα βάθος, ἀλλ' εἶναι ἀπλὴ καὶ γυμνὴ σχισμὴ τοῦ βράχου. Τὸ πρόσθιον ὁμως μέρος παρουσίαζεν ἐπίχωσιν, ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς ὁποίας διεκρίνοντο ἤδη τεμάχια σαρκοφάγων καὶ μεσομινωϊκῶν πίθων. Τὸ ἥκιστα ἐνθαρρυντικὸν σύμπτωμα τοῦτο ὑπεδείκνυνεν, ὅτι πρόκειται περὶ σπηλαίου χρησιμεύσαντος ὡς νεκροταφεῖον, τὸ ὁποῖον θὰ εἶχεν ἤδη συληθῆ. Ἡ ἐπακολουθήσασα ἀνασκαφὴ ἀπέδειξεν, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ νεκροταφείου ἀναγομένου εἰς τὴν πρωτομινωϊκὴν ἐποχὴν, ὅπερ εἶχε χρησιμοποιεθῆ μέχρι τῆς ὑστερομινωϊκῆς τοιαύτης. Τὰ ὀλίγα σημειωθέντα εὐρήματα ἦσαν ἐν τούτοις λίαν σπουδαῖα, διότι ἀπέδειξαν ὅτι ἔχομεν πρὸ ἡμῶν σπήλαιον ἀνάλογον πρὸς τὸ γνωστότατον τοιοῦτο καὶ οὐ μακρὰν κείμενον τοῦ Πύργου. Εὐρέθησαν μερικὰ πρωτομινωϊκά ἀγγεῖα, ὅσα διέφυγον τὰς ἀνηλεεῖς συλήσεις καί, ὅπερ τὸ σπουδαιότερον, μερικὰ κοσμήματα, ἅτινα εἶναι πάντα ἐξ ἀργύρου. Ἐν εἶναι συμπαγῆς κυλινδρική ψήφος, ἕτερον δακτύλιος ἐκ χονδροῦ σύρματος καὶ ἐν ἄλλο εἶναι εὐμέγεθες παχὺ ἔλασμα μετὰ ὀπῶν, ἐξ ἀγνώστουτινὸς σκεύους (Εἰκ. 9 ἄνω). Ἡ ὑπαρξίς τῶν ἀργυρῶν κοσμημάτων, ἣτις εἶναι χαρακτηριστικὸν καὶ τοῦ τάφου τοῦ Πύργου, πρὸ παντὸς δὲ τοῦ ὑπ' ἐμοῦ ἀνασκαφέντος θολωτοῦ πρωτομινωϊκοῦ τάφου παρὰ τὸ χωρίον Κράσι Πεδιάδος, (ἰδ. Α. Δ. 1929), ἀποδεικνύει τὴν στενοτάτην ἐπαφὴν τοῦ πρωτομινωϊκοῦ πολιτισμοῦ τῆς βορείας παραλίας τῆς Κρήτης πρὸς τὸν σύγχρονον πολιτισμὸν τῶν Κυκλάδων, ὅπου ἡ ἀφθονία τῶν ἀργυρῶν κοσμημάτων εἶναι ἐκπληκτικὴ. Εἰς τὸ νότιον μέρος τῆς Κρήτης, τὴν πεδιάδα τῆς Μεσαράς, ὁ ἀργυρὸς εἶναι σχεδὸν τελείως ἀγνωστος κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν. Ἐνταῦθα προτανεύουσι τὰ χρυσᾶ κοσμήματα καὶ προφανῶς ἔχομεν ἐπαφὴν πρὸς ἄλλο τι ἐκπολιτιστικὸν κέντρον.

Ἐκ τῶν μετεγενεστέρων ταφῶν τῆς ὑστερομινωϊκῆς ἐποχῆς τὸ σπήλαιον παρουσίασεν ἀξιόλογον μικρὸν διπλοῦν συμπλεγμένον ἀγγεῖον μετὰ γραπτῶν παπυροειδῶν φυτῶν, ἐκ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἀνακτορικοῦ ῥυθμοῦ, ἔτι δ' εὐτελεῖ γλυπτὸν λίθον μετὰ γραμμικῆς διακοσμῆσεως.

ΣΠ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ

Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Δωρεαί. Εὐχαρίστως ἀναγράφοντες κατωτέρω τὰ πρὸς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Ἑταιρείας εἴτε ὑπ' αὐτῶν τῶν συγγραφέων εἴτε ὑπ' ἄλλων φίλων τῆς Ἑταιρείας ἀποσταλέντα κατὰ τὸ ἔτος 1930 βιβλία, καθῆκον ἡμῶν θεωροῦμεν νὰ ἐκφράσωμεν καὶ ἐνταῦθα πρὸς πάντας τοὺς φιλόφρονας δωρητὰς τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

[Εἰς τὸ τέλος τοῦ τίτλου ἐκάστου βιβλίου τίθεται ἐντὸς παρενθέσεως τὸ ὄνομα τοῦ δωρητοῦ. Ὅπου δὲν ὑπάρχει, ὑπονοεῖται ὁ συγγραφεὺς.]

1. **Ἀκακίδου, Ἰ. Α. :** Ἡ Καρβάλη Ναζιανζοῦ καὶ ὁ βίος Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Ἐν Ἀθήναις 1928.
2. **Ἀμάντου, Κ. :** Ἀνέκδοτα ἔγγραφα περὶ Ρήγα Βελεστινλή. Ἐν Ἀθήναις 1930 (Σύλλ. Ὁφελ. Βιβλίων).
3. **Ἀναστασιάδου, Ἀ. Σ. :** Ἱστορία τῶν μαθηματικῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησι. Ἐν Ἀθ. 1929.
4. **Ἀργυροπούλου, Μιχ. :** Μετόπαι τοῦ Παρθενῶνος. (Ἐργασία, ἔτ. 1, τχ. 20, Ἀθ. 24 Μαΐου 1930.)
5. **Ἄσματα.** 50 δημόδι ἄσματα Πελοποννήσου καὶ Κρήτης. Συλλογὴ Ὁδείου Ἀθηνῶν. Ἐν Ἀθ. 1930. (Σύλλογος Ὁφελ. Βιβλίων.)
6. **Association Internationale,** Rome. Roma 1930.
7. **Ἀθανασιάδου, Θ. Δ. :** Ἡμερολόγιον Δράμας. 1930.
8. **Ἀθηναγόρα :** Ἐν ἔγγραφον περὶ τοῦ ἱεροῦ λειψάνου τοῦ Ἁγίου Σπυριδῶνος ἀμφιβόλου γνησιότητος. Ἀπ. : «Ἁγ. Σπυριδῶν.»
9. > Αἱ ἱστορικαὶ μοναὶ τῆς νήσου Χάλκης. Ἐν Κων/πόλει 1921.
10. > Τὸ θρόσος τῆς ἀμαθείας. 1923.
11. > Ἡπειρος. Ἀθήναι 1930. Ἀπ. : «Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλοπαιδεία.»
12. > Ἡ Μητρόπολις Μονεμβασίας. Ἐν Ἀθ. 1930. Ἀπ. : «Θεολογία.»
13. > Ἡ Μητρόπολις Φαναριοφερσάλων διὰ μέσου τῶν αἰῶνων. Ἀθ. 1930.
14. **Beicht** ueber die Hundertjahrfeier 21—25 April 1929 [des] Archaeol. Institut[s] (des D. Reiches). Berlin 1930. (D. Archaeol. Institut des D.Reiches).
15. **Bibliotheca Philologica Classica.** : Bd55, 1928. Leipzig 1929 (Reisland).
16. **Blegen, C. W. :** Zygouries. Cambridge, Mass. 1928 (Amer. School of Class. Stud. at Athens).
17. **Boissonas Fr. :** Le tourisme en Grèce. Genève 1930.
18. **Βορέα Θεοφ. :** Τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἡ Ἑλλάς. Ἐν Ἀθ. 1930.
19. **Bulletin** de la Section historique [de l'] Académie Roumaine. T. 17. : Bucarest 1930 (Βυζαντ. Συνέδριον)
20. **Carpenter, R.** The sculpture of the Nike temple parapet. Cambridge 1929 (Amer. School Class. Stud. at Athens.)

21. **Χατζῆ Ἀντ. Χ.** 1: Καστωλός—ᾠρωπός. 2: Σημασιολογικά καὶ ἔτυμολογικά. Ἀθήναι 1929.
22. > Περὶ τοῦ ἀληθοῦς ἰδρυτοῦ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Ἐν Ἀθ. 1930. Ἀπ.: ΠΑΕ 1929.
23. > Ἡ προϊστορικὴ πρωτεύουσα τῆς Ἄνδρου. Ἀθήναι 1930. Ἀπ.: «Ἀνδριακὸν Ἡμερολόγιον» 1930.
24. > Σκιππετάρης—Shkipetar. Ἀπ.: «Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθ.» 5, 1930.
25. **Χρονικά, Κυπριακά.**—Ἔτ. 7, 1930 (Ἡ ἐκδοτ. ἐπιτροπῆ.)
26. **Coopération Intellectuelle, La.**—Ann. 2, 1930. Paris (Soc. des Nations.)
27. **Corinth.** V. 3, P. 1 [καὶ] V. 4, P. 1—2. Cambridge, Massah. 1929—30. (Amer. School of Class. Stud. at Athens.)
28. **Curry. I. C.**: Climate and migration. Washington 1929. Ἀπ.: «Smithson. Rep» 1929 (Smithson. Instit.)
29. **Dawkins, R. M.**: The sanctuary of Artemis Orthia at Sparta. London 1929 =Suppl. Paper, No 5. (Brit. School at Athens.)
30. **Δελτίον, Ἀρχαιολογικόν**— τοῦ Ὑπουργ. τῶν Ἐκκλησ. καὶ τῆς Δημ. Ἐκπαίδ. T. 11, 1927—28. Ἐν Ἀθ. 1930 (Ὑπουργ. Παιδ.)
31. **Δραγάτση Ἰ. Χ.**: Ἡ ἀπὸ ἕξ καὶ πενήκοντα ἐτῶν ἐργασία μου μέχρι σήμερον. Ἐν Ἀθήναις 1930.
32. > Τὸ σχολεῖον καὶ ὁ διδάσκαλος τί προσήνεγκον εἰς τὸν ἱερὸν ἀγῶνα. Ἐν Ἀθήναις 1930.
33. **Drerup E.**: Perioden der klassische Philologie. Nijmegen 1930.
34. > > : Die Schulaussprache des Griechischen. T. 1: Paderborn 1930.
35. **Ἐπετηρὶς** τοῦ σχολ. ἔτους 1928—1929 (Ριζαρείου Ἐκκλ. Σχολῆς). Ἐν Ἀθήναις 1929 (Ριζαρείου Ἐκκλ. Σχολῆς).
36. **Εὐριπίδου** τραγωδία ἐκδ. ὑπὸ Γ. Μιστριώτου: Ἐκάβη. Ἐν Ἀθ. 1916—1930. (Οἰκογένεια Γ. Μιστριώτου).
37. **Εὐστρατιάδου, Σωφρονίου**: Συμπλήρωμα ἀγιορευτικῶν καταλόγων Βατοπεδίου καὶ Λαύρας. Paris 1930. (Βυζαντ. Συνέδριον)
38. **Excavations** at Olynthus. P. 2: Architecture and sculpture by D. M. Robinson. Baltimore 1930 (Robinson).
39. **Galassi, G.**: Roma o Bisanzio-Roma anno VIII [=1930] (Βυζαντ. Συνέδριον.)
40. **Γενναδίου Ἰ.**: Ἡ Καισαριανή. Ἐν Ἀθ. 1930. Ἀπ.: «Ἑλληνισμός» 1930.
41. **Γούδα, Ἀ.**: Βιογραφία Τσουδερῶν ἢ Καλλεργῶν. Ἐν Ἀθ. 1930.
42. **Grégoire, H.**: Histoire et littérature byzantines. Bruxelles 1930.
43. **Hamilton, Commodore.**: Correspondence of—during the greek war of Independence. (London) 1930 (Ἰ. Γεννάδιος.)
44. **Heidenreich, R.**: Ein Schiffsnabel in der Seipz. Archaeol. Sammlung (Zur Erinn. Begr. Leipz. Winkelmannsf. 13. Dez. 1930.)
45. **Inscriptiones Graecae.** V. 4, Ed. Minor. Berolini 1929 (Πρωσ. Ἀκαδημία),
46. **Καλογεροπούλου, Διον. Π.**: Λόγος ἐπὶ τῇ ἐαρινῇ ἰσημερίᾳ... Ἀπ.: «Πυθαγόρας» 1928.
47. > > : Βιβλιογραφικὴ συμβολὴ εἰς τὰ περὶ Ἀλβανίας 1771—1929 Ἀθ. 1929.
48. > > : Ἡ πρώτη ἐν Ἑλλάδι ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία τοῦ 1848. Ἀθ. 1930.

49. **Καλογεροπούλου, Διον. Π.** : Αἱ μὲ τὴν Ἄνδρον συνδεόμεναι παραδόσεις τῆς Δηλιακῆς λατρείας. Ἄπ.: «Ἄνδρ. Ἡμερολ.» 1930
50. » » : Ἑπτανησιακὰ σημειώματα. Ἐν Ἀθ. 1930.
51. **Karo, G** : Die Schachtgraeber von Mykenae. Text [καὶ] Tafeln Muenchen 1930.
52. **Lansdowne**, Marquess of : Catalogue of the celebr. collection of ancient marbles, the property of—. London (1930).
53. **Kriegen, H. N.** : The aborigines of the ancient island of Hispaniola. Washington 1929. Ἄπ.: «Smithson. Rep». 1929 (Smithson. Instit.)
54. **Λουκοπούλου, Δ.** : Ποιμενικά τῆς Ρούμελης. Ἐν Ἀθ. 1930. (Σύλλ. Ὁφελ. Βιβλ.)
55. **Martí, I. I.** : Gorodisca Bosporskago carstva k. jugu of Kerki... Kerc 1928
56. **Μητρῶν κληροδοτημάτων. Τ. 1** [καὶ] παραρτ. τοῦ Τ. 1. Ἀθῆναι 1930. (Ἐπιμετ. γείων Παιδείας.)
57. **O' Connor, V. C. Scott** : Islands of the aegean Archipelago. «Blue Peter» V. 9, No 90, sept. 1929).
58. **Okunev, N.** : Monumenta artis serbicae. 2. Pragae 1930.
59. **Παντελίδου, Χρ. Γ.** : Φωνητικὴ τῶν νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων Κύπρου, Δωδεκανήσου καὶ Ἰακρίας. Ἀθῆναι 1929.
60. **Πέργαμος.** Μυτιλήνη 1929 (Ἀριστόδημος Σοφιανός).
61. **Persson A. N.** : Schrift und Sprache in Alt—Kreta. Uppsala (1930) (Univers «Arschrift» 1930. Pr. 3).
62. **Φίλιππα Σπ. Ν.** : Φιλολογιστικὰ μελετήματα. Ἀθῆναι 1928.
63. **Praschniker, C.** : Zur Geschichte des Akroters. Bruenn [κ. ἀ.] 1929.
64. **Προκήρυξις** βραβείων καὶ ἐπάθλων 1930—32 (Ἀκαδημία [ς] Ἀθηνῶν. (Ἀκαδημία Ἀθηνῶν.)
65. **Recherches à Salone.** : T. 1. Copenhagen 1928 (Βυζαντ. Συνέδριον.)
66. **Research Studies** of the State College of Washington. V. 1. : Washington 1929 (State College of Washington.)
67. **Redenwaldt, G.** : Neue deutsche Ausgrabungen. Münster in Westfalen 1930 (Archaeol. Institut des D. Reiches.)
68. **Σακελαριάδου, Σπ. Χ.** : Πόλεις καὶ θέσμια Θράκης καὶ Ἰωνίας. Τ. 1: Θράκης. Ἐν Ἀθ. 1929.
69. **Σχοινᾶ, Γ. Κ.** : Γεωγραφικὴ ἐπισκόπησις τῆς Ζακύνθου. Ἄπ.: «Πυθαγόρας» 1929.
70. **Sofiano, A. G.** : Pergame. Athènes 1930.
71. **Spinden, H.** : The population of ancient America. Washington 1929. Ἄπ.: «Smithson. Rep» 1929 (Smithson. Instit.)
72. **Tafrafi, O.** : Critica operelor archeologice si istorice. Iasi 1921.
73. **Θεοτόκης, Σπ. Μ.** : Ἀλληγογραφία Ἰ. Α. Καποδίστρια—Ἰ. Γ. Ἐϋνάρδου. Τχ. Β'. Ἐν Ἀθ. 1930 (Σύλλ. Ὁφελ. Βιβλίων.)
74. **Θρακικά.** Ἔτ. Β', Τ. 2, Ἀθῆναι 1929 (Θρακικὸν Κέντρον.)
75. **Τσοποῦ Δ. Κ.** : Ὁ Παγασατικὸς Κόλπος καὶ ὁ Βόλος. Ἀθῆναι 1930 (Βυζαντινὸν Συνέδριον.)
76. **Valmin. Mattias Natan.** : Études topographiques sur la Messine ancienne. Lund 1930.
77. **Vellay, Ch.** : Les nouveaux aspects de la question de Troie. Paris 1930.
78. **Wolley, C. S.** : Ur of the Chaldees. More royal tombs. Washigton (1919). Ἄπ. Smithson. Rep 1929. (Smithson. Jnstit.)

-
79. **Wolters, P.** : Die goldenen Aehren. Απ.: «Festschrift f. J. Loeb».
80. **Ζαβιτσιάνου, Σπ. Κ.** : Περί εὐαισθησίας τοῦ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀνθρώπου. Ἀθη-
ναί 1930.

Ἄγοραὶ καὶ ἀνταλλαγαί. Εἰσῆχθησαν εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Ἑ-
ταιρείας κατὰ τὸ 1930 ἕξ ἀγορᾶς 146 νέοι τόμοι καὶ ἕξ ἀνταλλαγῆς 76.

ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1930

Α'. Τακτική Συνέλευσις.

Τῆ 2α Φεβρουαρίου 1930, ἡμέρα Κυριακῆ καὶ ὥρα 5η μ. μ. συνήλθον οἱ ἑταῖροι εἰς τακτικὴν συνέλευσιν, ἵνα ἐκλέξωσι τὸ τε Προεδρεῖον τῆς Συνελεύσεως καὶ τὴν πενταμελῆ ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ Ἐπιτροπείαν διὰ τὸ ἔτος 1930, ἀκούσωσι δὲ τὴν ἔκθεσιν τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπείας, περὶ τῶν Οἰκονομικῶν τῆς διαχειρίσεως τοῦ 1929, ὡς καὶ τὴν ἔκθεσιν τοῦ Γραμματέως τοῦ Συμβουλίου περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ 1929.

Παρήσαν ἑταῖροι τεσσαράκοντα ἑπτὰ. Γενομένης φανεραῆς ψηφοφορίας ἐξελέγησαν: Πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως ὁ κ. Κωνσταντῖνος Πολυγένης, ἀντιπρόεδρος ὁ κ. Ἀλέξανδρος Ραγκαβῆς, Α'. Γραμματεὺς ὁ κ. Σόλων Θεοδότου καὶ Β'. Γραμματεὺς ὁ κ. Μιχαὴλ Χριστόπουλος.

Ὁ Γραμματεὺς τῆς συνελεύσεως κ. Σόλων Θεοδότου ἀνέγνωσε τὴν ἔκθεσιν τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπείας περὶ τῆς Οἰκονομικῆς διαχειρίσεως κατὰ τὸ ἔτος 1929, ἣ δὲ συνέλευσις ὁμοφώνως ἐνέκρινε τὴν διαχείρισιν ταύτην. Εἶτα διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας ἐξελέγησαν μέλη τῆς ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπείας ἐπὶ τοῦ Προϋπολογισμοῦ διὰ τὸ ἔτος 1930 οἱ κ. κ. Ἀγγελος Σταυρόπουλος, Βασίλειος Αἰγινήτης, Μιλτιάδης Πουρῆς, Εὐάγγελος Κρητικὸς καὶ Γεώργιος Παπαϊωάννου.

Διακοπείσης μετὰ ταῦτα τῆς συνεδρίας καὶ ἐπαναληφθείσης τὴν 6^{1/2} ὁ Γραμματεὺς τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐταιρείας κ. Γεώργιος Π. Οἰκονόμος ἀνεκοίνωσε τὴν ὑπ' αὐτοῦ συνταχθεῖσαν ἔκθεσιν περὶ τῶν πεπραγμένων τῆς Ἐταιρείας κατὰ τὸ λήξαν ἔτος 1929 μετὰ προβολῶν φωτεινῶν εἰκόλων ἐκ τῶν ὑπὸ τῆς Ἐταιρείας γενομένων ἀνασκαφῶν.

Β'. Τακτικὴ Συνέλευσις.

Τῆ 9η Φεβρουαρίου 1930, ἡμέρα Κυριακῆ καὶ ὥρα 10η π. μ. συνήλθον οἱ ἑταῖροι εἰς δευτέραν τακτικὴν συνέλευσιν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ κ. Κ. Πολυγένης καὶ προέβησαν κατὰ τὸ ἄρθρον 10 τοῦ Ὁργανισμοῦ εἰς μυστικὴν διὰ ψηφοδελτίων ἐκλογὴν τοῦ νέου Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐταιρείας διὰ τὴν τριετίαν 1930-1932. Ἐψήφισαν ἑταῖροι ἑκατὸν ἑβδομήκοντα,

ἔξελέγησαν δὲ μέλη τοῦ Συμβουλίου, διὰ τὴν τριετίαν 1930-1932 οἱ κ. κ.Δ. Παππούλιας διὰ ψήφων 169, Γ. Π. Οἰκονόμος διὰ ψήφων 168, Ἄ. Κεραμόπουλλος διὰ ψήφων 168, Ἄ. Ὁρλάνδος διὰ ψήφων 167, Ἰάκ. Δραγάτης διὰ ψήφων 166, Θεόφ. Βορέας διὰ ψήφων 165, Νικ. Μπαλάνος διὰ ψήφων 164, Σῖμ. Μενάρδος διὰ ψήφων 163, Σπ. Παγανέλης διὰ ψήφων 163, Γ. Σωτηρίου διὰ ψήφων 163, Σωτ. Κουγέας διὰ ψήφων 162, Μιχ. Βολονάκης διὰ ψήφων 160, Γ. Ν. Βέλτσος διὰ ψήφων 156.

Συμπλήρωσις καὶ καταρτισμὸς τοῦ νέου Διοικ. Συμβουλίου.

Τὸ οὕτως ἐκλεχθὲν ὑπὸ τῶν ἑταίρων νέον Συμβούλιον συνελθὼν τῇ 12ῃ Φεβρουαρίου εἰς συνεδρίαν πρὸς πλήρη καταρτισμὸν αὐτοῦ κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 10 τοῦ Ὁργανισμοῦ ἐξέλεξε μέλη τοῦ Συμβουλίου τοὺς κ. κ. Π.Καστριώτην, Ἄντ. Χατζῆν καὶ Ν. Κυπαρίσσην, ἀντιπρόεδρον δὲ τὸν κ. Δ. Π.Παππούλιαν καὶ Γραμματέα τὸν κ. Γ. Π. Οἰκονόμον.

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΤΗΣ ΕΞΕΛΕΓΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑΣ
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1930
ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΝ
ΤΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Κύριε Πρόεδρε,

Οἱ ὑπογεγραμμένοι, ἀποτελοῦντες τὴν Ἐξελεγκτικὴν Ἐπιτροπεῖαν τῆς Ἑταιρείας διὰ τὸ ἔτος 1930 προσκληθέντες διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 6 ἀπὸ 20 Φεβρουαρίου ἔ. ἔ. ἐγγράφου τοῦ κ. Προέδρου, ἐπελήφθημεν τοῦ ἐλέγχου τῆς κατὰ τὸ λήξαν ἔτος 1930 οἰκονομικῆς διαχειρίσεως τῆς Ἑταιρείας, ἐκ τῶν ταμιακῶν καὶ λογιστικῶν βιβλίων τῆς ὁποίας ἐξάγονται τὰ ἑξῆς ἀποτελέσματα:

A.) Χρηματικὸν.

Ταμείον.

α') Χρέωσις.

1) Ὑπόλοιπον μετρητῶν εὑρεθὲν ἐν τῷ Ταμείῳ τῇ 31ῃ Δεκεμβρίου 1929 κατὰ τὴν βεβαίωσιν τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπεῖας	Δρχ.	67.805.25
2) Εἰσπράξεις ἀπὸ τὰ ἔσοδα Γενικοῦ Προϋπολογισμοῦ	»	714.614.60
3) Ἀναλήψεις ἐκ τῶν ἐν ὄψει καταθέσεων τῆς Ἑταιρείας παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ	»	667.659.10
4) Εἰσπράξεις ἐκ τῆς ἐξοφλήσεως τῶν εἰς τὸ ἄρτιον κληροθεισῶν 18 ὁμολογιῶν Ἐθνικοῦ Δανείου 5 ⁰ / ₀ 1907 (Ἀμύνης)	»	22.844.50
5) Εἰσπράξεις ἐκ τῆς ἐξοφλήσεως τῶν εἰς τὸ ἄρτιον κληροθεισῶν 562 ὁμολογιῶν Λαχειοφόρου Ἐθνικοῦ Ἀναγκαστικοῦ Δανείου 6.1/2 ⁰ / ₀ , 1922 (κληροδότης Ἰω. Μαρκοπούλου)	»	55.343.—
6) Εἰσπράξεις ἐκ τῆς ἐξοφλήσεως τῶν εἰς τὸ ἄρτιον κληροθεισῶν 50 ὁμολογιῶν Ἐθνικοῦ Δανείου Ἑλληνοβουλγαρικῆς μεταναστεύσεως, 6 ⁰ / ₀ , 1923	»	24.941.40
7) Ἐπιστροφαὶ χρημάτων ἐκ προκαταβολῶν δι' ἀνασκαφάς.	»	15.114.—
	Τὸ ὅλον Δρχ.	<u>1.568.321.85</u>

β') Πίστωσις.

1) Πληρωμαὶ εἰς ἔξοδα Γενικοῦ Προϋπολογισμοῦ . . .	Δρχ.	613.400.20
2) Καταθέσεις ἐν ὄψει παρὰ τῆ Ἐθνικῆ Τραπεζῆ ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἐταιρείας	»	602.768.—
3) Καταθέσεις εἰς προσωρινόν λ)σμὸν παρὰ τῆ Ἐθνικῆ Τραπεζῆ προερχόμεναι ἐκ τῆς ἐξοφλήσεως τῶν εἰς τὸ ἄρτιον κληρωθεισῶν 562 ὁμολογιῶν ἐκ τοῦ κληροδοτήματος Ἰ. Μαρκοπούλου (Δάν. 6 1/2 % ₀ , 1922)	»	55.343.—
4) Πληρωμαὶ εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν πρὸς ὀλοσχερῆ ἐξόφλησιν τῶν ἀνηκουσῶν τῆ Ἐταιρεία 35 μετοχῶν τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος (τμῆμα Γ')	»	178.430.—
5) Πληρωμαὶ πρὸς ἀγορὰν ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἐταιρείας 150 ὁμολογιῶν τοῦ Δανείου Ἑλληνοβουλγαρικῆς Μεταναστεύσεως. 6 % ₀ , 1923	»	56.437.50
6) Προκαταβολαὶ δι' ἀνασκαφὰς ἐπιστραφεῖσαι	»	15.114.—
7) Ὑπόλοιπον μετρητῶν ἐν τῷ Ταμείῳ τῆ 31ῃ Δεκεμβρίου 1930	»	46.829.15
	Τὸ ὅλον Δρχ.	<u>1.568.321.85</u>

B') Ἔσοδα καὶ Ἔξοδα.

α') Ἔσοδα.

1) Ἀπὸ μερίσματα καὶ τόκους	Δρχ.	504.982.10
2) » μισθώματα	»	18.692.50
3) » ἀντίτιμον δημοσιευμάτων	»	57.535.—
4) » εἰσφορὰς Ἐταίρων	»	3.405.—
5) » συνδρομὴν τοῦ Δημοσίου	»	50.000.—
6) » κεκλεισμένας χρήσεις	»	50.000.—
7) » ἔκτακτα καὶ ἀπρόβλεπτα ἔσοδα	»	30.000.—
	Τὸ ὅλον Δρχ.	<u>714.614.60</u>

β') Ἔξοδα.

1) Εἰς μισθοὺς, ἐπιδόματα καὶ συντάξεις	Δρχ.	83.040.—
2) » ἔξοδα γραφείων	»	44.856.85
3) » » βιβλιοθήκης	»	66.755.10
4) » ἐπισκευὰς καὶ ἐπιπλώσεις	»	5.893.50
5) » ἀνασκαφὰς	»	116.886.—
6) » δημοσιεύματα	»	189.797.80
	Εἰς μεταφορὰν	<u>507.229.25</u>

	Ἐκ μεταφορᾶς Δρχ.	507.229.25
7) » διδασκαλίαν . . . . . »		1.785.—
8) » ἔξοδα δι' ἀρχαιολογ. σπουδὰς ἐν Ἑσπερίᾳ . . . »		76.814.—
9) » διάφορα ἔξοδα . . . . . »		25.386.45
10) » ἔξοδα κεκλεισμένων χρήσεων . . . . . »		2.185.50
	Τὸ ὅλον Δρχ.	613.400.20
Περίσσειμα ἐσόδων 1930 . . . . . »		101.214.40
	Σύνολον Δρχ.	<u>714.614.60</u>

Γ') Γενικὸς Ἰσολογισμὸς.

Τὸ ἐνεργητικὸν τῆς Ἑταιρείας τῇ 31ῃ Δεκεμβρίου		
1930 ἀνήρχετο εἰς . . . . . Δρχ.	2.295.341.95	
ἀποτελούμενον ἐκ τῶν ἑξῆς:		
1) Ἀπὸ μετρητὰ ἐν τῷ Ταμείῳ . . . . . »	46.829.15	
2) » τὸ μέγαρον τῆς Ἑταιρείας . . . . . »	259.863.80	
3) » ἀκίνητα κτήματα . . . . . »	17.847.50	
4) » 70 μετοχὰς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς . . . . . »	157.190.25	
5) » 405 ὁμολογίας Ἐθν. Παγ. Δαν. 4 ⁰ / ₁₀₀ 1889 . . . »	88.154.25	
6) » 75 ὁμολ. Ἐθν. Δαν. Σιδιμῶν Πειραιῶς-Λαρίσης »	20.193.75	
7) » 120 ὁμολ. Ἐθν. Δαν. 5 ⁰ / ₁₀₀ , 1907 (Ἀμύνης) . . »	8.860.50	
8) » 135 ὁμολ. Ἐθν. Δαν. 5 ⁰ / ₁₀₀ , 1914 . . . . . »	167.467.65	
9) » 1 ὁμολ. Ἐθν. Δαν. Κεφαλ. μετὰ 1 ἀποδείξ. φρ 140 »	640.—	
10) » 30 ὁμολ. Ἐθν. Πατριωτ. Δανείου . . . . . »	25.—	
11) » 25 ὁμολ. Ἐθνικοῦ Προσφυγ. Δαν. 7 ⁰ / ₁₀₀ , 1924 »	183.047.50	
12) » 3441 ὁμολ. Ἐθν. Ἀναγκ. Δαν. 6 ¹ / ₂ ⁰ / ₁₀₀ , 1922, κλη- ροδοτήματος Ἰωάν. Μαρκοπούλου . . . . . »	276.614.25	
13) » καταθέσεις ἐν ὄψει παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπεζῇ. »	251.893.55	
14) » προκαταβολὰς . . . . . »	1.932.—	
15) » 180 μετοχὰς τῆς Κτηματικῆς Τραπεζῆς . . . »	180.000.—	
16) » 110 » τῆς Ἐκδοτικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλ- λάδος . . . . . »	547.943.70	
17) Ἀπὸ 100 ὁμολογίας Δανείου Ἑλληνοβουλγαρικῆς Μεταναστεύσεως 6 ⁰ / ₁₀₀ 1923 . . . . . »	31.496.10	
18) Ἀπὸ καταθέσεις εἰς προσωρινὸν λογαριασμὸν παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπεζῇ . . . . . »	55.343.—	
	Τὸ ὅλον Δρχ.	<u>2.295.341.95</u>
Τὸ δὲ παθητικὸν τῆς Ἑταιρείας τῇ 31 Δεκεμβρίου		
1930 ἀνήρχετο εἰς τὸ ποσὸν . . . . . Δρχ.	2.295.341.95	
ἀποτελούμενον ἐκ τοῦ Κεφαλαίου . . . . . Δρχ.	<u>2.295.341.95</u>	

Δ') Περιουσία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας.

Ἡ περιουσία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας ἀνήρ-
χετο τῇ 31 Δεκεμβρίου 1930 εἰς . . . . . Δρχ. 2.295.341.95

ἀποτελουμένη ἐκ τῶν ἑξῆς :

1) Ἀπὸ μετρητὰ ἐν τῷ Ταμείῳ	Δρχ.	46.825.15
2) » τὸ μέγαρον τῆς Ἐταιρείας	»	259.863.80
3) » ἀκίνητα κτήματα	»	17.847.50
4) » 70 μετοχὰς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς	»	157.190.25
5) » 405 ὁμολογίας Ἐθν. Δαν. 4 ⁰ / ₀ 1889	»	88.154.25
6) » 75 ὁμολ. Ἐθν. Δαν. Σιδηροδρόμων Πειραιῶς— Λαρίσης	»	20.193.75
7) » 120 ὁμολ. Ἐθν. Δαν. 5 ⁰ / ₀ 1907 (Ἀμύνης)	»	8.860.50
8) » 135 ὁμολ. Ἐθν. Δαν. 5 ⁰ / ₀ 1914	»	167.467.65
9) » 1 ὁμολ. Ἐθν. Δαν. Κεφ. μετὰ μιᾶς ἀποδείξεως φράγκων 140	»	640.—
10) » 30 ὁμολογίας Ἐθν. Πατριωτ. Δαν.	»	25.—
11) » 25 ὁμολ. Ἐθν. Προσφυγ. Δαν. 7 ⁰ / ₀ 1924	»	183.047.50
12) » 3441 ὁμολ. Ἐθν. Ἀναγκ. Δαν. 6 ¹ / ₂ ⁰ / ₀ , 1922 κληροδοτήματος Ἰωάν. Μαρκοπούλου	»	276.614.25
13) » καταθέσεις ἐν ὄψει παρὰ τῇ Ἐθν. Τραπεζῇ	»	251.893.55
14) » προκαταβολὰς	»	1.932.—
15) » 180 μετοχὰς Κτηματ. Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος	»	180.000.00
16) » 110 μετοχὰς τῆς Ἐκδοτ. Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος	»	547.943.70
17) » 100 ὁμολ. Δαν. Ἑλληνοβουλγαρικῆς Μεταναστεύ- σεως, 6 ⁰ / ₀ , 1923	»	31.496.10
18) » καταθέσεις εἰς προσωρινὸν λογαριασμὸν παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπεζῇ	»	55.343.—
Σύνολον Δρχ.		<u>2.295.341.95</u>

Περαίνουσα τὴν παροῦσαν ἔκθεσιν ἡ Ἐπιτροπεία προτείνει εἰς τὴν
Συνέλευσιν, ὅπως ἐγκρίνη τὴν προκειμένην διαχείρισιν ὡς ὀρθῶς γενομένην
καὶ ἐπικυρώσῃ τὸν τε Ἰσολογισμὸν καὶ Ἀπολογισμὸν τοῦ λήξαντος ἔτους 1930.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 25 Φεβρουαρίου 1931.

Ἡ Ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπεία

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΑΙΓΙΝΗΤΗΣ
ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΠΟΥΡΗΣ
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΚΡΗΤΙΚΟΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

ΕΣΟΔΩΝ ΚΑΙ ΕΞΟΔΩΝ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1930

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΕΣΟΔΩΝ ΚΑΙ ΕΞΟΔΩΝ

ΠΡΟΫΠΟ- ΛΟΓΙΣΜΟΣ		Εἶδος ἐσόδων	Προϋπολο- γισθέντα	Εἰσπρα- χθέντα	Διαφορὰ			
Κεφαλ. " Αριθ.	Επὶ πλέον				Ἐπιέλιπτον			
A'	1	Μερίσματα καὶ τόκοι	485.139	504.982	10	19.843	10	—
»	2	Μισθώματα	5.100	18.692	50	13.592	50	—
»	3	Ἀντίτιμον δημοσιευμάτων	20.000	57.535	—	37.535	—	—
B'	1	Εἰσφοραὶ Ἑταίρων	3.000	3.405	—	405	—	—
»	2	Συνδρομὴ τοῦ Δημοσίου.	50.000	50.000	—	—	—	—
Γ'	1	Ἔσοδα κεκλεισμένων χρήσεων	50.000	50.000	—	—	—	—
»	2	Ἐκ δωρεᾶς ἀδελφ. Παπαστρά- του δι' ἀνασκαφᾶς ἐν Δωδώνῃ	30.000	30.000	—	—	—	—
»	»	Ἑκτακτα καὶ ἀπρόβλεπτα ἐ- σοδα	100	—	—	—	—	100
»	3	Περισσεύματα παρελθόντων ἔ- των	107.560	—	—	—	—	107.560
		Σύνολον	750.899	714.614	60	71.375	60	107.660

Ἀνάλυσις τοῦ κεφαλαίου Α'. ἄρθρον 3.

Ἀντίτιμον δημοσιευμάτων.

1) Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς	Δρ.	37.755.—
2) Ἐδρετήριον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος (1883-1887). 1902.	»	100.—
3) Πρακτικά τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας	»	4.540.—
4) Πρακτικά τῆς ἐπὶ τοῦ Ἐργασίου Ἐπιτροπείας 1853	»	20.—
5) Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι. 1852, 1855.	»	20.—
6) Ἐπιγραφαὶ Ἑλληνικαί. 1860.	»	20.—
7) Ἐδθ. Καστὸρρη: Ἱστορικὴ ἐκθεσις τῶν πράξεων τῆς Ἀρχ. Ἐτ. ἀπὸ 1837-1879. 1879	»	60.—
8) H. G. Lolling: Κατάλογος τοῦ ἐν Ἀθῆναις ἐπιγραφικοῦ Μουσείου. 1899	»	240.—
9) Π. Καββαδία: Τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ ἡ θεραπεία τῶν ἀσθενῶν. 1900	»	450.—
10) Π. Καββαδία: Ἱστορία τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας ἀπὸ τοῦ 1837-1900. 1900	»	60.—
11) Πρακτικά ἀρχαιολογικοῦ Συνεδρίου 1905. 1905	»	60.—
12) Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος: τόμος 1ος. 1906.	»	500.—
13) Π. Καββαδία—Γ. Καβρέαδου: Ἀνασκαφὴ τῆς Ἀκροπόλεως ἀπὸ τοῦ 1885-1890. 1906]7	»	500.—
14) Χρ. Τσοῦντα: Αἱ προϊστορικαὶ Ἀκροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκλου. 1908.	»	1.500.—
15) Γ. Α. Παπαβασιλείου: Περί τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ἀρχαίων τάφων. 1910	»	200.—
16) Κ. Κουρουνιώτου: Κατάλογος τοῦ Μουσείου Λυκοσοῦρας. 1911	»	200.—
17) Γ. Π. Οἰκονόμου: Ἐπιγραφαὶ τῆς Μακεδονίας. 1915.	»	120.—
18) Γ. Κ. Γαργάκια: Ἀρχαιολογικὰ μελετήματα. 1915	»	30.—
19) Ἄντ. Κεραμοπούλλου: Τοπογραφία Δελφῶν. 1912-1917	»	90.—
20) Β. Στάη: Τὸ Σούνιον καὶ οἱ ναοὶ Ποσειδῶνος καὶ Ἀθηνᾶς. 1920.	»	90.—
21) Georgius P. Oeconomus: De Profusionum receptaculis ect. 1921	»	80.—
22) Ἄντ. Κεραμοπούλλου: Ὁ Ἀποτυμπανισμός. 1923	»	300.—
23) Ἄπ. Ἀρβανιτοπούλλου: Γραπτὰ σήλαι Δημητριάδος-Παγασῶν. 1928.	»	8.400.—
24) Γ. Ε. Μυλωνά: Ἡ Νεολιθικὴ ἐποχὴ ἐν Ἑλλάδι. 1928	»	1.350.—
25) Ἰω. Γ. Γενναδίου: Ὁ λόφος Ἐλγιν κλπ. 1930.	»	300.—
26) Βασ. Λεονάρδου: Ἡ Ὀλυμπία. 1901	»	550.—
	Σύνολον.	Δρχ. 57.535.—

ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1930

ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ		Εἶδος ἐξόδων	Προϋπολογισθέντα	Συμπληρωματικαὶ πιστώσεις	Δαπάνη θέντα	Διαφορὰ ἐπὶ ἔλαττον
Κεφαλ.	Ἄρθρ.					
Α'	1	Μισθοί, ἐπιδόματα καὶ συντάξεις	105.840	—	83.040	22.800
»	2	Ἔξοδα γραφείων	35.000	17.000	44.856	7.143
»	3	Ἔξοδα βιβλιοθήκης	80.000	—	66.755	13.244
»	4	Ἐπισκευαὶ καὶ ἐπιπλώσεις	20.000	—	5.893	14.106
Β'	1	Ἀνασκαφαὶ	190.519	—	116.886	73.633
»	2	Δημοσιεύματα	180.000	25.000	189.797	15.202
»	3	Διδασκαλία	20.000	—	1.785	18.215
Γ'	1	Ἐνίσχυσις εἰς Ἐφόρους καὶ ἐπιμελητὰς ἀρχαιοτήτων πρὸς εὐρύτερας σπουδὰς ἐν Ἑσπερίᾳ	80.000	—	76.814	3.186
»	2	Διάφορα ἐξοδα	20.000	10.000	25.386	4.613
»	3	Ἔξοδα κεκλεισμένων χρήσεων	19.540	—	2.185	17.354
		Σύνολον	750.899	52.000	613.400	189.498

Ἀνάλυσις τοῦ κεφαλαίου Β', ἄρθρου 1.

« Ἀνασκαφαί ».

1) Νέας Ἀγχιάλου . . . Δρ.	10.000.—
2) Θηβῶν	4.000.—
3) Χαλανδρίτσης Καλαβρύτων	10.000.—
4) Στυμφάλου καὶ Φενεοῦ	4.980.—
5) Δωδώνης	40.000.—
6) Νικοπόλεως	14.990.—
7) Δίου Μακεδονίας	10.000.—
8) Σπηλαίου Εἰλειθυίας ἐν Κρήτῃ	10.000.—
9) Δυτικῆς Μακεδονίας	8.000.—
10) Παραμυθίας	4.916.—
Σύνολον	116.886.—

Σύγκρισις πραγματοποιηθέντων ἐσόδων καὶ ἐξόδων.

Α' Ἔσοδα . . . . Δρχ.	714.614.60
Β' Ἔσοδα . . . . »	613.400.20
Περίσσευμα Δρχ.	101.214.40

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Δεκεμβρίου 1930

Ο ΤΑΜΙΑΣ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΛΟΓΙΣΤΗΣ

ΠΑΝΑΓ. Γ. ΣΤΡΙΓΟΠΟΥΛΟΣ

3) Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς
Γ' περιόδου (1883—1923)

Σειρὰ τόμων	Πολύθεν- τες τόμοι	Τιμὴ τόμου	Εἰσπραχθέν ποσόν	Σειρὰ τόμων	Πολύθεν- τες τόμοι	Τιμὴ τόμου	Εἰσπραχθέν ποσόν
1883	1	250	—	250	—	Ἐκ μεταφ.	6.500
1884	1	250	—	250	—	1906	250
1885	1	250	—	250	—	1907	250
1886	1	250	—	250	—	1908	250
1887	1	250	—	250	—	1909	250
1888	2	250	—	500	—	1910	250
1889	1	250	—	250	—	1911	950
1890	1	250	—	250	—	1912	250
1891	1	250	—	250	—	1913	500
1892	1	250	—	250	—	1914	750
1893	1	250	—	250	—	1915	1000
1894	1	250	—	250	—	1916	1000
1895	0	—	—	—	—	1917	1000
1896	1	250	—	250	—	1918	1000
1897	1	250	—	250	—	1919	1000
1898	2	250	—	500	—	1920	1000
1899	2	250	—	500	—	1921	500
1900	2	250	—	500	—	1922	500
1901	1	250	—	250	—	1923	1.500
1902	1	250	—	250	—		
1903	1	250	—	250	—		
1904	1	250	—	250	—		
1905	1	250	—	250	—		
Εἰς μεταφ.	26	Εἰς μεταφ.	6.500	—	Ἐκ μεταφ.	72	Ἐκ μεταφ.
					Ἐκ μεταφ.	18.000	—

4) Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς
Δ' περιόδου (1924 κέ.)

1921	2	125	—	250	—	Ἐκ μεταφ.	3.875
»	13	250	—	3.250	—	1925—26	13.500
1925—26	3	125	—	375	—	1927—28	250
Εἰς μεταφ.	18	Εἰς μεταφ.	3.875	—	Ἐκ μεταφ.	79	Ἐκ μεταφ.
					Ἐκ μεταφ.	18.875	—

5) Πρακτικὰ Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας
Α' περιόδου (1837—1848/9)

		Τεσχη	Δραχ.
1	Πρακτικὰ τῆς Ι' Γενικῆς συνεδριάσεως (1841/42)	1	10
2	Πρακτικὰ τῆς ΙΒ' Γενικῆς συνεδρίας (1847/48)	1	10
3	Πρακτικὰ τῆς ΙΓ' Γενικῆς συνεδρίας	1	10
	Ἐκ μεταφ.	3	30

6) Πρακτικά τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας

B' περιόδου (1858/9—1869/70)

		Τεύχη	Δραχ.
1	Συνοπτικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας (1858/59)	1	10
2	Γενικαὶ συνελεύσεις τῶν Ἐταίρων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας :		
	Σειρὰ	Τεύχη	Δραχ.
	1859/60	1	10
	1860/61	1	10
	1861/62	1	10
	1862/63	1	10
	1863/64	1	10
	Εἰς μεταφορᾶν . .	5	50
	Σειρὰ		
	Ἐκ μεταφορᾶς	5	50
	1865/66	1	10
	1866/67	1	10
	1867/68	1	10
	1868/69	1	10
	1869/70	1	10
	Ἐκ μεταφορᾶς	5	50
	Ἐκ μεταφορᾶς	11	110
	Ἐκ μεταφορᾶς	24	1200
	1871/72	1	50
	1872/73	1	50
	1873/74	1	50
	1874/75	1	50
	1875/76	1	50
	1877	1	50
	1878	1	50
	1879	1	50
	1880	1	50
	1881	1	50
	1882	1	50
	1883	1	50
	1884	1	50
	1885	1	50
	1886	1	50
	1887	1	50
	1888	1	50
	1889	1	50
	1890	1	50
	1891	1	50
	1892	1	50
	1893	1	50
	1894	1	50
	1895	1	50
	Εἰς μεταφορᾶν . .	24	1200
	Ἐκ μεταφορᾶς	88	4.400
	Ἐκ μεταφορᾶς	88	4.400

7) Πρακτικά Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας

Γ' περιόδου (1870/71 κέ)

8) Διάφορα δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας

Αἰξῶν ἀριθμὸς	Ἐπιγραφαὶ δημοσιευμάτων	Πωληθέντα Σώματα	Τιμὴ σώματος	Εἰσπραχθὲν ποσὸν
1	Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι, ἀνακαλυφθεῖσαι καὶ ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συλλόγου. Φυλλάδιον 2 ^{ον} 1852.	1	10 —	10 —
2	Πρακτικὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Ἐρεχθείου ἐπιτροπείας ἢ ἀναγραφή τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τοῦ Ἐρεχθείου. 1853.	2	10 —	20 —
3	Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι ἀνακαλυφθεῖσαι καὶ ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συλλόγου. Φυλλάδιον 3 ^{ον} 1855.	1	10	10
4	Ἐπιγραφαὶ Ἑλληνικαί, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνέκδοτοι. Φυλλάδιον α'. 1860.	2	10 —	20 —
5	Εὐθ. Καστόρη. Ἱστορικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀπὸ τῆς ιδρύσεως αὐτῆς τὸ 1837 μέχρι τοῦ 1879 τελευτῶντος. 1879	2	30 —	60 —
6	H. G. Solling: Κατάλογος τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου: Τόμος 1ος. 1899	2	120 —	240 —
7	Π. Καββαδία: Τὸ Ἱερόν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ ἡ θεραπεία τῶν ἀσθενῶν. 1900	3	150 —	450 —
8	Π. Καββαδία: Ἱστορία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀπὸ τοῦ 1837—1900. 1900	2	30 —	60 —
9	Βασ. Λεονάρδου: Ἡ Ὀλυμπία. 1901.	11	50 —	550 —
10	Εὔρετήριον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος ὑπὸ Ἀ. Λαμπροπούλου. Τόμος 1ος. (1883-1887). 1902	2	50 —	100 —
11	Πρακτικὰ Ἀρχαιολογικοῦ Συνεδρίου 1905. 1905	1	60	60
12	Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος. Τόμος 1ος 1906	2	250 —	500 —
13	Π. Καββαδία καὶ Γ. Καβερᾶου: Ἀνασκαφὴ τῆς Ἀκροπόλεως ἀπὸ τοῦ 1885-1890. 1906/7 . . . . . Εἰς μεταφοράν.	1	500	500
		32		2.580 —

Αὐτῶν ἀριθμὸς	Ἐπιγραφαὶ δημοσιευμάτων	Πωληθέντα σώματα	Τιμὴ σώματος	Εἰσπραχθὲν ποσὸν
14	Ἐκ μεταφορᾶς. . . . . Χρ. Τσουντα: Αἱ προϊστορικαὶ Ἀκροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκλου. 1908.	32 3	— 500	2.580 — 1.500 —
15	Γ. Ἀ. Παπαβασιλείου: Περὶ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ἀρχαίων τάφων μετὰ παραρτήματος Εὐβοϊκῶν ἐπιγραφῶν. 1910.	2	100 —	200 —
16	Κ. Κουρουγιώτου: Κατάλογος τοῦ Μουσείου Λυκοσοῦρας. 1911	5	40 —	200 —
17	Γ. Π. Οἰκονόμου: Ἐπιγραφαὶ τῆς Μακεδονίας. 1915	3	40 —	120 —
18	Γ. Π. Γαροδία: Ἀρχαιολογικὰ μελετήματα. 1915	3	10 —	30 —
19	Ἀντωνίου Κεραμοπούλλου: Τοπογραφία Δελφῶν. 1912—1917	3	30 —	90 —
20	Β. Στάη: Τὸ Σούνιον καὶ οἱ ναοὶ Ποσειδῶνος καὶ Ἀθηνᾶς. 1920	3	30 —	90 —
21	Georgius P. Oeconomus: De profusionum receptaculis ect. 1921	2	40 —	80 —
22	Ἄντ. Κεραμοπούλλου: Ὁ ἀποτυμpanισμὸς, συμβολὴ ἀρχαιολογικὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου καὶ τὴν Λογογραφίαν. 1923	6	50 —	300 —
23	Ἀποστόλου Ἀρβανιτοπούλου: Γραπταὶ στήλαι Δημητριάδος-Παγασῶν. 1928.	7	1.200 —	8.400 —
24	Γ. Ε. Μυλωνᾶ: Ἡ Νεολιθικὴ ἐποχὴ ἐν Ἑλλάδι. 1928	9	150 —	1.350 —
25	Ἰωάν. Γ. Γενναδίου: Ὁ Λόρδος Ἐλγιν καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ ἀνά τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς Ἀθήνας ἰδίως ἀρχαιολογήσαντες ἐπιδρομεῖς 1440-1837. 1930.	2	150 —	300 —
	Ἀθροισμα	80		15.240 —

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ

1)	Ἀρχαιολ. Ἐφημερίς	Α'	Περίοδος (1837—1860)	Δρ.	190,—	
2)	»	Β'	» (1862—1874)	»	690,—	
3)	»	Γ'	» (1883—1923)	»	18.000,—	
4)	»	Δ'	» (1924—κἔ)	»	18.875,—	37.755.—
5)	Πρακτικά Ἀρχ. Ἑταιρ.	Α'	» (1837—1848/9)	»	30,—	
6)	»	Β'	» (1858/59—1869/70)	»	110,—	
7)	»	Γ'	» (1870/71 κἔ)	»	4.400,—	4.540.—
8)	Διάφορα δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας					15.240.—
				Σύνολον Δρ.	57.535.—	

Γ'. ΔΙΑΝΕΜΗΘΕΝΤΑ
α') Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς.

Σειρὰ ἐτῶν	Ἀριθ. τόμων	Σειρὰ ἐτῶν	Ἀριθ. τόμων	Σειρὰ ἐτῶν	Ἀριθ. τόμων	Σειρὰ ἐτῶν	Ἀριθ. τόμων	Σειρὰ ἐτῶν	Ἀριθ. τόμων
1915	1	Ἐκ μεταφ. 1917	2	Ἐκ μεταφ. 1919	4	Ἐκ μεταφ. 1921	6	Ἐκ μεταφ. 1927/28	128
1916	1	1918	1	1920	1	1925/26	121		122
Εἰς μεταφ.	2	Εἰς μεταφ.	4	Εἰς μεταφ.	6	Εἰς μεταφ.	128	Ἀθροισμα.	250
β') Πρακτικά τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας									
1889	1	Ἐκ μεταφ. 1892	2	Ἐκ μεταφ. 1894	4	Ἐκ μεταφ. 1922/24	6	Ἐκ μεταφ. 1927	132
1899	1	1893	1	1924	1	1925/26	2	1928	2
Εἰς μεταφ.	2	Εἰς μεταφ.	4	Εἰς μεταφ.	6	Εἰς μεταφ.	132	Ἀθροισμα.	257

γ') Διάφορα δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας

Ἀξίων ἀριθμὸς	Ἐπιγραφή συγγράμματος	Ἐξ- α- ριθμὸς τόμων
1	Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος τόμος Α'. 1926	1
2	Georgius P. Economus. De profusionum receptaculis, etc 1921	1
3	Α, Κεραμοπούλλου. Ὁ ἀποτυμπανισμὸς, συμβολὴ ἀρχαιολογικὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου καὶ τὴν λαογραφίαν. 1923.	1
4	Ἰωάννου Γ. Γενναδίου. Ὁ Λόγδος Ἑλγιν καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ ἀνά τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς Ἀθήνας ἰδίως ἀρχαιολογήσαντες ἐπιδρο- μεῖς 1440—1837.1930	86
	Ἀθροισμα.	89

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Δεκεμβρίου 1930.

Ο ΛΟΓΙΣΤΗΣ
ΠΑΝΑΓ. ΣΤΡΙΓΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
(1837 - 1932)

Δραχμαί

1. *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς* 1837-1930 (ΑΕ 1-69 : πβ. πινάκιον παρὰ <Β. Λεο-
νάροδω>, Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος λεύκωμα, σ. 1-3). Σχῆμα 4ον.

(Περίοδος Α΄): τόμος 1-16 (1837-1860).

1837-1843: τεύχη α΄-ιβ΄, ιγ΄ (καὶ ιδ΄), ιε΄ (τεύχος ιϛ΄ ἴδιον δὲν ἐξεδόθη),
ιζ΄-κθ΄. 1852-1860: τεύχη λ΄-νε΄. πωλοῦνται τάδε τὰ τεύχη: α΄, β΄, γ΄,
δ΄, ιθ΄, κβ΄-κθ΄, ν΄, να΄, νγ΄, -νε΄ ἕκαστον τεύχος . . . . . 10.—

Περίοδος Β΄: τόμος 17-21 (1862-1874).

1862: τεύχη α΄-ιβ΄ (τὰ τεύχη θ΄-ιβ΄ ἐξεδόθησαν τῷ 1863) ἕκαστον τεύχος. 10.—
1869: τεύχος ιγ΄. 1870: τεύχος ιδ΄. 1872: τεύχη ιε΄ καὶ ιϛ΄ (τὸ ιϛ΄ ἐξεδόθη
τῷ 1873). 1874: τεύχος ιζ΄ ἕκαστον τεύχος . . . . . 30.—

Περίοδος Γ΄: τόμος 22-62 (1883-1923).

1883-1923: εἰς τόμος κατ' ἔτος, ἕκ τεσσάρων τευχῶν συγκείμενος ἕκαστος
τόμος . . . . . 250.—

Περίοδος Δ΄: τόμος 63 κέ. (1924 κέ.).

1924, 1925-1926 (εἰς ἕνα τόμον), 1927-1928 (εἰς ἕνα τόμον), 1929, 1930 (ὑπὸ
ἐκτύπωσιν) εἰς τόμος κατ' ἔτος μετὰ μονοστήλου κειμένου ἕκαστος
τόμος . . . . . 250.—
2. *Ἐυρετήριον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τῆς τρίτης περιόδου* ὑπὸ Ἀλε-
ξάνδρου Λαμπροπούλου τόμος 1ος: 1883-1887. Σχῆμα 4ον, σελίδες
η΄ + στήλαι 550. 1902 . . . . . 50.—
3. *Πρακτικὰ Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας* 1837-1930 (ΠΑΕ 1-85 : πβ. πινάκιον
ἐν ΠΑΕ 1921, σ. 77-79). . . . .

(Περίοδος Α΄): τόμος 1-13 (1837-1848/9).

1-3 (1837, 1837/8, 1838/9: Σύνοψις τῶν πρακτικῶν <τῆς Α΄ —Γ΄ συνεδριά-
σεως> τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας τῶν Ἀθηνῶν. <Ἐκδοσις 1η>. Ἑλλη-
νιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελ. 93. 1840. (Δὲν πωλεῖται). —

4 (1839/40): Πρακτικὰ τῆς Δ΄ συνεδριάσεως τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολο-
γικῆς ἑταιρείας. <Ἐκδοσις 1η>. Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 16ον,
σελίδες 77.1840. (Δὲν πωλεῖται). —

5 (1840/41): Πρακτικὰ τῆς Ε΄ Γενικῆς συνεδριάσεως τῆς ἐν Ἀθήναις
Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. <Ἐκδοσις 1η>. Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί.
Σχῆμα 16ον, σελίδες 87.1841. (Δὲν πωλεῖται). —

6 (1841/42): Πρακτικὰ τῆς Ζ΄ (γράφει: Ϝ΄) Γενικῆς συνεδριάσεως τῆς ἐν
Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. <Ἐκδοσις 1η>. Ἑλληνιστὶ καὶ
γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελίδες 31.1842 . . . . . 10.—

7-11 (1842/3-1846/7): Δὲν ἐξετυπώθησαν ἰδιαιτέρως. —

1-11 (1837-1846/7): Σύνοψις τῶν πρακτικῶν <τῆς Α΄—ΙΑ΄ Γενικῆς συνε-
δριάσεως> τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας τῶν Ἀθηνῶν. Ἐκδοσις 2α.
Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 325, πίναξ 1. 1846

- (-1847). Δὲν πωλεῖται . . . . . —
- 12 (1847/48): Πρακτικά τῆς IB' Γενικῆς συνεδρίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. Ἑλληνιστί καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 31. 1848 . . . . . 10.—
- 13 (1848/49): Πρακτικά τῆς IΓ' Γενικῆς συνεδρίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. Ἑλληνιστί καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 37. 1849 . . . . . 10.—
- (Περίοδος Β'): τόμος 14-25 (1858/9-1869/70):**
- 14 (1858/9): Συνοπτικὴ ἐκθεσις τῶν πράξεων τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. Σχῆμα 8ον, σελίδες α' + 43. 1859 . . . . . 10.—
- 15-25 (1859/60-1869/70): Γενικαὶ συνελεύσεις τῶν ἐταίρων τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας: 1859/60, 1860/1, 1861/2, 1862/3 (ἐξεδόθη τῷ 1864). 1863/4, 1864/5 (δὲν πωλεῖται), 1865/6, 1866/7, 1867/8, 1868/9, 1869/70. Σχῆμα 8ον ἕκαστον τεύχος . . . . . 10.—
- (Περίοδος Γ'): τόμος 26 κέ. (1870/71 κέ.).**
- 26-74 (1870/71-1919): Πρακτικά Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας 1870/71 (δὲν πωλεῖται), 1871/2, 1872/3, 1873/4, 1874/5, 1876, 1877 κέ.—1902, 1903 κέ.—1919 (δὲν πωλοῦνται), 1907 κέ.—1915, 1916—1919 (εἰς ἓνα τόμον), Σχῆμα 8ον ἕκαστος τόμος . . . . . 50.—
- 75-85 (1920-1930): Πρακτικά Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας 1920, 1921, 1922—1924 (εἰς ἓνα τόμον), 1925—1926 (εἰς ἓνα τόμον), 1927, 1928, 1929, 1930. Σχῆμα 8ον ἕκαστος τόμος . . . . . 50.—
- 3A. Ὁργανισμὸς τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. (Τεύχος 1ον), σχῆμα 16ον, σελίδες 16. 1848. (Τεύχος 2ον), σχῆμα 16ον, σελίδες 8. 1876. (Τεύχος 3ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 24. 1894. (Τεύχος 4ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 48, 1896. (Τεύχος 5ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 24. 1899. (Τεύχος 6ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 41. 1912. (Δὲν πωλοῦνται). . . . . —
4. Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι, ἀνακαλυφθεῖσαι καὶ ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ συλλόγου. Φυλλάδιον 1ον: 1851 (σελίδες 12, πίνακες 15· δὲν πωλεῖται), 2ον: 1852 (σελίδες α' + 22 + 5, πίνακες 8), 3ον: 1855 (σελίδες 60, πίνακες 4). Σχῆμα 4ον τὸ φυλλάδιον ἑκάτερον . . . . . 10.—
5. Πρακτικά τῆς ἐπὶ τοῦ Ἐρεχθείου ἐπιτροπείας ἢ ἀναγραφῆ τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τοῦ Ἐρεχθείου, γενομένη κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ συλλόγου. Σχῆμα 4ον, σελίδες 21, πίνακες 8. 1853 . . . . . 15.—
6. Ἐπιγραφαὶ Ἑλληνικαί, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνέκδοτοι· φυλλάδιον α' (ἄλλο δὲν ἐξεδόθη). Σχῆμα 4ον, σελίδες β' + 34, πίνακες 9. 1860. . . . . 10.—
7. Εὐθύμιος Καστόρχης· Ἱστορικὴ ἐκθεσις τῶν πράξεων τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς τῷ 1837 μέχρι τοῦ 1879 τελευτήωντος. Σχῆμα 8ον, σελίδες F' + 130. 1879 . . . . . 30.—
- 7A. Κατάλογος τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. Τεύχος 1ον, σχῆμα 8ον, σελίδες 124, 1897. Τεύχος 2ον, σχῆμα 8ον, σελίδες 126. 1906. (Δὲν πωλοῦνται). . . . . —
8. H. G. Lolling· Κατάλογος τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐπιγραφικοῦ μουσείου· τόμος 1ος: Ἐπιγραφαὶ ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως, τεύχος α': Ἀρχαῖαι ἀναθηματικαὶ ἐπιγραφαί. Σχῆμα 4ον, σ.λ. η' + στῆλαι 152 + η', πίναξ 1. 1899. 120.—

9. **Π. Καββαδίας**· Τὸ ἱερόν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ ἡ θεραπεία τῶν ἀσθενῶν. Σχῆμα 8ον, σελίδες 304, εἰκόνες 9, πίνακες 10, ὧν εἷς τοπογραφικός. 1900 . . . . . 150.—
10. **Π. Καββαδίας**· Ἱστορία τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 1837 ἰδρύσεως αὐτῆς μέχρι τοῦ 1900. Σχῆμα 8ον, σελίδες 115. 1900 . . . . . 30.—
- 10A. <Βαλέριος Στάης>· Τὰ εὐρήματα τοῦ ἵναγίου τῶν Ἀτικυθῆρων (ἐκ τῆς ΑΕ 1902: στήλη 145-173/4), εἰκόν. 21, πίνακες 8 (παρένθετοι)+11. 50.—
11. Comptes rendus du congrès international d'archéologie, 1ere session: Athènes 1905. Σχῆμα 8ον, σελίδες 400, μετ' εἰκόνων. 1905 . . . . . 60.—
12. *Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος*· τόμος 1ος: Γλυπτὰ ἐκ τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως (συντάκται: **Καββαδίας, Καστριώτης, Κουρουνιώτης, Lechat, Λεονάρδος, Schrader, Schroeder, Στάης, Σωτηριάδης, Wolters**). Σχῆμα 4ον, σελ. β'+στίλαι 118, πίνακες 36 (ἀριθ. 1-33). 1906 . . . . . 250.—
13. **P. Kavvadias+G. Kawerau**· Die Ausgrabung der Akropolis vom Jahre 1885 bis zum Jahre 1890.— **Π. Καββαδίας + Γ. Καβεράου**· Ἀνασκαφὴ τῆς Ἀκροπόλεως ἀπὸ τοῦ 1885 μέχρι τοῦ 1890. Ἑλληνιστὶ καὶ γερμανιστὶ. Σχῆμα φύλλον, στίλαι 150+σελίδες 2, εἰκόνες 14, πίνακες 13. 1906/7 . . . . . 500.—
14. **Χρῖστος Τσουντας**· Αἱ προϊστορικαὶ ἀκροπόλεις Διμηγίου καὶ Σέσκλου. Σχῆμα 4ον, στίλαι ιΓ'+432, εἰκόνες 312, πίνακες 47. 1908 . . . . . 500.—
15. **Γεώργιος Α. Παπαβασιλείου**· Περὶ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ἀρχαίων τάφων μετὰ παρασημίαις Εὐβοϊκῶν ἐπιγραφῶν. Σχῆμα 4ον, στίλαι β'+108, εἰκόνες 53, πίνακες 21. 1910 . . . . . 100.—
16. **Κωνσταντῖνος Κουρουνιώτης**· Κατάλογος τοῦ μουσείου Λυκοσούρας. Σχῆμα 8ον, σελίδες 72, εἰκόνες 74. 1911 . . . . . 40.—
- 16A. <Βασίλειος Λεονάρδος>· Ἀρχαιολογικῆς ἐφημερίδος *Λεύκωμα*. Σχῆμα 4ον, σελίδες 8. 1912. (Δὲν πωλεῖται) . . . . . —
17. **Γεώργιος Π. Οἰκονόμος**· Ἐπιγραφαὶ τῆς Μακεδονίας· τεύχος 1ον. Σχῆμα 4ον, σελίδες 40, εἰκόνες 29. 1915 . . . . . 40.—
18. **Γεώργιος Κ. Γαρδίκας**· Μελετήματα ἀρχαιολογικά. Σχ. 8ον, σελ. 48. 1915. 10.—
19. **Ἀντόνιος Δ. Κεραμόπουλλος**· Τοπογραφία τῶν Δελφῶν· τεύχος 1ον. Σχῆμα 8ον, σελίδες 113, εἰκόνες (παρένθετοι) 11, πίνακες 3. 1912—1917. . . . . 30.—
20. **Βαλέριος Στάης**· Τὸ Σούνιον καὶ οἱ ναοὶ Ποσειδῶνος καὶ Ἀθηνῶν. Σχῆμα 8ον, σελίδες 55, εἰκόνες 14, πίνακες 5. 1920 . . . . . 30.—
21. **Georgius P. Oeconomus**· De profusionum receptaculis sepulcralibus inde ab antiquissimis temporibus usque ad nostram fere aetatem usitatatis. Σχῆμα 8ον, σελίδες 63, εἰκόνες 17. 1921 . . . . . 40.—
22. **Ἀντόνιος Δ. Κεραμόπουλλος**· Ὁ ἀποτυμπανισμὸς, συμβολὴ ἀρχαιολογικὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ποινικοῦ δικαίου καὶ τὴν λαογραφίαν. Σχῆμα 8ον, σελίδες 144, εἰκόνες 21, ὧν 7 παρένθετοι. 1923 . . . . . 50.—
23. **Ἀπόστολος Σ. Ἀρβανιτόπουλος**· Γραπτὰ στίλαι Δημητριάδου—Παρασῶν. Σχῆμα 2ον, σελίδες 179, εἰκόνες 203, πίνακες παρένθετοι 7, πίνακες ἐν τέλει ἔγχρωμοι 10. 1928 . . . . . 1200.—
24. **Γεώργιος Ε. Μυλωνᾶς**· Ἡ νεολιθικὴ ἐποχὴ ἐν Ἑλλάδι. Σχῆμα 8ον, σελίδες 174, εἰκόνες 86, πίνακες 2, γεωγραφικοὶ χάρται 3. 1928 . . . . . 150.—

25. *Ἰωάννης Γ. Γεννάδιος*: Ὁ Λόρδος Ἑλγιν καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ ἀνά τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς Ἀθήνας ἰδίως ἀρχαιολογήσαντες ἐπιδρομαὶς 1440-1837. Σχῆμα 8ον, σελίδες κF'+257, πίνακες 5. 1930 . . . . . 150.—
26. *Ἰωσήφ Χατζιδάκης*: Ἱστορία τοῦ Κρητικοῦ μουσείου καὶ τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν ἐν Κρήτῃ. Σχῆμα 8ον, σελίδες 74. 1931. . . . . 40.—

ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας πωλοῦνται καὶ τὰ ἑξῆς συγγράμματα:

1. *Βασιλείου Λεονάρδου*: Ἡ Ὀλυμπία. Σχῆμα 8ον, σελ. 352, πίν. 2. 1901. Δρ. 50.—
2. *Ἀντωνίου Δ. Κεραμοπούλλου*: Θηβαϊκὰ (=Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον 1917). Σχῆμα 4ον, σελίδες 503, εἰκόνες 212, πίναξ 1 . . . . Λίθ. ἀγγλ. 6.—

Αἱ ἀνωτέρω τιμαὶ τῶν δημοσιευμάτων τῆς Ἑταιρείας ἰσχύουσι διὰ τὴν πώλησιν αὐτῶν ἐν τῷ μεγάρῳ αὐτῆς (λεωφόρος Πανεπιστημίου 20). Περὶ δὲ τῆς ἐκτὸς τοῦ μεγάρου τῆς Ἑταιρείας ἀποστολῆς τῶν ἀγοραζομένων παρακαλοῦνται νὰ φροντίζωσιν οἱ ἐνδιαφερόμενοι.

Ἐξεδόθη ὁ παρῶν (85ος) τόμος τῇ 28.3.32

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΕΝ ΤΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

- Ἄριθ. 23. Ἀ. Ἀρβανιτοπούλου: Γραπταὶ στήλαι Δημη-
τριάδος—Παγασῶν. Ἐν Ἀθήναις 1928 . . . Δραχ. 1200
- » 24. Γ. Μυλωνᾶ: Ἡ Νεολιθικὴ ἐποχὴ ἐν Ἑλλάδι.
Ἐν Ἀθήναις 1928 . . . » 150
- » 25. Ἰωάνν. Γενναδίου: Ὁ λόρδος Ἑλγιν καὶ οἱ
πρὸ αὐτοῦ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς Ἀθήνας
ἰδίως ἀρχαιολογήσαντες ἐπιδρομεῖς 1440 - 1820.
Ἐν Ἀθήναις 1930 . . . » 150
- » 26. Ἰωσήφ Χατζιδάκη: Ἱστορία τοῦ Κρητικοῦ Μου-
σείου καὶ τῶν Ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν ἐν Κρήτῃ.
Ἐν Ἀθήναις 1931 . . . » 40
-